

**5ο Διεθνές
Συνέδριο**
Γραμματισμός
και Σύγχρονη Κοινωνία:
Δημιουργικότητα, Ισότητα,
Κοινωνική Δράση

**5th International
Conference**
Literacy and
Contemporary Society:
Creativity, Equity,
Social Action

4 - 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2023 ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ
4 - 6 DECEMBER 2023 FILOXENIA CONFERENCE CENTRE

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ORGANIZERS

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ
MINISTRY OF EDUCATION
SPORT AND YOUTH

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
CYPRUS PEDAGOGICAL
INSTITUTE

Πανεπιστήμιο Κύπρου
University of Cyprus

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ABSTRACTS

5ο Διεθνές Συνέδριο

Γραμματισμός
και Σύγχρονη Κοινωνία:
Δημιουργικότητα, Ισότητα,
Κοινωνική Δράση

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ABSTRACTS

5th International Conference

Literacy and
Contemporary Society:
Creativity, Equity,
Social Action

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ | CONTENTS

Εισαγωγή 6

Introduction 8

Κεντρικές Ομιλίες - Key Notes 10

Συμπόσια - Symposiums 14

Παρουσιάσεις 32

Presentations 99

Εργαστήρια 134

Workshops 143

5ο Διεθνές Συνέδριο
Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία:
Δημιουργικότητα, Ισότητα,
Κοινωνική Δράση»

4 - 5 - 6 Δεκεμβρίου 2023, Λευκωσία, Κύπρος

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Κύπρου, διοργανώνει το 5ο Διεθνές Συνέδριο «Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία», με θέμα: **Δημιουργικότητα, Ισότητα, Κοινωνική Δράση.**

Το Συνέδριο θα διεξαχθεί στις 4 - 5 - 6 Δεκεμβρίου 2023, στο Συνεδριακό Κέντρο «Φιλοξενία» στη Λευκωσία.

Το 5ο Διεθνές Συνέδριο «**Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία: Δημιουργικότητα, Ισότητα, Κοινωνική Δράση**» διοργανώνεται σε μια χρονική περίοδο ρευστότητας και πολυπλοκότητας, στην οποία τόσο οι ανθρώπινες ζωές όσο και η κοινωνική ευημερία απειλούνται. Συρράξεις συνεχίζονται και συντηρούνται, φυσικές καταστροφές καλούν τον εξανθρωπισμό μας, οι τεχνολογίες δημιουργούν συνεχώς νέες πραγματικότητες, συγκροτώντας χώρους ευκαιριών αλλά και αβεβαιότητας, ενώ η εκπαίδευση ως δικαίωμα και ως θεσμός καλείται να αναπροσαρμοστεί σε κοινωνικές κρίσεις, τοπικές και παγκόσμιες. Σε μια τέτοια φάση αναταραχής, ο γραμματισμός-στην πλουραλιστική, κοινωνική και κριτική του διάσταση-μπορεί να αποτελέσει ουσιαστική βάση και αφετηρία για την αναδιάρθρωση πρακτικών, θεσμών και κοινωνιών.

Εστιάζοντας στη θεματική «Δημιουργικότητα, Ισότητα, Κοινωνική Δράση», το συνέδριο επιχειρεί να αναδείξει τη δυναμική, κοινωνική και κριτική διάσταση του γραμματισμού σε καιρούς κρίσης. Στόχος του συνεδρίου είναι να αποτελέσει πλατφόρμα συζήτησης τρόπων με τους οποίους άτομα, ομάδες και κοινωνίες μπορούν να συνεργαστούν δημιουργικά, για να αναδειχθούν και να διατηρηθούν σχέσεις διαλογικότητας, ισοτιμίας και συνύπαρξης, όχι μόνο ανάμεσα σε ανθρώπους, αλλά και μεταξύ ανθρώπων και φύσης, ύλης, τεχνολογίας. Αναζητώντας γραμματισμούς που διασφαλίζουν την ισότητα και την (κοινωνική) βιωσιμότητα, το συνέδριο παρέχει χώρο σε ενδιαφερόμενους/ες

συνέδρους να εξετάσουν συναφή ζητήματα που εκτείνονται πέρα από τα όρια της γλωσσικής διδασκαλίας και αφορούν στην εκπαίδευση και στον γραμματισμό.

Το συνέδριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, φοιτητές/φοιτήτριες, ακαδημαϊκούς, ερευνητές/ερευνήτριες, εκπροσώπους φορέων και οργανισμών, με έμπρακτο ενδιαφέρον ή και δραστηριοποίηση στη γλωσσική διδασκαλία, τους γραμματισμούς και την εκπαίδευση στον γραμματισμό εντός και εκτός σχολείου.

Οι ενδιαφερόμενοι/ες μπορούν να συμμετάσχουν στο συνέδριο με ανακοινώσεις, συμπόσια και εργαστήρια στη βάση των παρακάτω θεματικών:

- Γραμματισμός, Γλωσσική Διδασκαλία και Σχολική Εκπαίδευση
- Αναδυόμενος Γραμματισμός και Πρώτη Σχολική Εκπαίδευση
- Διγλωσσία, Πολυγλωσσία, Διαγλωσσικότητα και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση
- Ψηφιακός Γραμματισμός, Πολυγραμματισμοί και Νέοι Γραμματισμοί
- Γραμματισμός, Λογοτεχνία και Δημιουργική Γραφή
- Γραμματισμός, Γλώσσα και Εκπαιδευτική Πολιτική
- Γραμματισμός, Γλώσσα και Επαγγελματική Μάθηση Εκπαιδευτικών
- Πολλαπλοί Γραμματισμοί, Εναλλακτικοί Γραμματισμοί και Κοινωνικές Πρακτικές
- Σύνορα, Μετανάστευση, Προσφυγικό Ζήτημα και Γραμματισμοί
- Γραμματισμοί, Γλώσσα και Ακτιβισμός

**5th International Conference:
“Literacy and Contemporary Society:
Creativity, Equity, Social Action”**

4 - 5 - 6 December 2023 Nicosia, Cyprus

The Cyprus Pedagogical Institute, Cyprus Ministry of Education, Sport, and Youth, in collaboration with the University of Cyprus, announces the 5th International Conference on “Literacy and Contemporary Society”, titled: **Creativity, Equity, Social Action**

The conference will be held on 4 - 5 - 6 December 2023 at the “Filoxenia” Conference Center, in Nicosia, Cyprus.

The 5th International Conference «**Literacy and Contemporary Society: Creativity, Equity, Social Action**» is organized at a time of fluidity and complexity, in which both human lives and social well-being are threatened. Conflicts continue and are maintained, natural disasters call for our rehumanization, technologies constantly create new realities as spaces of opportunity but also of uncertainty, while education as a right and an institution is called upon to adapt to local and global social crises. In these troubling times, literacy – as multiple, social, and critical - can be an essential basis and a crucial starting point for the transformation of practices and the reconstitution of institutions and societies.

Focusing on «Creativity, Equity, Social Action», the conference attempts to highlight the dynamic, social, and critical dimensions of literacies in times of crisis. The conference aims at providing a platform for the discussion of ways in which individuals, groups and societies can work together creatively, to promote and maintain relations of dialogicality, equality, and coexistence, not only among people, but also between people and nature, matter, technology. Seeking literacies that ensure equity and (social) sustainability, the conference provides space for interested delegates to consider relevant issues which extend beyond language teaching and concern literacy education in its broader terms.

The conference addresses teachers, undergraduate, postgraduate and doctoral students, academics, researchers, organizations, as well as other stakeholders interested in the promotion of language and literacy, as well as literacy education in and beyond school.

Topics and themes:

Participation in the conference can take the form of oral paper presentation, symposium, or workshop, addressing one of the following themes:

- Literacy, Language Arts Teaching and School Education
- Emergent Literacy and Literacy in the Early Years
- Bilingualism, Multilingualism, Translanguaging and Multicultural Education
- Digital Literacy, Multiliteracies and New Literacies
- Literacy, Literature and Creative Writing
- Literacy, Language and Education Policies
- Literacy, Language and Teacher Professional Development
- Social Practices, Multiple Literacies and Alternative Literacies
- Borders, Immigration, Refugees and Literacies
- Literacies, Language and Activism

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ | KEY NOTES

OPENING THE DIGITAL BLACKBOX: UNPACKING AND NUANCING DIGITAL - MATERIAL EDUCATION

Jennifer Rowsell

Professor of Digital Literacy, School of Education
University of Sheffield

Black boxes sit inside of machines generating information and knowledge for people, but as engineers, computer scientists, software designers, coders, hackers know, blackbox processes that share and circulate information are opaque if not invisible. That is, a black box sends us knowledge, but we do not necessarily understand how, when, where, in what ways, from whom they arrive. Broadly speaking, as educators and researchers, we do not know enough about blackboxed knowledge practices, texts, and technologies that we engage in all of the time. Scholars like Umoja Noble (2018) and Ruha Benjamin (2019) have opened up blackboxes to expose oppression and racism and much more needs to be done in education to give our students the criticality they need about these hidden knowledge systems and practices that they move across during their engagements with print, media, digital, immersive, and AI platforms. In this talk, I apply blackboxing to the digital literacy practices that were always present, but that have been dramatically accelerated by the pandemic years. Based on an interview study, I will open the black box of digital literacy patterns and practices that offer ways to reimagine pedagogies and educational frameworks. Moving into the lives of 17 people, I will draw out our movements across digital, physical, AI, print-based, and object-led literacy practices that have the potential to rethink how literacy is taught and framed today. There is an essential social justice thread that runs throughout the keynote which attends to inequalities and to critical literacy that we must inform our reimagined literacy futures.

ECO-LITERACY IN AN AGE OF SUSTAINABILITY CRISES

Nikolaj Elf

Professor in Educational Sciences
Head of Centre for Primary
and Lower Secondary Education Research
University of Southern Denmark

Today, climate change, biodiversity loss and pollution constitute an interlinked triple planetary sustainability crisis that needs to be tackled together to secure a greener and viable future. Changing behaviours and ways of thinking, living and communicating in societies requires multi-disciplinary collaborations, including the research methods, tools and knowledge from humanities in general and literacy studies in particular. Based on three ongoing research-initiatives – the mixed-methods research project Green transition in lower-secondary education funded by the Independent Danish Research Foundation; the Danish Centre for Primary and Lower-secondary Education Research as well as the recently established Elite Centre Understanding Human Relationships with the Environment (CUHRE) – this keynote will address how literacy researchers engaged in education can address the crises through practice-oriented research. In particular, I will focus on the notions of eco-literacy and Eco-Bildung and how they might be useful for rethinking literacy research in, with and for education. Questions I ask are: How can teaching within particular school subjects, such as L1/Language arts, social science and science as well as across the curriculum, address the crises we face? How can ecoliteracy and/or Bildung be fostered among citizens in carbon-intensive countries around the world? And even more broadly, and politically: What is the mission for future literacy research – and why?

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΛΟΓΟΥ: ΠΡΟΣ ΕΝΑΝ ΚΡΙΤΙΚΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND CRITICAL DISCOURSE STUDIES: TOWARDS A CRITICAL INTERCULTURAL LITERACY

Anastasia Stamou

Professor of Applied Linguistics -
Sociolinguistics - Discourse Analysis,
School of German,
Aristotle University of Thessaloniki

Στο σύγχρονο διεθνοποιημένο περιβάλλον, οι επικοινωνιακές προκλήσεις είναι ποικίλες (π.χ. παρανοήσεις λόγω διαφορετικών αξιακών προσανατολισμών, κοινωνικές διακρίσεις λόγω εθνοπολιτισμικών προκαταλήψεων) και η ανάπτυξη πολυγλωσσικών δεξιοτήτων, αν και αναγκαία, δεν επαρκεί. Προκειμένου, λοιπόν, να αποφευχθούν ξενοφοβικές και εθνοκεντρικές συμπεριφορές και να επιτευχθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η επικοινωνία μεταξύ ατόμων με διαφορετικό γλωσσικό και πολιτισμικό υπόβαθρο, έχει προταθεί η καλλιέργεια του διαπολιτισμικού γραμματισμού, που βασίζεται στις αρχές της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Ωστόσο, ως αντικείμενο, η διαπολιτισμική επικοινωνία έχει δεχθεί κριτική πως έχει συμβάλει, στην πραγματικότητα, στην ενίσχυση των στερεοτύπων, μέσα από την αντίληψη του πολιτισμού ως ενός δεδομένου και αντικειμενικού συνόλου κοινωνικών χαρακτηριστικών ή ψυχολογικών τάσεων που κατέχουν τα μέλη μιας ομάδας. Στην παρούσα εισήγηση, λοιπόν, υποστηρίζεται η ανάπτυξη ενός κριτικού διαπολιτισμικού γραμματισμού (critical intercultural literacy), αντλώντας από τις Κριτικές Σπουδές Λόγου (Critical Discourse Studies). Μέσα από τη συζήτηση συγκεκριμένων παραδειγμάτων από τον δημόσιο λόγο για την πολυγλωσσία και

τη διαπολιτισμικότητα, θα διαφανεί πως οι «γλώσσες», οι «πολιτισμοί» και οι «ταυτότητες» δεν είναι αντικειμενικές οντότητες, αλλά αποτελούν ιδεολογικές κατασκευές του λόγου, στις οποίες εμπλέκονται συγκεκριμένες σχέσεις ισχύος.

In today's globalized and internationalized world, communicative challenges are diverse, encompassing issues such as misunderstandings arising from different value orientations and social discrimination due to ethno-cultural prejudices. While the development of multilingual skills is undoubtedly necessary, it does not suffice. To avoid fostering xenophobic and ethnocentric attitudes and to achieve effective communication among individuals from various linguistic and cultural backgrounds, intercultural literacy has been proposed, based on the principles of intercultural communication. However, the field of intercultural communication has faced criticism for inadvertently reinforcing stereotypes, by regarding culture as a given and objective collection of social characteristics or psychological tendencies shared by members of a particular group. In this presentation, I advocate for the development of critical intercultural literacy, drawing on Critical Discourse Studies. By examining specific examples from public discourses on multilingualism and interculturality, it will be shown that "languages", "cultures" and "identities" are not objective entities, but rather discursive constructions entangled with specific power relations.

LITERACIES OF SURVIVAL: FAVELA ACTIVISTS' COLLECTIVE ACTION AND CREATIVE USE OF TECHNOLOGIES IN PURSUING REDRESS OF INEQUITIES

Daniel N. Silva

Universidade Estadual de Campinas
UNICAMP, Brazil

This lecture draws from my ongoing ethnography with activists (teachers, students, artists, journalists, and human rights defenders) in the Complexo do Alem o favelas in Rio de Janeiro, Brazil. Favelas are neighborhoods built by residents, and they were first formed by former enslaved people and their descendants who were not afforded with housing or labor policies following the end of the longest and largest slavery regime of European colonialism. Today, despite having the lowest Human Development Index in the city (0.711) and disproportionately fewer public services such as schools and health care facilities, Complexo do Alem o is a site of intense artistic activity, political organization, and production of solutions for everyday life. I discuss here activists' strategic engagement with literacies of survival, that is, the contextual use of resources and technologies of writing for creatively grappling with the legacies of the transatlantic slave trade – including anti-Black racism and aggressive policing – and pursuing redress of longstanding inequities. Analytically, I build a case study unpacking communicative strategies and reflexive semiotic models enacted by participants of Faveladoc, a grassroots documentary making workshop that I attended in 2021. I examine how a group of majorly Black participants engaged with digital literacies to grapple with a shootout that broke out during a meeting. I discuss the role of local (digital) literacy practices and a situated literacy event in rendering uncertainty into a backdrop from which modes of reorienting knowledge, building socialites, and pursuing resources could emerge. Through further enacting a distributed embodiment – collective commitments beyond a bounded body – participants facilitated hope as a creative and action-oriented affect that has had political impacts for peripheries.

ΕΚΤΟΣ ΥΛΗΣ - OFF THE CURRICULUM

Αλκίνοος Ιωαννίδης
Τραγουδοποιός
Alkinoos Ioannides
Songwriter

Σκέψεις και προτάσεις για την εκπαίδευση σαν διαδικασία ένταξης, συνύπαρξης και συνδημιουργίας. Η Παράδοση σαν εξέλιξη και όχι σαν συντήρηση. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών εκτός της διδακτέας ύλης.

ΣΥΜΠΟΣΙΑ | SYMPOΣΙΑ

SYMPOSIUM

ALLIANCES AND (IN)SECURITIZATION IN LANGUAGE, LITERACY AND/OR EDUCATION

Coordinators:

Constadina Charalambous

European University of Cyprus

Daniel Silva

Universidade Estadual de Campinas – Unicamp, Brazil

Introduction

Constadina Charalambous

European University of Cyprus

Practices, technologies and ideologies of (in)securitization often follow the rationale that particular groups or phenomena present an existential threat that calls for exceptional measures and suspension of human/democratic rights. Yet, groups whose ways of life have been (in)securitized (e.g., framed as belonging to a national “enemy” or threat) may build alliances that resist stigma and domination. And while academic fields like international relations and security studies have traditionally studied this subject, socio- and applied linguistics may offer insights and analytic tools to help understand how language and literacies are entangled with the production, circulation and contestation of frameworks and practices of (in)security. Education is also a field largely affected by (in)securitization processes and practices which is though often overlooked. With this as the starting point, the contributors of this panel will focus on the following questions:

- How is the figure of the ‘enemy’ that justifies specific (violent) measures produced in discourse?

- How do literacy practices and events get entangled with the advance or contestation of (in)securitization?
- Where and how are digital technologies used to justify violent measures, and where and how citizens use their digital literacies to build alliances and resist violence?
- How are educational contexts affected (and how do they respond) to (in)security and fear?

This panel brings together empirical studies of how communicative practices, literacies and education intersect with (in)securitization processes across a range of contemporary (or historical) sites.

PEDAGOGY OF SUMUD AMONG PALESTINIAN YOUTH IN ISRAEL: A DECOLONIAL ENGAGEMENT WITH LINGUISTIC CITIZENSHIP

Muzna Awayed-Bishara
Tel Aviv University

This linguistic ethnographic study offers a pedagogical understanding of the Arabic term ‘*sumud*,’ or steadfastness, through a sociolinguistic analysis of decolonial modes of expression among Palestinian youth in Israel. I reflect on events during the 2021 uprisings in East Jerusalem, when Palestinian youth within Israel took to the streets in solidarity with Palestinians in Jerusalem and Gaza. Yet, to show solidarity with the plight of Palestinians is to defy the main tenet of the Israeli education system. Specifically, the Palestinian Arabic-speaking community studies in a segregated schooling system which is, nevertheless, dominated and administered by Israel’s ministry of education. The Israeli establishment has always perceived of Palestinian national identity as a threat to the Jewish nature of the state (Reches 2009). Previous research has underpinned the educational apparatus of Palestinians as a *colonized education* showing how it acts to limit what Palestinian students and teachers can express about their identity and experiences (Awayed-Bishara et al., 2022). Against this backdrop, I ask: how are Palestinian youth, who are subjugated under Israeli governmentality, transforming and resisting denationalizing discourses and creating a new sense of collective identity and agency? To address this question, I examine the way Palestinian political ideals cultivated outside the formal educational system open new possibilities for political organizing and expression in ways forged and embraced by youth. I reflect upon interviews with members of the Haifa Youth Movement and a Palestinian hip-hop artist and his lyrics. I engage with Stroud’s (2018) linguistic citizenship which offers a useful semiotic approach for understanding how Palestinian youth are crafting new subjectivities different than those imposed on them by the Israeli institute, mainly through its educational apparatus. I show how pedagogy of *sumud* as a linguistic citizenship practice opens new semiotic spaces for Palestinian youth in Israel to resist the erasure of their identity.

THE CONSTRUCTION OF THE NATIONAL SURVIVAL AND THE INTERCULTURAL EDUCATION DISCOURSES: AN ETHNOGRAPHIC PERSPECTIVE OF A GREEK CYPRIOT LOWER SECONDARY SCHOOL

Xanthia Aristidou
European University of Cyprus

The presentation examines the formulation of the ‘national survival’ and the ‘intercultural education’ discourses by teachers and students of Year 10 in a public lower secondary school of the Republic of Cyprus. I adopt the ‘national survival’ discourse to examine the wider ideologies of the notion of nationhood in the Greek Cypriot sociohistorical context, which have been infused in the educational structure through a series of policies. The element of ‘survival’ implies conceptualisation of a nation in need of continuing to exist, despite the presence of adverse conditions and hardship, creating conditions of ‘national urgency’. The ‘intercultural education’ discourse refers to the policies circulated by the Ministry of Education and Culture, aiming to promote cultural diversity in the Republic’s educational system, mainly formed after its accession to the EU. Employing the lens of securitisation theory developed from the ‘Copenhagen School’ of security studies (W ver, 1995), the study offers empirical examples of how actions, views and perspectives may be viewed as threats to national identity in everyday communicative practices in the school setting, while making calls towards national unity and collectivity.

PREYING ON EDUCATIONAL (IN)SECURITY: INVESTIGATING THE AFFECTIVE DISCOURSES OF THE FAR-RIGHT IN CYPRUS

Eleni Christodoulou & Michalinos Zembylas

Open University of Cyprus

Taking an interdisciplinary approach which combines the fields of political science and education, in this paper we investigate the affective strategies of an under-researched far-right party in Europe: the National Popular Front (ELAM) in the Republic of Cyprus. Conducting such work is worthwhile particularly because it is these far-right politicians, who are elected using democratically legitimate methods, that are in positions of authority and hold decision-making power regarding educational policies. Using an in-depth analysis of interviews with elected politicians combined with an analysis of the party's digital outputs (website mapping, videos, posts etc.), we investigate the discursive and affective rhetoric that ELAM uses to promote its political agenda regarding education. We focus on their main visions, concerns and solutions regarding a) history education (b) education and peaceful coexistence with the Turkish Cypriots and (c) children with a migrant background and education. Our findings point towards the strong use of positive and negative emotions such as pride, love and fear in the production and circulation of discourses of educational (in)security.

NEGOTIATIONS, RUPTURES AND EVERYDAY ALLIANCES IN MULTILINGUAL COMMUNITIES IN KARPASIA: WHEN “ENEMIES” SHARE THE SAME LANGUAGE

Elena Ioannidou

University of Cyprus

The current paper explores instances of contact between multilingual communities at the northern part of Cyprus who share different varieties of Greek and Turkish in their repertoire: a) Greek-speaking (Romeika) Turkish Cypriots, b) Turkish nationals who were transplanted from Trabzon to Cyprus and are Pontic (Rumca) speakers, c) local Greek Cypriots who remained enclave after the partition in 1974. The first two communities speak a variety of Greek (Cypriot Greek/Romeika, Pontic Greek/Rumca) as a home language although in terms of identity they define themselves as Turkish or Turkish Cypriot (Ioannidou, 2022). On the contrary the third community, speaks Cypriot Greek as a home language, identify themselves as Greek Cypriots and have added Turkish in their repertoire after 1974. Due to the unresolved political conflict in Cyprus between Greek and Turkish Cypriots, speaking the language of the “other” has been a point of tension, suspicion, and immobility for these communities. In addition, each community has distinct stories in relation to space, displacement and stigma. The current paper explores instances of daily encounters, negotiations and alliances in the multilingual space of Karpasia peninsula, having as main theoretical grounding the notion of space, border and the concept of language ecology. The data presented constitute a part of a longitudinal ethnographic study, having as main data collection methods participant observations, audio and video recordings and interviews within and across the communities.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΙΔΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Εθνικός Οργανισμός Εξετάσεων (Ε.Ο.Ε.)

Συντονιστής:

Δάσιος Γεώργιος

Ακαδημαϊκός, Πρόεδρος Ανεξάρτητης Αρχής

Παπαμεντζελόπουλος Κωνσταντίνος

Διευθυντής Ανεξάρτητης Αρχής

Αναγνωστοπούλου Ελευθερία

Προϊσταμένη Διοικητικού και Οικονομικού Τμήματος

Καρσιώτης Παναγιώτης

Οικονομική Διεύθυνση ΕΛΤΑ, Τομέαρχης

Λαϊνά Μαρία

Παπαγεωργίου Μαρία

Γκότζος Δημήτριος

Επιστημονικό προσωπικό

Η ανεξάρτητη διοικητική αρχή «Εθνικός Οργανισμός Εξετάσεων» (Ε.Ο.Ε.), διεθνής ονομασία «National Exams Organization», με έδρα την Αθήνα, αποτελεί επιτελικό επιστημονικό φορέα αρμόδιο για ζητήματα που αφορούν στις εξετάσεις εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Αποστολή του Οργανισμού είναι η υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού για τη διασφάλιση της υψηλής ποιότητας των εξετάσεων εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Οι έρευνες και μελέτες του Ε.Ο.Ε. επιδιώκουν την εύρεση, αποτύπωση και αξιοποίηση των βέλτιστων πρακτικών από τα διάφορα εξεταστικά συστήματα του ευρωπαϊκού και διεθνούς χώρου για την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Σκοπός του προτεινόμενου Συμποσίου είναι να παρουσιάσει ερευνητικά δεδομένα των ειδών γραμματισμού που προάγονται στα θέματα των πανελλαδικώς εξεταζόμενων γνωστικών αντικείμενων -ειδικότερα των Μαθηματικών, της Ιστορίας, της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας και των Ξένων Γλωσσών - μέσω της επεξεργασίας και αποδελτίωσης του «Αρχείου Θεμάτων» του Ε.Ο.Ε. για τα ως άνω πανελλαδικώς εξεταζόμενα γνωστικά αντικείμενα Γενικού Λυκείου κατά τη χρονική περίοδο 2000-2023.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο αξιοποιούνται στοιχεία ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας. Στοιχεία για τα ανωτέρω γνωστικά αντικείμενα αντλούνται από το αποθετήριο «Αρχείο Θεμάτων» του Ε.Ο.Ε. την περίοδο 2000-2023 και από τα ισχύοντα προγράμματα σπουδών (ΠΣ), εγκυκλίου, υπουργικές αποφάσεις (ΥΑ) για την εν λόγω περίοδο. Η ποσοτική ανάλυση που ακολουθεί τις μεθοδολογικές αρχές της περιγραφικής στατιστικής, την πινακοποίηση και γραφική αναπαράσταση των δεδομένων, συμπληρώνεται με την ποιοτική προσέγγιση των πτυχών των ισχυόντων ΠΣ και των κριτηρίων σύνταξης θεμάτων των εν λόγω μαθημάτων.

Μέσα από την οπτική γωνία των θεμάτων των Πανελλαδικών Εξετάσεων διαπιστώνεται ότι τα διάφορα είδη γραμματισμών δρουν αλληλοσυμπληρωματικά και δεν εκλαμβάνονται ως γνώση ουδέτερων και αποσπασματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, αλλά συνδέονται με την ικανότητα των μαθητών/-τριών να κατανοούν, να ερμηνεύουν και να αντιμετωπίζουν κριτικά τα γνωστικά αντικείμενα, με στόχο τη δημιουργία αυτόνομων και κριτικών πολιτών.

Δομή Συμποσίου

ΜΕΡΟΣ Α

Γεώργιος Δάσιος: Μαθηματικός γραμματισμός. Μαθηματικά:

Η Γλώσσα των απολύτων εννοιών. Τα Μαθηματικά είναι μια απόλυτα αυστηρή γλώσσα με κανόνες που δεν επιδέχονται καμία απολύτως εξαίρεση. Εκπροσωπούν την έμφυτη ανθρώπινη λογική που προϋπάρχει στον εγκέφαλο οποιασδήποτε εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι η επι-

στημονική γνώση που δεν επιδέχεται καμία αμφισβήτηση και για αυτόν ακριβώς το λόγο έχει επιβληθεί ως η γλώσσα των θετικών, και όχι μόνον, επιστημών.

ΜΕΡΟΣ Β

Κωνσταντίνος Παπαμεντζελόπουλος: Ιστορικός γραμματισμός (historical literacy).

Τα διάφορα ιστορικά στοιχεία (πηγές, εικαστικά έργα, χάρτες κ.τ.λ.) των θεμάτων στο πανελλαδικώς εξεταζόμενο μάθημα της Ιστορίας συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ικανότητας του ατόμου να σκέφτεται, να κατανοεί τον σύγχρονο κόσμο και να τοποθετεί τον εαυτό του μέσα σ' αυτόν και στην εν γένει κοινωνική χρησιμότητα της Ιστορίας; Τι δείχνουν τα βαθμολογικά δεδομένα 2017-2023 για τον τρόπο που προσεγγίζουν οι υποψήφιοι το εξεταζόμενο ιστορικό υλικό, κυρίως της δεύτερης ομάδας των θεμάτων, όπου απαιτείται σύνθεση ιστορικών γνώσεων και κριτική σκέψη για την εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων;

ΜΕΡΟΣ Γ

Μαρία Παπαγεωργίου: Η αντίληψη για τον κριτικό γραμματισμό που προάγεται στα θέματα του πανελλαδικώς εξεταζόμενου μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας.

Διερευνάται η ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού μέσα από τα θέματα που εξετάζονται (κειμενικά είδη, δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής γραπτού λόγου, γλωσσικά στοιχεία) με στόχο την κριτική προσέγγιση της πραγματικότητας από τους/τις μαθητές/-τριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

ΜΕΡΟΣ Δ

Μαρία Λαϊνά: Είδη γραμματισμού στα Προγράμματα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες και η αποτύπωσή τους στα θέματα των πανελλαδικώς εξεταζόμενων μαθημάτων των ξένων γλωσσών

Παρουσιάζονται τα είδη γραμματισμού στα Προγράμματα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες και πώς αυτά αποτυπώνονται τη χρονική περίοδο 2010-2023 στα θέματα των πανελλαδικώς εξεταζόμενων μαθημάτων των Ξένων Γλωσσών.

ΜΕΡΟΣ Ε

Ελευθερία Αναγνωστοπούλου: Πτυχές διαδικασιών εξέτασης πανελλαδικώς εξεταζόμενων μαθημάτων.

Θίγονται τα εξής θέματα: ο δρόμος προς της Πανελλαδικές με βάση την κείμενη νομοθεσία του ελληνικού κράτους, οδηγίες για τον τρόπο εξέτασης των μαθημάτων (κατανομή μονάδων στα ερωτήματα), η συμμετοχή των πανεπιστημιακών τμημάτων (συντελεστές βαρύτητας) στη διαμόρφωση των βάσεων που τίθενται από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, η κατανομή των μονάδων στα θέματα. Παρουσιάζονται επίσης και αναλύονται στατιστικά βαθμολογικά δεδομένα της τελευταίας δεκαετίας.

ΜΕΡΟΣ ΣΤ

Ολομέλεια:

Συζήτηση και Αλληλεπίδραση. Το Συμπόσιο ολοκληρώνεται με την εμπλοκή και αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων/ουσών.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Η ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ ΛΕΚΤΙΚΟΥ, ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΕ ΑΛΛΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ

Συντονιστές/Coordinators:

Παναγιώτης Κοσμάς

Έλενα Ξενή

Χαράλαμπος Βρασίδης

CARDET

Δομή: Στο Συμπόσιο θα παρουσιαστούν θέματα ψηφιακού, λεκτικού και επιστημονικού γραμματισμού καθώς και η εφαρμογή τους σε διάφορα περιβάλλοντα μάθησης με έμφαση στη σχολική εκπαίδευση.

ΠΡΩΘΩΝΤΑΣ ΤΗ ΜΙΚΡΟ-ΜΑΘΗΣΗ ΩΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Έλενα Ξενή

CARDET

ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΑΓΟΡΙΩΝ ΜΕΣΩ ΠΑΙΧΝΙΔΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΜΑΘΗΣΗΣ

Χρυσάνθη Κωνσταντή & Έλενα Ξενή

CARDET

ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΟΝΤΑΣ ΨΗΦΙΑΚΑ ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Μιχαέλα Πρωτοπαπά

CARDET

ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΧΡ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΡΙΣΔΙΑΣΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟ

Ευτυχία Ξερού & Παναγιώτης Κοσμάς

CARDET

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ STEAM ΓΙΑ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ξάνθια Αριστείδου

CARDET

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΚΤΟΣ ΤΑΞΗΣ

Κωνσταντίνος Μονός

CARDET

Το συμπόσιο παρουσιάζει ερευνητικά ευρήματα και συμπεράσματα που αφορούν στον λεκτικό, στον ψηφιακό και στον επιστημονικό γραμματισμό, διευρύνοντας τα όρια του όρου, που στην αρχική του μορφή αναφερόταν στην ικανότητα του ατόμου να διαβάζει και να γράφει.

Οι παρουσιάσεις ξεκινούν με την ανάλυση των θεμάτων της αυτό-κατευθυνόμενης (Self-directed learning - SDL) και της μικρο-μάθησης (micro-learning - ML). Η αυτό-κατευθυνόμενη μάθηση είναι η μαθησιακή διαδικασία κατά την οποία οι εκπαιδευόμενοι παρακολουθούν τις δικές τους μαθησιακές διαδικασίες για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων, με αυτόνομο και ανεξάρτητο τρόπο. Η μικρο-μάθηση (micro-learning - ML) στοχεύει στον επανασχεδιασμό της μάθησης σε ένα θεωρητικό ή πρακτικό θέμα.

Στη συνέχεια τίγονται θέματα φυλετικών στερεοτύπων στην εκπαίδευση, τα οποία θέλουν τα αγόρια να διαθέτουν μεγαλύτερο ταλέντο σε γνώσεις STEM (επιστήμη, τεχνολογία, μηχανική, και μαθηματικά) παρά στη γλώσσα. Αυτό το γεγονός επιβεβαιώνουν μελέτες οι οποίες αποδεικνύουν ότι τα κορίτσια υπερτερούν των αγοριών στην ανάγνωση, ενώ τα αγόρια ξεχωρίζουν στα μαθηματικά. Στόχος της σχετικής παρουσίασης είναι η κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα αγόρια σε σχέση με τις αναγνωστικές τους στάσεις, προτιμήσεις και συνήθειες.

Επιπλέον θα παρουσιαστούν μια σειρά από πρακτικές συμβουλές και τεχνολογικά εργαλεία που συμβάλλουν στην ενίσχυση των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών.

Ο ψηφιακός γραμματισμός που είναι το επόμενο θέμα του συμποσίου, αναμένεται ότι θα γίνει πιο εμφανής τα επόμενα χρόνια, όταν οι νέοι θα εγκαταλείψουν την τυπική εκπαίδευση χωρίς το βασικό επίπεδο δεξιοτήτων, επηρεάζοντας την απασχολησιμότητά τους αργότερα στη ζωή τους (de los Santos & Rosser, 2021). Σε αυτή την ενότητα του συμποσίου θα παρουσιαστούν προτάσεις καλλιέργειας ψηφιακών δεξιοτήτων στο εκπαιδευτικό σύστημα σε περιόδους βίαιης ψηφιακής μετάβασης, όπως αυτή που βιώθηκε λόγω της πρόσφατης πανδημίας.

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο των αλλαγών που φέρνουν οι σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες στο τοπίο των σύγχρονων κοινωνιών, παρουσιάζονται εισηγήσεις για επενδύσεις και στοχευμένες πολιτικές για τους λιγότερο προνομιούχους, ώστε η γενική ανάπτυξη να είναι μεγαλύτερη (Mubarak et al., 2020), και συζητούνται οι επιπτώσεις της κατανομής των πόρων, η υποστήριξη της ψηφιακής προόδου των ΜΜΕ, η παροχή προγραμμάτων ψηφιακών δεξιοτήτων σε άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο καθώς και το ζήτημα της βελτίωσης της τεχνολογικής υποδομής των σχολικών μονάδων.

Στη συνέχεια, θα δοθεί έμφαση στον επιστημονικό γραμματισμό που περιλαμβάνει τη διδασκαλία των φυσικών επιστημών, της τεχνολογίας και των μαθηματικών, με τη νεότερη τάση που ενσωματώνει όλα τα πεδία των φυσικών επιστημών, προσθέτοντας και παραμέτρους από τα πεδία της τέχνης και των κοινωνικών επιστημών (STEAM). Οι παρουσιάσεις θα εστιάσουν γύρω από το πως οι γραμματισμοί STEAM μπορούν να υποστηρίξουν την εκπαίδευση των χαρισματικών παιδιών, συμβάλλοντας στην παροχή ίσων ευκαιριών στη μάθηση. Κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στην προσέγγιση 'Μάθηση Μέσω Σχεδιασμού' (Li et al., 2019), θα συζητηθεί το πως η δημιουργία δραστηριοτήτων STEAM από τα ίδια τα παιδιά, μπορεί να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες των χαρισματικών παιδιών, δίνοντας τους ευκαιρίες να σχεδιάσουν εκπαιδευτικές εφαρμογές, χρησιμοποιώντας ψηφιακά και εικονικά μέσα.

Επιπρόσθετα, θα μας απασχολήσει η ενδυνάμωση της επιστημονικής γνώσης και του επιστημονικού τρόπου σκέψης για προσωπικούς και κοινωνικούς σκοπούς. Οι σημερινές παγκόσμιες κοινωνικές συνθήκες έχουν αναδείξει την ανάγκη για καταρτισμένους επιστήμονες και επιστημονικά εγγράμματος ανθρώπους.

Ωστόσο, πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει ότι το ενδιαφέρον για επιστημονικά θέματα μεταξύ των νέων μειώνεται, με όλο και λιγότερους να επιθυμούν μια καριέρα ως επιστήμονες. Σαν απάντηση σε αυτό το φαινόμενο, παρουσιάζεται η έννοια και η εφαρμογή πρακτικών για Εκπαίδευση Εκτός Τάξης, μια εξαιρετικά αποτελεσματική προσέγγιση που προωθεί την εξωσχολική επιστημονική μάθηση και κάνει την εκπαιδευτική διαδικασία πιο ελκυστική.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΤΥΠΙΚΗ, ΑΤΥΠΗ ΚΑΙ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΓΙΑ ΟΜΑΛΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Συντονιστές/Coordinators:

Ζαχαρούλα Μαλά

Πρόεδρος Παγκύπριας Οργάνωσης Προώθησης Γραμματισμού

Μιχάλης Μπέης

Τμήμα Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης Προεδρεύων της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Ένταξη Μεταναστών

Μιχάλης Μπέης

Τμήμα Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης

Άντρη Παπακυριακού

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας & ΠΟΠΓ

Πασχαλία Λεβέντη

Center for Social Innovation

Ειρήνη Καμπά Μαλτεζοπούλου

SYNTHESIS Center for Research and Education

Etinosa Erenbenagie-Johnbull

Generation for Change CY

Σκοπός του Συμποσίου είναι να αναδείξει σημαντικές πτυχές σχετικά με την εκπαίδευση προσφύγων και μεταναστών (τυπικής, άτυπης, μη τυπικής) στην Κύπρο και να συνδέσει την εκπαίδευση με την ομαλή τους ένταξη στην κυπριακή κοινωνία. Ανώτερος στόχος να εντοπιστούν οι αδυναμίες στο υπάρχον σύστημα και θα γίνουν προτάσεις για το μέλλον.

Αρχικά, θα παρουσιάσουμε πτυχές της στρατηγικής διαπολιτισμικής ένταξης της Κύπρου, η οποία βασίζεται σε τέσσερις αρχές: την ισότητα, την αναγνώριση της διαφορετικότητας, την ουσιαστική αλληλεπίδραση και την ενεργό συμμετοχή και ιθαγένεια.

Θα εξεταστούν, επίσης, οι βασικές προτεραιότητες και δράσεις της επίσημης στρατηγικής ένταξης στον τομέα της εκπαίδευσης, οι οποίες είναι:

- Όλα τα παιδιά να μπορούν να φοιτούν σε ένα καλό σχολείο, ανεξαρτήτως πολιτιστικών καταβολών και να διδάσκονται από δασκάλους με διαφορετικότητα, αντί να χωρίζονται de facto ανά εθνικότητα, γλώσσα ή/και κοινωνική τάξη.
- Η παροχή γλωσσικών μαθημάτων για ενήλικες μετανάστες είναι το κλειδί για την επιτυχή ένταξη τους στην αγορά εργασίας και για επιτυχία σε εξετάσεις για απόκτηση αδειών μακροχρόνιας διαμονής ή υπηκοότητας.
- Θα πρέπει να παρέχεται υποστήριξη στους επαγγελματίες της εκπαίδευσης για να μπορούν να υιοθετούν αποτελεσματικές στρατηγικές κατά του ρατσισμού, του αποκλεισμού και της ρητορικής μίσους.
- Η πολυγλωσσία στην εκπαίδευση και στον δημόσιο χώρο πρέπει να προωθηθεί σθεναρά. Η διευκόλυνση της εκμάθησης των μητρικών γλωσσών των μεταναστών θα πρέπει να θεωρείται ως παράγοντας που συνεισφέρει πολύ θετικά στην εκπαίδευση και ένας τρόπος διαφύλαξης της διαφορετικότητας στην κοινωνία.

Στη συνέχεια, θα επικεντρωθούμε στην ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων. Η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή ένταξη ενός πρόσφυγα/μετανάστη. Οι γλωσσικές δεξιότητες διευκολύνουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, την υγεία, τη στέγαση και διευκολύνουν την ουσιαστική επαφή με την κοινωνία υποδοχής. Για τον λόγο αυτό, θα εξετάσουμε τη χρήση της συνδυασμένης διδασκαλίας γλώσσας-περιεχομένου στη διδασκαλία της ελληνικής ως Γ2 στα σχολεία της Κύπρου. Η χρήση του συγκεκριμένου μοντέλου έχει καταγράψει ήδη θετικά αποτελέσματα σε πολλές χώρες της Ευρώπης. Θα συζητήσουμε τις παραμέτρους για πετυχημένη εφαρμογή του συγκεκριμένου μοντέλου στο συγκεκριμένο της Κύπρου.

Το συμπόσιο θα εστιάσει ακόμα στην ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων. Θα παρουσιαστεί το έργο VRIN (*Virtual Reality for Migrants Social and Cultural Orientation and Inclusion*), το οποίο έχει ως στόχο να διευκολύνει και να προωθήσει μια δυναμική και συμβάλλουσα ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών (ΥΤΧ) στις τοπικές κοινότητες και στην αγορά εργασίας. Το έργο δίνει έμφαση σε διαδραστικές και ελκυστικές προσεγγίσεις μάθησης, με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, τόσο για τους ΥΤΧ όσο και για τους φορείς που εμπλέκονται στην ένταξη των ΥΤΧ. Το έργο αποσκοπεί στον εκσυγχρονισμό της ένταξης των ΥΤΧ, παρέχοντάς τους ψηφιακές δεξιότητες απαραίτητες για την 4η βιομηχανική επανάσταση (εν εξελίξει ψηφιακός μετασχηματισμός, αυτοματοποίηση και καινοτομία). Προσφέρει ένα πρόγραμμα σπουδών ευθυγραμμισμένο με τις τελευταίες ψηφιακές τάσεις, συμπεριλαμβανομένης της Εικονικής Πραγματικότητας (VR) και των παιχνιδοποιημένων περιβάλλοντων. Οι τεχνολογίες αυτές μπορούν να βελτιώσουν την επικοινωνία και να δημιουργήσουν καθηλωτικές εμπειρίες. Το έργο αναγνωρίζει επίσης τον αντίκτυπο της ψηφιοποίησης στην αγορά εργασίας και στις μαθησιακές διαδικασίες, δίνοντας έμφαση στις εξατομικευμένες και ευχάριστες μαθησιακές εμπειρίες. Τέλος, στοχεύει στην υπέρβαση του μειονοτικού μοντέλου και στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ψηφιακής τεχνολογίας, συνόρων, ταυτοτήτων και εμπειριών των μεταναστών.

Θα διερευνήσουμε και τη σημαντική επίδραση του τραύματος στις γνωστικές διαδικασίες και την ανάπτυξη των διαφορετικών μορφών γραμματισμού σε πληθυσμούς με μεταναστευτική βιογραφία. Το τραύμα μπορεί να διαταράξει τη νευρογνωστική λειτουργία, οδηγώντας σε ελλείμματα στη μνήμη, την προσοχή και τις εκτελεστικές λειτουργίες, οι οποίες είναι θεμελιώδεις για την απόκτηση δεξιοτήτων γραμματισμού στο ευρύτερο πλαίσιο του γλωσσικού γραμματισμού, του ψηφιακού γραμματισμού, του πολιτιστικού γραμματισμού, της διαχείρισης της πληροφορίας και του οικονομικού γραμματισμού. Το χρόνιο στρες μπορεί να επηρεάσει περιοχές του εγκεφάλου, μειώνοντας περαιτέρω τις γνωστικές ικανότητες που είναι ζωτικής σημασίας για την ανάγνωση, τη γραφή και άλλες καθημερινές εργασίες. Εμπειρικές μελέτες δείχνουν ότι οι παιδαγωγικές στρατηγικές που αναγνωρίζουν το τραύμα μπορούν να μετριάσουν αυτές τις επιπτώσεις, υποστηρίζοντας μια πιο ενσυναισθητική, προσαρμοσμένη, ολιστική προσέγγιση στην εκπαίδευση. Υπογραμμίζουμε τη σημασία της αναγνώρισης της επιρροής του τραύματος στη μάθηση και τονίζουμε την αναγκαιότητα για προγράμματα γραμματισμού που λαμβάνουν

υπόψη την ύπαρξη τραύματος σε πληθυσμούς με μεταναστευτική βιογραφία και στοχεύουν στη βελτίωση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων και της ζωής τους.

Τελειώνοντας, θα παρουσιάσουμε παραδείγματα από εφαρμογές που γίνονται στην Κύπρο με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων, όπως η δημιουργικότητα και η συνεργασία μεταξύ των ατόμων της συγκεκριμένης ομάδας πληθυσμού, αλλά και η αλληλεπίδραση τους με την ευρύτερη κοινωνία.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΩΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Συντονιστής: Δημήτρης Κουτσογιάννης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σταυρούλα Αντωνοπούλου
Αντώνης Κωνσταντινίδης
Αναστασία Ροθώνη
Δημήτρης Κουτσογιάννης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Νίκος Γογωνάς
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Με βάση επίσημα στατιστικά στοιχεία, περισσότεροι από πέντε εκατομμύρια άνθρωποι ελληνικής καταγωγής ζουν σε χώρες του εξωτερικού (Eurostat, 2021). Για την πλειονότητα αυτών των ατόμων, το ενδιαφέρον για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας είναι μεν αρκετά υψηλό, ωστόσο λαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο από οικογένεια σε οικογένεια. Η διαφοροποίηση οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στη σύνθεση του πληθυσμού αυτού, καθώς συνυπάρχουν πολλές γενιές μεταναστών: κάποιοι είναι μετανάστες δεύτερης/τρίτης γενιάς (κύματα Gastarbeiter των δεκαετιών '50 και '60), άλλοι ζουν εκτός ελλαδικού/κυπριακού χώρου από τις αρχές του 20ού αιώνα, ενώ υπάρχουν και οι «νεομετανάστες» της πρόσφατης οικονομικής κρίσης (Panagiotopoulou et al., 2019).

Η ελληνική αυτή διασπορική υπερποικιλότητα (Vertovec, 2007) υποσκάπτει αυτομάτως αντιλήψεις που εστιάζουν στη διδασκαλία της ελληνικής ως γλώσσας κληρονομιάς, αφού εντός αυτής της κατηγορίας ενυπάρχουν τεράστιες διαφορές. Η κατάσταση γίνεται πιο περίπλοκη, ιδιαίτερα ως προς τη διδασκαλία, από τη στιγμή που η οικονομική κρίση λειτούργησε φυγόκεντρα, οδηγώντας σε θεαματικό περιορισμό δαπανών σε σχέση με τη διδασκαλία της ελληνικής στο εξωτερικό και διαρρηγνύοντας έτσι μια μακροχρόνια παράδοση διασύνδεσης της διδασκαλίας της ελληνικής στη διασπορά με την επίσημη γλωσσική πολιτική. Είναι ενδιαφέρον, επομένως, να διερευνηθεί το τι έχει μείνει από τη μακροχρόνια αυτή διασύνδεση και ποιες νέες τάσεις αναπτύσσονται.

Στο σύνθετο αυτό τοπίο έρχονται να προστεθούν νέες επιστημονικές θεωρήσεις, οι οποίες αναγνωρίζουν την πολλαπλογλωσσία και τη διαγλωσσικότητα ως σημαντικές διαστάσεις στη διδασκαλία (Garcia & Klein, 2016; Garcia, 2017), και κατά συνέπεια εστιάζουν στα πολλαπλογλωσσικά 'ρεπερτόρια' των παιδιών (Blommaert, 2013). Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει, επίσης, να δοθεί στο ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο εντός του οποίου είναι απαραίτητο να κατανοηθούν πολλές από τις εξελίξεις αυτές, οι οποίες διασυνδέουν αμέσως ή εμμέσως τις γλώσσες με την οικονομία και την αγορά (Heller, 2010). Τέλος, ένα ακόμη σημαντικό δεδομένο που έρχεται να προστεθεί στην εξίσωση είναι η ευρεία χρήση των Ψηφιακών Τεχνολογιών, οι οποίες, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, δίνουν νέες δυνατότητες για πραγματώσεις της πολλαπλογλωσσίας αλλά και για τη γλωσσική διδασκαλία (Li, 2017).

Πώς μπορούμε, λοιπόν, σήμερα να μιλήσουμε για τη διδασκαλία της ελληνικής στα περίπλοκα διασπορικά περιβάλλοντα; Ποιες θεωρίες προσφέρονται και τι είδους έρευνες είναι απαραίτητες; Αυτά είναι τα κεντρικά ερωτήματα που θα απασχολήσουν το παρόν συμπόσιο. Ο προβληματισμός θα στηριχθεί στον σχεδιασμό και στα αποτελέσματα τριετούς έρευνας (2020-2023) που πραγματοποιήθηκε σε παιδιά νεομεταναστών στην Αυστραλία και τη Γερμανία. Το υλικό της έρευνας αποτελείται από 40 συνεντεύξεις παιδιών και γονέων και 30 εθνογραφικού τύπου μελέτες περίπτωσης παιδιών. Η ανάλυση έγινε, σε πρώτο επίπεδο, μέσω εργαλείων εννοιολογικής χαρτογράφησης και, σε δεύτερο επίπεδο, με τεχνικές της διαστρωματικής ανάλυσης (Κουτσογιάννη υπό δημοσίευση, Scollon & Scollon, 2004). Σκοπός της ανάλυσης είναι η πλήρης χαρτογράφηση των πρακτικών των παιδιών και η ανάδειξη των διασυνδέσεων με κοινωνικές, οικονομικές, ιστορικές και ιδεολογικές παραμέτρους.

Από την εξέταση των δεδομένων αναδύεται μια ενδιαφέρουσα πραγματικότητα, η οποία επικυρώνει, εμπλουτίζει ή και αναδεικνύει νέα ερευνητικά αποτελέσματα. Κατά την παρουσίαση θα εστιάσουμε σε τρία αλληλένδετα ζητήματα:

- (α) πώς η ελληνική συνυπάρχει με τις τοπικές γλώσσες και την αγγλική, και κατ' επέκταση πώς συγκροτούνται τα πολλαπολογιστικά ρεπερτόρια των παιδιών;
- (β) ποιες μορφές λαμβάνει η οικογενειακή γλωσσική πολιτική στις οικογένειες που μελετήθηκαν;
- (γ) πώς πραγματοποιείται η διδασκαλία της ελληνικής σε διασπορικό πλαίσιο;

Η συνεξέταση των παραπάνω ζητημάτων θα μας οδηγήσει σε προβληματισμούς σχετικά με τη χάραξη εκπαιδευτικής γλωσσικής πολιτικής.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΤΟ ΕΡΓΟ RE.MA.C.- ERASMUS+ KA2: ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Συντονίστρια:

Νάνσια Κυριάκου

Πανεπιστήμιο Frederick

Μαρία Μπτσιάκη

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Νίκη Ετεοκλέους

Πανεπιστήμιο Frederick

Έλενα Ξενή

CARDET

Δέσπω Κυριανού

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Ζωή Ιωαννίδου

Γραμματία Σίσκου

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η ένταξη ή η συμπερίληψη μαθητριών/τών με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο (ΜΜΠ στο εξής) στο σχολικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής αποτελεί τα τελευταία χρόνια βασική στόχευση της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ευρώπη (Council of Europe, 2018, 2021). Στις περισσότερες περιπτώσεις προκρίνονται ενταξιακές πολιτικές, στο πλαίσιο των οποίων οι ΜΜΠ τοποθετούνται στις *γενικές τάξεις διδασκαλίας* (mainstream classrooms) και λαμβάνουν ενίσχυση, με την προϋπόθεση ότι θα προσαρμοστούν στα προϋπάρχοντα περιβάλλοντα, στις δομές και τις στάσεις της πλειονότητας (UNESCO, 2017). Οι συμπεριληπτικές πολιτικές απο-

δεικνύονται πιο δύσκολα υλοποιήσιμες στην πράξη, καθώς υιοθετούν μια κοινωνιο-οικολογική οπτική, τονίζοντας ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ανάγκες των παιδιών (Amor et al., 2018), αξιοδοτώντας την ποικιλότητα και προωθώντας την ενεργό συμμετοχή όλων (UNESCO, 2020).

Βέβαια, η συμπερίληψη των παιδιών στις γενικές τάξεις διδασκαλίας με τα γλωσσικά ρεπερτόρια και τα πολιτισμικά προφίλ που φέρουν προϋποθέτει ενημερωμένες/ους και εγγράμματες/ους εκπαιδευτικούς και διδακτικά υλικά που αξιοποιούν τις αρχές της *ατομικής πολυγλωσσίας* (plurilingualism, CEFR, 2001, Garc a & Otheguy, 2020), της *πολυπολιτισμικότητας* (pluriculturalism, Yüce, 2019) και της *διαπολιτισμικότητας* (Rapanta & Tron o, 2021; Salgado-Orellana et al., 2019) και μπορούν να ενισχύσουν τις μαθήτριες και τους μαθητές στις *γλώσσες του σχολείου* (languages of schooling, Beacco, 2017).

Μια τέτοια συμπεριληπτική προσέγγιση επιχειρείται στο ερευνητικό πρόγραμμα “Reinventing Mainstream Classrooms” (RE.MA.C.), το οποίο χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ KA2 (2022-01-CY-1-KA220-HED-000088107) και αποτελεί τη σύμπραξη 6 ερευνητικών και εκπαιδευτικών φορέων (Πανεπιστήμιο Frederick, CARDET, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, CESIE, Universidade do Algarve, SOS Malta). Το Συμπόσιο εστιάζει στο πρόγραμμα RE.MA.C. και στις επιμέρους δράσεις του και επιχειρεί να ανοίξει τον διάλογο γύρω από 4 αλληλένδετες θεματικές του συνεδρίου: (1) Γραμματισμός, Γλωσσική Διδασκαλία και Σχολική Εκπαίδευση, (2) Διγλωσσία, Πολυγλωσσία, Διαγλωσσικότητα και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, (3) Ψηφιακός Γραμματισμός, Πολυγλωσσισμός και Νέοι Γραμματισμοί και (4) Γραμματισμός, Γλώσσα και Επαγγελματική Μάθηση Εκπαιδευτικών.

Το Συμπόσιο αποτελείται από 3 εισηγήσεις που εστιάζουν στη στόχευση και τη φιλοσοφία του έργου, στα ποσοτικά και ποιοτικά ερευνητικά του πορίσματα και στα εκπαιδευτικά του προϊόντα.

A. ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ: ΤΟ ΕΡΓΟ **Νάνσια Κυριάκου**

Στο πλαίσιο της πρώτης εισήγησης παρουσιάζεται το έργο RE.MA.C. και η στόχευσή του: (α) η

χαρτογράφηση και αξιολόγηση του υπάρχοντος διδακτικού υλικού στο γλωσσικό μάθημα αλλά και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα του δημοτικού σχολείου στις 5 χώρες, (β) η διερεύνηση των δεξιοτήτων και των αναγκών των εκπαιδευτικών της γενικής τάξης, (γ) η σύνθεση ψηφιακού πολύγλωσσου και πολύ-δια-πολιτισμικού υλικού για όλες τις τάξεις και τις γλώσσες του δημοτικού σχολείου με έμφαση στους πολυγλωσσισμούς και (δ) η επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην αξιοποίηση του υλικού

B. ΔΙΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ: ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΙΚΟ, ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ ΣΤΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ **Μαρία Μπτσιάκη** **Δέσπω Κυπριανού** **Ζωή Ιωαννίδου** **Γραμματία Σίσκου**

Η δεύτερη εισήγηση εστιάζει στα πρώτα ποιοτικά και ποσοτικά αποτελέσματα που αντλήθηκαν μέσω ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου σε σχέση με απόψεις 100 εκπαιδευτικών των γενικών τάξεων στην Κύπρο και την Ελλάδα. Η ανάλυση εγείρει συζήτηση γύρω από τις δεξιότητες που αναγνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί ότι έχουν, προκειμένου να διδάξουν σε τάξεις με ποικίλο μαθητικό κοινό και να αναπτύξουν πρακτικές γλωσσικού, διαπολιτισμικού και ψηφιακού γραμματισμού, αλλά και τις ανάγκες που εντοπίζουν σε σχέση την επαγγελματική τους μάθηση και τους διαθέσιμους διδακτικούς πόρους. Τα ποσοτικά δεδομένα συνηγορούν σε μειωμένες δεξιότητες των εκπαιδευτικών να αναπτύξουν λιγότερο συμβατικές/παραδοσιακές πρακτικές γλωσσικού γραμματισμού (λ.χ. παραγωγή κειμένων, ακαδημαϊκού λόγου, ενίσχυση στρατηγικών μάθησης), καίριες δεξιότητες διαπολιτισμικού γραμματισμού (π.χ. πολιτισμική επίγνωση) και ουσιαστικές πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού (π.χ. δημιουργική και κριτική αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ότι η ποιοτική θεματική ανάλυση των δεδομένων σε αρκετές περιπτώσεις φαίνεται να αντικρούει τα ποσοτικά δεδομένα. Τέλος, η έρευνα αναδεικνύει τις σημαντικές ανάγκες των εκπαιδευτικών σε επιμόρφωση και υλικά που να τους ενισχύουν να αναπτύξουν όλες τις προαναφερθείσες πρακτικές γραμματισμού.

**Γ. ΧΤΙΖΟΝΤΑΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΓΕΦΥΡΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ
ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ,
ΤΗΝ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥΣ:
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΥΒΡΙΔΙΚΗΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ
MILAGE Learn+
Νίκηλα Ετεοκλέους
Έλενα Ξενή**

Η τρίτη εισήγηση επικεντρώνεται στην αξιοποίηση του μεικτού μοντέλου μάθησης (blended learning approach), το οποίο αναπτύχθηκε και εφαρμόστηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος RE.MA.C. Το RE.MA.C προσαρμόσε και εφάρμοσε παραλλαγή του μεικτού πλαισίου μάθησης “The Conversational Framework Model” (Laurillard, 1993, 2002, 2014). Το εν λόγω πλαίσιο εφαρμόστηκε συνδυαστικά με το Μοντέλο Περιστροφής (The Rotation Model) (Dziuban et al., 2018; Graham, 2013). Αναπτύχθηκε πρότυπο εφαρμογής (learning environment designer template) ως βάση σχεδιασμού του περιβάλλοντος μάθησης. Το Μοντέλο Περιστροφής περιλαμβάνει 4 σταθμούς εργασίας: σταθμός διδασκαλίας, σταθμός ανεξάρτητης μελέτης, σταθμός συνεργασίας, και σταθμός τεχνολογίας, όπου και αξιοποιείται η πλατφόρμα MILAGE Learn+. Το πρότυπο εφαρμογής του μοντέλου λαμβάνει υπόψη: (α) τα επίπεδα γλωσσομάθειας, (β) τις γλωσσικές δεξιότητες που αναμένεται να αναπτυχθούν, (γ) τα μαθησιακά αποτελέσματα (βάσει της ταξινόμιας του Bloom) και (δ) των ικανοτήτων που αναπτύσσονται με βάση το μοντέλο της Laurillard. Τα προαναφερθέντα αναμένεται να εκτελούνται στο πλαίσιο συγκεκριμένης δραστηριότητας και σταθμού (όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω). Εκπαιδευτικοί αλλά και ερευνήτριες/ες στις διάφορες χώρες που λαμβάνουν μέρος στο RE.MA.C. σχεδίασαν εκπαιδευτικό υλικό με βάση το παραπάνω μοντέλο και πρότυπο σχεδιασμού. Η εν λόγω εισήγηση παρουσιάζει εκπαιδευτικά προϊόντα, όπως αυτά δημιουργήθηκαν από τους εταίρους της κοινοπραξίας.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΓΛΩΣΣΑ, ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ, ΙΣΟΤΗΤΑ: ΦΑΚΟΙ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Συντονίστρια/ Coordinator:
Παυλίνα Χατζηθεοδούλου - Λοιζίδου
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Μαρία Ηρακλέους
Ευγενία Παρτσά
Σπύρος Σοφοκλέους
Χριστίνα Σταύρου
Έλενα Χριστοφίδου
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Το Πρόγραμμα Υποστήριξης Επαγγελματικής Μάθησης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου επιδιώκει, σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις Υπουργικού Συμβουλίου μια μετακίνηση στη φιλοσοφία και την πρακτική της επαγγελματικής μάθησης των εκπαιδευτικών στην Κύπρο. Η μετακίνηση από τον όρο και τις εμφάσεις της επιμόρφωσης (teacher training) και της επαγγελματικής ανάπτυξης (professional development) προς τον όρο και τις εμφάσεις της επαγγελματικής μάθησης (professional learning), υποδεικνύουν μία ουσιαστική μετατόπιση που θέτει τον/την εκπαιδευτικό στο κέντρο της δικής του/της πορείας μάθησης, υπεύθυνο/η για τον μετασχηματισμό της διδακτικής του/της πρακτικής και της επαγγελματικής του/της ταυτότητας. Στη βάση των ιδιαίτερων αναγκών των εκπαιδευτικών και σε σχέση με τις

ιδιαιτερότητες της σχολικής μονάδας το σχολείο επιλέγει ένα θέμα που το απασχολεί για να ακολουθήσει η ετοιμασία και η υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης για την επαγγελματική μάθηση μέσα από συγκεκριμένα στάδια διάγνωσης και κοινής νοηματοδότησης αναγκών, διερεύνηση οπτικών, επιμόρφωση, δράση και απολογισμό μέσα από αναστοχασμό και την αλληλεπίδραση με τον υποστηρικτή/υποστηρίκτρια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Μεγάλος αριθμός δημοτικών σχολείων και νηπιαγωγείων επιλέγει κάθε χρόνο να εστιάσει το Σχέδιο Δράσης του για την επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που συνδέονται με το γλωσσικό μάθημα. Το Συμπόσιο δίνει φωνή στους/στις υποστηρικτές/υποστηρίκτριες των σχολείων για να φωτίσει πτυχές που αφορούν σε θέματα γλώσσας, γραμματισμού και ισότητας τα οποία αναδείχθηκαν κατά την εφαρμογή του Προγράμματος Υποστήριξης Επαγγελματικής Μάθησης.

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΙΣ/ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΥΣΗ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ **Μαρία Ηρακλέους**

Η εισήγηση εστιάζει στην παρουσίαση της πορείας που ακολούθησε ένα νηπιαγωγείο που συμμετείχε στο Πρόγραμμα Υποστήριξης Επαγγελματικής Μάθησης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, και εφάρμοσε διαφορετικές μεθοδολογίες επαγγελματικής μάθησης των εκπαιδευτικών τους με απώτερο στόχο τη γλωσσική ανάπτυξη όλων των παιδιών. Το Πρόγραμμα YEM του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου επιδιώκει τη διερεύνηση των οπτικών όλων των εμπλεκόμενων, δίνοντας φωνή στους/στις εκπαιδευτικούς, τα παιδιά και τους γονείς. Η τριγωνοποίηση των οπτικών στο ζήτημα βοηθάει σε μια πιο βαθιά και ολοκληρωμένη κατανόησή του (Taylor, 2000). Παράλληλα, ο συμμετοχικός χαρακτήρας αυτής της διαδικασίας προωθεί τον εκδημοκρατισμό, επιτρέποντας την κατανομή ευθυνών, την κατάργηση παγιωμένων νοοτροπιών και καθιστά όλους και όλες ορατούς/ές (Ηρακλέους κ.ά., 2020). Στην παρούσα εισήγηση αναδεικνύονται ο ρόλος του εκπαιδευτικού και τα χαρακτηριστικά των διαφορετικών μεθοδολογιών επαγγελματικής μάθησης, με έμφαση σε αυτά τα χαρακτηριστικά που προωθούν την ενεργή συμμετοχή

των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αναδεικνύεται, έτσι, η πορεία διαμόρφωσης εκπαιδευτικών-ερευνητών που μαθαίνουν, αναστοχάζονται και τεκμηριώνουν τις παιδαγωγικές τους αποφάσεις με βάση τις ανάγκες των παιδιών. Ακριβώς επειδή «η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού θα πρέπει να ξεκινά από τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται τα παιδιά και όχι από τον τρόπο με τον οποίο σκέφτεται ο ίδιος (Nargund-Joshi, Rogers, Wiebke & Akerson, 2012).

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ **Ευγενία Παρτσά**

Ολοένα και περισσότερα σχολεία στα οποία φοιτά μεγάλος αριθμός παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία (MMEB) επιλέγουν να εστιάσουν σε θέματα ενίσχυσης της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο του Προγράμματος Υποστήριξης Επαγγελματικής Μάθησης των εκπαιδευτικών. Η εισήγηση επιχειρεί να ερμηνεύσει την τάση αυτή ως μία προσπάθεια προώθησης της ισότητας για όλα τα παιδιά και ιδιαίτερα για τα παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία. Οι εκπαιδευτικοί, μέσα από την αναγνώριση των αυξημένων αναγκών για γλωσσική ενδυνάμωση των παιδιών στο σύνολό τους, οδηγούνται στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για δική τους προσωπική επαγγελματική μάθηση. Κατανοούν σταδιακά ότι οι «παραδοσιακές» μέθοδοι γλωσσικής διδασκαλίας που εφαρμόζονται από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών δεν καταφέρνουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του σύγχρονου πλαισίου το οποίο διαμορφώνεται και το οποίο έχει έντονο το στοιχείο της αναδυόμενης διγλωσσίας, πολυγλωσσίας και πολυπολιτισμικότητας.

Μέσα από την ανάγκη για επιμόρφωση σε καινοτόμες διδακτικές μεθόδους και νέες τεχνολογίες, οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τους φραγμούς που δρουν ως εμπόδιο στη συμμετοχή και τη μάθηση όλων των παιδιών, ανεξάρτητα από την εθνικότητα, το κοινωνικό υπόβαθρο ή τη γλωσσική τους επάρκεια (συμπεριληπτική εκπαίδευση). Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν παραδείγματα δράσεων που οργανώθηκαν από σχολεία που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Υποστήριξης Επαγγελματικής Μάθησης και τα οποία προωθούν την ισότητα μέσα από την ενίσχυση της γλώσσας και του γραμματισμού των παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία.

**ΑΠΟΔΑΙΜΟΝΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΩΝΤΑΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΓΛΩΣΣΟΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ
ΜΑΘΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ**
Σπύρος Σοφοκλέους

Η συνθετότητα, η ρευστότητα και η πολυπλοκότητα της σύγχρονης κοινωνίας, αναπόφευκτα, αντικατοπτρίζεται και στις σχολικές τάξεις της Κύπρου. Διαχρονικά, η αποτελεσματική και ουσιαστική μετάβαση από τη γλωσσοδιδασκτική θεωρία στη γλωσσοδιδασκτική πράξη βαραίνει τους ώμους των εκπαιδευτικών. Η παρέμβαση στοχεύει στην παρουσίαση και τη συζήτηση ιδεών, πρακτικών και εφαρμογών, που έχουν ενσωματώσει ή και έχουν μετασχηματίσει εκπαιδευτικοί σε γλωσσικές διδασκαλίες, σε διάφορα σχολεία τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο προσανατολισμού της Επαγγελματικής Μάθησης Εκπαιδευτικών, προς την εφαρμογή συνθετικών γλωσσοδιδασκτικών προσεγγίσεων και συνδυαστικών πλαισίων διδασκαλίας της γλώσσας. Ο συγκεκριμένος προσανατολισμός συνάδει με την ανάγκη οι εκπαιδευτικοί να καταστούν «σχεδιαστές» του γλωσσικού μαθήματος, με αυξημένα περιθώρια γλωσσοδιδασκτικής ανεξαρτησίας, ώστε να επιλέγουν, να συνθέτουν και να συνδυάζουν θεωρήσεις της γλώσσας και προσεγγίσεις διδακτικής της. Στη συζήτηση αυτή αναδύεται και η Παιδαγωγική των Πολυγραμματισμών, η οποία, μεταξύ άλλων, εστιάζει στον δημιουργικότερο ρόλο των εκπαιδευτικών και την ανάγκη να αξιολογούν και να κατανοούν την επίδραση της ευρύτερης παγκοσμιοποίησης και τοπικότητας στη γλωσσική μάθηση, με απώτερο στόχο, ουσιαστικά και αποτελεσματικά, να μπορούν να αξιοποιούν, με βάση την εκάστοτε παιδαγωγική περίπτωση, στοιχεία από παραδοσιακές και σύγχρονες γλωσσοδιδασκτικές παραδόσεις. Ως εκ τούτων, διαφαίνεται ως σημαντική η στροφή προς τη γλωσσοδιδασκτική αναστοχαστικότητα [λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία όπως: τις στοχεύσεις του αναλυτικού προγράμματος, τα χαρακτηριστικά των μαθητών/μαθητριών, το διδακτικό πλαίσιο των εκπαιδευτικών, το συγκεκριμένο πλαίσιο του σχολείου], ώστε οι εκπαιδευτικοί να διαλεχθούν και να αξιολογήσουν το σχετικό επιστημολογικό πλαίσιο επιλογής, όπως ορίζεται από τον κλάδο της Εκπαιδευτικής Γλωσσολογίας.

**ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ
ΓΙΑ ΤΙΣ/ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ:
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΩΣ ΑΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΩΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ**
Χριστίνα Σταύρου

Η εισήγηση προσεγγίζει τον ρόλο του/της εκπαιδευτικού ως ατόμου και ως ενεργού μέλους μια συλλογικότητας που επενδύει στην επαγγελματική του μάθηση εντός του επαγγελματικού χώρου. Η εφαρμογή του Προγράμματος ΥΕΜ στα σχολεία επενδύει στον γραμματισμό των εκπαιδευτικών, ως ατομικής και συλλογικής επιλογής και πρωτοβουλίας, και αναδεικνύει την πολυπλοκότητα της διαδικασίας μάθησης των εκπαιδευτικών προκειμένου να μετασχηματίσουν και προσαρμόσουν τις πρακτικές τους και να ανταποκριθούν στις ραγδαία αυξανόμενες ανάγκες των παιδιών και των σχολείων. Η παρουσίαση αναδεικνύει τον ρόλο των εκπαιδευτικών ως ατόμων που, αξιοποιούν την προσωπική τους ταυτότητα, βασίζονται σε θεωρητικές και πρακτικές εφαρμογές που ικανοποιούν τις ανάγκες των παιδιών (γλωσσικών, κοινωνικών, συναισθηματικών, μαθηματικών, επιστημονικών κ.ά.), αναζητούν επιλογές, προσεγγίσεις και λύσεις. Παράλληλα, αναδεικνύεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών ως ισότιμων μελών μιας ομάδας επαγγελματιών που, προσαρμοζόμενη στο συγκεκριμένο του σχολείου, αναζητά νέα γνώση, τεκμηριώνει την προηγούμενη γνώση και πρακτική, μοιράζεται ιδέες, εφαρμόζει και αναστοχάζεται γύρω από τις εφαρμογές της. Τέλος, η εισήγηση αναγνωρίζει παραδοχές και προκλήσεις που σχετίζονται με την προώθηση της επαγγελματικής μάθησης εντός του σχολείου.

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ - Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΓΙΑ ΠΡΩΘΗΣΗ
ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΜ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ**
Έλενα Χριστοφίδου

Ο ρόλος της Ηγεσίας του σχολείου στην προώθηση του γραμματισμού και της ισότητας στο πλαίσιο της επαγγελματικής μάθησης των εκπαιδευτικών είναι υψίστης σημασίας. Η παρουσίαση συνδυάζει τη θεωρία με την πράξη αναφορικά με τον Παιδαγωγικό ρόλο της Διεύθυνσης στην

όλη διαδικασία. Συγκεκριμένα, με έμφαση στον Παιδαγωγικό τους ρόλο, οι Διευθυντές/Διευθύντριες, εστιάζουν στη διδασκαλία και στη μάθηση που διενεργείται στη σχολική τους μονάδα. Επιγραμματικά, οι Διευθύνσεις των σχολείων καταβάλλουν συνεχή προσπάθεια δημιουργίας ευκαιριών επιμόρφωσης εντός της σχολικής μονάδας στη βάση των ιδιαίτερων αναγκών όλων των εμπλεκόμενων, προώθηση δράσεων, συντονισμός αλληλοπαρακολουθήσεων διδασκαλίας και συνδιδασκαλίας με αναστοχαστικές συναντήσεις καθώς και προώθηση ανάπτυξης κουλτούρας αλλαγής και συνεχούς βελτίωσης, μέσα από ένα πολύ θετικό κλίμα. Σε αυτή την προσπάθειά τους, οι Διευθύνσεις των σχολείων, με ορθή διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού τους, καθώς και σωστής επικοινωνίας και συνεργασίας με όλους τους φορείς (μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς), διασφαλίζουν την ενεργό εμπλοκή όλων, με γνώμονα τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Στην όλη προσπάθειά τους επιστρατεύουν ορθές δεξιότητες επικοινωνίας και παιδαγωγική πειθώ, ώστε να έχουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, με την προώθηση πάντοτε στοχευμένων δράσεων κι αναστοχαστικών συναντήσεων.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΠΕΝΘΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (GRIEF LITERACY IN EDUCATION)

Συντονίστρια:

Πολυξένη Στυλιανού

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Έλενα Περικλέους

Υφυπουργείο Πολιτισμού

Χαράλαμπος Δημητρίου

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Πολυξένη Στυλιανού

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Μιχαλίνος Ζεμπύλας

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σκοπός του προτεινόμενου συμποσίου είναι η συζήτηση της ένταξης του γραμματισμού στο πένθος στην εκπαίδευση. Ο γραμματισμός στο πένθος ορίζεται ως οι γνώσεις, οι ικανότητες και οι αξίες που προάγουν τη συμπόνια για τον εαυτό και τους άλλους όταν βιώνεται μια απώλεια (Breen et al., 2022). Στοχεύει στο να ιδωθεί το πένθος ως μια εμπειρία φυσιολογική και αναπόφευκτη, η κατανόηση της πολυπλοκότητας της οποίας θα οδηγήσει στην αποτελεσματικότερη ανταπόκριση σε αυτήν. Η προώθηση του γραμματισμού στο πένθος μέσω της εκπαίδευσης είναι απαραίτητη για την απόκτηση δεξιοτήτων και πολιτισμικά κατάλληλων αξιών, ώστε να δημιουργηθεί μια κοινότητα ενσυναίσθησης μέσω της οποίας θα βρίσκει ο άνθρωπος που πενθεί ουσιαστική υποστήριξη, απαλλαγμένη από το στίγμα που οι συναφείς με τον θάνατο έννοιες κουβαλούν στις δυτικές κοινωνίες του σήμερα (McClatchey & King, 2015). Στο συμπόσιο θα παρουσιαστούν παραδείγματα καλής πρακτικής μέσα από συγκεκρι-

μένες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, η συζήτηση των οποίων θα πλαισιωθεί θεωρητικά ως μια μορφή 'δύσκολης γνώσης'.

«ΚΙ ΑΝ ΣΟΥ ΜΙΛΩ ΜΕ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ...»

Έλενα Περικλέους

Σκοπός της παρέμβασης είναι η παρουσίαση δυο ιστοριών μέσα από τις οποίες μπορούν να συζητηθούν οι έννοιες της απώλειας και του πένθους στο σχολικό πλαίσιο: το παιδικό βιβλίο «Λόγια στα κύματα» και το διήγημα «Η ιστορία της αποκατάστασης» (ή «Τώρα και εδώ»). Η επιλογή των δύο λογοτεχνικών κειμένων για την παρούσα παρέμβαση, δηλώνει μια ξεκάθαρη άποψη για την παρηγορητική και αφυπνιστική δύναμη της λογοτεχνίας. Τα δύσκολα ζητήματα της απώλειας και του πένθους, τυγχάνουν διαχείρισης τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο μέσα από τη λογοτεχνία, αφού το παιδί, ο έφηβος ή ο ενήλικας εισπράττει την ιστορία στο δικό του αντιληπτικό επίπεδο και το διαχειρίζεται συναισθηματικά είτε με τη σιωπή, είτε με τον λόγο (προφορικό ή γραπτό), είτε με τη δημιουργία.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΕ ΘΕΜΑ «ΑΠΩΛΕΙΑ - ΠΕΝΘΟΣ»

Χαράλαμπος Δημητρίου

Σκοπός της παρέμβασης είναι η συζήτηση της προτεινόμενης λογοτεχνικής ενότητας της Ομάδας Λογοτεχνίας Αναλυτικών Προγραμμάτων του ΥΠΑΝ (Δημοτική Εκπαίδευση), με θέμα «Απώλεια και πένθος». Η έμφαση θα δοθεί σε παιδαγωγικά εργαλεία και μεθόδους μέσα από τα οποία τα παιδιά προσεγγίζουν λογοτεχνικά κείμενα που, στη συγκεκριμένη περίπτωση, έχουν κοινή θεματική την εμπειρία απώλειας που βιώνουν διαφορετικοί λογοτεχνικοί χαρακτήρες. Αναλύοντας το περιεχόμενο των κειμένων στην τάξη, αναπόφευκτα προκύπτουν σκέψεις και συναισθήματα ως αποτέλεσμα της απώλειας του αγαπημένου άλλου, την αλλαγή των ρόλων και της ταυτότητας που βοηθούν στο να αντιληφθούμε τον κύκλο της ζωής: την κοινή μοίρα όχι μόνο των ανθρώπων, μα όλου του κόσμου, με όλα του τα πλάσματα. Οι ιστορίες τελειώνουν και ξαναρχίζουν σε έναν κύκλο αέναο και μαγικό και γίνονται «όχημα» με συγκεκριμένους στόχους λογοτεχνικού γραμματισμού.

PHOTONOICE - «ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΣΕΝΑ Η ΑΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΝΘΟΣ;»

Πολυξένη Στυλιανού

Η παρέμβαση έχει ως στόχο να συζητήσει τα δεδομένα που προέκυψαν μέσα από τη χρήση της τεχνικής του photonoice, ενός εκπαιδευτικού και ερευνητικού εργαλείου που έχει ως βάση την έκφραση μέσα από τη φωτογραφία. Παιδιά και εκπαιδευτικοί, κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα «Τι είναι για σένα η απώλεια και το πένθος;» μέσα από μια φωτογραφία που οι ίδιοι έβγαλαν, οι φωτογραφίες συζητήθηκαν στην ομάδα από το κοινό και από τον/τη δημιουργό τους. Αυτό αποτέλεσε μια ευκαιρία εμπειρικής θεώρησης της μοναδικότητας που οι άνθρωποι προσεγγίζουν το βίωμα του πένθους.

ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΔΥΣΚΟΛΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΑΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΝΘΟΣ

Μιχαλίνος Ζεμπύλας

Η παρέμβαση στοχεύει στη θεωρητική πλαισίωση της ένταξης των εννοιών της απώλειας και του πένθους στην εκπαίδευση ως μια μορφή 'δύσκολης γνώσης', την οποία ο/η εκπαιδευτικός καλείται να διαχειριστεί τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο. Η παιδαγωγική προσέγγιση θεμάτων που αφορούν στον γραμματισμό του πένθους περιβάλλεται από διλήμματα που αφορούν κυρίως στη δυσφορία που προκαλείται από την ευαισθησία του θέματος και γεννά ερωτήματα ως προς τα κριτήρια διαχείρισης των διλημμάτων.

Το προτεινόμενο συμπόσιο συμβάλλει στη θεματική ενότητα «Πολλαπλοί Γραμματισμοί, Εναλλακτικοί Γραμματισμοί και Κοινωνικές Πρακτικές» συζητώντας τον γραμματισμό στο πένθος, ένα σχετικά νέο όρο στη βιβλιογραφία, και την ένταξή του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παρόλο που η συστηματική ένταξη των εννοιών της απώλειας και του πένθους στην εκπαίδευση ως αίτημα υπάρχει εδώ και μισό αιώνα, στη σημερινή εποχή της «ρευστότητας και πολυπλοκότητας, στην οποία τόσο η ανθρώπινη ζωή όσο και η κοινωνική ευημερία απειλούνται» προβάλλει επιτακτικότερα.

**«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ:
ΕΠΙΠΕΔΟ Α2»:
ΕΝΑ ΝΕΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΩΝ ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ
ΣΕ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΑ ΠΑΙΔΙΑ**

Συντονίστρια:

Μαρία Μπτσιάκη

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ευγενία Παρτασή

Ελισάβετ Αντωνίου

Χρυσοβαλάντη Γιάννακα

Δέσπω Κυπριανού

Χρυσάνθη Κρασιά

Νάνσια Κυριάκου

Ελένη Νεοκλέους

Αγγελική Πιλάτη

Κάρεν Χαναγκιάν

Παυλίνα Χατζηθεοδούλου - Λοιζίδου

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Τα σχολικά βιβλία συχνά αποτελούν «χρονοκάψουλες», εφόσον αξιοποιούν τα κείμενα ως αντιπροσωπευτικά δείγματα των γλωσσών και των πολιτισμών στους οποίους εστιάζουν (McGrath, 2002), εμπλέκουν ιδεολογίες ως προς τι συνιστά γλώσσα και προωθούν συγκεκριμένες πολιτικές για την προσέγγιση της γλώσσας (Tomlinson, 2012) και των επιδιωκόμενων γραμματισμών.

Η συγγραφή διδακτικών εγχειριδίων για την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα εντατικοποιήθηκε από το 2000 κ.ε., καθώς το πεδίο γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση. Παρότι ο μεγάλος όγκος του υλικού απευθύνεται σε ενήλικες, στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων εκπονήθηκαν σει-

ρές διδακτικών βιβλίων για την προσχολική και σχολική εκπαίδευση. Το υλικό στο σύνολό του μετρά τουλάχιστον μια εικοσαετία ζωής και ως εκ τούτου ενσωματώνει πρακτικές γραμματισμού που σήμερα ενδέχεται να θεωρούνται παρωχημένες (βλ. Moschonas, 2017).

Στη βάση των προηγούμενων παρατηρήσεων, το ΠΙ Κύπρου, στο πλαίσιο του έργου ΔΡΑ.Σ.Ε.+, συντόνισε τη συγγραφή του νέου διδακτικού εγχειριδίου «Ελληνικά στο Σχολείο: Επίπεδο Α2» για τα πολύγλωσσα παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο. Το βιβλίο βασίζεται στο ΑΠΣ για την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα (2020) και αποτελεί μια συλλογική εργασία εκπαιδευτικών, εκπαιδευτικού φορέα και ακαδημαϊκού.

Η εισήγηση εστιάζει στη φιλοσοφία, το περιεχόμενο και τη μορφή του εγχειριδίου. Στην καρδιά της σύλληψής του βρίσκεται η ανάγκη για αναπαράσταση του νοήματος στα διαφορετικά συγκείμενα στα οποία εμπλέκονται τα πολύγλωσσα παιδιά της Κύπρου και η στόχευση στον οπτικό, γλωσσικό, ακαδημαϊκό, επιστημονικό και ψηφιακό γραμματισμό. Ως προς το περιεχόμενο συζητούνται τα κριτήρια που αξιοποιήθηκαν όπως: τα πλούσια γλωσσικά εισαγόμενα, η διαβάθμιση δυσκολίας, η ισότιμη ανάπτυξη των επικοινωνιακών δεξιοτήτων και η διαμεσολάβηση, τα μαθησιακά έργα, η ανάδειξη των διαφορετικών επιπέδων ύψους σε διαφορετικά είδη κειμένων, η ανακύκλωση των γλωσσικών φαινομένων, η γνωσιακή εμπλοκή και η ρητή αξιοποίηση στρατηγικών μάθησης, η ανακαλυπτική προσέγγιση των λεξικογραμματικών και πραγματολογικών χαρακτηριστικών, η διαπολιτισμικότητα, η συναισθηματική εμπλοκή και η κινητροδότηση, η εναλλακτική αξιολόγηση κ.ά. (μ.ά. Biber & Conrad, 2019, Dörnyei, 2001, Leung & Valdés, 2019, McConachy, 2018, Menke & Paesani, 2019, Nation, 2011, Oxford, 2016, Robinson, 2002, Tomlinson, 2013, Vold, 2020), ενώ παρουσιάζονται δείγματα του υλικού. Ως προς τη μορφή, εξηγείται η δομή της κάθε ενότητας και προσεγγίζονται κριτικά οι σημειωτικές επιλογές, οι αρχές εικονογράφησης, οι προδιαγραφές των κειμένων, αλλά και οι αντικειμενικές δυσκολίες και το ευρύτερο εγχείρημα να αρθούν τα κοινωνικά στερεότυπα.

**ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΛΩΣΣΑ
ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ.
ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ
ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

Κωνσταντίνα Βεργάδου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η εργασία παρουσιάζει τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αποτίμηση μίας ερευνητικής παρέμβασης για τη μάθηση και διδασκαλία του γραμματισμού στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα σε μαθητές/τριες προσφυγικής και μεταναστευτικής καταγωγής. Στόχος της παρέμβασης ήταν η καλλιέργεια των δεξιοτήτων κατανόησης και παραγωγής προφορικών, γραπτών και πολυτροπικών κειμένων από τα παιδιά, μέσω της ενεργού εμπλοκής τους στη μαθησιακή διαδικασία και της αξιοποίησης όλων των πολυ-γλωσσικών εμπειριών και βιωμάτων τους στο πλαίσιο της δραστηριοκεντρικής προσέγγισης και της παιδαγωγικής πρότασης των πολυγραμματισμών. Πρόκειται για μελέτη περίπτωσης, η οποία υλοποιήθηκε στην Τάξη Υποδοχής Ι του 1ου Δημοτικού Σχολείου Λεχαινών Ηλείας «Ανδρέας Καρκαβίτσας», στην οποία φοιτούσαν 8 πρόσφυγες μαθητές/τριες με χώρες καταγωγής τη Συρία, το Ιράκ και το Κουρδιστάν και 5 μετανάστες μαθητές/τριες με χώρες καταγωγής την Αλβανία και τη Ρουμανία. Ως ερευνητικά εργαλεία χρησιμοποιήθηκαν η παρατήρηση και το ημερολόγιο της ερευνήτριας, οι συνεντεύξεις των μαθητών/τριών, η κλείδα παρατήρησης της κριτικής φίλης και της ερευνήτριας, τα παραγόμενα πολυτροπικά κείμενα των μαθητών/τριών και οι ηχογραφήσεις των μαθημάτων, ενώ τα ερευνητικά δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου. Από την εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης έγινε φανερό ότι μέσω της ανάλυσης πολύγλωσσων πολυτροπικών κειμένων που σχετίζονται με τις εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών/τριών και ανταποκρίνονται στα διαφοροποιημένα επίπεδα γραμματισμού τους, οι μαθητές/τριες (α) διεύρυναν τη γνώση του γραμματισμού στη δεύτερη γλώσσα, προκειμένου να κατανοήσουν τη λειτουργία των κειμένων στην (επι)κοινωνία, τους κειμενικούς μηχανισμούς, και ποικίλα

θεματικά λεξιλόγια, (β) αναγνώρισαν την εικόνα, τον ήχο, την κίνηση και τη γλώσσα/ες ως σημειωτικά συστήματα και συνειδητοποίησαν τον τρόπο με τον οποίο συλλειτουργούν για την κατασκευή των νοημάτων, (γ) αξιοποίησαν και μετασχημάτισαν προϋπάρχουσες γλωσσικές γνώσεις στην προσπάθειά τους να εκφράσουν θέσεις και να συμμετέχουν ενεργά στον διάλογο με τα κείμενα, τους/τις συμμαθητές/τριές τους και την ευρύτερη κοινότητα, ενώ τέλος (δ) έγιναν ικανοί παραγωγοί νέων πολυτροπικών κειμένων στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα για να μεταφέρουν τα δικά τους κοινωνικά μηνύματα.

ΑΝΘΡΩΠΟΚΑΙΝΟ, ΔΥΣΤΟΠΙΑ ΚΑΙ ΠΛΑΝΗΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΑ

Ρόζη-Τριανταφυλλιά Αγγελάκη

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ως Ανθρωπόκαινο ορίζεται το παρόν γεωλογικό χρονικό διάστημα που χαρακτηρίζεται από την ανθρώπινη κυριαρχία του πλανητικού οικοσυστήματος, με αρνητικές και συχνά μη αναστρέψιμες συνέπειες για τη Γη και τη βιόσφαιρα. Με το Ανθρωπόκαινο ασχολείται τα τελευταία χρόνια και αρκετά μεγάλος αριθμός μελετητών των Επιστημών Προσχολικής Αγωγής, που προβληματίζεται σχετικά με το τι θα αντιμετωπίσουν τα παιδιά του μέλλοντος και πώς μπορούν, ενδεχομένως, να αποτρέψουν τα διαρκώς αυξανόμενα περιβαλλοντικά προβλήματα, με μεγάλη μερίδα εξ αυτών να συμφωνεί πως η Παιδική Λογοτεχνία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως διδακτικό εργαλείο που προωθεί τον περιβαλλοντικό γραμματισμό. Πράγματι, στο πλαίσιο της παγκόσμιας κινητοποίησης για μια νέα, ηθική προσέγγιση του φυσικού περιβάλλοντος από τον άνθρωπο και τον κατακερματισμό της ηγεμονικής του θέσης μέσα σε αυτό, συγγραφείς για παιδιά επιχειρούν να εμφυσήσουν στο παιδικό κοινό μια ηθική αποστασιοποιημένη από τις οντολογικές και επιστημολογικές παραδοχές που αντιλαμβάνονται τον άνθρωπο ως τον μοναδικό διαμορφωτή του κόσμου. Πολλοί, ωστόσο, δεν επιλέγουν να καλλιεργήσουν στα παιδιά γνώσεις και δεξιότητες αναφορικά με περιβαλλοντικά θέματα ρομαντικοποιώντας τη σχέση των πρωταγωνιστικών χαρακτήρων τους με τη Φύση, αλλά επιχειρούν να καταπολεμήσουν την περιβαλλοντική αδρανοποίηση των παιδιών και να τα καταστήσουν «περιβαλλοντικά» και «πλανητικά» εγγράμματα μέσα από μια δυστοπικής φύσης γραφή. Στο παρόν άρθρο επιλέχθηκαν εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά που, μεταβαίνοντας από τη δυστοπία στην ευτοπία, επικοινωνούν βασικές αρχές της Περιβαλλοντικής Ηθικής για να εκπαιδεύσουν τους αναγνώστες σχετικά με την υγεία του πλανήτη και να εξασφαλίσουν ένα βιώσιμο μέλλον και ανατρέπουν κυρίαρχες ανθρωποκεντρικές κοσμοθεωρίες και πρακτικές. Το άρθρο βασίζεται στην πρόσφατη βιβλιογραφία για τις μετα-ανθρωπιστικές προσεγγίσεις στην Παιδική Λογοτεχνία, τη θεωρία για τη σχέση κειμένου-εικόνας και αυτή

του εννοούμενου αναγνώστη, προκειμένου να εξετάσει πώς προωθείται η συλλογική δράση και ευαισθητοποίηση στα πολυτροπικά βιβλία για παιδιά, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η απώλεια ειδών και η περιβαλλοντική καταστροφή.

PIRLS ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ: ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΚ ΤΟΥ 2001, ΣΤΗΝ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΟΥ 2021 ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ 2026

Σπύρος Σοφοκλέους

Παιδαγωγικό Ινστιτούτου Κύπρου
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Την Άνοιξη του 2021, η Κύπρος, μετά από 20 χρόνια, συμμετείχε για δεύτερη φορά στο διεθνές ερευνητικό πλαίσιο **Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS)**. Η PIRLS, από το 2001, διεξάγεται κάθε πέντε χρόνια και η PIRLS 2021 αποτελεί τον πέμπτο κύκλο υλοποίησής της. Η συγκεκριμένη έρευνα, του Διεθνούς Οργανισμού για την Αξιολόγηση Εκπαιδευτικών Επιτευγμάτων (IEA), παρέχει διεθνή συγκριτικά στοιχεία για τις δεξιότητες ανάγνωσης και κατανόησης κειμένων των μαθητών/μαθητριών Δ' τάξης Δημοτικού. Παράλληλα, η έρευνα εξετάζει τους παράγοντες, οι οποίοι δυνπτικά παρουσιάζουν σύνδεση με τις σχετικές επιδόσεις και αφορούν στο οικογενειακό, στο κοινωνικό, αλλά και στο σχολικό πλαίσιο των μαθητών/μαθητριών.

Σκοπός της παρουσίασης είναι η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της Κύπρου στην PIRLS 2021, όπως καταγράφονται στην Εθνική Έκθεση Αποτελεσμάτων, συγκρίνοντας τα αποτελέσματα μεταξύ του 2001 και του 2021 και αξιολογώντας τα με βάση συγκεκριμένα κριτήρια.

Σημειώνεται ότι το 2021, σε σχέση με την προηγούμενη συμμετοχή της Κύπρου το 2001, παρατηρήθηκε πολύ ικανοποιητική και ενθαρρυντική πρόοδος, λαμβάνοντας υπόψη και συγκεκριμένους παράγοντες, οι οποίοι θα συζητηθούν στην παρουσίαση. Ειδικότερα, η μέση επίδοση της Κύπρου στην κλίμακα μέτρησης της PIRLS ανήλθε στο 511, υπερβαίνοντας την κεντρική τιμή της κλίμακας (500), με στατιστικά σημαντική διαφορά. Παράλληλα, σημειώνεται η στατιστικά σημαντική βελτίωση (17 μονάδες) που σημειώθηκε συγκριτικά με την προηγούμενη συμμετοχή μας το 2001 (494).

Με βάση το γεγονός ότι υπάρχει ειλημμένη απόφαση για συμμετοχή της Κύπρου στην PIRLS

2026, η οποία θα διεξαχθεί αμιγώς σε ψηφιακά και διαδικτυακά πλαίσια, θα κατατεθούν προβληματισμοί και εισηγήσεις για θέματα που αφορούν στα αναλυτικά προγράμματα, στα σχολικά εγχειρίδια, στις επιμορφώσεις στελεχών της εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών, ενημερώσεις γονέων και μαθητών/μαθητριών. Τέλος, θα συζητηθούν εισηγήσεις για την ανάγκη σχεδιασμού και υιοθέτησης πολιτικών, που θα καλύπτουν αναδυόμενες προκλήσεις σε ψηφιακές υποδομές, στην ανάπτυξη κειμένων και δραστηριοτήτων σε διαδικτυακά και ψηφιακά περιβάλλοντα και στη δημιουργική ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων των μαθητών/μαθητριών, προς όφελος, ευρύτερα, του εκπαιδευτικού μας συστήματος, λαμβάνοντας υπόψη ότι η συμμετοχή μας σε διεθνείς έρευνες δεν είναι αυτοσκοπός.

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΜΕ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Φιλίππου Ελένη

Φιλόλογος Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού, Ελλάδα

Γκιαούρη Στεργιανή

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Αλευριάδου Αναστασία

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Συμπεριληπτική Εκπαίδευση αφορά μια δυναμική διαδικασία μάθησης που στοχεύει να αμβλύνει τις διαφορές όλων των μαθητών/τριών. Σχετικές έρευνες, που έχουν πραγματοποιηθεί, επισημαίνουν την αναγκαιότητα των πρακτικών Συμπερίληψης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, καθώς συμβάλλει αποφασιστικά στην καλλιέργεια και στην απόκτηση ακαδημαϊκών, γνωστικών και κοινωνικο-συναισθηματικών δεξιοτήτων. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων των φιλόλογων των Γυμνασίων για την ισότιμη πρόσβαση και συμπεριληπτική διαδικασία και μάθηση παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες στο γενικό σχολείο, καθώς και η επίδραση του δημογραφικού και επαγγελματικού τους προφίλ στις απόψεις τους. Απώτερο στόχο της έρευνας αποτελεί η πολύπλευρη υποστήριξη των μαθητών/τριών με μαθησιακές δυσκολίες σε ένα σχολείο για όλους, χωρίς διακρίσεις, όχι μόνο στο γνωστικό, αλλά και στο κοινωνικοσυναισθηματικό τομέα της ζωής τους. Για την πραγματοποίηση της έρευνας εφαρμόστηκε η ποσοτική μέθοδος. Το δείγμα ήταν 121 φιλόλογοι Γυμνασίων. Ως στρατηγική δειγματοληψίας επιλέχθηκε η επιλεκτική, βολική δειγματοληψία. Πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2022-2023 μία ποσοτική έρευνα σύγκρισης, με χρήση διαδικτυακού ερωτηματολογίου με ερωτήσεις κλειστού τύπου κλίμακας Likert. Στην έρευνα υψηλά βαθμολογήθηκαν

η «Αναγκαιότητα επιμόρφωσης», οι «Διδακτικές πρακτικές εφαρμογής συμπεριληπτικής διδασκαλίας» και η «Γνώση συμπεριληπτικής διδασκαλίας». Μέτρια προς υψηλά βαθμολογήθηκαν οι «Παράγοντες επίδρασης στην εφαρμογή συμπεριληπτικής εκπαίδευσης». Μέτρια βαθμολογήθηκαν η «Επαγγελματική εξέλιξη και υποστήριξη» και τα «Εμπόδια εφαρμογής συμπεριληπτικής διδασκαλίας». Οι φιλόλογοι ανέφεραν ότι δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, ωστόσο θεωρούν ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Οι γνώσεις εκπαιδευτικής συμπερίληψης είναι υψηλές και συχνή η εφαρμογή των διδακτικών πρακτικών. Οι φιλόλογοι αναγνωρίζουν την αξία της επαγγελματικής εξέλιξης για την επιτυχημένη εφαρμογή των συμπεριληπτικών πρακτικών. Επίσης, η ανεπάρκεια χρηματοδότησης και υλικών πόρων, ο μεγάλος αριθμός μαθητών/τριών και η έλλειψη κατάρτισης των εκπαιδευτικών στην συμπερίληψη επιδρούν αρνητικά στην εφαρμογή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Τα παραπάνω δεδομένα σχολιάζονται στο πλαίσιο μιας δυναμικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία εξελίσσεται καθημερινά ενσωματώνοντας μεθόδους και πρακτικές για την κάλυψη ετερόκλητων αναγκών μιας ποικιλόμορφης μαθησιακής κοινότητας.

Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΗΘΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Χρυστάλλα Λυμπουρίδου

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας,
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ευαγόρου Μαρία

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Η εργασία αυτή αφορά στον κριτικό επιστημονικό γραμματισμό, και συγκεκριμένα, την ικανότητα των μαθητών να διατυπώνουν επιχειρήματα και να λαμβάνουν αποφάσεις σε σχέση με κοινωνικοεπιστημονικά θέματα που αφορούν τη ζωή τους.

Αυτό το άρθρο περιγράφει τους ηθικούς και επιστημονικούς συλλογισμούς που προέκυψαν κατά τη διάρκεια λήψης αποφάσεων για κοινωνικοεπιστημονικά ζητήματα (SSI) σε τάξεις Δημοτικού Σχολείου. Συγκεκριμένα, αναλύονται συζητήσεις που στηρίχθηκαν στα εξής διλήμματα: Πρέπει να κλωνοποιούμε ζώα; Να αγοράσω στον 10χρονο αδερφό μου κινητό τηλέφωνο; Πρέπει να κυνηγάμε ζώα;

Οι αποφάσεις σχετικά με τα κοινωνικοεπιστημονικά θέματα κατηγοριοποιήθηκαν ως στηριζόμενες σε τρεις διαφορετικούς ηθικούς συλλογισμούς/επιχειρήματα: τους συλλογισμούς από τις συνέπειες, από ένα μέσο για έναν σκοπό (ενέργειες για την εκπλήρωση αναγκών) – οι οποίοι υποδείκνυαν ωφελιμιστικές ηθικές τάσεις – και τους συλλογισμούς που στηρίζονταν σε κανόνες – συλλογισμοί που παρέπεμπαν σε δεοντολογικές ηθικές τάσεις. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι μαθητές εξέφρασαν τόσο ωφελιμιστικές όσο και δεοντολογικές τάσεις: Οι συλλογισμοί τους στηρίζονταν σε συνέπειες και υποστήριζαν τη μη υλοποίηση ενεργειών ως επιβλαβών, σε κοινωνικές, ψυχολογικές και βιολογικές ανάγκες που υποστήριζαν ενέργειες

ως απαραίτητες και τέλος, σε ηθικούς κανόνες που καθιέρωναν τις πράξεις ως ηθικές, ή μη συμβατές με ηθικούς κανόνες της κοινωνίας μας.

Οι επιστημονικοί συλλογισμοί περιγράφηκαν ως θεωρητικοί τύποι συλλογισμών, που εκφράστηκαν μέσα από επιχειρήματα που υποστήριξαν υποθέσεις, προβλέψεις και εξηγήσεις φυσικών φαινομένων. Από την ανάλυση προέκυψε ότι τα επιστημονικά επιχειρήματα προέκυψαν μέσα στις ανάγκες διαπίστωσης της αλήθειας των συνεπειών των ενεργειών που εμπλέκονταν στα διλήμματα (κλωνοποίηση, χρήση κινητών, κυνήγι), της αναγκαιότητας και επάρκειας αυτών των ενεργειών για την εκπλήρωση των αναγκών (κοινωνικών, βιολογικών και ψυχολογικών) καθώς και της αλήθειας των περιπτώσεων όπου έπρεπε να εφαρμοστούν οι ηθικοί κανόνες. Οι παιδαγωγικές επιπτώσεις αυτών των αποτελεσμάτων συζητούνται με έμφαση στον ρόλο των περιπτώσεων εκείνων όπου η κοινωνικοεπιστημονική επιχειρηματολογία μπορεί να εξυπηρετήσει κλασσικούς στόχους του επιστημονικού γραμματισμού, πέραν του κριτικού επιστημονικού γραμματισμού.

ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ ΡΕΥΣΤΟΥ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ: ΜΙΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Βάσια Τσάμη
Ειρήνη Σκούρα
Αργύρης Αρχάκης
Πανεπιστήμιο Πατρών

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι συζητήσεις για τη γλωσσική εκπαίδευση περιστρέφονται γύρω από τον *κριτικό γραμματισμό* (critical literacy, βλ. ενδ. Vasquez 2017). Κεντρική επιδίωξη αυτής της παιδαγωγικής προσέγγισης είναι οι μαθητές/τριες να ανιχνεύουν και να επιχειρούν να μεταβάλουν φαινόμενα κοινωνιογλωσσικών ανισοτήτων, όπως είναι ο ρατσισμός προς τους μεταναστευτικούς-προσφυγικούς πληθυσμούς. Τέτοιου είδους ρατσιστικές διακρίσεις μπορεί με καλυμμένο τρόπο να αναπαράγονται ακόμα και σε κείμενα που φαινομενικά έχουν αντιρατσιστική στόχευση (Αρχάκης κ.ά. 2023).

Με βάση τα παραπάνω, στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζουμε μία εκπαιδευτική πρόταση κριτικού γραμματισμού με στόχο την αξιοποίηση στην τάξη προσχηματικά αντιρατσιστικών κειμένων, δηλαδή, κειμένων που προωθούν ένα υπόρρητο είδος ρατσισμού, τον ρευστό ρατσισμό (Weaver 2016). Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής μας πρότασης στηρίζεται στο *μοντέλο των πολυγλωσσισμών* (multiliteracies model, Kalantzis & Cope 2012). Ειδικότερα, προτείνουμε την κριτική επεξεργασία στην τάξη ενός χιουμοριστικού αφηγηματικού κειμένου από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, το οποίο φαινομενικά έχει αντιρατσιστική πρόθεση. Για την κριτική ανάλυση του κειμένου αξιοποιούμε το *μοντέλο αφηγηματικής τοποθέτησης* (narrative positioning model, Bamberg 1997) και τη Γενική Θεωρία για το Γλωσσικό Χιούμορ (General Theory of Verbal Humor, Attardo 2020). Η εκπαιδευτική μας πρόταση επιδιώκει να αναπτύξει τον κριτικό γραμματισμό των μαθητών/τριών ώστε να μπορούν να εντοπίζουν τις αφηγηματικές και χιουμοριστικές πρακτικές μέσω των οποίων αναπαράγονται ρατσιστικές τοποθετήσεις στο πλαίσιο του φαινομενικά αντιρατσιστικού λόγου. Απώτερος στόχος της πρότασης αυτής είναι οι μαθη-

τές/τριες να είναι σε θέση να αμφισβητούν και να αποδομούν τις φυσικοποιημένες αντιλήψεις για τους μεταναστευτικούς-προσφυγικούς πληθυσμούς, διαδίδοντας λόγους ανταγωνιστικούς προς τον ρατσιστικό και συμμετέχοντας ενεργά στην προσπάθεια μετασχηματισμού της κοινωνικής πραγματικότητας.

ΒΙΩΜΑΤΙΚΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ «ΜΙΑ ΧΑΡΑΜΑΔΑ ΣΤΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΔΥΝΑΜΗ ΖΩΗΣ»

**Χρυσούλα Αλεξάνδρου
Καλλιόπη Χατζηφλουρέντζου**

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Στις σύγχρονες, επίπεδες, πολύπλοκες και ανάγλυπες κοινωνίες, η ανάγκη τα παιδιά, να ανακαλύψουν τον ίδιο τον εαυτό τους, να τον αναγνωρίσουν, να τον αγαπήσουν και ακολούθως να τον εξελίξουν, προβάλλει αδήριτη όσο ποτέ άλλοτε. Τα Βιωματικά Ποιητικά Εργαστήρια προσφέρουν τη δυνατότητα αυτή, καθώς μέσω της καθοδήγησης του εμπνευστή/στριας στρέφονται στον μέσα και στον έξω κόσμο τους, δημιουργούν μία σχέση επικοινωνίας και αποκάλυψης με αυτόν με αποτέλεσμα την αυτοαναγνώριση, αυτοεκτίμηση και τη συναισθηματική νοημοσύνη η οποία είναι εκ των ων ουκ άνευ για τη δόμηση μιας υγιούς και θετικής στάσης με την ίδια τη ζωή και τη διαχείριση της καθημερινότητάς τους. Μέσα από μια διαθεματική διαδικασία τα παιδιά έρχονται σ' επαφή πρωτίτως με τον ποιητικό λόγο και στη συνέχεια με τον πεζό, το παραμύθι, την αυτοβιογραφία, το άρθρο, το διήγημα, τις εικαστικές τέχνες, τη μελωδία, την κίνηση, την εικόνα, δέχονται ερεθίσματα και δημιουργούν εξωτερικεύοντας τον ψυχισμό τους.

Η συγκεκριμένη παρουσίαση, συνιστά ένα σύντομο επιστημονικό εισαγωγικό σημείωμα και κυρίως την προβολή μέρος των δημιουργικών εργασιών των μαθητών μας που έχουν παραχθεί στα ΒΠΕ τα οποία είναι εγκεκριμένα από τη ΔΜΓΕ, εμπίπτουν στις στρατηγικές επιδιώξεις του ΥΠΑΝ και λειτουργούν ως θεσμός από το 2020/21 σε σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κύπρου και Ελλάδος. Μέσα από αυτήν θα αναδειχθούν συλλογικά ποιήματα, μελοποιημένα ποιήματα, κειμενικά είδη πεζού λόγου και γενικά διάφορες μορφές τέχνης. Η εμπλοκή των παιδιών στα ΒΠΕ, ως μία διαδραστικά εξελισσόμενη και αμφίδρομη διαδικασία παραγωγής πολιτιστικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, τους δίνει την ευκαιρία να μετουσιώσουν τη χαράμαδα **στο κλειστό παράθυρο τους σε δύναμη, χαρά, αξία, φως, αγάπη και ζωή.**

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΣ: Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΡΟΜΟΔΟΡΟ

**Σοφία Τσάτσου Νικολούλη
Τασούλα Τσιλιμένη**
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην παρούσα εργασία μελετάται ο ρόλος της δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής στην ενίσχυση της δεξιότητας διαχείρισης του χρόνου. Η διαχείριση του χρόνου αποτελεί μία από τις οριζόντιες/μαλακές δεξιότητες (soft skills), ικανότητες δηλαδή που διαπερνούν προσωπικούς, κοινωνικούς κι επαγγελματικούς τομείς της ζωής του ατόμου και είναι διδάξιμες. Ειδικότερα, η διαχείριση του χρόνου αποτελεί μία ενδοπροσωπική δεξιότητα που σχετίζεται με τον συστηματικό και πειθαρχημένο προγραμματισμό του χρόνου, τη σωστή δηλαδή προτεραιοποίηση εργασιών και στόχων. Άλλωστε, η αποτελεσματική διαχείριση του χρόνου αυξάνει την παραγωγικότητα, μειώνει το άγχος, δημιουργεί καλύτερη διάθεση, δίνει νόημα στη ζωή και φέρνει χαρά στο άτομο. Από την άλλη, η δημιουργική ανάγνωση, η προσέγγιση δηλαδή διαφόρων κειμένων μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες προκειμένου να δημιουργηθούν νέες πρωτότυπες απόψεις και σκέψεις, προϋποθέτει τη δεκτική ανάγνωση (ανακάλυψη καταστάσεων και απόψεων συγγραφέα), αλλά και την κριτική ανάγνωση (οι παραπάνω απόψεις τίθενται σε κριτική ανάλυση). Συνεχίζοντας, η δημιουργική γραφή, δηλαδή η αποτύπωση των νέων πρωτότυπων απόψεων στο χαρτί με γνώμονα τις εμπειρίες και τα συναισθήματα του γράφοντα, συνδέεται στενά με τη δημιουργική ανάγνωση και μάλιστα η πρώτη προϋποθέτει τη δεύτερη, παρέχοντας τη δυνατότητα να υπάρχει συνάφεια μεταξύ ανάγνωσης και γραφής. Η υλοποίηση της παραπάνω διαδικασίας, η οποία βοηθάει τον εμπλεκόμενο να κατακτήσει ποικίλες δεξιότητες, όπως ενδεικτικά λογοτεχνικές, δημιουργικές, κριτικής σκέψης, συνεργατικές και οπτικού γραμματισμού, μπορεί να διευκολυνθεί μέσα από την εφαρμογή της τεχνικής Romodoro. Με αυτήν τη μέθοδο ο εμπλεκόμενος, παιδί ή ενήλικας, διαπερνάει τα παραπάνω στάδια ανάγνωσης και γραφής, αξιοποιώντας χρονικά προσδιορισμένα διαστήματα εργασίας και χρονομετρημένα δια-

λείμματα. Με αυτόν τον τρόπο, όχι μόνο αποκομίζει τα πολλαπλά οφέλη της δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής, αλλά και ενισχύει τη δεξιότητα διαχείρισης του χρόνου, μειώνοντας την αναβλητικότητα και τη διάσπαση της προσοχής κι επιτυγχάνοντας, έτσι, έναν σημαντικό βαθμό αυτοπειθαρχίας. Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας αποσαφηνίζονται οι έννοιες «δημιουργική ανάγνωση/γραφή», «διαχείριση χρόνου», «μαλακές δεξιότητες» και «τεχνική rotodoro», ενώ στο πρακτικό παρουσιάζονται παραδείγματα εφαρμογών υπό την παραπάνω οπτική.

«ΠΩΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΕΙΤΑΙ Η ΕΙΡΗΝΗ;» ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Μαρία Ιζαμπέλλα Αχιλλέως

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Χρύσω Πελεκανή

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Δημιουργώντας συμπεριληπτικές κουλτούρες μάθησης και τάξεις δημιουργικότητας και δικαιοσύνης χρησιμοποιώντας πολλαπλούς γραμματισμούς, εναλλακτικούς γραμματισμούς και κοινωνικές πρακτικές που αποτελούν την γέφυρα των μαθητών στην κοινωνία ξεκινώντας από πραγματικές ανάγκες επικοινωνίας. Πώς φτάνεις λοιπόν από τον μαθησιακό αποκλεισμό στην ένταξη ή ακόμη και στην μαθησιακή επιτυχία; Η παρουσίαση μέσω παραδειγμάτων βιωματικής και εναλλακτικής μάθησης και πολλαπλών και εναλλακτικών γραμματισμών αποδεικνύει πως αυτές οι πρακτικές -βιωματικής και εναλλακτικής μάθησης- αποτελούν την εκπαιδευτική σανίδα σωτηρίας για την ένταξη μαθητών από μειονεκτούντα περιβάλλοντα εθνοτικών μειονοτήτων (τουρκοκύπριων με μητρική την τουρκική, πρόσφυγες, μετανάστες, Ρομά) στην εκπαίδευση αλλά και στην κοινωνία. Τα παιδιά από μειονεκτούντα περιβάλλοντα εθνοτικών μειονοτήτων αντιπροσωπεύουν δυσανάλογα μεγάλο ποσοστό μεταξύ των παιδιών με χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο και διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Συχνά, οι χαμηλές επιδόσεις μπορεί να οφείλονται και σε κοινωνικο-πολιτιστικούς παράγοντες, όπως τα γλωσσικά εμπόδια, οι διακρίσεις ή και το πολιτιστικό χάσμα. Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών και Ρομά υφίστανται συχνά πολιτιστική περιθωριοποίηση και εντός του εκπαιδευτικού συστήματος και στην κοινωνία. Η παρουσίαση θα ακολουθήσει μια σειρά από κοινωνικά πρότζεκτς που πραγματοποιήθηκαν ή ακόμη πραγματοποιούνται, καθώς επίσης και τρόπους εργασίας σε μια τάξη και ένα σχολείο με παιδιά τόσο διαφορετικών καταβολών και δυνατοτήτων και τα «προϊόντα» που παράχθηκαν. Θα αναφερθούν οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν παιδιά και εκπαιδευτικοί αλλά και πώς η ενεργή συμμετοχή τους σε κοινωνικά πρότζεκτ έκαναν τη διαφορά στην κοινότητα, στο σχολείο, στις γλωσσικές τους δεξιότητες και προπάντων στην αυτοπεποίθησή τους. Η παρουσίαση θα εμπεριέχει και δραστηριότητες αλληλεπίδρασης με τους συμμετέχοντες σε μορφή εργαστηρίου διαφόρων δραστηριοτήτων που συμμετείχαν και τα παιδιά.

ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΕ ΕΝΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σύλβια Πρωτοπαπά
Έλενα Ιωαννίδου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η εισήγηση αυτή παρουσιάζει στοιχεία από τρέχουσα εθνογραφική μελέτη που πραγματοποιείται σε ένα βουλγαρικό συμπληρωματικό σχολείο στην Κύπρο. Η έρευνα αυτή επικεντρώνεται στον λόγο της τάξης σε μια προσπάθεια να διερευνήσει και να ερμηνεύσει τις γλωσσικές πρακτικές μέσα από έναν μεταγλωσσικό φακό. Η διαγλωσσικότητα, ως παιδαγωγικό εργαλείο, επιτρέπει τη ρευστότητα στις γλώσσες και στη διδασκαλία της γλώσσας και δημιουργεί έναν ασφαλές χώρο για πολύγλωσση επικοινωνία. Συγκεκριμένα, αναλύουμε τις διαφορετικές πολύγλωσσες πρακτικές που χρησιμοποιούνται στο βουλγαρικό συμπληρωματικό σχολείο από τους δασκάλους και τους μαθητές κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, εστιάζοντας α) στη χρήση της ελληνικής ως μεταγλώσσας και ως εκπαιδευτικού εργαλείου, β) στη χρήση άλλων πολύγλωσσων πρακτικών όπως η μετάφραση και η εναλλαγή γλωσσών από τα βουλγαρικά στα ελληνικά για τη διαχείριση της τάξης. Όλες αυτές οι πτυχές διερευνώνται και ερμηνεύονται ως χώροι διαγλωσσικότητας εντός του σχολείου, δηλαδή “ως χώροι που συνδυάζουν διαφορετικές διαστάσεις της προσωπικής ιστορίας, εμπειρίας και περιβάλλοντος του πολύγλωσσου χρήστη, τις στάσεις, τις πεποιθήσεις και την ιδεολογία του, τη γνωστική και φυσική του ικανότητα οδηγώντας τον σε μια συντονισμένη και ουσιαστική χρήση της γλώσσας, και μετατροπή της σε μια βιωμένη εμπειρία». (Li Wei, 2011, σελ. 1223).

Η εισήγηση ξεκινά με μια επισκόπηση των βασικών θεωρητικών εννοιών που καθοδηγούν την τρέχουσα έρευνα, εστιάζοντας στην εξελισσόμενη έννοια της διαγλωσσικότητας και στα οφέλη της σε εκπαιδευτικά πολύγλωσσα περιβάλλοντα. Στη συνέχεια, τα συμπληρωματικά σχολεία περιγράφονται ως κοινωνικοί χώροι όπου πραγματοποιούνται πολύγλωσσες πρακτικές.

Το θεωρητικό μέρος ολοκληρώνεται με μια συζήτηση για την εναλλαγή κωδίκων σε σχέση με τη διαγλωσσικότητα. Στο δεύτερο μέρος, προσφέρουμε μια σύντομη περιγραφή του χώρου της τρέχουσας έρευνας, δηλαδή του Βουλγαρικού Συμπληρωματικού Σχολείου στην Κύπρο. Ακολουθεί περιγραφή της μεθοδολογίας που υιοθετήθηκε, των μεθόδων ανάλυσης δεδομένων και της διαδικασίας επιτόπιας εργασίας. Τέλος, στην ενότητα των αποτελεσμάτων παρουσιάζουμε την ανάλυση των πολύγλωσσων πρακτικών που πραγματοποιούνται στο σχολείο, εστιάζοντας κυρίως σε μια συγκεκριμένη δασκάλα, την κα Άννυ που είναι καθηγήτρια βουλγαρικής γλώσσας στο σχολείο. Παρουσιάζουμε διάφορες πτυχές των διαγλωσσικών πρακτικών που χρησιμοποιούνται στα μαθήματα της κας Άννυ, δηλαδή την αξιοποίηση της ελληνικής ως μεταγλώσσας για την καλύτερη κατανόηση των βουλγαρικών, τη χρήση μετάφρασης και τη χρήση εναλλαγής κωδίκων. Στο τέταρτο μέρος της ανάλυσης παρουσιάζουμε, ως σημείο σύγκρισης, κάποιες πρακτικές που υιοθετήθηκαν από τους άλλους δύο εκπαιδευτικούς που παρατηρήθηκαν, οι οποίοι φαίνεται να έχουν αντίθετη άποψη σχετικά με τη χρήση πολυγλωσσικών πρακτικών στις τάξεις τους.

Η ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ ΩΣ ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ-ΙΔΕΕΣ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Μαρία Παπανδρέου

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Η παρούσα εισήγηση επιδιώκει να αναδείξει τα πολλαπλά οφέλη της λογοτεχνικής εκπαίδευσης, η οποία καλλιεργεί πολύπλευρα το παιδί, αν ασκηθεί σε αυτή στο πλαίσιο εναλλαγής δραστηριοτήτων ατομικής και συνεργατικής δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής. Ένα τέτοιο πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης διευκολύνει την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στα μέλη της ομάδας, απόκτησης δεξιοτήτων συνεργασίας, όπως είναι ο συνεργατικός διάλογος και η κριτική σκέψη. Όταν δε η δημιουργική ανάγνωση και γραφή διδάσκεται με την κατάλληλη μεθοδολογία, η οποία κυρίως αφορά σε στοχευμένες δράσεις παιγνιώδους μορφής, οδηγεί στην αισθητική απόλαυση, η οποία με τη σειρά της διευκολύνει τη μάθηση, καθώς μεταμορφώνει το σχολικό κλίμα της τάξης, ενισχύει τη συμμετοχικότητα των μαθητών και μαθητριών στη διδακτική πράξη και βελτιώνει τα μαθησιακά αποτελέσματα.

Η παρούσα ανακοίνωση αναφέρεται σε συνοπτική επισκόπηση σχετικής βιβλιογραφίας καθώς και σε δραστηριότητες δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής, μέσω στοχευμένων παιγνιωδών δραστηριοτήτων, όπως αυτές πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο έρευνας δράσης, η οποία υλοποιήθηκε σε ένα τμήμα Στ' τάξης δημοτικού σχολείου της Κύπρου. Παρόλο που η διδασκαλία και μάθηση μέσω παιγνιωδών δραστηριοτήτων δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής φαντάζει ουτοπία σε ένα βαρυφορτωμένο σχολικό πρόγραμμα, η άσκηση στη δημιουργική απελευθέρωση των μαθητών και μαθητριών και ταυτόχρονα στην κριτική σκέψη, κρίνεται περισσότερο από αναγκαία: οι παιγνιώδεις δράσεις σε ατομικό και συνεργατικό πλαίσιο εργασίας δεν είναι χάσιμο χρόνου, είναι επένδυση, καθώς το παιδί μαθαίνει ευχάριστα και δημιουργικά, μέσα από διαδικασίες εξερεύνησης, πειραματισμού και συνεργασίας με συνομηλίκους και ενήλικους. Για αυτό και χρειάζεται να βρει τον χρόνο της στο Ωρολόγιο Σχολικό Πρόγραμμα και τη θέση της στην εκπαιδευτική πράξη.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΩΝ ΠΟΙΚΙΛΙΩΝ: Η ΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Νικόλαος Μανιάτης

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Στην κριτική γλωσσική εκπαίδευση μπορούμε να εντάξουμε τις ενδογλωσσικές πραγματώσεις της ποικιλότητας (Γούτσος, 2013), αξιοποιώντας τις μαθητικές εμπειρίες πολιτισμικών διαφοροποιήσεων, καθώς αποτελούν πολύτιμο διδακτικό υλικό το οποίο συμβάλλει στην ανάδειξη και τη συνειδητοποίηση εναλλακτικών προοπτικών και διαλεκτικών ταυτοτήτων.

Ειδικότερα, στην προτεινόμενη ανακοίνωσή μας παρουσιάζουμε μια παιδαγωγική προσέγγιση που εφαρμόστηκε σε 40 μαθήτριες/ές της έκτης τάξης ενός ιδιωτικού Δημοτικού Σχολείου της Αθήνας, με στόχο τη συσχετιστική διδασκαλία της πρότυπης και της δωδεκανησιακής ποικιλίας.

Υιοθετώντας το μοντέλο των πολυγραμματισμών και των παιδαγωγικών διαστάσεων του εκπαιδευτικού δράματος, εστιάσαμε (ερευνητική ομάδα & δάσκαλος τάξης) στις μεθόδους της συνεργατικής κριτικής διερεύνησης (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011 Αυδή & Χατζηγεωργίου, 2007), αναδεικνύοντας τεχνικές ενδυνάμωσης της διαλεκτικής ενημερότητας του μαθητικού δυναμικού, δεδομένου ότι οι θετικές στάσεις προς τη γλωσσική ετερότητα διαμορφώνονται από τη δύναμη συμπληρωματική σχέση γλώσσας-διαλέκτου (Κακριδής-Φερράρι, 2005).

Με επίκεντρο ένα απόσπασμα παραμυθιού από το Καστελλόριζο (Παντελής, 2002: 251) και την καθοδήγηση του δασκάλου, σχεδιάσαμε και εφαρμόσαμε στην τάξη ολιστικές και διαδραστικές δραστηριότητες, όπως κατασκευή αφισών, σύνταξη κειμένων/γλωσσαρίου, παρουσιάσεις PowerPoint, θέατρο της Αγοράς, δημιουργία ταινιών μικρού μήκους, ηχογραφήσεις φυσικών ομιλητών, quiz στο πρόγραμμα Wordwall, τεχνικές αναστοχασμού, ώστε το μαθητικό ακρο-

ατήριο στο οποίο απευθύνεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να εκφράσει την αναπτυσσόμενη αυτοσυνειδησία (Cummins, 2005) και τη διαλεκτική ταυτότητά του.

Τα τελικά προϊόντα των δράσεων αποτυπώνουν την επιτυχία των διδακτικών στόχων, καθώς συμβάλλουν καθοριστικά στην αποδυνάμωση ή/και άρση των στερεοτυπικών γνωμοδοτήσεων περί «σωστού» και «λάθους» στη γλωσσική χρήση, ενισχύουν τη διαλεκτική συνείδηση και προσωπική ταυτότητα των μικρών ομιλητών και, κατά συνέπεια, τη χρήση των διαλέκτων εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος.

ΠΟΣΟΣ ΧΩΡΟΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ; ΜΕΡΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗΣ

Μαρίνα Τζακώστα

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο & Πανεπιστήμιο Κρήτης

Διάφορες μελέτες επισημαίνουν τη σπουδαιότητα των γεωγραφικών γλωσσικών ποικιλιών (ΓΓΠ) για τη γλωσσική ανάπτυξη και διδασκαλία (Adger et al. 2007, Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, Τσιπλάκου & Χατζιωάννου 2010) και αναδεικνύουν τις ΓΓΠ ως γλωσσικές μορφές ισότιμες με την πρότυπη γλώσσα (Ράλλη 2011, Τζακώστα & Σιμήρης 2022). Ωστόσο, στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών που ισχύουν μέχρι σήμερα για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση μόνο έμμεσα ενθαρρύνεται η χρήση και διδασκαλία των ΓΓΠ (Υ.Α. Γ2/21072β-ΦΕΚ 304/τ.-Β' /13-3-2003, Υ.Α. Γ2/21072α-ΦΕΚ 303/τ.-Β' /13-3-2003). Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών (2011) είναι το μόνο πρόγραμμα που ξεκάθαρα τονίζει την ανάγκη διδασκαλίας των ΓΓΠ, όμως εφαρμόστηκε μόνο πιλοτικά. Μια τέτοια αντιφατική εκπαιδευτική πολιτική οδηγεί τους χρήστες σε σύγχυση και τους εκπαιδευτικούς στην αδυναμία διαχείρισης των ΓΓΠ στην τάξη (Καψάσκη & Τζακώστα 2016).

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα μιας σειράς διδακτικών πλαισιώσεων των ΓΓΠ οι οποίες σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού και εφαρμόστηκαν σε τάξεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι διδακτικές εφαρμογές εστιάζουν στη διδασκαλία μεμονωμένων ΓΓΠ (Σταμαγιώργου 2022, Φραγκούλη 2022) ή πολλαπλών ΓΓΠ (Κανταρίδου 2023) με την παράλληλη χρήση πολλαπλών εργαλείων (Μανιάτης υπό προετ.).

Από τη συζήτηση των διδακτικών πλαισιώσεων προκύπτει ότι η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας είναι κλιμακούμενη και εξαρτάται από την (μερική ή ταυτόχρονη) ικανοποίηση τεσσάρων παραγόντων: α) του κύρους των διδασκόμενων ΓΓΠ, β) του μεγέθους του ομιλούντος

την εκάστοτε ΓΓΠ πληθυσμού και γ) της απόκλισης των διδασκόμενων ΓΓΠ από την πρότυπη γλώσσα και δ) των ομάδων στις οποίες απευθύνεται η διδασκαλία (πρωτοβάθμια vs. δευτεροβάθμια εκπαίδευση, (μη)διαλεκτόφωνοι ομιλητές, παρεμβάσεις που εφαρμόζονται σε (μη)ημι/αστικά κέντρα).

ΤΟ ΑΛΣΟΣ ΜΑΣ ΕΝΑ ΣΕΝΑΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αγγελική Μπούζιου
Πανεπιστήμιο Πατρών

Μια κριτική παιδαγωγική οφείλει να υποστηρίζει πρακτικές που προάγουν τη διαφοροποίηση, την πολυφωνία, τη χειραφέτηση. Η κατάλληλη προσέγγιση σε τάξεις με γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία δύναται να εμπλέκει όλα τα μέλη σε δημιουργικές και επικοινωνιακές δραστηριότητες που συνδέονται με την καθημερινότητά τους οδηγώντας σε αρμονική συμβίωση και εμπλουτισμό ταυτοτήτων. Το σενάριο που περιγράφεται στην παρούσα πρόταση για τη διδασκαλία της Αγγλικής ως ξένης γλώσσας απευθύνεται σε μαθητές/τριες ΣΤ' Δημοτικού, γηγενείς και μετανάστες/τριες δεύτερης γενιάς. Βασίζεται σε αρχές εποικοδομητισμού, διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καλλιέργειας πολυγραμματισμών, βιωματικής/ διερευνητικής/ ομαδοσυνεργατικής μάθησης, και αξιοποίησης των Τ.Π.Ε. Αποβλέπει σε δυναμική ανάμειξη ατόμων ανεξαρτίως επιπέδου ή καταγωγής, αυθεντική χρήση της γλώσσας, αμφισβήτηση δεδομένων, τροποποίηση αντιλήψεων, αυτορρύθμιση. Στους επιμέρους στόχους περιλαμβάνει αναζήτηση στοιχείων, ανάδειξη πολύπλευρων διαστάσεων, αλληλοσπίριξη, ανταλλαγή απόψεων, επιχειρηματολόγηση, επίτευξη πρωτότυπων έργων, διαμαρτυρία σε φορείς/ συμπαράσταση σε συμπολίτες, διαμορφωτική αξιολόγηση.

Η διαδικασία προβλέπει ενημέρωση για περιβαλλοντικό ζήτημα της περιοχής (τσιμεντοποίηση άλσους), ενσωμάτωση τακτικών σε Ευρωπαϊκό πρόγραμμα, έκφραση συναισθημάτων, ερμηνεία γεγονότων, χωρισμό σε ομάδες με ανάθεση διακριτών ρόλων, ανεύρεση πληροφοριών, εντοπισμό τυχόν συμφερόντων, διαβούλευση, υποβολή προτάσεων για επίλυση προβλήματος, λήψη αποφάσεων, υλοποίηση πολυτροπικών τεχνουργημάτων, παρουσίαση στην ολομέλεια, σχολιασμό/ ανταπάντηση/ πιθανές τροποποιήσεις, διάχυση και σύγκριση με συμβάντα ξένων εταίρων, περαιτέρω δράσεις, αποτίμηση παραγόμενων.

Η καινοτομία του σεναρίου έγκειται στη δυνατότητα υλοποίησης βηματισμών διαδικτυακά συνδυάζοντας ενασχόληση με βάση αληθινές ανάγκες εμπλεκόμενων, αυθεντική πλαισίω-

ση, ανάπτυξη πολυγραμματισμών, ερμηνεία στοιχείων βάσει κοινωνικο-πολιτισμικού υπόβαθρου, ευέλικτες συνεργατικές δραστηριότητες, χρήση επιλογών κινήσεων, σύγχρονες και ασύγχρονες εφαρμογές, διάδραση συμμετεχόντων με ανθρώπους και υλικό, ανακαλυπτικό εντοπισμό πηγών, παιγνιώδη εξάσκηση γραμματικών φαινομένων, δημιουργία πολυτροπικών προϊόντων, διαμοιρασμό παραγόμενων, παροχή και λήψη ανατροφοδότησης, συμμόρφωση με διαδικτυακή δεοντολογία, χρήση εσχάρας και ψηφιακού χαρτοφυλακίου, αξιολόγηση μέσω ερωτηματολογίων.

Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα περικλείουν διαπολιτισμικό διάλογο, ανάδυση αξιών, δεξιότητες ανώτερου επιπέδου, κοινό σκοπό δράσης, ατομικό ρυθμό λειτουργίας, διαφορετικές οπτικές, διαπραγμάτευση ιδεών, σύνθεση γνώσης, διεύρυνση επινοητικότητας, ευέλικτη πρόσβαση σε πηγές, συνδεσιμότητα, άμιλλα και συλλογικότητα, συμπερίληψη και κλίμα του ανήκειν σε ομάδα, σεβασμό στην κάθε προσωπικότητα, άνοδο υπευθυνότητας, ενσυναίσθηση, εξαγωγή συμπερασμάτων, αμφισβήτηση κατεστημένου και πολυποίκιλη αντίδραση, βελτίωση κειμένων, εκμετάλλευση των θεσμών, ενεργό πολιτιότητα, αύξηση αυτοπεποίθησης, αναστοχασμό και μεταγνώση, μετασχηματισμό σχέσεων μεταξύ παραγόντων εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, δια της συγκεκριμένης πρότασης αναδεικνύεται ότι η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση παρέχει τις βάσεις για ίσες ευκαιρίες ενδυνάμωσης και νέες προοπτικές στο σύνολο των μαθητών/τριων ώστε να αυτοπροσδιορίζονται και να δρουν ανεξάρτητα και στη ζωή εκτός σχολικών ορίων.

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΜΙΚΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΕ Δ΄ ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΩΣ ΜΕΘΟΔΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΟΜΕΝΗΣ ΣΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

Βάσω Αναστασίου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές έχουν διαμορφώσει τα τελευταία χρόνια τις απαιτήσεις και τις προκλήσεις στις οποίες καλείται η εκπαίδευση να ανταποκριθεί. Τόσο ο ψηφιακός μετασχηματισμός, όσο και οι δημογραφικές αλλαγές λόγω των μεταναστευτικών τάσεων είναι φαινόμενα της σημερινής μας κοινωνίας και έχουν επιφέρει την αναγκαιότητα εφαρμογής εντός της σχολικής πραγματικότητας πρακτικών Μικτής Μάθησης (ΜΜ) και πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες σχολείων και τάξεων με πολιτισμική και γλωσσική ποικιλομορφία. Η ΜΜ είναι η μάθηση που συνδυάζει τη διδασκαλία πρόσωπο με πρόσωπο στον χώρο της σχολικής τάξης και τη διαδικτυακή διδασκαλία σε χώρο εκτός του σχολείου. Η παρούσα έρευνα μελετά το περιβάλλον μάθησης κατά την εφαρμογή της ΜΜ σε μαθητές και μαθήτριες δημοτικής εκπαίδευσης Δ΄ τάξης σε δημόσιο σχολείο αστικής περιοχής της Κύπρου και εξετάζει πως το περιβάλλον μάθησης κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19 ανταποκρίθηκε στις ανάγκες μαθητών και μαθητριών με πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές. Διεξήχθη έρευνα δράσης χρονικής διάρκειας τριών σχολικών χρονιών, που αποτέλεσαν τρεις κύκλους έρευνας, κατά την οποία η εκπαιδευτικός ανέλαβε ταυτόχρονα τον ρόλο του ερευνητή. Συλλέχθηκαν ποσοτικά δεδομένα σχετικά με την ακαδημαϊκή επίδοση, τα οποία αναλύθηκαν με περιγραφικά και επαγωγικά στατιστικά κριτήρια. Ακόμη, το ημερολόγιο του εκπαιδευτικού, στο οποίο η εκπαιδευτικός/ερευνητρια κατέγραφε αναστοχαστικά σχόλια και παρατηρήσεις, καθώς και τα τεχνουργήματα από τα τεχνολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, έτυχαν ποιοτικής ανάλυσης για περαιτέρω κατανόηση των υπο-μελέτη πεδίων. Τα αποτελέσματα έδειξαν

ότι η έκτακτη χρήση της MM, παρά την αρχική αποδιοργάνωση στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, ανέδειξε τις δυνατότητες της μεθόδου παρέχοντας ένα υποστηρικτικό και ευέλικτο περιβάλλον μάθησης σε μαθητές και μαθήτριες από περιθωριοποιημένα σύνολα. Παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις στην παιδαγωγική πρακτική με αποτελεσματικότερη ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη MM. Διαπιστώθηκε, ακόμη, ότι οι εναλλαγές στο περιβάλλον μάθησης επηρέασαν τη μάθηση ανάλογα με τις ευκαιρίες για αλληλεπίδραση, για δημιουργία συλλογικότητας και για προσωπική ανάπτυξη και βελτίωση που παρείχαν.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Γεωργία Κωνσταντίνου

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Δώρα Λοιζίδου

Πανεπιστήμιο Κύπρου

& Πανεπιστήμιο Grenoble Alpes, εργαστήριο LIDILEM

Η ποικιλομορφία των απαντήσεων στην ερώτηση «Τι είναι ένα παιχνίδι;» δείχνει σαφώς την πολυπλοκότητα του όρου όσον αφορά τη φύση, τους στόχους και τα κίνητρό του, ωθώντας τους εκπαιδευτικούς και τους ερευνητές στην εκπαίδευση να δώσουν ορισμούς που δεν είναι μόνο θετικοί, αλλά και αρνητικοί (De Hosson et al., 2016). Το παιχνίδι θεωρείται ως μια δραστηριότητα που βασίζεται στην ελευθερία του παιδιού να συμμετέχει προκαλώντας ευχάριστα συναισθήματα (Silva & Brougère, 2016 ; Brougère, 2017).

Για τους σκοπούς της έρευνας, σχεδιάσαμε ένα παιχνίδι στο οποίο οι μαθητές είχαν το ρόλο να εκτελέσουν διάφορες αποστολές και δράσεις για τη δημιουργία ενός συλλογικού έργου. Ως παιχνίδι ορίζουμε μία δραστηριότητα στην οποία υπάρχει σκοπός παιχνιδιού, αρχική κατάσταση και τελικό στάδιο, με ένα νικητή και ένα ηττημένο (Tricot & Amadiou, 2020). Η παρούσα μελέτη εξετάζει αν το παιχνίδι μπορεί να αποτελέσει μαθησιακό μέσο στη διδασκαλία/ εκμάθηση της γαλλικής ως ξένης γλώσσας και, πιο συγκεκριμένα, διερευνά το ρόλο του στη βελτίωση των επικοινωνιακών γλωσσικών ικανοτήτων των μαθητών. Θα προσπαθήσει να απαντήσει στα ακόλουθα ερωτήματα: 1) Υπάρχει βαθμός βελτίωσης της γραμματικής και λεξιλογικής ικανότητας των μαθητών γαλλικής; 2) Πώς αισθάνονται οι μαθητές κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού;

Η μελέτη διεξήχθη σε μαθητές της γαλλικής ως ξένης γλώσσας (n=200) ηλικίας μεταξύ 12-14 ετών. Πραγματοποιήθηκε σε πέντε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ιδιωτικά και δημόσια), στα οποία διδάσκονται γαλλικά (A1 ΚΕΠΑ, 90 λεπτά / εβδομάδα). Οι μαθητές, υπό

την καθοδήγηση του καθηγητή τους, συνεργάστηκαν σε μικρές ομάδες κατά τη διάρκεια ενός μαθήματος (40 λεπτά) για να ολοκληρώσουν το έργο. Η έρευνα βασίστηκε σε ποσοτική και ποιοτική μέθοδο για την οποία χρησιμοποιήσαμε τα εξής εργαλεία: 1) δύο τεστ (pre-test και post-test) και 2) ένα ημιδομημένο ερωτηματολόγιο. Τα αποτελέσματά δείχνουν μικρή βελτίωση στις γραμματικές και λεξιλογικές δεξιότητες των μαθητών, παρά τη θετική επίδραση αυτού του τύπου δραστηριότητας στην τάξη.

ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ

Μαρία Κλαδάκη
Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Αλεξία Παπακώστα

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα ερευνητική εργασία έχει στόχο τη μελέτη των θεατρικών έργων για παιδιά και νέους προκειμένου να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η ιδιότητα του πολίτη μέσα από τις δραστηριότητες και την συμπεριφορά των θεατρικών χαρακτήρων. Ο λόγος που επιλέχθηκε το θέατρο είναι γιατί οι θεατρικοί χαρακτήρες δύναται να ιδωθούν ως πρότυπα και να επηρεάσουν το παιδί καθώς ένα θεατρικό έργο μπορεί να λειτουργεί αυτόνομα σαν λογοτεχνικό κείμενο και άρα ως εξωσχολικό ανάγνωσμα στον ελεύθερο χρόνο του παιδιού και αφετέρου παρέχει τη δυνατότητα θέασης ή αναπαράστασης από το παιδί στα πλαίσια κάποιας σχολικής εκδήλωσης. Ως υλικό της έρευνας ορίστηκαν θεατρικά έργα που έχουν γραφτεί από Έλληνες συγγραφείς και έχουν εκδοθεί και κυκλοφορήσει στην Ελλάδα. Για την έρευνα εφαρμόστηκε η μέθοδος ανάλυσης περιεχομένου. Ως μονάδα ταξινόμησης ορίστηκε το πρόσωπο (ο χαρακτήρας) ενώ ως μονάδα συμφραζομένων ορίστηκε η νοηματική ενότητα. Η ανάλυση του υλικού έρευνας κατέδειξε σημαντικά ευρήματα στον τρόπο παρουσίασης της ιδιότητας του πολίτη. Συγκεκριμένα, οι ήρωες των θεατρικών έργων για παιδιά φαίνεται να αντιμετωπίζουν με επιτυχία κάποιο κοινωνικό φαινόμενο, να αγωνίζονται ενάντια σ' ένα αυταρχικό καθεστώς και ενάντια στην κοινωνική αδικία. Αντίστοιχα οι ανήλικοι χαρακτήρες των θεατρικών έργων φαίνεται να θέτουν ακόμα υψηλότερους στόχους όπως να σώσουν τον πλανήτη, την ανθρωπότητα και αγωνίζονται για την ειρήνη στον κόσμο. Ωστόσο φαίνεται να υπάρχει μια στερεοτυπική απεικόνιση των θεατρικών προσώπων καθώς ως ενεργοί πολίτες εμφανίζονται κατά κόρον οι χαρακτήρες ανδρών και αγοριών, ενώ αντίθετα αποσιωπάται η πολιτική και κοινωνική δράση άλλων χαρακτήρων όπως για παράδειγμα των γυναικών, των κορπσιών, χαρακτήρων με αναπηρία, χαρακτήρων διαφορετικής φυλής ή χρώματος, διαφορετικής καταγωγής κτλ.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΙΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ

Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ζωή Μαστροθανάση

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μαρία Κλαδάκη

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η έρευνα εξετάζει την εφαρμογή και τον αντίκτυπο του εφαρμοσμένου θεάτρου στην εκπαίδευση κρατουμένων γυναικών σε σωφρονιστικά καταστήματα. Κεντρικός στόχος της είναι να κατανοήσουμε πώς το δράμα και οι παραστατικές τέχνες μπορεί να συμβάλουν θετικά στην εκπαίδευση νυν τρώφωμων φυλακών και να υποστηρίξουν τη διαδικασία κοινωνικής ένταξης τους, μέσα από μια ποιοτική μεθοδολογία βασισμένη στην ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, προκειμένου να υπάρξει μια σε βάθος κατανόηση του υπό μελέτη φαινομένου. Βάση της έρευνας αποτέλεσαν κρατούμενες μαθητευόμενες από τις γυναικείες φυλακές του Ελαιώνα, οι οποίες συμμετείχαν σε μια σειρά θεατροπαιδαγωγικών εργαστηρίων για ένα διάστημα τριών μηνών εντός του καταστήματος κράτησης. Οι παρεμβάσεις αυτές αποτελούσαν μέρος της εκπαίδευσής τους στη φυλακή, με απώτερο στόχο την προετοιμασία και την παρουσίαση μέσω θεατρικού αναλογίου ενός θεατρικού δρώμενου βασισμένο στην Αντιγόνη του Σοφοκλή. Για την επίτευξη των στόχων της μελέτης χρησιμοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες αποτέλεσαν πλούσια πηγή ποιοτικών δεδομένων. Τα λεκτικά δεδομένα αναλύθηκαν στη συνέχεια για να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που καθοδήγησαν τη μελέτη. Τα ευρήματα της μελέτης υποδεικνύουν έναν κατά κύριο λόγο θετικό αντίκτυπο που προέκυψε από την εισαγωγή των θεατρικών εργαστηρίων στην καθημερινότητα των κρατουμένων. Ειδικότερα, παρατηρήθηκε ανάπτυξη θετικών συναισθημάτων και βελτίωση στις γλωσσικές και επικοινωνιακές τους ικανότητες. Επιπλέον, το πρόγραμμα φαίνεται να βελτίωσε τη συνολική ποιότητα ζωής των κρατουμένων που συμμετείχαν εντός της φυλακής στοιχείο που αποτελεί κρίσιμη πτυχή της κοινωνικής τους επανένταξης.

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Δήμητρα Μαρκοπούλου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εργασία έχει στόχο να προτείνει τη διδακτική αξιοποίηση της ανατολικοκρητικής διαλέκτου, όπως ομιλείται στην περιοχή του Κρουσώνα Ηρακλείου, στο μάθημα της γλώσσας, ώστε να γίνει αντιληπτή η ισοτιμία της διαλέκτου με την κοινή νεοελληνική. Εφαρμόζοντας τις αρχές του εθνογραφικού κριτικού γραμματισμού, οι μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου Κρουσώνα ανέλαβαν ρόλο ερευνητή - εθνογράφου παρατηρώντας την κοινότητα και συγκεντρώνοντας προφορικό υλικό από τους οικείους τους. Αυτή η τοποθετημένη κοινωνική πρακτική με τη μαγνητοφώνηση και την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και τις γλωσσικές δραστηριότητες που ακολούθησαν στην τάξη, συνέβαλε στη συνειδητοποίηση του συστηματικού χαρακτήρα της κρητικής, η οποία αποτελεί ένα άρτια δομημένο και επικοινωνιακά επαρκές σύστημα. Στη συνέχεια, οι μαθητές διατύπωσαν κανόνες σχετικά με τα φωνολογικά, μορφολογικά, συντακτικά και λεξιλογικά χαρακτηριστικά της συγκρίνοντάς τα με εκείνα της κοινής, αλλά και με τα αντίστοιχα των βόρειων διαλέκτων. Μέσα από την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και την εξίσωση της γλώσσας του σχολείου με εκείνης του σπιτιού, καλλιεργήθηκε η θετική στάση απέναντι στη γλωσσική διαφορετικότητα, ενώ παράλληλα ενισχύθηκε η αυτοπεποίθηση των διαλεκτόφωνων μαθητών επιτυγχάνοντας μια ελκυστικότερη και αποτελεσματικότερη πρόσληψη του μαθήματος της γλώσσας. Οι μαθητές κατέκτησαν τη μεταγλωσσική και κοινωνιογλωσσική ενημερότητα, αποδομώντας το μύθο της γλωσσικής ομοιογένειας, ενώ επισήμαναν ομοιότητες και διαφορές με την κοινή νέα ελληνική και μπόκαν σε ρόλο διαλεκτολόγου μελετώντας πέρα από το λεξιλόγιο και τη δομή της κρητικής.

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΝΟΝΤΑΣ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ: ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Άννα Κουππάνου
Παυλίνα Χατζηθεοδούλου
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Η παρούσα ανακοίνωση έχει σκοπό να παρουσιάσει αρχικά το Δίκτυο Υποστήριξης της Φιλαναγνωσίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου και ακολούθως να συζητήσει ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στον αντίκτυπο της λειτουργίας του Δικτύου στο έργο των συμμετέχουσων εκπαιδευτικών. Πιο συγκεκριμένα, η ανακοίνωση θα εστιάσει στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη δράση και τον ρόλο τους στην τάξη, το σχολείο και την κοινωνία, αλλά και σχετικά με τον τρόπο που η συμμετοχή τους Δίκτυο επέδρασε στις συμπεριφορές των ίδιων των παιδιών.

Το Δίκτυο Υποστήριξης της Φιλαναγνωσίας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου δημιουργήθηκε το 2021 και έχει στο παρόν στάδιο συμπληρώσει δύο χρόνια λειτουργίας. Το Δίκτυο οργανώθηκε με σκοπό να επιμορφώσει τους/τις εκπαιδευτικούς σε θέματα φιλαναγνωσίας, παιδικής λογοτεχνίας και της διδακτικής της, να δημιουργήσει κοινότητες μεταξύ εκπαιδευτικών, και να ενισχύσει τη συνεργασία ανάμεσα σε σχολεία και εκπαιδευτικούς, προσφέροντας ευκαιρίες επιμόρφωσης, αναστοχασμού και ανταλλαγής καλών πρακτικών.

Κατά της σχολική χρονιά 2021-2022 στο Δίκτυο συμμετείχαν 16 σχολεία, ενώ κατά τη σχολική χρονιά συμμετείχαν 26. Κατά τα δύο χρόνια λειτουργίας του Δικτύου υπήρξαν οι εξής εμφάσεις:

- Ο σχεδιασμός προγραμμάτων φιλαναγνωσίας που είχαν σκοπό την καλλιέργεια

εσωτερικού κινήτρου για ανάγνωση και την αύξηση του αναγνωστικού όγκου των μαθητών και μαθητριών.

- Ο σχεδιασμός προγραμμάτων φιλαναγνωσίας που κινούνται σε όλα τα επίπεδα, από το μικροεπίπεδο στο μακροεπίπεδο.
- Η επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών,
- Η δημιουργία κοινοτήτων εκπαιδευτικών και η δικτύωσή τους,
- Η δημιουργία σχολικών περιβαλλόντων που ευνοούν την αγάπη για την ανάγνωση,
- Η ενθάρρυνση των μαθητών αναγνωστών και μαθητριών αναγνωστριών να διαβάζουν, να συζητούν και να στέκονται δημιουργικά και κριτικά απέναντι στα βιβλία.

Η ανακοίνωση θα συζητήσει πρώτα θεωρητικά τις κοινωνιολογικές διαστάσεις του θέματος της φιλαναγνωσίας, ενώ ακολούθως θα αποπειραθεί να παρουσιάσει εικόνες που μεταφέρουν την εμπειρία των εκπαιδευτικών από τη συμμετοχή τους στο Δίκτυο και την απορρέουσα δράση τους, ενώ θα αποτυπώσει και εικόνες που αφορούν στις συμπεριφορές των ίδιων των παιδιών.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΟΥ ΥΠΟΒΑΘΡΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΦΩΝΗΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΘΕΣΕΩΝ ΣΤΗ ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ: ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΙΔΙΑΛΕΚΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟΓΛΩΣΣΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΩΣ ΞΕΝΗΣ

Γιώργος Γεωργίου

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Παρά την πληθώρα μελετών που διερευνούν την πρόσληψη των ήχων μιας δεύτερης ή ξένης γλώσσας (π.χ. Baigorri et al., 2019; Georgiou et al., 2020), πολύ λίγες μελέτες εστιάζουν στο πώς το διαλεκτικό υπόβαθρο της μητρικής γλώσσας επηρεάζει αυτή την πρόσληψη (π.χ. Chl dkon & Podlipsk , 2011; Georgiou, 2023). Η παρούσα μελέτη διερευνά την ικανότητα δι-διαλεκτικών και μονόγλωσσων ομιλητών της αγγλικής ως ξένης γλώσσας στο να διαχωρίζουν φωνηεντικές αντιθέσεις της αγγλικής. Το δείγμα αποτελούνταν από 20 φυσικούς ομιλητές της κυπριακής ελληνικής (Μ.Ο._{ηλικίας} = 31.9) και 20 φυσικούς ομιλητές της κοινής νέας ελληνικής (Μ.Ο._{ηλικίας} = 32.15), οι οποίοι συμπλήρωσαν τεστ διάκρισης φωνηεντικών αντιθέσεων στον υπολογιστή. Τα υλικό αποτελούνταν από τις αγγλικές φωνηεντικές αντιθέσεις hid-heed, heed-head, hud-hard, had-hard, hoard-hod, και hood-who'd, που παράχθηκαν από αγγλόφωνους ομιλητές. Οι δύο πειραματικές ομάδες είχαν παρόμοια γλωσσολογικά, κοινωνιογλωσσολογικά, γνωσιακά και άλλα χαρακτηριστικά. Οι ακόλουθοι παράγοντες είχαν ελεγχθεί ανάμεσα στις δύο ομάδες: επίπεδο επάρκειας στη ξένη γλώσσα, συχνότητα χρήσης της ξένης γλώσσας, συχνότητα γλωσσικού εισαγομένου στη ξένη γλώσσα, επίπεδο κατανόησης, διαμονή σε αγγλόφωνη χώρα, βραχυπρόθεσμη φωνολογική μνήμη, και μη λεκτική νοημοσύνη. Η στατιστική ανάλυση έγινε με τη χρήση ενός διωνυμικού μοντέλου μικτών επιδράσεων στη γλώσσα προγραμματισμού R. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι οι διδιαλεκτικοί ομιλητές υπερέιχαν σημαντικά από τους μονόγλωσσους ως προς τη διάκριση των περισσότερων ηχητικών αντιθέσεων (δηλ. hid-heed, had-hard, hoard-hod, και hood-who'd). Το πλεονέκτημα αυτό μπορεί ενδεχομένως να εξηγηθεί με βάση τις αυξημένες μεταφωνητικές τους ικανότητες λόγω της γνώσης μιας

επιπρόσθετης γλωσσικής ποικιλίας, οι οποίες μπορούν να μεταφερθούν στη ξένη γλώσσα και να συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη εστίαση στα ακουστικά σήματα των ήχων. Τα αποτελέσματα μπορούν να ενημερώσουν τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας καθώς οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προσφέρουν εξατομικευμένη διδασκαλία και ανατροφοδότηση κατά τη διδασκαλία της προφοράς λαμβάνοντας υπόψη το διαλεκτικό υπόβαθρο των ομιλητών.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Βικτώρια Παύλου
Frederick University
Φρόσω Καμπάνη
Αίμιλη Τερέπεν
Χαραλάμπους
Ειρήνη Χατζηβασίλη

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Το ευρωπαϊκό χρηματοδοτούμενο έργο «Critical Arts Education for Sustainable Societies» (CARE/SS) (2022-2024) εξετάζει τη συμβολή των τεχνών στην προώθηση βιώσιμων κοινωνιών μέσω της ενίσχυσης της ενεργής πολιτότητας των μελλοντικών πολιτών. Με στόχο την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έτσι ώστε να προσφέρουν καλλιτεχνικά μαθήματα ποιότητας, που να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες των παιδιών σήμερα, το έργο περιλάμβανε εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, δημιουργία επαγγελματικών κοινοτήτων μάθησης και υλοποίηση μαθησιακών σεναρίων στην σχολική τάξη χρησιμοποιώντας και νέα ψηφιακά μέσα.

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει συνοπτικά το βασικό υπόβαθρο του έργου CARE/SS και την επιμόρφωση που προσφέρθηκε, και στη συνέχεια εστιάζει σε μία ομάδα εκπαιδευτικών που συνεργάστηκαν για την ανάπτυξη και υλοποίηση ενόπτης μαθημάτων. Σε επίπεδο έργου υιοθετήθηκε η μεθοδολογία έρευνας με χρήση της αναστοχαστικής πρακτικής στη διδασκαλία στην οποία χρησιμοποιήθηκαν κυρίως οι ποιοτικές μέθοδοι για αξιολόγηση των επιμορφώσεων που έγιναν ενώ σε επίπεδο υλοποίησης μαθημάτων σε σχολεία αξιοποιήθηκε η διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση.

Μέσα από την παρουσίαση της υλοποίησης αναδεικνύεται πώς τα καλλιτεχνικά μαθήματα μπορούν να αναπτύξουν την ικανότητα της επικοινωνίας μέσω πολλών διαφορετικών τρόπων (πολυγραμματισμών) που να βασίζεται στην συνεργασία, την κριτική σκέψη και τη δημιουργικότητα. Αξιοποιώντας το πλαίσιο των ζητημάτων της αειφόρου ανάπτυξης και των κοινωνικά εμπλεκόμενων τεχνών, οι εκπαιδευτικοί οργάνωσαν βιωματικές και διαθεματικές δραστηριότητες με στόχο να αρθούν προκαταλήψεις και διαχωρισμοί. Τα παιδιά μπόρεσαν να προσεγγίσουν δύσκολα κοινωνικά ζητήματα, όπως αυτό της μετανάστευσης, και να εμπλακούν σε δράσεις που προωθούν την ενσυναίσθηση και την κοινωνική συνοχή. Οι ομαδικές διαδραστικές εγκαταστάσεις που δημιούργησαν απευθύνθηκαν σε όλη τη σχολική κοινότητα μέσα στο πλαίσιο του καλλιτεχνικού ακτιβισμού. Οι προεκτάσεις της δράσης αυτής αφορούν τα χαρακτηριστικά των καλλιτεχνικών δράσεων που μπορούν να προωθήσουν την ουσιαστική ενεργή συμμετοχή και εμπλοκή όλων των παιδιών έτσι ώστε να αναδιαρθρώσουμε πρακτικές και να επανακαθορίσουμε τον ρόλο των τεχνών στο σχολικό περιβάλλον.

**ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΟΠΤΙΚΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ:
ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΟΠΑΤΙΩΝ ΣΤΑ ΠΟΛΥ-ΑΦΗΓΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ SUSANNE BERNER**

Άρτεμις Παπαλία
Μαρέπα Σιδηροπούλου
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τα πολυ-αφηγήματα (“wimmelbooks”), γνωστά και ως “Wimmelbuch/bücher” ή και κάποτε “Wimmelbilder”, στα γερμανόφωνα κράτη αποτελούν έναν δημοφιλή τύπο βιβλίου χωρίς λόγια. Τα συγκεκριμένα χαρακτηρίζονται από «πληθωρικά» σκηνικά, τα οποία βρίθουν χαρακτήρων και αντικειμένων. Το παραπάνω διαφαίνεται από το πρώτο συνθετικό της λέξης “wimmeln” που σημαίνει «ξεχειλίζω». Άρα, αναφερόμαστε σε βιβλία (“buch”/“bücher”) που ξεχειλίζουν από εικόνες (“bilder”). Τα πολυ-αφηγήματα παρουσιάζουν πολυσύχναστα και συνήθως καθημερινά περιβάλλοντα, όπως πόλεις, αγορές ή πάρκα. Οι σκηνές αυτές είναι κατάμεστες από πολλούς χαρακτήρες, αντικείμενα και δραστηριότητες, δίνοντας μια αίσθηση κίνησης και ενέργειας στις εικόνες. Σημαντικό χαρακτηριστικό τους είναι ότι δεν παρουσιάζουν μία μόνο κεντρική ιστορία, αλλά πολλαπλές ιστορίες που συμβαίνουν ταυτόχρονα, κάποτε συνδέονται, και παρουσιάζονται ισοδύναμες. Έτσι, διαφορετικοί χαρακτήρες εμπλέκονται σε ένα πλήθος δραστηριοτήτων, δημιουργώντας μια ποικιλία αφηγήσεων και, συνεπώς, διαφορετικά αναγνωστικά μονοπάτια. Το άρθρο επικεντρώνεται στην εξέταση των αφηγηματικών μονοπατιών στα οπτικά πολυ-αφηγήματα της Susanne Berner για τις τέσσερις εποχές, τα οποία και κυκλοφορούν στον ελλαδικό χώρο. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι συνεισφέρει δεδομένα στην υπάρχουσα βιβλιογραφία αναφορικά με τον ρόλο των πολυ-αφηγημάτων στην ανάπτυξη του οπτικού γραμματισμού, στην κατασκευή αφηγηματικών σεναρίων και στην κριτική σκέψη των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η παρούσα έρευνα θα διερευνήσει τα χαρακτηριστικά των βιβλίων και τα πιθανά οφέλη τους για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας,

συνδέοντάς τα με θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως ο οπτικός γραμματισμός, το παιχνίδι και η αφηγηματική φαντασία. Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν τη σημασία των πολυ-αφηγημάτων στην καλλιέργεια του οπτικού γραμματισμού των αναγνωστών. Συγκεκριμένα, διαφάνηκε ότι ενθαρρύνουν την προσεκτική παρατήρηση, την ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικής ανάλυσης και ερμηνείας, μέσω της ενεργής αποκωδικοποίησης των εικόνων και της παραγωγής νοήματος, και την κριτική σκέψη.

ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΕ ΑΠΤΙΚΑ ΝΟΗΜΑΤΑ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

**Μαρέπτα Σιδηροπούλου
Άρτεμις Παπαπλία**
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η εισήγηση αφορά τα απτικά εικονογραφημένα βιβλία και την ανταπόκριση των φοιτητών/τριών ενός παιδαγωγικού τμήματος σε ενδεχόμενη αξιοποίησή τους στο πλαίσιο των σπουδών τους. Τα απτικά εικονογραφημένα βιβλία είναι βιβλία που συνδυάζουν γραπτό κείμενο, κείμενο Braille και απτικές εικόνες. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προώθηση της πρόσβασης στην ανάγνωση για παιδιά με προβλήματα όρασης. Ενώ επικεντρώνουν σε απτικά νοήματα, δεν περιορίζονται στο να προσφέρουν μόνο απτική διέγερση και εξοικείωση με τη γραφή Braille, αλλά προσφέρουν ερεθίσματα για εξερεύνηση, φαντασία, πειραματισμό και ανοίγουν δρόμο για μια μορφή κοινής συμπεριληπτικής ανάγνωσης. Φοιτητές/τριες του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης πληροφορήθηκαν για το είδος των απτικών εικονογραφημένων βιβλίων στο πλαίσιο του μαθήματος «Οπτικός Γραμματισμός» (8^ο εξ.) και κλήθηκαν να παρακολουθήσουν προαιρετικά ένα σεμινάριο που εμβάθυνε περαιτέρω στο θέμα. Στο σεμινάριο παρουσιάστηκε ο τρόπος σχεδιασμού και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των βιβλίων αυτών. Παρουσιάστηκαν επίσης προτεινόμενες διαδρομές διαμεσολάβησης με τους μικρούς αναγνώστες, βλέποντες και μη βλέποντες. Έπειτα οι φοιτητές/τριες κλήθηκαν να απαντήσουν σε μορφή ελεύθερου κειμένου α) τι είναι το απτικό εικονογραφημένο βιβλίο και β) αν θεωρούν ότι η εφαρμογή στο Πρόγραμμα Σπουδών τους θα ήταν επωφελής. Επίσης στο πλαίσιο μιας πρώτης εφαρμογής τους ζητήθηκε να μετατρέψουν μια εικόνα από ένα εικονογραφημένο βιβλίο για παιδιά σε απτική εικόνα. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στο δεύτερο ερώτημα, αν οι ίδιοι/ες θεωρούν ότι το απτικό εικονογραφημένο βιβλίο έχει νόημα να ενταχθεί στο Πρόγραμμα Σπουδών ενός παιδαγωγικού Τμήματος. Στα ποιοτικά δεδομένα που προέκυψαν από 70 άτομα έγινε θεματική ανάλυση. Διαπιστώνεται ότι το σύνολο

των φοιτητών/τριών είναι θετικές σε μια τέτοια κατεύθυνση. Μέσα από τις απαντήσεις διαφαίνεται η ανάγκη για προσβάσιμα και ευέλικτα βιβλία που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις ενός συμπεριληπτικού πλαισίου στο οποίο δρουν οι σύγχρονοι νηπιαγωγοί. Επίσης, αναδεικνύονται σημαντικές όψεις για τα πολλαπλά οφέλη από μια πιθανή ένταξή του συγκεκριμένου πεδίου στις παιδαγωγικές σπουδές.

ΕΜΦΥΛΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Βάσια Τσάμπ
Χρήστος Αλεξόπουλος
Άννα Φτερνιάτη
Πανεπιστήμιο Πατρών

Το σχολείο συνιστά έναν από τους χώρους όπου συστηματοποιείται και νομιμοποιείται η ανδρική κυριαρχία (Κογκίδου 2012). Στη διαμόρφωση αυτών των έμφυλων αναπαραστάσεων καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν τόσο τα σχολικά εγχειρίδια (Χαρδαλιά & Ιωαννίδου 2008) όσο και οι στάσεις των ίδιων των εκπαιδευτικών (Sinz et al. 2021).

Στην ανακοίνωση αυτή, πρώτος στόχος είναι να μελετήσουμε τι είδους έμφυλες αναπαραστάσεις προβάλλονται στα γλωσσικά εγχειρίδια της Α΄ Δημοτικού. Για την ανάλυση των δεδομένων μας αξιοποιούμε την *Ανάλυση Περιεχομένου*. Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν ότι παρά τις διαχρονικές προσπάθειες προς την έμφυλη ισότητα, τα γλωσσικά εγχειρίδια εξακολουθούν να προβάλλουν στερεοτυπικά μοτίβα έμφυλων ανισοτήτων. Ακόμα και σε περιπτώσεις που εντοπίζεται μία τάση ίσης προβολής των φύλων, η περαιτέρω διερεύνηση των ρόλων και των δράσεών τους αναδεικνύει την αναπαραγωγή των παραδοσιακών έμφυλων αναπαραστάσεων.

Δεύτερος στόχος μας είναι να διερευνήσουμε τις στάσεις των ίδιων των δασκάλων προς τις παραπάνω έμφυλες αναπαραστάσεις των γλωσσικών εγχειριδίων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα 2015-2020, τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τη μέθοδο των ημι-δομημένων συνεντεύξεων και δείγμα ήταν 20 εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, ορισμένοι/ες εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι δεν ανιχνεύουν έμφυλα στερεότυπα στα γλωσσικά εγχειρίδια. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί είτε στην έλλειψη κριτικής ικανότητας των εκπαιδευτικών του δείγματός μας είτε στην προσπάθειά τους να προστατεύσουν την «αυθεντία» των σχολικών εγχειριδίων. Ακόμα, βέβαια, και οι εκπαιδευτικοί που

εντοπίζουν έμφυλα στερεότυπα στα σχολικά εγχειρίδια, αποφεύγουν την κριτική επεξεργασία των φαινομένων αυτών στην τάξη, θεωρώντας τέτοιου είδους συζητήσεις πιθανόν ως «επικίνδυνες» για την «ομαλή» διεξαγωγή του μαθήματος.

Η συγκριτική μελέτη των παραπάνω ευρημάτων καθιστά αναγκαία την περαιτέρω επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, ώστε σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/τριες τους να είναι σε θέση να επεξεργάζονται κριτικά τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που προβάλλουν τα σχολικά εγχειρίδια και να συνειδητοποιούν ότι τα μηνύματα που προωθούν τα κείμενα αυτά δεν συνιστούν αδιαμφισβήτητες αλήθειες.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΕ ΑΡΩΜΑ ΓΥΝΑΙΚΑΣ: ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΣΕ ΜΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΤΑΞΗ

Κίτσου Ιωάννα

6ο Διαπολιτισμικό Δημοτικό Σχολείο Ευόσμου
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού, Ελλάδα

Στο πλαίσιο του 2ου μέρους της Επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας (Β2 ΤΠΕ) σχεδιάστηκε διδασκαλία για το μάθημα της Γλώσσας που στηριζόταν στην ενότητα του σχολικού βιβλίου της Στ Δημοτικού με τίτλο «Τρόποι ζωής και επαγγέλματα». Ειδικότερα, το διδακτικό σενάριο αξιοποιούσε το κείμενο «Επιστήμη με άρωμα γυναίκας» και ακολουθούσε το αναλυτικό πρόγραμμα σε ό,τι αυτό προέβλεπε ότι πρέπει να διδαχθεί. Ανάμεσα στις δραστηριότητες του σεναρίου για τις ΤΠΕ υπήρξαν κάποιες που ζητούσαν από τα είκοσι τρία (23) παιδιά της ΣΤ να εντοπίσουν κείμενα για σημαντικές γυναίκες και να οργανώσουν την παρουσίασή τους στην τάξη. Από τα ίδια παιδιά ζητήθηκε να σχηματίσουν θηλυκά επαγγελματικά σε δύο δραστηριότητες: 1. Πείτε μερικά επαγγέλματα που δεν ασκούνται συχνά από γυναίκες (αυθόρμητος σχηματισμός) 2. Σχηματίστε το θηλυκό στα επαγγέλματα που σας δίνονται (τα επαγγέλματα δίνονται στο αρσενικό). Η παρούσα έρευνα, αν και σε μικρή έκταση (23 παιδιά): α. εξετάζει το αν σχετίζονται τα παραγωγικά επιθήματα που χρησιμοποίησαν τα παιδιά σε επαγγελματικά ουσιαστικά που εμφανίζουν κυρίως τύπους για το αρσενικό γένος (πχ υδραυλικά) με τη στάση των παιδιών απέναντι στο φύλο και, β. αποτελεί ένα σχόλιο του «πότε μαθαίνεται» ότι δεν χρησιμοποιούμε παραγωγικές καταλήξεις για το θηλυκό σε πολλά επαγγελματικά ουσιαστικά. Η αποδοχή ή μη ορισμένων παραγωγικών καταλήξεων για τα θηλυκά επαγγελματικά ήδη αποτελεί ζήτημα γλωσσολογικού ενδιαφέροντος.

ΑΠΟ ΤΟ «ΜΑΥΡΟ ΚΟΥΤΙ» ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ, ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΠΡΟΗΓΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αργυρώ Φελλά

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
Χριστόφορος Χριστοφόρου
St. John's University, USA
Τιμόθεος Κ. Παπαδόπουλος
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Για τον θεμελιώδη Συμπεριφορισμό, που επηρέασε την ψυχολογία για περίπου έναν αιώνα και συνεχίζει να ασκεί τις επιδράσεις του στην ανθρώπινη νόηση και την κατανόσή της, ο άνθρωπος είναι ένας βιολογικός οργανισμός του οποίου η δραστηριότητα καθορίζεται από τη συμπεριφορά. Για τους υποστηρικτές του συμπεριφορισμού, εξηγήσεις που χαρακτηρίζονται από ουσιαστικοποίηση ή γνωστικισμό, δηλαδή την απώδη απόδοση μιας συμπεριφοράς σε ένα υπερκείμενο χαρακτηριστικό, γνωστικό μηχανισμό ή εγκεφαλική δομή απορρίπτονται, καθώς η ανάλυση της συμπεριφοράς με αναφορά στην εγκεφαλική λειτουργία δεν μπορεί να μελετηθεί αντικειμενικά. Αντιθέτως, επαρκεί η απόδοση μιας ονομασίας που περιγράφει μια συμπεριφορά ή ένα πρόβλημα περιληπτικά, για να μπορούν αυτά να γίνουν κατανοητά.

Η παρούσα εργασία στοχεύει να αναδείξει πώς η αντικειμενική μελέτη του ανθρώπινου νου είναι δυνατή μέσω της χρήσης προηγμένων τεχνολογιών. Η χρήση, για παράδειγμα, νευροφυσιολογικών μετρήσεων και μηχανικής μάθησης που επιτρέπουν να ξεδιπλωθούν οι μηχανισμοί που επιδρούν στην επίδοση σε συγκεκριμένα έργα καταλύουν τον μύθο του «μαύρου κουτιού», μιας μεταφοράς που στηρίχτηκε στην ιδέα ότι ο άνθρωπος νους αντιπροσωπεύει κάτι μυστηριώδες που είναι αδύνατον να εξερευνηθεί.

Δεδομένης της θεματικής του συνεδρίου, η ανακοίνωση αυτή παρουσιάζει πρόσφατα ευρή-

ματα που προκύπτουν από τη μελέτη των μηχανισμών αναγνωστικής ανάπτυξης σε νεαρούς αναγνώστες, με αναφορά στη φωνολογική επίγνωση, την ταχεία ονομασία ερεθισμάτων, την ορθογραφική επεξεργασία και την ταχύτητα επεξεργασίας πληροφοριών. Τα δεδομένα βασίζονται σε προηγμένες ηλεκτροφυσιολογικές μετρήσεις (π.χ., οφθαλμικές κινήσεις, γνωστικά προκλητά δυναμικά) και σύγχρονα υπολογιστικά μοντέλα και παρέχουν πληροφορίες πέρα από τη συμπεριφορική επίδοση που συνήθως μελετάται σε ένα σχολικό περιβάλλον. Η ανάλυση αυτή προσφέρει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στον άμεσο παραλήπτη τέτοιων πληροφοριών (π.χ., εκπαιδευτικό, σχολικό ψυχολόγο, γονέα) ως προς τη διαμόρφωση μιας πιο συντονισμένης μελέτης και κατανόησης των μηχανισμών που υποστηρίζουν την αναγνωστική ανάπτυξη και ερμηνεύουν τις συναφείς δυσκολίες.

ΑCTONAX4NAM: ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΕΜΒΟΛΙΑΣΜΟ ΣΕ ΝΕΟΑΦΙΧΘΕΝΤΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Ξένια Χατζηκυρηή
Χρήστος Ελ Κατάμπ
Κέντρο Κοινωνικής Καινοτομίας (CSI)

Το έργο ActoVax4NAM ανταποκρίνεται στη συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αποσκοπεί στη βελτίωση της εμβολιαστικής κάλυψης με παράλληλη μείωση της ανισότητας σε θέματα πρόσβασης στον τομέα της υγείας. Το έργο επιχορηγείται στα πλαίσια του 3ου προγράμματος υγείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για «Αυξημένη πρόσβαση στον εμβολιασμό νεοαφικθέντων μεταναστών (NAM) σε χώρες πρώτης γραμμής, διέλευσης και προορισμού».

Πιο συγκεκριμένα, το έργο έχει ως στόχο να προσδιορίσει διάφορες λύσεις σε τοπικό και μη επίπεδο για την υπέρβαση των εμποδίων του συστήματος υγείας που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες. Άλλος ένας σημαντικός στόχος του έργου είναι να προωθήσει και να ενισχύσει τον εμβολιαστικό γραμματισμό (Vaccination literacy – VL) για την υποστήριξη των επαγγελματιών υγείας που αλληλεπιδρούν με μετανάστες. Μέσο του συνεδρίου θα γίνει η προώθηση του εμβολιαστικού γραμματισμού και γενικότερα η προώθηση των εννοιών του υγεονομικού γραμματισμού σε εκπαιδευτικούς αλλά και σε μαθητές.

Κάποια από τα αποτελέσματα του έργου, που αποσκοπούν στην προώθηση των εννοιών του εμβολιαστικού και υγεονομικού γραμματισμού, περιλαμβάνουν: 1. Διαδικτυακή εργαλειοθήκη: Διαδικτυακή βάση δεδομένων που περιέχει μια συλλογή υφιστάμενων εργαλείων για την υπέρβαση των εμποδίων του υγειονομικού συστήματος, τα οποία αποσκοπούν στη βελτίωση της πρόσβασης στον εμβολιασμό των μεταναστών. 2. Γλωσσάριο: Γλωσσάριο βασικών όρων για τον εμβολιασμό με επίκεντρο τους μετανάστες και την ευαισθησία σε μεταναστευτικά ζητήματα. 3. Διάγραμμα ροής: Εργαλείο για την υπέρβαση των εμποδίων του συστήματος μέσω συγκεκριμένων λύσεων για την επίτευξη αποτελεσματικότερης εμβολιαστικής κάλυψης στις ομάδες μεταναστών.

Τα πιο πάνω εργαλεία θα παρουσιαστούν στο 5ο Διεθνές Συνέδριο μέσα από μια προφορική παρουσίαση με στόχο την ενίσχυση των γνώσεων εκπαιδευτικών και μαθητών σε ότι αφορά στρατηγικές και εργαλεία/λύσεις που προτείνονται με σκοπό να ενισχύσουν την εμβολιαστική κάλυψη και την ευαισθησία του συστήματος απέναντι στα δικαιώματα και την ίση μεταχείριση των μεταναστών.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ FOOD RESCUE: ΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Κλεόβουλος Στυλιανού

Κέντρο Κοινωνικής Καινοτομίας (CSI)

Η εκπαίδευση για την κλιματική αλλαγή με έμφαση στη σπατάλη τροφίμων είναι σημαντική για τους μαθητές του δημοτικού σχολείου, διότι ευαισθητοποιεί τους μαθητές σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της σπατάλης τροφίμων. Η διδασκαλία των παιδιών σχετικά με τις συνέπειες της σπατάλης τροφίμων τα βοηθά να κατανοήσουν τη σχέση μεταξύ των πράξεων τους και παγκόσμιων ζητημάτων. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές εμπυχώνονται ως μελλοντικοί φορείς αλλαγής της κοινωνίας, καλλιεργώντας την νοοτροπία του κοινωνικού ακτιβισμού. Σύμφωνα με σχετική έρευνα που έγινε μέσω του προγράμματος FOOD RESCUE σε μαθητές (8-12 χρονών) και εκπαιδευτικούς σε πέντε Ευρωπαϊκές χώρες βλέπουμε να εκφράζεται έντονο ενδιαφέρον από πλευράς μαθητών και εκπαιδευτικών ως προς την διαδραστική εκπαίδευση και την εκπαίδευση σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Όμως, η αδύναμη διδακτική στρατηγική και η 'ένδεια' των σχολικών προγραμμάτων σε σχετικό περιεχόμενο αφαιρούν από τους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα εμβάθυνσης στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα. Στην ανακοίνωση που προτείνουμε θα παρουσιαστεί το πρόγραμμα σπουδών FOOD RESCUE για μαθητές 8-12 χρονών. Το πρόγραμμα εμπεριέχει επτά μαθήματα, όπου οι μαθητές μαθαίνουν για τη σπατάλη τροφίμων και πώς αυτή συνδέεται με την κλιματική αλλαγή. Τα μαθήματα βασίζονται στη Maker Education (Δημιουργική Εκπαίδευση) και τη Συμμετοχικότητα των Νέων και τον Ακτιβισμό, με γενικό θέμα τη σπατάλη τροφίμων. Η ροή των μαθημάτων, είναι βασισμένη στη μεθοδολογία του Design Thinking, όπου οι μαθητές χρησιμοποιούν τη δημιουργικότητά τους για να σχεδιάσουν και να κατασκευάσουν τις δικές τους λύσεις για τη σπατάλη τροφίμων και στη συνέχεια μαθαίνουν τι μπορούν οι ίδιοι να κάνουν για να την αποτρέψουν. Διατρέχοντας αυτή τη διαδικασία, οι μαθητές μεταξύ άλλων, αναπτύσσουν πράσινες δεξιότητες και κριτική σκέψη, και διδάσκονται τις αξίες της κοινωνικής ευθύνης και ακτιβισμού. Ως αποτέλεσμα, οι μαθητές ενθαρρύνονται να γίνουν ενεργοί, ικανοί και υπεύθυνοι πολίτες, και εν τέλει να αναλάβουν δράση για την κλιματική αλλαγή και την κοινότητα γενικότερα.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΞΗ

Άντρη Γεωργίου

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Αγγέλα Χατζηπαντελή

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να παρουσιάσει τη συμβολή της παιδαγωγικής του εκπαιδευτικού δράματος στην κατανόηση του εαυτού και του άλλου. Συνδυάζοντας τη σημειωτική του θεάτρου με τη βιωματική μάθηση, το εκπαιδευτικό δράμα αποτελεί μία ισχυρή, εναλλακτική μέθοδο διδασκαλίας, που τα τελευταία χρόνια αξιοποιείται σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, παγκοσμίως. Μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες και θεατρικές συμβάσεις, επιδιώκει την προσωπική και συναισθηματική αφύπνιση των μαθητών γύρω από ζητήματα του εαυτού και της ζωής, γενικότερα. Προωθεί αβίαστα τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και την παιδαγωγική του διαλόγου. Συνεπώς, σ' ένα τέτοιο μαθησιακό περιβάλλον γίνεται εφικτή η ανάπτυξη της κοινωνικοποίησης, των διαπροσωπικών σχέσεων, της αυτογνωσίας αλλά και της ετερογνωσίας των μαθητών. Με βάση τον πιο πάνω σκοπό, η ανακοίνωση θα αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος θα σκιαγραφηθεί, σε θεωρητικό επίπεδο, πώς εφαρμόζεται η παιδαγωγική του εκπαιδευτικού δράματος σε συνάρτηση με την προώθηση των ενδοπροσωπικών και διαπροσωπικών διαθέσεων των μαθητών. Έχοντας υπόψη τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων, τις ραγδαίες αλλαγές στις κοινωνικές δομές, τις πολιτικές τάσεις για παγκοσμιοποίηση και διεθνοποίηση του μεταναστευτικού ζητήματος, αντιλαμβανόμαστε ότι καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για ισχυρή οικειοποίηση των μαθητών μας με την έννοια της πολιτεότητας,

ενδυναμώνοντας ταυτόχρονα τον εαυτό τους σε ένα σύγχρονο πολυπολιτισμικό πλαίσιο. Το δεύτερο μέρος της ανακοίνωσης θα εστιάζει στην περιγραφή και την ανάλυση συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης μέσα από την ενόπια «Ρατσισμός», που διδάσκεται στο μάθημα των Ελληνικών της Γ΄ Γυμνασίου. Θα παρουσιάσουμε συγκεκριμένες δραστηριότητες δραματικής ενεργοποίησης των μαθητών, οι οποίες ενθαρρύνουν τη διαλογική διαπραγμάτευση νοημάτων, αξιών και αποφάσεων άμεσα συνυφασμένων με το θέμα του ρατσισμού, σε ένα χώρο πνευματικής ελευθερίας και αυτενέργειας. Στο τελευταίο μέρος της ανακοίνωσης θα αναδειχθούν συμπεράσματα και εισηγήσεις που αφορούν την ενσωμάτωση του εκπαιδευτικού δράματος στο αναλυτικό πρόγραμμα ως κατάλληλης διδακτικής μεθοδολογίας, η οποία εγγενώς συντελεί στην ανάπτυξη της πολιτεότητας των μαθητών -και αυριανών πολιτών- σε μία πολυπολιτισμική κοινωνία.

ΜΕΤΡΗΣΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ, ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Ιωάννα Παπαχρήστου

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη δημιουργία και το μετρικό έλεγχο της Σύνοψης Έκδοσης του Ερωτηματολογίου Γλωσσικής Επάρκειας μαθητών και μαθητριών των τελευταίων τάξεων του δημοτικού (ΣΤ' δημοτικού), καθώς αντίστοιχο εργαλείο για τις συγκεκριμένες ηλικίες δεν υφίσταται στην ελληνική ερευνητική πραγματικότητα. Το εργαλείο δημιουργήθηκε με βάση τις διαδικασίες της κατασκευής ερωτημάτων, ελέγχου ερωτημάτων, προσαρμογής και ανάλυσης ερωτημάτων και άλλων μετρικών τεχνικών, ακολουθώντας το ερευνητικό παράδειγμα του Κριτηρίου-Θεματολογίου Γλωσσικής Επάρκειας, σταθμισμένου για τη Β' Λυκείου (2002). Η επιλογή των δοκιμασιών έγινε τηρουμένων των βασικών κατευθύνσεων των επιστημών της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας (καθώς η έρευνα αφορά σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης) και των απαραίτητων ψυχοπαιδαγωγικών και γλωσσολογικών κριτηρίων (μορφολογικό, συντακτικό και σημασιολογικό επίπεδο, επικοινωνιακή διάσταση, ορθογραφία κ.ά). Επιπλέον, αναπτύσσεται το θέμα της γλωσσικής επάρκειας μαθητών και μαθητριών ΣΤ' δημοτικού ως γλωσσική ικανότητα (linguistic competence) και ως επικοινωνιακή ικανότητα (communicative competence). Η δειγματοληψία για την παρούσα ποσοτική έρευνα απέδωσε N=726 με τα κριτήρια-θεματολογία να έχουν χορηγηθεί σε αυτούσιες σχολικές τάξεις. Τα σχολεία από τα οποία συνελέγησαν τα στοιχεία επελέγησαν με τυχαίο τρόπο. Με γνώμονα το ότι το γλωσσικό μάθημα αλλά και ο βαθμός και ο τρόπος κατάκτησης της μητρικής γλώσσας συναρτάται με τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και δραστηριότητας προς όφελος των μαθητών, ο κύριος κορμός της ανακοίνωσης αυτής απαρτίζεται από μερικά πρώτα αποτελέσματα της διαδικασίας στάθμισης του νέου κριτηρίου-θεματολογίου, ενώ σημαντικό αντικείμενο συζήτησης αποτελεί η στρατηγική στατιστικής προσέγγισης των δεδομένων.

ΣΥΝΔΥΑΖΟΝΤΑΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΑΝΩ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΑΤΩ ΚΑΙ ΑΠΟ ΚΑΤΩ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΝΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ: ΕΣΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ

**Αγγελική Μακρή
Χαράλαμπος Χαράλαμπος
Σταυρούλα Κοντοβούρκη**

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Γιώργος Γεωργίου

University of Alberta

Η καλλιέργεια της ικανότητας αναγνωστικής κατανόησης είναι υψίστης σημασίας για την ακαδημαϊκή επιτυχία των παιδιών και την επαρκή λειτουργικότητά τους στην κοινωνία. Συνεπώς, η γλωσσική διδασκαλία χρειάζεται να τα στηρίξει να την κατακτήσουν και να την ενισχύσουν, καθιστώντας έτσι αναγκαία την ανάπτυξη σχετικών εργαλείων μέτρησης της ποιότητάς της. Ωστόσο, τα υφιστάμενα εργαλεία είτε δεν εστιάζουν αποκλειστικά στην αναγνωστική κατανόηση είτε, αν εστιάζουν, αφορούν σε μεμονωμένες ομάδες μαθητών. Επιπρόσθετα, επειδή τα περισσότερα από αυτά έχουν αναπτυχθεί στηριζόμενα κυρίως στη σχετική βιβλιογραφία (ακολουθώντας μια από πάνω προς τα κάτω προσέγγιση), εγείρεται το ερώτημα κατά πόσο αποδίδουν επαρκώς τα συγκεκριμένα δεδομένα (τα οποία μπορούν να αναδειχθούν μέσα από μια από κάτω προς τα πάνω προσέγγιση). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετήσει τα πλεονεκτήματα και τις προκλήσεις που ανακύπτουν από την προσπάθεια συνδυασμού των δύο προσεγγίσεων για την ανάπτυξη σχετικών εργαλείων. Η έρευνα υλοποιήθηκε σε δύο φάσεις. Κατά την πρώτη φάση, μέσα από τη διεξοδική μελέτη της βιβλιογραφίας, αναπτύχθηκε μια λίστα κριτηρίων που προάγουν την αναγνωστική κατανόηση. Για την εγκυροποίηση του περιεχομένου της πραγματοποιή-

θηκαν ομάδες εστίασης με τρεις ειδικούς στο γλωσσικό μάθημα και πέντε εκπαιδευτικούς. Στη δεύτερη φάση, αναπτύχθηκαν τα εν λόγω εργαλεία (μία κλειδα παρατήρησης και δύο ερωτηματολόγια), αξιοποιώντας τη λίστα αυτή και τη σχετική βιβλιογραφία. Για την εγκυροποίηση του περιεχομένου τους υλοποιήθηκαν ομάδες εστίασης με πέντε ειδικούς και τέσσερις εκπαιδευτικούς και λήφθηκαν ατομικές συνεντεύξεις από έναν ακαδημαϊκό, τέσσερις εκπαιδευτικούς και 25 παιδιά. Και στις δύο φάσεις τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της συνεχούς σύγκρισης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο συνδυασμός των δύο προσεγγίσεων δύναται να συμβάλει στην ανάπτυξη θεωρητικά υποστηριζόμενων και συγκεκριμένα ευαίσθητων εργαλείων. Παράλληλα, ως μεγαλύτερη πρόκληση αναδείχθηκε η προσπάθεια συγκερασμού του τι θεωρεί ιδεατό η βιβλιογραφία και τι εφικτό η διδακτική πράξη. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με την ανάπτυξη και βελτίωση εργαλείων μέτρησης της ποιότητας της διδασκαλίας.

ΜΑΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕ ΠΑΚΕΤΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ/ΓΡΑΦΗ

Κατερίνα Καρατάσου

Πανεπιστήμιο Frederick

Ελάχιστα είναι τα βιβλία για μικρής ηλικίας αναγνώστες και αναγνώστριες που επεξεργάζονται μια, ας πούμε, «αφηγηματική γραμματική της εργασίας», δημιουργώντας αφενός τη βάση για σχηματισμό και αναδόμηση αναπαραστάσεων για τα εργασιακά δικαιώματα και την αξιοπρέπεια της εργασίας, τις σχέσεις εξουσίας στον εργασιακό χώρο, τις αβέβαιες τύχες στον σύγχρονο κόσμο, τις συναισθηματικές και κοινωνικές της διαστάσεις, τις διαφορετικές γλώσσες και φιλοσοφίες περί εργασίας, θέματα εργασιακού περιβάλλοντος, παιδικής εργασίας και εκμετάλλευσης κ.λπ. και παρέχοντας αφετέρου ερείσματα για διερεύνηση, συσχετισμό με εμπειρίες, κριτική σκέψη και δημιουργικό μετασχηματισμό. Το θέμα, για την ακρίβεια, μοιάζει ταμπού.

Κι όμως, τα παιδιά του σήμερα βιώνουν στο στενό ή ευρύτερο περιβάλλον τους τα συμπτώματα απαξίωσης και επισφάλειας της εργασίας, χωρίς ωστόσο την εννοιολογική σκευή για να αρχίσουν να τα ξεκλειδώνουν, να τα κατανοούν και να τα αξιολογούν.

Σε αυτή την ανακοίνωση θα παρουσιαστεί ένα ενδεικτικό πακέτο κειμένων (text set) που μπορεί να αξιοποιηθεί για να καταστεί ορατό το σημασιολογικό πεδίο της εργασίας στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία, καθώς και προτάσεις επεξεργασίας του στο πλαίσιο δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής. Το πακέτο περιλαμβάνει εικονογραφημένα βιβλία, όπως για παράδειγμα *Ο κύριος Κούνελος* και το *εργοστάσιο σοκολάτας, Οι μαγικές μηχανές του Τομ, Ένα κάστρο γεμάτο χαμόγελα*, καθώς και άλλα μονοτροπικά και πολυτροπικά κείμενα.

Μεθοδολογικά, η ανακοίνωση φωτίζει τη διδακτική προσέγγιση του «πακέτου κειμένων», τρόπους δόμησης τέτοιων πακέτων, ενώ προτείνει ένα πρωτόκολλο προσαρμογής της για σκοπούς κριτικής και δημιουργικής ανάγνωσης/γραφής.

(ΜΙΚΡΕΣ) ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΣΕ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΕΦΗΒΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΛΩΣΣΑΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: ΝΕΑ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ

Νικόλαος Παπαδόπουλος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η αφήγηση κατέχει κεντρική θέση στην ανθρώπινη σκέψη και επικοινωνία, πραγματικότητα που έχει αποτυπωθεί και στην εκπαίδευση, με την αφήγηση να θεωρείται ένας από τους κυρίαρχους κειμενικούς τύπους στη διδασκαλία της γλώσσας. Η παρούσα ανακοίνωση, αντλώντας δεδομένα από εφηβικές αφηγήσεις ιστοριών στην πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης (ΠΚΔ) Instagram και σε καθημερινές συνομιλίες στα πλαίσια άτυπων συναντήσεων, στοχεύει στη μελέτη των νέων μορφών και λειτουργιών της αφήγησης στα παραπάνω περιβάλλοντα σε σύγκριση με το πώς κατανοείται ο εν λόγω κειμενικός τύπος στα σχολικά βιβλία για τη διδασκαλία της ν.ε. γλώσσας (ελληνικού) γυμνασίου. Σε θεωρητικό επίπεδο, αξιοποιεί την επιστημονική παράδοση της έρευνας στις μικρές ιστορίες (small stories) (Georgakoroulou 2021), αναδεικνύοντας τον αποσπασματικό, δυναμικό και πολυποικίλο χαρακτήρα της εξιστόρησης πρόσφατων, συνεχιζόμενων ή μελλοντικών γεγονότων, στα πλαίσια των ΠΚΔ και των καθημερινών συζητήσεων. Αναπτύσσοντας ένα πλαίσιο ανάλυσης διαμεσολαβημένου λόγου (Scollon & Scollon 2004), η έρευνα φέρνει στο προσκήνιο τη νέα αφηγηματική πραγματικότητα, στην οποία η αφήγηση αναδύεται ως πολυσημειωτική κοινωνική πρακτική (De Fina 2021 Page 2018), πραγματικότητα που δεν αποτυπώνεται στη διδασκαλία της αφήγησης, όπως αυτή προβλέπεται στα ισχύοντα σχολικά βιβλία. Ως εκ τούτου, στις προεκτάσεις της έρευνας τονίζεται η ανάγκη για ανάπτυξη νέων, κριτικών, αφηγηματικών πολυγραμματισμών στα πλαίσια της γλωσσικής εκπαίδευσης, γεφυρώνοντας το χάσμα ανάμεσα στις εξωσχολικές εφηβικές αφηγηματικές πρακτικές και τις εγγράμματες εμπειρίες που αποκομίζουν τα παιδιά κατά τη διδασκαλία της αφήγησης, προς μια συσχετιστική παιδαγωγική των γραμματισμών (Kern 2015).

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΜΙΑ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Βασίλειος Μαυραγάνης
Πανεπιστήμιο Πατρών

Με την ανάπτυξη των νέων ψηφιακών τεχνολογιών αναδύθηκε ένα καινούριο πεδίο πολυτροπικής σύνθεσης που επιτρέπει σε ήχο, εικόνα κ.α. να διαμορφώσουν κείμενα με καινούριους συνδυαστικούς τρόπους (Core & Kalantzis, 2000). Η πολυτροπικότητα υποστηρίζει την παραγωγή νοήματος με τη χρήση και τον συνδυασμό ποικίλων σημειωτικών πόρων (O' Halloran & Smith, 2011:2) και αποτελεί μία συγκεκριμένη προσέγγιση στην παιδαγωγική (Archer, 2006:45), η οποία υιοθετεί διαφορετικές διδακτικές πρακτικές σε συνάρτηση με το κατά περίπτωση παιδαγωγικό περιβάλλον (Kress et al., 2001). Παρόλη την πλούσια βιβλιογραφία που σχετίζεται με του πολυγραμματισμούς και την πολυτροπική παιδαγωγική, δεν έχουν ερευνηθεί επαρκώς οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στην πολυτροπική διδασκαλία (Anderson & Karchvsky, 2019·Si et al.,2022·Lim et al., 2022). Υπ' αυτό το πρίσμα, στην προτεινόμενη εργασία παρουσιάζεται μια εθνογραφική προσέγγιση που μπορεί να φωτίσει τις πτυχές του πολυτροπικού γραμματισμού που αξιοποιήθηκαν στη διδακτική πράξη. Συγκεκριμένα, σκοπός της έρευνάς μας είναι να μελετηθούν, μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης του ερευνητή, τα πολυτροπικά μέσα και οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας σε μαθητές τεσσάρων τάξεων του ελληνικού δημοτικού σχολείου. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν μία ποικιλία μέσων και στρατηγικών, η οποία δημιουργεί νέα δεδομένα στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος.

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ «ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ»
ΣΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ
ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗ
ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ
ΣΤΗΝ Α΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ**

Κατερίνα Κορακάκη
Γεώργιος Μανωλίτσας
Πανεπιστημίου Κρήτης

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τον βαθμό επίδρασης της διδακτικής παρέμβασης «Ανταπόκριση στη Διδασκαλία – ΑσΔ» στην ενίσχυση των δεξιοτήτων αναδυόμενου γραμματισμού σε παιδιά προσχολικής ηλικίας υψηλού κινδύνου για εμφάνιση δυσκολιών στην εκμάθηση του γραπτού λόγου και τον βαθμό επίδρασής της βραχυπρόθεσμα (στο τέλος του νηπιαγωγείου) και μακροπρόθεσμα (στο τέλος της Α΄ δημοτικού). Στην έρευνα συμμετείχαν πενήντα οκτώ παιδιά ηλικίας 5;1 έως 6;1 ετών. Στην πειραματική ομάδα εντάχθηκαν τριάντα τέσσερα παιδιά με χαμηλή επίδοση (κάτω από το 25ο εκατοστημόριο) τουλάχιστον σε τέσσερις από τις επτά σταθμισμένες δοκιμασίες αναδυόμενου γραμματισμού που τους χορηγήθηκαν. Στην ομάδα ελέγχου εντάχθηκαν είκοσι τέσσερα παιδιά, με τυπικές αλλά όχι υψηλές επιδόσεις στις αντίστοιχες δοκιμασίες. Υλοποιήθηκαν είκοσι επτά παρεμβάσεις βασισμένες στο πλαίσιο της προσέγγισης ΑσΔ για την ενίσχυση της φωνολογικής επίγνωσης, της γνώσης γραμμάτων, του λεξιλογίου και των εννοιών γραπτού λόγου. Η ομάδα ελέγχου παρακολούθησε το βασικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, χωρίς καμία διαφοροποίηση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η παρέμβαση ΑσΔ συνέβαλε σημαντικά στην ενίσχυση των δεξιοτήτων αναδυόμενου γραμματισμού σε παιδιά προσχολικής ηλικίας υψηλού κινδύνου. Ειδικότερα, οι επιδόσεις της πειραματικής ομάδας στο τέλος του νηπιαγωγείου ξεπέρασαν τις επιδόσεις της ομάδας ελέγχου στο κριτήριο αναγνώριση κοινού αρχικού φωνήματος, στο δεκτικό λεξιλόγιο, στο εκφραστικό λεξιλόγιο και

στην αντίληψη εννοιών γραπτού λόγου. Στο τέλος της φοίτησης στην Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου τα παιδιά της ομάδας κινδύνου για εμφάνιση δυσκολιών στην εκμάθηση του γραπτού λόγου που ακολούθησαν τη διδακτική παρέμβαση ΑσΔ διατήρησαν μακροπρόθεσμα τις επιδόσεις τους ως προς την αναγνωστική αποκωδικοποίηση, την κατανόηση, την ευχέρεια και τη φωνολογική επίγνωση σε ένα επίπεδο αντίστοιχο με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Ωστόσο, ως προς το κριτήριο της ορθογραφίας λέξεων η επίδοση των παιδιών τυπικής ανάπτυξης (ομάδα ελέγχου) βρέθηκε στατιστικά σημαντικά υψηλότερη από την επίδοση των παιδιών της ομάδας κινδύνου (πειραματική ομάδα).

ΠΡΟΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΜΕ ΥΨΗΛΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Ελένη Ραχανιώτη

2ο ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Α΄ Θεσσαλονίκης
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού, Ελλάδα

Αναστασία Αλευριάδου

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ελένη Γρίβα

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η γνώση και η χρήση των φωνημάτων της γλώσσας θεωρούνται σημαντικοί προγνωστικοί δείκτες για την απόκτηση της αναγνωστικής δεξιότητας. Επιπλέον, πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν την συσχέτιση των Εκτελεστικών Λειτουργιών (ΕΛ) με την ανάπτυξη της Φωνολογικής Επίγνωσης (ΦΕ). Ωστόσο, έρευνες που να αξιολογούν τις γλωσσικές ικανότητες των παιδιών με Υψηλές Ικανότητες Μάθησης (ΥΨΙΜ), ιδιαίτερα όσον αφορά στην ΦΕ είναι ελάχιστες. Επιπρόσθετα, ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν μεγάλη ανομοιογένεια στις ΕΛ εντός του πληθυσμού τους, η οποία επιφέρει διαφορές στην ακαδημαϊκή επίδοση και είτε την υποστηρίζουν ή την δυσχεραίνουν. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της συσχέτισης της ΦΕ με τις ΕΛ σε 50 παιδιά προσχολικής ηλικίας με ΥΨΙΜ, ηλικίας από 58 έως 68 μηνών ($M = 62.5$, $SD = 2.7$). Μη λεκτικές και λεκτικές μετρήσεις της γενικής νοητικής ικανότητας, δοκιμασίες ΦΕ και βραχύχρονης μνήμης καθώς και μετρήσεις των ΕΛ (ανασταλτικός έλεγχος, εργαζόμενη μνήμη και γνωστική ευελιξία) χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων. Οι διμεταβλητές συσχετίσεις δεν ανέδειξαν συσχέτιση της γενικής λεκτικής και μη λεκτικής νοητικής ικανότητας με την ΦΕ, ενώ οι συσχετίσεις με τις ΕΛ ήταν μέτριες. Ισχυρές συσχετίσεις αναδείχθηκαν μεταξύ της ΦΕ και των ΕΛ. Επιπλέον, η αξιοποίηση ιεραρχικών

γραμμικών παλινδρομήσεων κατέδειξε ότι στατιστικώς σημαντικές προβλεπτικές μεταβλητές για την κατάκτηση ψευδολέξεων σε φωνήματα και την απαλοιφή φωνημάτων είναι η λεκτική εργαζόμενη μνήμη και η γνωστική ευελιξία. Επιπλέον, η βραχύχρονη μνήμη προβλέπει την διάκριση φωνημάτων. Η συζήτηση των ευρημάτων γίνεται με άξονα την αξιοποίησή τους στην εκπαίδευση των παιδιών με ΥΨΙΜ. Προγράμματα γνωστικού και γλωσσικού εμπλουτισμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να καλύψουν τις ποικίλες ανάγκες των νηπίων με ΥΨΙΜ, να ενισχύσουν περαιτέρω τις ικανότητές τους και να αποτρέψουν χαμηλές επιδόσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

**ΤΟ ΣΥΝΕΧΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΣ
ΩΣ ΔΙΑΡΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΟΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΣ ΣΕ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΤΜΗΜΑ**

**Δημήτρης Κόκκινος
Γαρυφαλιά Καραπιδάκη
Ελένη Σκούρτου**
Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να διερευνήσει τις διεργασίες μετασχηματισμού των νοημάτων που συντελούνται μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες φοιτητές/τριες ενός εργαστηριακού ακαδημαϊκού μαθήματος. Στο συγκεκριμένο εργαστηριακό μάθημα οι φοιτητές/τριες, ως μελλοντικοί/ες εκπαιδευτικοί καλούνται να προσεγγίσουν την έννοια του κειμένου με τη διεσταλμένη θεώρηση που προτείνει ο Μπαχτίν στο όψιμο έργο του (2014), εκείνη κάθε συνεκτικού συμπλέγματος σημείων. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων που βασίζονται στην ατομική και συλλογική έκφραση της αναγνωστικής ανταπόκρισης, στην καλλιέργεια του διαλόγου σε επίπεδο ερμηνευτικής κοινότητας και σε εκείνη των ασκήσεων δημιουργικής γραφής που συνδυάζουν τα στοιχεία της διακειμενικότητας και της διακαλλιτεχνικότητας, οι φοιτητές/τριες καλούνται να στοχαστούν πάνω στις διαδικασίες κατασκευής και μετασχηματισμού του νοήματος (Wells 1999), στον καθοριστικό ρόλο, συνδυαστικά, του συγκεκριμένου (context) και του χρονότοπου (chronotope), σύμφωνα με τον Blommaert (2018), των προγενέστερων αναγνώσεων και των διατιθέμενων εργαλείων στον σχηματισμό και την ανάλυση των κάθε λογής τεχνουργημάτων.

**ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΟΒΙΒΛΙΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ
ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ**

Μαρία Χατζηνασάση
Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Η σύγχρονη πραγματικότητα που διαμορφώνεται μέσα από τις αδιάλειπτες κοινωνικές αλλαγές, την ταχεία ανάπτυξη σε όλους τους τομείς της ζωής παράλληλα με την τεχνολογική εξέλιξη έχει καταστήσει απαραίτητο τον επαναπροσδιορισμό των υπό έμφαση στόχων της εκπαίδευσης τον 21ο αιώνα έτσι ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί ουσιαστικά στη δραματική μεταβολή των κοινωνικών προκλήσεων και προσδοκιών (Bruer, 1993; Resnick, 1987). Η δημιουργικότητα αναγνωρίζεται ως βασικός άξονας των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα συμπεριλαμβανομένων των τρόπων σκέψης και της ικανότητας του ατόμου να παράγει και να εφαρμόζει καινοτόμες ιδέες, να συνεργάζεται δημιουργικά, να αναλύει, επεκτείνει και βελτιώνει τις ιδέες του (Binkley et al., 2012). Όταν οι μαθητές ενθαρρύνονται να διερευνήσουν πτυχές της δημιουργικότητάς τους, αυτό έχει σημαντικές θετικές επιπτώσεις τόσο στη βελτίωση της αυτοεικόνας τους, όσο και στην μεγιστοποίηση των επιτευγμάτων τους (Στυλιανού-Γεωργίου & Χατζηνασάση, 2022). Κάτι τέτοιο λειτουργεί υποστηρικτικά στην ανάπτυξη πολλαπλών μορφών γραμματισμού, στη διασφάλιση της ισότητας και στην ενίσχυση της κοινωνικής βιωσιμότητας. Η εισήγηση εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους το είδος των εικονοβιβλίων, ως εκπαιδευτικά εργαλεία, τα οποία συνδυάζουν λέξεις και εικόνες (Ιορδανάκη & Καλογήρου, 2020) μπορούν να αξιοποιηθούν δημιουργικά για την ανάπτυξη διαφορετικών μορφών γραμματισμού (Martinez & Harmon, 2012). Ειδικότερα, εξετάζεται η χρήση εικονοβιβλίων στη δημιουργική διδασκαλία παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου στο πλαίσιο της Διδασκαλίας της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας σε Παιδιά με Μεταναστευτική Βιογραφία. Βασικό συμπέρασμα αποτελεί ότι αναγνωστικές δραστηριότητες με τη χρήση εικονοβιβλίων που εμπλέκουν δημιουργικά παιδιά με μετα-

ναστευτική βιογραφία στην εκμάθηση της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας, συμβάλλουν ουσιαστικά στην εμπάθυση του λεξιλογίου, στην εξοικείωση των μαθητών με τον επικοινωνιακό λόγο, στην αξιοποίηση και επέκταση των γραμματικών δομών της γλώσσας. Σημαντική πτυχή του εκπαιδευτικού σχεδιασμού τέτοιων δραστηριοτήτων αποτελεί η διαβάθμιση των εμφάσεων που σχετίζονται με το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο (έμφαση στην κατανόηση, στην έκφραση, γλωσσοκεντρική μάθηση, ανάπτυξη ευφράδειας) ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΡΩΜΙΩΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Isaac G mez-Laguna

Πανεπιστήμιο της Σαραγόσα

Eleni Leontaridi

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Natividad Peramos-Soler

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η γλώσσα είναι θεμελιώδης για την ταυτότητα μας, καθώς επιτρέπει να σκεφτόμαστε και να εκφραζόμαστε με φυσικότητα με τα μέλη της ίδιας ομάδας. Η Ελληνική Κοινότητα της Κωνσταντινούπολης έχει μια ισχυρή ταυτότητα, στενά συνδεδεμένη με αυτήν της Ελλάδας, αλλά διαφορετική, λόγω των κοινωνικοπολιτικών και ιστορικών καταστάσεων που έχει βιώσει ανά τους αιώνες. Αυτή η ταυτότητα βασίζεται στην Ορθόδοξη Χριστιανική Θρησκεία, σε μια βαθιά αίσθηση του Ελληνισμού και στην Ελληνική Γλώσσα, απαραίτητη για τη διατήρηση των άλλων δύο προαναφερθέντων χαρακτηριστικών που συνθέτουν την ταυτότητα των Ρωμιών της Κωνσταντινούπολης. Κατά το πέρασμα των αιώνων, η Ελληνική Κοινότητα συμμετείχε πάντα ενεργά στις δραστηριότητες της Πόλης, μέχρι που οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες στην Τουρκία τον 20ο αιώνα οδήγησαν σε σταδιακή μείωση του πληθυσμού της, με αποτέλεσμα στις αρχές του 21ου αιώνα να μην υπερβαίνει τα 1500 μέλη. Αυτό οδήγησε σε σταδιακό κλείσιμο πολλών σχολείων και στην αύξηση των μικτών γάμων, με αποτέλεσμα πολλοί νέοι της Κοινότητας να χρησιμοποιούν τα τουρκικά ως κύρια γλώσσα επικοινωνίας. Παρόλα αυτά, οι οικογένειες συνεχίζουν να προτιμούν να φοιτούν οι νέοι σε ελληνικά σχολεία, αφού με αυτόν τον τρόπο διατηρούν επαφή με την ελληνική γλώσσα και με τα μέλη της Κοινότητας. Τις τελευταίες δεκαετίες, η μείωση του πληθυσμού της Κοινότητας οδήγησε το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης να καλωσορίσει τους αραβόφωνους και τουρκόφωνους ορθόδοξους της Αντιόχειας οι οποίοι,

αναζητώντας οικονομική και κοινωνική ασφάλεια, βρήκαν καταφύγιο στην Ρωμαϊκή Κοινότητα. Αυτό τους έφερε σε επαφή με τα Ελληνικά, αφού αυτή είναι η γλώσσα της Ελληνορθόδοξης Πίστεως και αφού τα παιδιά τους πηγαίνουν σε ελληνικά σχολεία. Αυτή η κατάσταση συμβίωσης υπό τη σκέπη του Πατριαρχείου ευνοεί τον μετασχηματισμό των ταυτοτήτων, τόσο των Ρωμιών της Κωνσταντινούπολης όσο και των νεοαφιχθέντων Αντιοχέων και τη δημιουργία μιας κοινής ταυτότητας, της οποίας το άμεσο όχημα έκφρασης είναι η Ελληνική.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ: Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΤΡΟΥ ΚΑΙ Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Natividad Peramos-Soler

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Eleni Leontaridi

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Isaac Gomez-Laguna

Πανεπιστήμιο της Σαραγόσα

Όταν αναφερόμαστε στα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένας καθηγητής ξένων γλωσσών, η ικανότητα προσέγγισης και η επικοινωνία με τους μαθητές φαίνεται να βρίσκονται ψηλά στη λίστα καθώς χάρη σε αυτές επιτυγχάνονται ο διάλογος και η αμοιβαία κατανόηση δασκάλου και μαθητή. Σε αυτό το είδος σχέσης, οι δεξιότητες του δασκάλου για την ανάπτυξη της μάθησης και την οργάνωση της γνωστικής διαδικασίας των μαθητών είναι πολύ σημαντικές και σπριζονται σε δραστηριότητες για την ολοκλήρωση των οποίων απαιτούνται συνεργασία και καλές διαπροσωπικές σχέσεις στην τάξη. Ταυτόχρονα, ο δάσκαλος πρέπει να επιδείξει ηγετική στάση στην τάξη και να γίνει ο πυλώνας μιας μαθητοκεντρικής εκπαίδευσης που ευνοεί όχι μόνο την επίτευξη γλωσσικών στόχων αλλά και στόχων όπως η καλύτερη αλληλογνωριμία των μαθητών, η αποδοχή των λαθών και η μάθηση μέσω αυτών. Σε αυτό το σημείο, το κίνητρο, η δημιουργικότητα, η συναισθηματικότητα και η παιδαγωγική ευελιξία του δασκάλου παίζουν καθοριστικό ρόλο, καθώς επιτρέπουν τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για μια πιο δυναμική μάθηση και σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθητή. Αυτό οδηγεί στην εφαρμογή ενός ευέλικτου προγράμματος όπου τα περιεχόμενα επιλέγονται και οργανώνονται με κύριο άξονα την κοινωνική και ατομική τους χρησιμότητα και την εφαρμογή τους στον πραγματικό κόσμο. Η παρούσα μελέτη αναλύει τα προαναφερθέντα στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας, με αφετηρία έρευνα πεδίου στη διδασκαλία της Ισπανικής ως ξένης γλώσσας. Εστιάζουμε στη σημασία του κινήτρου και της συναισθηματικότητας σε προγράμματα ξενόγλωσσας διδασκαλίας σε ενήλικες, στα

αποτελέσματα τους καθώς και σε παιδαγωγικά εργαλεία και τεχνικές που κάνουν την μάθηση πιο δυναμική και ελκυστική. Ομοίως, αναλύουμε τον ρόλο του δασκάλου και την παρέμβασή του ως συμβούλου που κατευθύνει, συντονίζει και παρακινεί τους μαθητές του και που, μέσω επιλεγμένων δραστηριοτήτων, επιδιώκει να προσαρμοστεί στις ανάγκες τους και να προσφέρει τις γνώσεις που θεωρεί πιο χρήσιμες για την εργασιακή τους επιτυχία.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ: ΜΕΛΕΤΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΥΣ/ΕΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΟΥΣ

Κατερίνα Παπαδημητρίου
Νεκτάριος Στελλάκης
Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της συχνότητας εμφάνισης των βιβλίων πληροφοριών στα ημερήσια προγράμματα τελειόφοιτων φοιτητών/-τριών του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Πατρών. Πιο συγκεκριμένα, τα βιβλία πληροφοριών είναι ένα είδος βιβλίων το οποίο δεν φαίνεται να αξιοποιείται αρκετά στα ελληνικά νηπιαγωγεία. Χαρακτηρίζονται από ειδικό-επιστημονικό λεξιλόγιο, ακαδημαϊκό λόγο, σύνθετες συντακτικές δομές και πολυτροπικότητα. Δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά προσχολικής ηλικίας να γνωρίσουν καλύτερα τον κόσμο και να διευρύνουν τις εμπειρίες γραμματισμού τους. Στο πλαίσιο της αναγνώρισης της σπουδαιότητας των συγκεκριμένων βιβλίων, διερευνήθηκε η χρήση τους από τους/τις τεταρτοετείς φοιτητές/-τριες που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα «Πρακτική Άσκηση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών για το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023» και εργάστηκαν για τρεις μήνες σε δημόσια και ιδιωτικά νηπιαγωγεία της πόλης της Πάτρας (από την 1η Μαρτίου 2023 έως και την 31η Μαΐου 2023). Οι συμμετέχοντες, οι οποίοι αριθμούν τους 39, είχαν κληθεί να καταγράψουν καθημερινά τρεις δραστηριότητες που διεξάγονταν στο τμήμα τους στο νηπιαγωγείο και οι οποίες σχεδιάστηκαν με τον/την εκάστοτε νηπιαγωγό. Συνολικά οι φοιτητές/-τριες συμμετείχαν σε 53 ημέρες πρακτικής άσκησης και κατέθεσαν 2.607 ημερήσια προγράμματα, με 6.201 δραστηριότητες. Από το σύνολο των ημερησίων προγραμμάτων, εντοπίστηκαν, ωστόσο, μόλις 30 ημερήσια προγράμματα που κατέγραφαν μία δομημένη δραστηριότητα ανάγνωσης βιβλίου πληροφοριών. Παρατηρείται, δηλαδή, μία σημαντικά περιορισμένη χρήση των συγκεκριμένων βιβλίων στις τάξεις του νηπιαγωγείου, παρ' ότι σήμερα υπάρχουν αξιόλογες εκδόσεις βιβλίων πληροφοριών. Με γνώμονα αυτήν την διαπίστωση, αξίζει να τονιστεί η ανάγκη για επιμόρφωση των νηπιαγωγών των δημόσιων και ιδιωτικών νηπιαγωγείων αναφορικά με τα βιβλία πληροφοριών, τον τρόπο αξιοποίησής τους, την σημασία τους και την ανάγκη να τα χρησιμοποιούμε με παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Η ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΓΝΩΣΗΣ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Άλκηστη Κυριάκου
Γεώργιος Μανωλίτσας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

ΣΚΟΠΟΣ

Η παρούσα πειραματική μελέτη εξέτασε διαχρονικά την επίδραση δύο προγραμμάτων ενίσχυσης της μορφολογικής επίγνωσης σε παιδιά προσχολικής ηλικίας (5;2-6;6 ετών), στην ανάπτυξη της μορφολογικής επίγνωσης και των δεξιοτήτων γραπτού λόγου, στο τέλος της Α΄ τάξης του δημοτικού σχολείου. Μεθοδολογία: Το δείγμα της έρευνας συγκροτήθηκε από 117 παιδιά ηλικίας 5;2-6;6 ετών από νηπιαγωγεία του Ηρακλείου Κρήτης, με μητρική γλώσσα την Ελληνική και τυπική γνωστική ανάπτυξη. Συγκροτήθηκαν δύο πειραματικές ομάδες και μία ομάδα ελέγχου, οι οποίες είχαν ελεγχθεί ώστε πριν την έναρξη του προγράμματος διδακτικής παρέμβασης, να είναι ισοδύναμες ως προς τις δεξιότητες αναδυόμενου γραμματισμού, τη λεξιλογική και γνωστική τους ανάπτυξη. Τα παιδιά των δύο πειραματικών ομάδων, παρακολούθησαν εντατικά σε ολόκληρη την τάξη (2-3 φορές την εβδομάδα επί 3 μήνες) εκπαιδευτικές δραστηριότητες για την ενίσχυση της μορφολογικής επίγνωσης. Τα παιδιά της Α΄ πειραματικής ομάδας (N=39) οι εκπαιδευτήκαν σε δραστηριότητες ενίσχυσης της μορφολογικής επίγνωσης εστιασμένες σε προφορικά ερεθίσματα. Τα παιδιά της Β΄ πειραματικής ομάδας (N=37) εκπαιδευτήκαν σε δραστηριότητες ενίσχυσης της μορφολογικής επίγνωσης με την άμεση υποστήριξη του γραπτού λόγου. Τα παιδιά της ομάδας ελέγχου (N=41), συνέχισαν να παρακολουθούν το τυπικό αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου που φοιτούσαν. Τα παιδιά όλων των ομάδων αξιολογήθηκαν σε δεξιότητες μορφολογικής επίγνωσης πριν και μετά την παρέμβαση. Ένα χρόνο μετά το τέλος της παρέμβασης, στο τέλος της Α΄ τάξης του δημοτικού σχολείου, χορηγή-

θηκαν σε όλα τα παιδιά κριτήρια αξιολόγησης της μορφολογικής επίγνωσης και των δεξιοτήτων γραπτού λόγου (αναγνωστικής κατανόησης, αναγνωστικής ευχέρειας, αναγνωστικής αποκωδικοποίησης και ορθογραφίας). Αποτελέσματα: Τα αποτελέσματα της έρευνας, υποστηρίζουν ότι η εξάσκηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας με παιγνιώδεις δραστηριότητες ενίσχυσης της μορφολογικής επίγνωσης, συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξη της μορφολογικής επίγνωσης και των δεξιοτήτων αναγνωστικής κατανόησης και ορθογραφίας κλιτικών επιθημάτων, καθώς οι δύο πειραματικές ομάδες υπερέιχαν σημαντικά ως προς τις δεξιότητες αυτές στο τέλος της Α΄ τάξης του δημοτικού σχολείου, συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Κωνσταντίνος Γκαραβέλας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Κωνσταντίνα Μαθιουδάκη

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Aegean College

Οι ιστορικές μαρτυρίες αποτελούν πρωτογενή πηγή πληροφοριών και αποτελούν πηγή αυθεντικής μάθησης. Μπορεί να περιλαμβάνουν προσωπικές αναμνήσεις, αυτόπτες μαρτυρίες, δελτία ειδήσεων, επιστολές, διηγήσεις και άλλα έγγραφα που δημιουργήθηκαν κατά τη σύγχρονα. Τα γεγονότα και τα πρόσωπα αυτά, γίνονται μέρος της διδασκαλίας και της μάθησης, προσδίδοντας της γνώσεις της πραγματικής ζωής (Roelofs & Terwel, 1999). Επιπροσθέτως, οι ιστορικές μαρτυρίες μπορούν να αποκαλύψουν πτυχές της κοινωνίας και της πολιτιστικής παραγωγής που μπορεί να μην αποτυπώνονται απαραίτητα στα επίσημα ιστορικά κείμενα ή να είναι επιδημικές. Με αυτό τον τρόπο οι ιστορικές μαρτυρίες μπορούν να ανοίξουν νέους δρόμους έρευνας και να φέρουν στο φως πληροφορίες που μας βοηθούν να αναδείξουμε πτυχές μιας εποχής που μπορεί να έχουν παραμείνει απαρατήρητες.

Από την άλλη, ο κριτικός γραμματισμός στοχεύει στην απόκτηση ουσιαστικής γνώσης για τη γλώσσα, στη συνειδητοποίηση της δυναμικής των νοημάτων διαφορετικών τύπων λόγου, τα οποία κατασκευάζονται μέσω από αυτή καθώς και η κατανόηση των μεθόδων με τις οποίες κατασκευάζεται η γνώση (Λύκου, 2000). Μέσω της ένταξης της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού στην ανάλυση ιστορικών πηγών θα μπορέσουν να αποκαλυφθούν πτυχές της κοινωνίας και του πολιτισμού που ίσως να μην αποτυπώνονται στα επίσημα ιστορικά κείμενα ή να περιγράφονταν επιφανειακά (Abbott, 1996). Για τους προαναφερθέντες λόγους, η αξιοποίηση του ιστορικού κειμένου μέσω ιστορικών μαρτυριών στον κριτικό γραμματισμό μπορεί να συνεισφέρει όχι μόνο στο γλωσσικό μάθημα αλλά και να εμπλουτίσει τη μελέτη και την κατανόηση της λογοτεχνίας, της τέχνης και της πολιτιστικής παραγωγής, προσφέροντας μια πιο

ανθρωποκεντρική και εμπειριστατωμένη προοπτική για το παρελθόν, ανοίγοντας νέους δρόμους έρευνας, φέρνοντας στο φως πληροφορίες και πτυχές μιας εποχής που μπορεί να έχουν παραμείνει απαρατήρητες.

Η παρούσα εργασία εξετάζει την αξιοποίηση των ιστορικών πηγών στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Για την υλοποίηση της παρούσας έρευνας ως εργαλεία ανάλυσης αξιοποιούνται: κριτική ανάλυση λόγου, που αντιμετωπίζει το κείμενο και την ομιλία ως δραστηριότητες που ασκούν και δέχονται επιδράσεις από το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό συγκείμενο παραγωγής και κατανόησής τους. Αξιοποίηση των εργαλείων της ΚΑΛ για σύνδεση του μικροεπίπεδου των κειμενικών δομών (γλωσσικών, λεξιλογικών και υφολογικών επιλογών) με το μακροεπίπεδο των κοινωνικών σχέσεων και δομών, ώστε να εξεταστεί πώς τα γλωσσικά στοιχεία αναπαριστούν την κοινωνική διάκριση (Fairclough, 2003). Παράλληλα αξιοποιείται και η μεθοδολογία του Coupland (2007) για το ύφος με βάση την οποία οι κοινωνικές ποικιλίες λειτουργούν ως «ομιλιακά ύφη», από τα οποία οι ομιλητές αντλούν τους «υφολογικούς πόρους» που κάθε φορά επιθυμούν για να κατασκευάσουν κοινωνικά νοήματα και ταυτότητες. Στο τέλος προτείνεται μια διδακτική παρέμβαση η οποία αξιοποιεί την ιστορική μαρτυρία στο πλαίσιο του κριτικού γραμματισμού στο γλωσσικό μάθημα της Γ' Γυμνασίου.

Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νίκη Μελανίδου

Σχολείο Ελληνικής Γλώσσας Πανεπιστημίου Κύπρου
Αγγλική Σχολή Λευκωσίας

Η εισήγηση για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στους μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και περιλαμβάνει προτάσεις που θα βελτιώσουν τη διαδικασία της μάθησης. Προτείνεται η δημιουργία διδακτικού προγράμματος που προσαρμόζεται στις ανάγκες των μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία και οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναπτύξουν ένα πρόγραμμα διδασκαλίας που θα λαμβάνει υπόψη το επίπεδο γλωσσικής επάρκειας των μαθητών, το πολιτιστικό τους πλαίσιο και τις προηγούμενες εμπειρίες τους. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων και των υλικών να γίνεται με τρόπο που να είναι προσβάσιμα και κατανοητά για τους μαθητές και η ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάγνωσης και ερμηνείας λογοτεχνικών κειμένων να επιτυγχάνονται μέσα από διαφοροποιημένες δραστηριότητες. Επιπλέον, η διδασκαλία της λογοτεχνίας στους μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία πρέπει να επικεντρώνεται στη δημιουργία ενός ασφαλούς και συμπεριληπτικού περιβάλλοντος, όπου οι μαθητές θα αισθάνονται άνετα να εκφράζουν τις απόψεις τους και να μοιράζονται τις εμπειρίες τους σχετικά με τη λογοτεχνία και τον πολιτισμό τους. Η διαφοροποίηση μπορεί να περιλαμβάνει ποικίλες εργασίες προφορικού ή γραπτού λόγου που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή και την αλληλεπίδραση των μαθητών με τα λογοτεχνικά κείμενα και βοηθά στην ατομική πρόοδο, προάγει την ανεξάρτητη σκέψη, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς τους. Παράλληλα, δημιουργεί ένα περιβάλλον διδασκαλίας που ενθαρρύνει τη συμμετοχή όλων των μαθητών ανεξαρτίτως των διαφορών τους και συμβάλλει στην προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην εκπαίδευση. Ωστόσο, η εφαρμογή διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων απαιτεί καλό προγραμματισμό και προετοιμασία από τον εκπαιδευτικό. Είναι απαραίτητο να γνωρίζει τις ανάγκες, τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του, να επιλέγει κατάλληλα υλικά και δραστηριότητες και να παρακολουθεί την πρόοδο και την αντίδραση των μαθητών σε αυτές τις δραστηριότητες.

Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Βασιλική Πανταζή

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Σοφία Πανταζή-Φρισύρα

Σύμβουλος Εκπαίδευσης Περιφέρειας Πελοποννήσου
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού, Ελλάδα

Η σπουδαιότητα της μητρικής γλώσσας στην ανάπτυξη του παιδιού είναι αδιαμφισβήτητη καθώς, δια μέσου αυτής, το παιδί μαθαίνει όχι μόνο να επικοινωνεί αλλά και διαμορφώνει την ταυτότητά του, πετυχαίνει την κοινωνικοπολιτισμική του ένταξη και εξασφαλίζει την ψυχική του ισορροπία. Όταν η εκμάθηση της μητρικής γλώσσας διακόπτεται με βίαιο τρόπο, όπως συμβαίνει στα προσφυγόπουλα, οι συνέπειες για την ψυχική, γνωστική και κοινωνική τους ανάπτυξη είναι, το λιγότερο, δυσάρεστες. Στη χώρα υποδοχής το προσφυγόπουλο καλείται να δομήσει μια νέα πραγματικότητα, όπου η μη αναγνώριση της μητρικής του γλώσσας ούτε από το σχολείο αλλά ούτε και από την κοινωνία, μπορεί να το οδηγήσει σε γλωσσική ανασφάλεια, σε αίσθημα διάκρισης είτε σε μειωμένη αυτοεκτίμηση. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η υποβάθμιση της γλώσσας της οικογένειας και σταδιακά η πλήρης εγκατάλειψή της, καθώς αρχίζει να τη θεωρεί ως κατώτερη της γλώσσας των γηγενών και ως εμπόδιο που πρέπει να ξεπεράσει. Με αυτό τον τρόπο όμως, αδυνατεί να αξιοποιήσει τις ήδη αναπτυγμένες δεξιότητες και γνωστικές λειτουργίες στον γλωσσικό χειρισμό (της μητρικής γλώσσας), οι οποίες θα μπορούσαν να το υποβοηθήσουν σημαντικά στην εμπέδωση και ενεργοποίηση της νέας γλώσσας.

Σκοπός της συγκεκριμένης εισήγησης είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα βιβλιογραφικής έρευνας που είχε ως στόχο να συγκρίνει τις εκπαιδευτικές πολιτικές ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες αφορούν στη διδασκαλία των μητρικών γλωσσών των προσφύγων μαθητών/τριών τους/

τις οποίους/ες οι εν λόγω χώρες δέχονται στο έδαφός τους τα τελευταία χρόνια. Βασική επιδίωξη της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να διερευνηθεί, αν και σε τι βαθμό, οι ευρωπαϊκές χώρες είναι προσκολλημένες σε ένα μονογλωσσικό habitus και αν η αναγνώριση και η θεσμική στήριξη της μητρικής γλώσσας των προσφυγόπουλων μπορεί να αποτελέσει πολιτική, κοινωνική και οικονομική πρόκληση για μία χώρα.

ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Αναστασία Τσούκκα
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σκοπός της εισήγησης αυτής είναι να σκιαγραφήσει τα προφίλ μικρών παιδιών ως εγγράμματων στο σπίτι, στις μέρες μας όπου τα ψηφιακά μέσα και εργαλεία κατακλύζουν την καθημερινότητά μας. Επίσης, αποσκοπεί να εντοπίσει τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς περιγράφουν και σκιαγραφούν τους γραμματισμούς των παιδιών στο σπίτι και από πού αντλούν για αυτό. Για τον σκοπό αυτό, αντλούνται δεδομένα από περιπτωσιακή έρευνα για τον οικογενειακό γραμματισμό, στην οποία αναλύθηκαν πέντε μελέτες περίπτωσης, και συγκεκριμένα οικογένειες παιδιών πέντε με οκτώ χρονών, μέσα από τη συμμετοχή των μητέρων τους. Ο οικογενειακός γραμματισμός μελετήθηκε από μια κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση η οποία βλέπει γενικώς τον γραμματισμό ως κοινωνική πρακτική που προκύπτει από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, το πλαίσιο, τα αντικείμενα και τις δραστηριότητες που εμπλέκονται τα παιδιά. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν ημιδομημένες και μη δομημένες συνεντεύξεις, καθώς και πίνακες για καταγραφή από τις μητέρες πρακτικών γραμματισμού των παιδιών για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, στη διαδικασία συλλογής δεδομένων αξιοποιήθηκαν φωτογραφίες που πάρθηκαν από τις μητέρες και στις οποίες τα παιδιά εμπλέκονται με διάφορες πρακτικές γραμματισμού. Με βάση τη θεματική ανάλυση, τη συγκρότηση και τη σύγκριση των μελετών περίπτωσης, η έρευνα αυτή έδειξε πως τα παιδιά εμπλέκονται με πλήθος πόρων και πρακτικών γραμματισμού που αφορούν σε ψηφιακά μέσα, σε έντυπα μέσα και σε παιχνίδια μεταξύ των οποίων φαίνεται να υπάρχει ρευστότητα. Ιδιαίτερα αναδεικνύεται πως σημαντικοί άυλοι πόροι γραμματισμού για τα παιδιά είναι ο σχολικός γραμματισμός και η μαζική κουλτούρα. Η παρούσα εισήγηση καταλήγει, έτσι, στο συμπέρασμα ότι οι ίδιες οι συνθήκες «γεννούσαν» γραμματισμούς, οι οποίοι συνομιλούν με πιο τυποποιημένες πρακτικές σχολικού και οικογενειακού γραμματισμού.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ: Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΩΣ ΕΦΑΛΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΜΨΥΧΩΤΗ ΜΑΘΗΣΗΣ

Ιωάννης Ζένιος
Larnaca College

Η παρούσα εργασία, χρησιμοποιώντας τη Δελφική ερευνητική τεχνική, εξετάζει σε βάθος τη σχέση μεταξύ του Εκπαιδευτή και του Εκπαιδευτικού από επαγγελματική σκοπιά και διερευνά τη δυνατότητα τυπολογικής σύγκλισής τους, αξιοποιώντας την εμπειρογνωμοσύνη μιας ομάδας ειδικών που ανήκουν σε μια ή περισσότερες από τις ακόλουθες κατηγορίες: Διαμορφωτές Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ερευνητές της Εκπαίδευσης και Μάχιμοι Εκπαιδευτές και Εκπαιδευτικοί του Τυπικού και Μη Τυπικού Συστήματος Μάθησης.

Στην εργασία διασαφηνίζονται όροι που σχετίζονται με το επάγγελμα και προτείνεται ο νεολογισμός «εξεπαγγελματισμός» ως ορθότερη γλωσσικά και εννοιολογικά απόδοση του αγγλικού όρου «professionalisation». Επίσης, αναπτύσσονται οι «δίδυμες» θεωρίες του γράφοντος για τον «Κύκλο του κλίματος μάθησης» και τον «εναγκαλισμό του εκπαιδευόμενου από τον εμπνευστή μάθησης». Σύμφωνα με την πρώτη, το κλίμα μάθησης κινείται πάνω σε έναν νοτιό κύκλο στην κορυφή του οποίου βρίσκεται το νηπιαγωγείο, εκπροσωπώντας το ευχάριστο κλίμα μάθησης, το οποίο, ακολουθώντας δεξιόστροφη πορεία στην περιφέρεια του κύκλου, μειώνεται στο δημοτικό και φτάνει στο χαμηλότερό του σημείο στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, αρχίζοντας να αυξάνεται και πάλι στο Πανεπιστήμιο και φτάνοντας και πάλι στην κορυφή όπου το ευχάριστο κλίμα της εκπαίδευσης ενηλίκων συναντά το νηπιαγωγείο. Σύμφωνα με τη δεύτερη θεωρία, ο «εμπνευστής μάθησης» εκφράζει τον «εκπαιδευόμενα» που αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους σε πολλαπλά περιβάλλοντα μάθησης, αγκαλιάζοντας ουσιαστικά όλα τα εκπαιδευτικά επαγγέλματα.

Πέρα από τις διαπιστωμένες πολλαπλές ομοιότητες των διαφόρων εκπαιδευτικών επαγγελμάτων, αναδεικνύεται η τυπολογική σύγκλισή τους, που επιτρέπει την αναφορά σε ένα εκπαιδευ-

τικό επάγγελμα με μια κοινή ονομασία. Σε ευθυγράμμιση με τις πιο πάνω θεωρίες, προτείνεται ως κοινή ονομασία για όλα τα εκπαιδευτικά επαγγέλματα ο όρος «Εμπνευστής Μάθησης», ο οποίος κρίνεται ότι αποδίδει αποτελεσματικά όλους τους τύπους των ανθρώπων που ασχολούνται με τη μετάδοση γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων και στάσεων, ανεξάρτητα από το περιβάλλον ή τη βαθμίδα προσφοράς των υπηρεσιών τους, οι οποίοι καλούνται να υιοθετήσουν διαδραστικές, ενεργητικές και συμμετοχικές τεχνικές στη μαθησιακή διαδικασία.

ΜΑΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΔΗΜΙΑ: Ο ΣΚΛΗΡΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΚΑΙ Η ΡΕΥΣΤΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Δημήτριος Κουτσογιάννης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σταυρούλα Κοντοβούρκα

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Παρότι υπάρχει πλούσια έρευνα για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας, πολύ σπάνια η εστίαση μεταφέρεται σε ζητήματα που σχετίζονται με την ανάδειξη κυριάρχων ιδεολογικών αντιλήψεων ως προς τη διδασκαλία, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν αφετηρία για βαθύτερο εκπαιδευτικό προβληματισμό. Στην κάλυψη μέρους αυτού του κενού αποβλέπει η παρούσα ανακοίνωση εστιάζοντας συγκεκριμένα στη γλωσσική διδασκαλία. Αφετηρία είναι η παραδοχή ότι το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος ως σχολικού γνωστικού αντικειμένου μεταβάλλεται στο πλαίσιο της διαρκούς διαλεκτικής του με ευρύτερες αλλαγές και επιστημονικές μετατοπίσεις. Εξετάζεται έτσι το ερώτημα: τι είδους γλωσσική διδασκαλία αναδύθηκε κατά την περίοδο της πανδημίας, με δεδομένη αφενός τη ρευστότητα του μαθήματος και αφετέρου τις ιδιαίτερες συνθήκες της συγκεκριμένης συγκυρίας;

Για να απαντηθεί το ερώτημα αυτό, η εισήγηση συνδυάζει δεδομένα από τον ελλαδικό και ελληνοκυπριακό χώρο (ερωτηματολόγιο σε παιδιά, ημερολόγια εκπαιδευτικών, επίσημες ανακοινώσεις, υλικό που διανεμήθηκε σε σχολεία), που συλλέχθηκαν κατά την περίοδο της υποχρεωτικής διδασκαλίας από απόσταση και αφορούν τον τρόπο που η επίσημη πολιτεία, οι εκπαιδευτικοί και τα παιδιά, προσπάθησαν να ανταποκριθούν στην απότομη μετάβαση σε ψηφιακά διαμεσολαβημένες μορφές μάθησης και διδασκαλίας. Η ανάλυση είναι πολυστρωματική και επιδιώκει μέσω ενδεικτικών παραδειγμάτων να αναδείξει το τι προέκυψε ως διδασκαλία της ελληνικής κατά τη συγκεκριμένη περίοδο και γιατί.

Από την ανάλυση προκύπτει ότι κατά τη συγκεκριμένη περίοδο αναδύθηκε με σαφήνεια το τι κατανοείται ως βασικός πυρήνας του μαθήματος σε δύο κυρίως κρίσιμες όψεις του, στον τρόπο διδασκαλίας (κυριαρχία ενός κλειστού σχήματος «προσφοράς» και «ζήτησης») και στο περιεχόμενο της διδασκαλίας (έμφαση στη διδασκαλία γνώσεων για τη γλώσσα). Με αφετηρία τις συγκεκριμένες διαπιστώσεις, θα συζητηθούν κρίσιμα ζητήματα, όπως η σχέση παρελθόντος και παρόντος, το πώς αναπλαισιώνονται τοπικά οι διεθνείς επιστημονικές αναζητήσεις και γιατί, εν τέλει, φαίνεται να μην επηρεάζουν σημαντικά τον σκληρό πυρήνα ως προς τον τρόπο διδασκαλίας και τα περιεχόμενα του μαθήματος.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Ελένη Αρτεμίου Φωτιάδου
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Η ιστορική εξέλιξη της διδασκαλίας της Λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση υπήρξε σημαντική για την προώθηση της Φιλαναγνωσίας και συγκεκριμένα για τη διδασκαλία του εκτενούς και αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, με στόχο τη δια βίου σύνδεση των μαθητών/τριών με τον χώρο του βιβλίου και τις ιδιαιτερότητες της λογοτεχνικής ανάγνωσης. Έναυσμα της έρευνας αποτέλεσε το μειωμένο ποσοστό των παιδιών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που αγαπούν την ανάγνωση αλλά και οι προσπάθειες που γίνονται από τους/τις εκπαιδευτικούς της αξιοποίησης ολόκληρων λογοτεχνικών έργων στην προσπάθεια της αντιστροφής αυτού του ποσοστού. Η παρούσα εισήγηση αποσκοπεί στην ανάδειξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που παροτρύνουν τη Φιλαναγνωσία και την επικοινωνιακή σχέση ανάγνωσης και γραφής, μέσω των τεχνικών της Δημιουργικής Γραφής. Εξετάζεται η έννοια του/της αναγνώστη/τριας, όπως αυτή οριοθετείται στις λογοτεχνικές θεωρίες για την ερμηνεία του κειμένου αλλά και τα είδη των αναγνωστών/τριών που συναντά ο/η εκπαιδευτικός στο πλαίσιο της σχολικής πραγματικότητας. Τα διάφορα μοντέλα ανάγνωσης έργων κατά τη διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού κειμένου διαρθρωμένα σε φάσεις διδασκαλίας και οι τεχνικές της Δημιουργικής Γραφής προσφέρουν τα εργαλεία στον/στην εκπαιδευτικό να απομακρυνθεί από την αποστασιοποιημένη διδασκαλία του λογοτεχνικού κειμένου και να καλλιεργήσει μία πρωτοποριακή και βιωματική σχέση πρόσληψης της λογοτεχνίας από τους/τις μαθητές/τριες.

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Η ΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

**Μαρίνα Μιχαήλ
Χριστόδουλος Χριστοδούλου**
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Όσο πιο σύνθετη γίνεται η κοινωνική πραγματικότητα τόσο πιο απαιτητική γίνεται και η σχολική πραγματικότητα. Στον πυρήνα της κάθε εκπαιδευτικής αλλαγής βρίσκονται οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι καλούνται να μετασχηματίσουν τη διδασκαλία τους, ώστε να ανταποκρίνεται στη ρευστότητα των καιρών. Η γλωσσική διδασκαλία και συγκεκριμένα η διδασκαλία της κατανόησης κειμένου οφείλει να προωθή την ανάπτυξη αυτόνομων αναγνωστών και αναγνωστριών (McNamara, 2021; Smith, et al., 2021; Naughel, Van Keer, & Vanderlinde, 2014), που να αντιμετωπίζουν και τα κείμενα κριτικά, αλλά και την κοινωνική πραγματικότητα (μέσα από τα δικά τους κείμενα).

Στην εκάστοτε εκπαιδευτική αλλαγή είναι σημαντικό η εκπαιδευτική έρευνα να δίνει «σχήμα» και κατεύθυνση. Δίνει όμως; Καταλήγει στην πράξη η νέα γνώση που απορρέει από την έρευνα (Hanford, 2018); Ποιες συνεργασίες χρειάζονται ώστε η έρευνα να ενημερώνει αποτελεσματικά την πράξη; Μια τέτοια περίπτωση συνεργασίας αποτελεί η επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο γλωσσικό μάθημα. Πώς όμως οι εκπαιδευτικοί προσλαμβάνουν τις νέες πληροφορίες; Πώς η νέα γνώση ενσωματώνεται στην προηγούμενη τους γνώση και πώς επηρεάζει το σύνθετο έργο που επιπελούν (Anagnostopoulos, et al. 2021);

Η παρούσα έρευνα προέκυψε μέσα από το συνεργατικό έργο προετοιμασίας μαθητών της Δ' δημοτικού για τη συμμετοχή τους στη διεθνή έρευνα για τον γραμματισμό PIRLS (Progress in Reading Literacy Study) 2021, μεταξύ συμβούλων στο γλωσσικό μάθημα και εκπαιδευτικών. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών των οποίων οι μαθητές συμμετείχαν στην έρευνα παρακολούθησαν τρία διαδικτυακά επιμορφωτικά σεμινάρια για τη διδασκαλία στρατηγικών κατανόησης.

σης κειμένου. Η έρευνα αυτή σκοπό έχει να διερευνήσει την επίδραση της επιμόρφωσης αυτής στη διδασκαλία των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, τίθεται το εξής ερώτημα: Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την επιμόρφωση στην οποία συμμετείχαν και τι επίδραση είχε στη διδασκαλία τους;

Επτά εκπαιδευτικοί συμμετείχαν σε ημι-δομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν σε εξηντάλεπτες διαδικτυακές συναντήσεις. Καθώς η διαδικασία της απομαγνητοφώνησης είναι σε εξέλιξη, φαίνεται να αναδύονται ενδιαφέρουσες πτυχές του υπό διερεύνηση ερωτήματος.

ΕΞΙ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΑΘΕΙΑΣ: ΒΑΣΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΑΓΩΓΕΣ

Ειρήνη Κλεάνθους
Θέκλα Αφαντίτη Λαμπριανού
Γιασεμίνα Καραγιώργη

Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας
και Αξιολόγησης (ΚΕΕΑ)
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Ο μαθητικός πληθυσμός των παιδιών με μεταναστευτική βιογραφία στη Δημοτική Εκπαίδευση φαίνεται να ανέρχεται σε 16,3% παγκύπρια, με το στοιχείο αυτό να επηρεάζει αποφασιστικά το σύνολο της σχολικής λειτουργίας (ΥΠΑΝ, 2022). Συνεπώς, η διδασκαλία της Ελληνικής κρίνεται απαραίτητη για τα παιδιά που δεν την κατέχουν ως μητρική γλώσσα. Το Πρόγραμμα Ελληνομάθειας (ΠΕ) απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες που είτε πρόκειται να ενταχθούν σε προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας (αρχική αξιολόγηση) είτε ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους στα προγράμματα αυτά (τελική αξιολόγηση). Η παρούσα εργασία συζητά τη βασική μεθοδολογία που υιοθετείται στο ΠΕ, καθώς και τα βασικά ευρήματα τόσο για τη σχολική χρονιά 2022-2023, όσο και διαχρονικά. Η αξιολόγηση διενεργείται με τα διαγνωστικά δοκίμια «Μιλιάς Ελληνικά I», που στηρίζονται στην κλίμακα αξιολόγησης του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς (ΚΕΠΑ) για τις γλώσσες (Τζεβελέκου κ.ά., 2004). Κατά τη σχολική χρονιά 2022-2023, το ΠΕ υλοποιήθηκε για έκτη συνεχόμενη χρονιά σε όλα τα δημόσια δημοτικά σχολεία της Κύπρου. Στην αρχική αξιολόγηση συμμετείχαν συνολικά 2787 από τους/τις 3030 μαθητές/μαθήτριες (92%) και στην τελική αξιολόγηση 1579 από τους/τις 1814 μαθητές/μαθήτριες (87%). Οι συσχετίσεις (crosstabs) κατέδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα παιδιά που κατέκτησαν το επίπεδο ελληνομάθειας Β1 και στα παιδιά με χαμηλότερο επίπεδο ελληνομάθειας στις μεταβλητές φύλο, τόπος γέννησης, ελληνόφωνοι γονείς/κηδεμόνες, τάξη φοίτησης και συνολικά έτη συμμετοχής σε πρόγραμμα ενισχυτικής διδασκαλίας.

Παράλληλα, διερευνήθηκε η συσχέτιση διαφόρων μεταβλητών που πιθανόν να σχετίζονται με την επιτυχή κατάκτηση του επιπέδου Β1 από τα παιδιά με μεταναστευτική βιογραφία, τα οποία ολοκληρώνουν τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας. Συνοψίζοντας, το ΠΕ καθιστά εφικτό τον εντοπισμό των παιδιών που χρήζουν στήριξης για την επόμενη σχολική χρονιά, ώστε να τους παρασχεθεί ενισχυτική διδασκαλία, που να ανταποκρίνεται στο επίπεδο ελληνομάθειάς τους. Επιπρόσθετα, μετά την ολοκλήρωση της συμμετοχής των παιδιών στο πρόγραμμα ενισχυτικής διδασκαλίας, το ΠΕ επιτρέπει την αξιολόγηση τόσο της προόδου των μαθητών/μαθητριών, όσο και της εκπαιδευτικής παρέμβασης.

ΠΟΣΗ (ΜΕΤΑ)ΑΛΗΘΕΙΑ «ΧΩΡΑΕΙ» ΣΕ ΜΙΑ ΕΙΚΟΝΑ-ΠΡΟΦΙΛ; ΟΠΤΙΚΗ ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΑΥΤΟΠΡΩΘΗΣΗΣ ΣΤΟ INSTAGRAM ΚΑΙ ΜΕΤΑΨΗΦΙΑΚΟΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ

Αναστασία Τοπαλίδου Λασκαρίδου
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η αξιοπιστία της φωτογραφίας ως μέσου απαθανάτισης της πραγματικότητας αποτελεί ένα αντικείμενο διαπραγμάτευσης που «συμπορεύεται» με τη γενεαλογία των φωτογραφικών αναπαραστάσεων. Ο Flusser (1998) σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «η φωτογραφία περιέχει τη μαγεία», εννώντας ότι συνιστά μια μεσολάβηση που ανακατασκευάζει την πραγματικότητα σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο άνθρωπος να «ζει σαν συνάρτηση των εικόνων που παράγει». Ως μεσολάβηση, ωστόσο, η φωτογραφία εξ ορισμού δεν μπορεί να ταυτίζεται με την πραγματικότητα καθαυτή. Παρόλα αυτά, στην οπτική επικοινωνία το φωτογραφικό μέσο θεωρείται, συχνά, ότι αποδίδει με πιστότητα τα αναπαριστώμενα και ως εκ τούτου παγιώνει τη σχέση αναπαράστασης και πραγματικότητας ως αληθινή (Chen 2021). Αυτή η εγγενής ιδιαιτερότητα της φωτογραφίας είναι που καθιστά εφικτή τη σύγχυση του γεγονότος με τη φαντασία και το φανταστικό, ευνοώντας, συνακόλουθα, το φαινόμενο της «μετα-αλήθειας» (post-truth). Σε συνάρτηση, με τις πανταχού παρούσες τεχνολογίες των κινητών τηλεφώνων και των ψηφιακών μέσων, η φωτογραφία στην ψηφιακή της, πια, εκδοχή γίνεται δυναμικά ένας κόμβος ταχύτητας και ευρύτερης διασποράς μετα-αληθειακών μηνυμάτων, ενισχύοντας τις συλλογικές (ψευδ)αισθήσεις περί του πραγματικού. Στην παρούσα έρευνα, μια τέτοια περίπτωση μετα-αληθειακής «παγίωσης», εξετάζεται στην πλατφόρμα διαμοιρασμού φωτογραφικού περιεχομένου Instagram. Με αντικείμενο ανάλυσης πέντε φωτογραφίες-προφίλ μίας δεκαετιάχρονης έφηβης, η μετα-αλήθεια προσεγγίζεται υπό το πρίσμα του μοντέλου της οπτικής τροπικότητας των Kress και van Leeuwen (2006). Με τη συμβολή θεωρητικών και μεθοδολογικών εργαλείων μεταξύ των οποίων η διαστρωματική ανάλυση (nexus analysis) (Scollon & Scollon 2007), η μεταψηφιακή εθνογραφία (Tag &

Lyons 2022), η σημειωτική τεχνολογία (Djonon & van Leeuwen 2018) και η κριτική ανάλυση πολυτροπικού λόγου (Ledin & Machin 2015), το μοντέλο αναπλασιώνεται στις ανάγκες της σύγχρονης επικοινωνιακής πραγματικότητας, αναδεικνύοντας τη μετα-αλήθεια ως μια εμπρόθετη στρατηγική που συμβάλλει στην επικοινωνία της εφηβικής υποκειμενικότητας. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει όψεις των μεταψηφιακών γραμματισμών (Arperley κ.α. 2017) της έφηβης, οι οποίοι θέτουν σημαντικές προκλήσεις αναφορικά με τη διαχείριση της μετα-αλήθειας στην τυπική και άτυπη μάθηση.

ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ ΣΕ ΕΝΑ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ: ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

**Νίκη Χριστοδούλου
Φωτεινή Θεοδούλου**

Παγκύπριον Γυμνάσιον
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση της εφαρμογής και των πλεονεκτημάτων ενός προγράμματος στη Μέση Εκπαίδευση που επικεντρώνεται στην καλλιέργεια πολυγραμματισμών σε σχέση με τη Γλώσσα και τον Πολιτισμό. Υπό το φως της αναγκαιότητας των νέων γραμματισμών για το άτομο σε μια κοινωνία, όπου η τεχνολογία κάνει την είσοδό της σε κάθε δραστηριότητα, το πρόγραμμα συνδυάζει νέες τεχνολογίες και σύνδεση της γνώσης με την κοινωνία, με κεντρικό στοιχείο την κατανόηση και παραγωγή λόγου σε όλες τις μορφές ως προσόν για τον ενεργό και κριτικό πολίτη. Η μεθοδολογία που εφαρμόζεται διαφέρει από τη συνήθη εκπαιδευτική πράξη στη Μέση Εκπαίδευση κυρίως ως προς την ελευθερία στην επιλογή του θέματος και των τρόπων ενασχόλησης με αυτό, την παιδαγωγική σχέση ατόμου και καθοδηγητή στη βάση ισοτιμίας και την αξιολόγηση του έργου εκ του αποτελέσματός του σε πραγματικές συνθήκες. Ακολουθείται το μοντέλο της Μάθησης Μέσω Έργου, κατά τα στάδια του οποίου επιστρατεύονται ψηφιακά εργαλεία ως φορείς ή ως μέσα παραγωγής λόγου και κατ' επέκταση γνώσης. Το άτομο μυείται σε έναν διάλογο προς ποικίλες κατευθύνσεις: προς τα μέλη της ομάδας του, προς τους συνεργάτες του από διάφορους χώρους ενδιαφέροντος, προς διάφορες κοινωνικές ομάδες (οικογένεια, σχολείο, επαγγελματίες, οργανισμοί, σύνδεσμοι, φορείς, πολιτεία), αλλά και προς τη σύγχρονη τεχνολογία και τον πολιτισμό. Ως αποτέλεσμα, αφενός αποκτά γνώσεις για θέματα που το ενδιαφέρουν, τεχνικές επίλυσης προκλήσεων, εξοικείωση με ψηφιακά εργαλεία συνυφασμένα με τη σύγ-

χρονη κοινωνία, αποτελεσματικό έλεγχο των δραστηριοτήτων του μέσω όλων των μορφών λόγου, και αφετέρου επιτυγχάνει την προσωπική βελτίωση με την καλλιέργεια αυτενέργειας, κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας. Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιαστούν συγκριμένα παραδείγματα της εργασίας που επιτεύχθηκε με βάση όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω.

ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Μαρία Παραλίδου

Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού Ελλάδας

Η παρούσα ανακοίνωση πραγματεύεται το ζήτημα των επαλλασσουσών σχέσεων της σχολικής δικτύωσης και της εκπαιδευτικής καινοτομίας καταλήγοντας στην παρακολούθηση ενός εφαρμοσμένου παραδείγματος διαδικασίας ένταξης σχολικής μονάδας σε διεθνές δίκτυο. Εν προκειμένω, στο σύγχρονο υπερεπικοινωνιακό περιβάλλον, η μάθηση δεν μπορεί παρά να αποτελεί δυναμική κοινωνική πρακτική δικτύωσης και επανανοηματοδότησης. Συνδέσεις με ανθρώπους, κοινότητες, πηγές επιτρέπουν στον μαθητή-πολίτη να αναπλαισιώνει την υπάρχουσα γνώση, να την επαναξιολογεί και να την εξελίσει μέσα σε κατάλληλα μαθησιακά περιβάλλοντα. Εξού και η αναγκαιότητα αφενός της σχολικής δικτύωσης και αφετέρου μιας καινοτόμου προσέγγισης και φύσης ενός ανοικτού δημοκρατικού σχολείου που θεραπεύει τις ασυνέχειες δημιουργώντας γέφυρες, γνωστικές ή κοινωνικές. Πέραν της θεωρητικής τεκμηρίωσης, όμως, της συγκεκριμένης σύγχρονης επιταγής και προοπτικής, εξετάζεται ενδελεχώς μια τέτοια εκδοχή με τη μελέτη διαδικασίας ένταξης μιας σχολικής μονάδας στο διεθνές δίκτυο συνδεδεμένων σχολείων της UNESCO (ASPnet), με αφορμή τον φετινό εορτασμό των εβδομήντα χρόνων του. Η επιλογή έγκειται, πέραν του αναγνωρισμένου κύρους του από την εκάστοτε εθνική πολιτική διεύθυνση και της ευρύτατης εμβλείας του, στις ιδιαίτερες πιυχές και στοχεύσεις του, που θα συνοψίσουμε εδώ στις έννοιες: αειφορία, πολιτότητα, συμπεριληψη. Προτείνεται δε ένας ολιστικός σχεδιασμός βάσει του συντάγματος της UNESCO, του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και των 17 Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης κατά την Ατζέντα του 2030. Η διαδικασία, μάλιστα, της ένταξης ενός σχολείου, ενός πολυπληθούς περιφερειακού Επαγγελματικού Λυκείου, στο δίκτυο μελετάται εδώ ως περίπτωση, ώστε να τεθεί ως πρακτικό παράδειγμα προς διερεύνηση της ενδεχόμενης αναδραστικής επίδρασης της σχολικής δικτύωσης στην εκπαιδευτική καινο-

τομία, προς –εφετό– όφελος των πολυγραμματισμών των μαθητριών και μαθητών μας. Πρόκειται ίσως για μια εναλλακτική θεώρηση της διαδικασίας της μάθησης μέσω συνεργασιών, μέσω της ενίσχυσης της μαθητικής δημιουργικότητας και με μια οικουμενική κοινωνική ενημερότητα και στόχευση.

ΟΠΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ

Ελιάνα Χατζιωάννου
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας
Κωνσταντίνος Στεφανής
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Η Θρησκευτική Εκπαίδευση προσφέρει τα υλικά στους μαθητές/τριες για να γνωρίσουν σε βάθος τη δική τους θρησκεία, να κατανοήσουν με αντικειμενικό τρόπο τις θρησκευτικές ετερόρπτες οικοδομώντας έτσι την ειρηνική συνύπαρξη ανθρώπων με διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις. Ταυτόχρονα όμως καλείται, μέσα από σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας να καλλιεργήσει την ενσυναίσθηση, την κριτική στάση απέναντι σε νόρμες και στερεότυπα θρησκευτικής και όχι μόνο προέλευσης, τον διάλογο και την επικοινωνία με το διαφορετικό. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται ένα πεδίο διαλεκτικής και γόνιμης συνάντησης με άλλους χώρους εκπαιδευτικής μεθοδολογίας διαμορφώνοντας νέες προτάσεις διδακτικών τεχνικών και μεθόδων του μαθήματος των Θρησκευτικών. Έναν τέτοιο χώρο αποτελεί και το πεδίο του οπτικού γραμματισμού που περιλαμβάνει την ικανότητα ανάγνωσης, ερμηνείας και κατανάλωσης οπτικών μορφών, αλλά και κριτικής αποτίμησης και δημιουργίας οπτικών εννοιών και παραγωγής οπτικών μηνυμάτων. Οι μαθητές/τριες μέσα από τον διάλογο και με διάμεσο τα εκφραστικά οπτικά μέσα (π.χ. μια εικόνα) αναζητούν, όχι μόνο τις επιφανειακές έννοιες, οι οποίες είναι εύκολα αναγνωρίσιμες, αλλά τις υπονοούμενες έννοιες (η γνώση του κόσμου έξω από τη σχολική αίθουσα.). Οι μαθητές/τριες αποκτούν σταδιακά δεξιότητες αποκωδικοποίησης των θρησκευτικών εννοιών και συμβόλων, ενσωματώνουν πρακτικές για να γίνουν ικανοί να προσεγγίζουν το οπτικό υλικό από ποικίλες πλευρές, αποκτούν ερεθίσματα για συζήτηση, σχολιασμό, ανταλλαγή απόψεων, σύγκρουση ιδεών. Από παθητικοί δέκτες θρησκευτικών κειμένων και δογματικών παραδόσεων και δοξασιών μεταμορφώνονται σε μελετητές – ερευνητές, οι οποίοι αναπτύσσουν κριτική στάση και αποκτούν κριτήρια αξιολόγησης. Ουσιαστικά πρόκειται για μια διαδικασία, όπου ο μαθητής/τρια υιοθετεί με βάση το θρησκευτικό υλικό το άνοιγμα στη

στάση του απέναντι στις ιδέες και στις αντιλήψεις του, ώστε να μετασχηματίζει τις παραδοχές του. Η αξιοποίηση του οπτικού γραμματισμού από τους/τις εκπαιδευτικούς, με την επιλογή των κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών και δραστηριοτήτων αποτελεί την ασφαλιστική δικλείδα που προφυλάσσει τη Θρησκευτική εκπαίδευση να λειτουργεί ως μια εξιδανικευμένη ιδεολογία δίχως ιστορικά θεμέλια.

ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μαρία Παντέρα

Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Από το στάδιο του αλφαριθμητισμού η σύγχρονη κοινωνία βρίσκεται σήμερα στη διερεύνηση και αξιοποίηση των εφαρμογών του ψηφιακού γραμματισμού σχεδόν σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης παρουσίας. Είναι μια πραγματικότητα που ομολογουμένως μάς καλεί να την ακολουθήσουμε.

Εκπαίδευση, κοινωνία, υγεία, νομοθεσία, πολιτική, πολιτισμός, αθλητισμός, οικονομία, εμπόριο, βιομηχανία, μεταφορές, ταξίδια, επικοινωνία, αναζήτηση νέων παραδειγμάτων και νέες εφαρμογές στον τομέα των γνωστικών εφαρμογών όλα για να είναι προσπελάσιμα απαιτούν ψηφιακές δεξιότητες και ικανότητες. Μερικοί στέκονται σκεπτικοί, άλλοι δηλώνουν ικανοποιημένοι. Ποιες επιλογές και ποια διλήμματα καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε; Ποια είναι τα ασφαλή κριτήρια που θα λάβουμε υπόψη μας για να θεωρηθεί ότι η επομένη μέρα του μέλλοντος θα συνεχίσει την μακροχρόνια πορεία της εξέλιξης και της προόδου έχοντας πάντα ως σημείο αναφοράς τον άνθρωπο και την επιβίωσή του.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι μέσα από την παράθεση βιβλιογραφικών ερευνητικών δεδομένων από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, να παρουσιαστούν τα συμπεράσματα εκείνα, που άρουν αλλά και στέκονται με σκεπτικότητα απέναντι στις επιφυλάξεις και τους προβληματισμούς .για τον ψηφιακό γραμματισμό, όπως και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός πολίτη ψηφιακά εγγράμμου στην καθημερινότητα του.

ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΖΟΥΓΚΛΑΣ ΜΑΘΑΙΝΕΙ ΚΟΚΟΡΙΣΤΙΚΑ

Ελισάβετ Αγόρου

Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Αρετούσα Γιαννακού

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Σκοπός της εισήγησης είναι να αναδείξει τρόπους με τους οποίους μπορεί να αναπτυχθεί η διαπολιτισμική επικοινωνία και δεξιότητα σε παιδιά μέσω της αξιοποίησης του παραμυθιού με διαπολιτισμικό περιεχόμενο, καθώς και να παρουσιάσει αποτελέσματα από την εφαρμογή συγκεκριμένων εκπαιδευτικών δράσεων σε μαθητές/ριες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εκπαιδευτικές δράσεις που σχεδιάστηκαν αξιοποιώντας το παιδικό παραμύθι *Το σχολείο της ζούγκλας μαθαίνει κοκορίστικα* (Αγόρου, 2022) πραγματοποιήθηκαν σε 8 σχολεία (6 δημοτικά και 2 νηπιαγωγεία) και 3 πολιτιστικούς φορείς στην Ελλάδα, με συμμετοχή 300 παιδιών περίπου, 4 έως 12 ετών. Το παραμύθι πραγματεύεται το προσφυγικό ζήτημα και προσεγγίζει κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι η ξеноφοβία και ο ρατσισμός, μέσα από μια ευφάνταστη ιστορία με ήρωες/ίδες ζώα. Κεντρική ηρωίδα είναι μια μικρή κοτούλα, η Χανάνε, που ως μαθήτρια με προσφυγικό υπόβαθρο αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω της μη αποδοχής της από κάποια μέλη της κοινότητας αλλά και δυσκολίες επικοινωνίας. Στις εκπαιδευτικές δράσεις, τα παιδιά όλων των ηλικιών συμμετείχαν ενεργά, με δικές τους εμπειρίες/αναφορές και παραδείγματα από την καθημερινή σχολική ζωή. Οι μικρότερες ηλικίες (4-8 ετών) αναζητούσαν τη λύση του προβλήματος για την ένταξη/συμπερίληψη της Χανάνε στους ενήλικες (γονείς/εκπαιδευτικούς). Οι μεγαλύτερες ηλικίες (9-12 ετών) προτιμούσαν την αυτενέργεια, δείχνοντας ένα περισσότερο εσωτερικευμένο αξιακό σύστημα περί σωστού/λάθους, σεβασμού και αποδοχής του «άλλου». Με τη δραματοποίηση της ιστορίας και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/ριών στην εξέλιξή

της, αναδείχθηκαν παγιωμένες κοινωνικές αντιλήψεις, προκαταλήψεις και στερεότυπα σχετικά με τη μετανάστευση, την προσφυγιά και τη διαφορετικότητα, που φαίνεται ότι μεταδίδονται στα παιδιά από τα συστήματα στα οποία μετέχουν, οικογενειακά και μη. Όλες οι δράσεις κατέληγαν με την πλήρη αποδοχή της Χανάνε από το σύνολο των παιδιών που συμμετείχαν και τη συνειδητοποίηση των κοινών αναγκών τους (σεβασμός, αγάπη, ασφάλεια, φροντίδα, αποδοχή). Γίνεται επιπλέον ιδιαίτερος λόγος για την πολυγλωσσία και προσεγγίζεται το θέμα της διαγλωσσικότητας στον χώρο του σχολείου. Η εισήγηση προτείνει συγκεκριμένες δράσεις και εκπαιδευτικές πρακτικές που αποσκοπούν στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και την προώθηση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας στο σχολείο.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ

Ελένη Ντέντε
Νεκτάριος Στελλάκης
Πανεπιστήμιο Πατρών, ΤΕΕΑΠΗ

Το συγκεκριμένο άρθρο αποτελεί μια βιβλιογραφική μελέτη η οποία έχει στόχο να αναλύσει την αρχή της συνέχειας κατάκτησης του γραμματισμού μεταξύ του αναδυόμενου προσχολικού γραμματισμού και του πρώτου σχολικού. Οι μεταβάσεις μεταξύ σχολικών τύπων και κοινωνικών δομών απαιτούν προσοχή, καθώς μπορεί να προκύψουν δυσκολίες στην ανάδυση και κατάκτηση του γραμματισμού εάν οι εκπαιδευτικοί δεν εφαρμόσουν την αρχή της συνέχειας. Σύμφωνα με την Unesco, ο γραμματισμός ορίζεται ως μια συνέχεια μάθησης και επάρκειας στην ανάγνωση, τη γραφή και τη χρήση αριθμών σε όλη τη διάρκεια της ζωής. Η πορεία προς τον γραμματισμό είναι συνεχής, ξεκινά και αναπτύσσεται πολύ νωρίς στη ζωή του ατόμου και η οικογένεια είναι αναμφίβολα το πρώτο και πιο ουσιαστικό περιβάλλον πάνω στο οποίο αναπτύσσεται ο γραμματισμός (Στελλάκης & Κονδύλη, 2005). Η πρώτη συνέχεια του γραμματισμού παρατηρείται μεταξύ οικογένειας και νηπιαγωγείου και η επόμενη εμφανίζεται μεταξύ της προσχολικής και της πρώτης σχολικής εκπαίδευσης, όπου τα αποτελέσματα της παιδαγωγικής χρήσης του γραμματισμού ακολουθούν τους μαθητές στη διάρκεια της ακαδημαϊκής τους σταδιοδρομίας. Ως αποτέλεσμα, οι παιδαγωγοί προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας θα πρέπει να αναγνωρίζουν τρόπους και διδακτικές για την υποστήριξη της συνέχειας στην ανάπτυξη του γραμματισμού των μαθητών. Σε ελληνική έρευνα διαπιστώθηκε ότι αν και η προσχολική εκπαίδευση είναι πλέον θεσμικά μέρος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης με πρόγραμμα σπουδών, δεν υπάρχει σύνδεση ή συνέχεια μεταξύ της προσχολικής και της πρώτης σχολικής εκπαίδευσης (Αϊδίνης & Δαλακλή, 2019). Τέτοια ερευνητικά αποτελέσματα εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την αναγκαιότητα θέσπισης της συνεχιζόμενης μάθησης και μιας ενιαίας προσέγγισης για την απόκτηση του γραμματισμού από τους μαθητές. Η παρούσα εργασία στοχεύει να προσφέρει τόσο σε ερευνητές όσο και σε εκπαιδευτικούς μια λεπτομερή βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τις συνέχειες και τις ασυνέχειες του γραμματισμού μεταξύ προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας.

ΟΦΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ PROJECT

Αντριανή Χριστοδούλου
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Κατά το 19ο αι. και το πρώτο μισό του 20ου αι., εμφανίζεται ένα εκπαιδευτικό κίνημα το οποίο ευρύτερα ονομάζεται Προοδευτικό. Η Προοδευτική Εκπαίδευση ως ιδέα, αποτέλεσε αρχικά μέρος του ευρύτερου αυτού κινήματος (Cremien, L., 1964). Κύριες έννοιες της Προοδευτικής Εκπαίδευσης είναι η «Μάθηση με την πράξη» (Learning by doing) και η «Άσκηση της σκέψης μέσω της έκφρασης και εξάσκηση της έκφρασης μέσω της σκέψης» (Training in thought through expression, and training in expression through thought) (Röhrs, 1990).

Ο Dewey, στο βιβλίο του «The School and Society», αναφέρεται σε παιδοκεντρικά σχολεία και παραλλάσσοντας τον Κοπέρνικο, αναφέρει πως το παιδί γίνεται ο ήλιος γύρω από τον οποίο στρέφεται η εφαρμογή της αγωγής, ενώ ταυτόχρονα θεωρεί απαραίτητη την αλληλεπίδραση σχολείου και ζωής. Σημαντικό είναι το γεγονός πως το σχολείο που προτείνει δεν είναι αποκομμένο από την κοινωνία.

Ο Killpatrick, επηρεασμένος από τις παιδαγωγικές θεωρίες του Dewey, παρουσιάζει για πρώτη φορά στο έργο του «The Project Method» (1918) μια νέα για την εποχή παιδαγωγική μέθοδο, στην οποία προτείνει ουσιαστικά στους μαθητές και στις μαθήτριες να ανακαλύπτουν λύσεις σε προβλήματα, μαθαίνοντας από την πορεία αυτή. Βασικές αρχές της μεθόδου είναι ο βιωματικός χαρακτήρας, η αυτενέργεια του παιδιού και η συνεργασία ανάμεσα στα παιδιά και στους/στις εκπαιδευτικούς. (Helm & Katz, 2002).

Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται ευρέως και σήμερα, σε όλο τον κόσμο. Η ερευνήτρια προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα αν η μέθοδος εφαρμόζεται στα Δημοτικά Σχολεία της Κύπρου, τι

γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί της Κύπρου για τη μέθοδο αυτή, με ποιους τρόπους εφαρμόζεται και ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την εφαρμογή της. Λόγω μη ύπαρξης ερευνητικού εργαλείου στον κυπριακό και ελληνικό χώρο, που να καλύπτει τους σκοπούς που τέθηκαν από την ερευνήτρια, έχει δημιουργηθεί ερευνητικό εργαλείο. Στο συνέδριο θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που αφορούν στα δεδομένα τα οποία συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ: ΜΙΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

**Μαρουλέττα Ραφαέλλα
Σταυρούλα Κοντοβούρκη**
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρούσα εισήγηση αντλεί στοιχεία από δύο εργασίες και κοινός σκοπός τους είναι να διερευνήσει πώς εκπαιδευτικοί δημοτικής εκπαίδευσης έχουν βιώσει τη διδασκαλία της γλώσσας σε διαφορετικές φάσεις της ζωής τους και πώς εννοιολογούν το γλωσσικό μάθημα σε σχέση με τις υποκειμενικό τους ως επαγγελματίες εκπαιδευτικοί. Συγκεκριμένα, αντλούνται στοιχεία από τη Μεταπτυχιακή μου διατριβή που είχε τίτλο: «Γλωσσικό μάθημα και ταυτότητα Κύπριων εκπαιδευτικών: Μια διερεύνηση στη βάση βιογραφικής έρευνας και ανάλυσης κειμένων πολιτικής,» και από τη διδακτορική μου διατριβή με θέμα: «Η συγκρότηση του γλωσσικού μαθήματος και των εκπαιδευτικών ως επαγγελματιών στην Κύπρο (1960-1990): Μια διερεύνηση βασισμένη σε ιστορίες ζωής». Διερευνάται, έτσι, πώς αυτοί/ές οι εκπαιδευτικοί όριζαν και διαπραγματεύονταν την έννοια της γλώσσας και εν τέλει πώς αυτό σχετιζόταν με τον τρόπο που περιγράφουν ότι διδασκαν το γλωσσικό μάθημα, αλλά και τον εκπαιδευτικό επαγγελματισμό, σε καίριας σημασίας φάσεις της σχολικής, ακαδημαϊκής και επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας/πορείας.

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιάσει το βασικό θεωρητικό υπόβαθρο των δυο ερευνητικών εργασιών με παράλληλη συζήτηση του πώς συγκροτείται αντλώντας από διάφορα επιστημονικά πεδία και του πώς διαφορετικές έννοιες, που αφορούν την εννοιολόγηση του γλωσσικού μαθήματος ως γνωστικού αντικείμενου, συνομιλούν μεταξύ τους. Αυτή η συζήτηση, θα αναδείξει πώς το γλωσσικό μάθημα διαμορφώνεται και συν-δημιουργείται από ένα σύνολο

γεγονότων, εννοιών, αξιών και τεχνικών (Deng & Luke, 2007). Πέρα από αυτά, βασική επιδίωξη είναι να συζητήσει, κυρίως, τις μεθοδολογικές διαστάσεις της έρευνας και τον τρόπο συλλογής δεδομένων που όπως φάνηκε σχετίζεται-μεταξύ άλλων-με την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Τέτοια μεθοδολογία μπορεί να εφαρμοστεί για τη διερεύνηση του γλωσσικού μαθήματος, αλλά και ως μέσο-διαδικασία ανάπτυξης των εκπαιδευτικών. Αυτή η διαδικασία συλλογής δεδομένων που είναι βασισμένη στη βιογραφική έρευνα και στις σε βάθος συνεντεύξεις δεν είναι μια απλή διαδικασία, αλλά αντίθετα προτείνεται να γίνεται σε στάδια που αλληπικαλύπτονται και συνδέονται δυναμικά μεταξύ τους (Goodson, 2008). Για αυτό, θα γίνει λεπτομερής περιγραφή της μεθόδου ανάδυσης/εκμαίευσης ιστοριών ζωής, αλλά και του εργαλείου της γραμμής του χρόνου που για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε για να ενισχύσει αυτή τη διαδικασία συλλογής δεδομένων. Η γραμμή του χρόνου δίνεται σχηματισμένη στους/στις συμμετέχοντες/ουσες και καλούνται να τοποθετήσουν σε αυτή οποιαδήποτε στοιχεία θεωρούν σημαντικά στην πορεία τους. Με αυτό τον τρόπο δίνεται έναυσμα για συζήτηση και περισσότερο «ελευθερία» και «αυτονομία» στους/στις συμμετέχοντες/συμμετέχουσες. Μέσα από όλες αυτές τις τεχνικές θα συζητηθεί πώς δόθηκε η ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/ουσες να κινηθούν μεταξύ του παρελθόντος, παρόντος, αλλά και μέλλοντος τα οποία βρίσκονται σε διαλογική σχέση (Britzman & Greene, 1991). Τέλος, η συζήτηση αυτή δεν θα παραμείνει στο θεωρητικό κομμάτι αλλά στην προσπάθειά της να φέρει στο φως τις ιστορίες ζωής εκπαιδευτικών, αναδεικνύει επίσης πώς η ίδια η διαδικασία της έρευνας μπορεί να αποτελέσει πλαίσιο για την επίτευση προσωπικών, κοινωνικών και επαγγελματικών ταυτοτήτων.

ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟ ΔΙΑΒΑΣΜΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΡΙΣΚΟ ΓΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟ

Θέκλα Αφαντίτη Λαμπριανού
Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας
και Αξιολόγησης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Έρευνες για τον Αλφαριθμητικό ανέδειξαν την επίδραση των συναισθηματικών παραγόντων στην αναγνωστική ικανότητα των μαθητών/μαθητριών του Δημοτικού σχολείου (Nootens et al., 2019). Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες είναι και η στάση τους απέναντι στο διάβασμα, που επηρεάζει την ανάπτυξη των αναγνωστικών ικανοτήτων και της επίδοσή τους στο σχολείο (Nootens et al., 2019). Τα αποτελέσματα των διεθνών ερευνών συνηγορούν υπέρ της θετικής συσχέτισης μεταξύ των επιδόσεων των μαθητών/μαθητριών στη Γλώσσα (Mullis, Martin, Foy, & Drucker, 2012) και των στάσεων τους απέναντι στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Πρόσφατες έρευνες Λειτουργικού Αλφαριθμητισμού στην Κύπρο έχουν, επίσης, αναδείξει πώς σχετικοί παράγοντες (π.χ. στάσεις/αυτοπεποίθηση) συνδέονται με τον εντοπισμό μαθητών/μαθητριών σε 'ρίσκο' (Petridou & Karagiorgi, 2016).

Η βιβλιογραφία, ωστόσο, δεν έχει μελετήσει επαρκώς, με διαχρονικές μελέτες, τους παράγοντες που επηρεάζουν τη μακροπρόθεσμη δυνατότητα των μαθητών/μαθητριών να ξεπερνούν τον κίνδυνο λειτουργικού αναλφαριθμητισμού, πριν από την ολοκλήρωση της δημοτικής εκπαίδευσης. Στη συγκεκριμένη μελέτη αξιοποιούμε δεδομένα από το πρόγραμμα Λειτουργικού Αλφαριθμητισμού στην Κύπρο. Χρησιμοποιείται πολυεπίπεδη λογιστική ανάλυση παλινδρόμησης για να εντοπιστεί ο βαθμός στον οποίο οι στάσεις των μαθητών σε 'ρίσκο' αναλφαριθμητισμού στην Γ' Δημοτικού συνδέονται με την κατάταξή τους στην ομάδα μαθητών/μαθητριών σε 'ρίσκο' αναλ-

φαβητισμού στην Στ' Δημοτικού. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν πώς οι θετικότερες στάσεις απέναντι στο διάβασμα για σκοπούς ευχαρίστησης (ΔΕ) στην Γ' τάξη συνδέονται με σημαντικά χαμηλότερο ρίσκο να εντοπιστούν οι ίδιοι/ες μαθητές/μαθήτριες στην ομάδα ρίσκου γλωσσικού αναλφαβητισμού στην Στ' τάξη.

Τα συμπεράσματα αυτά είναι εξαιρετικά σημαντικά, επειδή αναδεικνύουν την ανάγκη να επενδυθούν ακόμα περισσότεροι πόροι στη Φιλαναγνωσία, προκειμένου να έχουν την ευκαιρία περισσότερα παιδιά να ξεφύγουν από το ρίσκο λειτουργικού αναλφαβητισμού.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ: ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΥΛΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Μαρίνα Γεωργίου Μωριά
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρουσίαση αποτελεί μέρος διδακτορικής διατριβής εν εξελίξει και έχει σκοπό να παρουσιάσει και να αναλύσει μέσα από την κοινωνικο-υλική προσέγγιση, πρακτικές ψηφιακής συγγραφής που εφαρμόστηκαν σε τάξη δημοτικού σχολείου. Η επιλογή του συγκεκριμένου θεωρητικού πλαισίου οφείλεται στη δυνατότητα που οι κοινωνικο-υλικές θεωρίες γραμματισμού προσφέρουν στην κατανόηση της πολυπλοκότητας που περιβάλλει την ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών στο γλωσσικό μάθημα και ειδικά στις διαδικασίες συγγραφής. Στη βάση της αρχής ότι το υλικό είναι άρρηκτα δεμένο με το νόημα, και όχι αποσπασμένο από αυτό, όπως συχνά υποτίθεται στην εκπαίδευση, θα παρουσιαστούν παραδείγματα συγγραφικών πρακτικών με την αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών στην τάξη. Η έρευνα ακολουθεί το ποιοτικό παράδειγμα και επιλέγει την έρευνα επαγγελματιών της εκπαίδευσης, αντλώντας συνδυαστικά ποιοτικές μεθόδους και διαδικασίες από διαφορετικές παραδόσεις της, όπως είναι η έρευνα εκπαιδευτικού, η αυτο-αναστοχαστική έρευνα και η έρευνα στην πράξη. Για τη συλλογή δεδομένων εφαρμόζεται μια ποικιλία μεθόδων, όπως παρατήρηση, σημειώσεις πεδίου, ηχογράφηση-μαγνητοσκόπηση, ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ημι-δομημένες ατομικές και ομαδικές συνεντεύξεις με τα παιδιά, συλλογή και μελέτη υλικών τεκμηρίων, γραπτών κειμένων (ψηφιακών και έντυπων), τεχνουργημάτων, κ.ά. των παιδιών, όχι μόνο ως εμπειρικά δεδομένα της έρευνας, αλλά ως δρώντα στοιχεία και αναπόσπαστο μέρος της κάθε συνάθροισης γραμματισμού. Θα επιχειρηθεί μια πρώτη ανάλυση των δεδομένων μέσω της θεματικής ανάλυσης για εντοπισμό, περιγραφή, αναφορά και «θεματοποίηση» επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων στη βάση πάντα των ερευνητικών ερωτημάτων. Τα αποτελέσματα-συμπεράσματα που θα προκύψουν βάσει της πρώτης αυτής ανάλυσης δε-

δομένων αναμένεται να είναι σημαντικά ως προς την κριτική εξέταση της συνάρθρωσης μεταξύ υλικού και κοινωνικού κατά τις διαδικασίες συγγραφής, καθώς επίσης και ως προς τη σημασία που αυτή έχει στη νοηματοδότηση γύρω και μέσα από κείμενα, με σημαντικές παιδαγωγικές προεκτάσεις για τον καθορισμό εκπαιδευτικών πρακτικών.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΙΑΣ ΕΚΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥΣ

Μαγδαληνή Μιχαήλ

Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει τις πιθανές διασυνδέσεις πολυτροπικών και ψηφιακών πρακτικών σύνθεσης ιστοριών με την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία και τις αναδυόμενες εγγράμματα ταυτότητες. Διασυνδέσεις οι οποίες επιτυγχάνονται μέσω εθνογραφικής μελέτης της κοινότητας των παιδιών που διενεργείται από τα ίδια ως μέρος και ως επέκταση της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος σε μια έκπη τάξη δημοτικού.

Η έρευνα στηρίζεται στις παραδοχές ότι η συμμετοχή των παιδιών σε εθνογραφικές έρευνες-μελέτες μπορεί να συμβάλει στη μετάβαση από την αναπαραγωγή κειμένου στην παραγωγή νέας γνώσης (Curry & Bloome, 2003) και ότι τα συμβάντα γραμματισμού επισυμβαίνουν μέσα από τη διεπίδραση ανθρώπων και αντικειμένων (Burnett & Merchant, 2018). Στην περίπτωση αυτή τα παδιά-εθνογράφοι μετουσιώνονται σε συγγραφείς και ερευνητές καθώς ερευνούν, συλλέγουν πληροφορίες και κοινοποιούν τα πορίσματα και τις νέες γνώσεις που αποκτούν (Mercado, 2003).

Η έρευνα αντλεί από τη Συμμετοχική Έρευνα Δράσης στο πλαίσιο της οποίας τα παιδιά μέσω της χρήσης πολλαπλών πολυτροπικών και ψηφιακών μέσων όπως η φωτογραφία, το βίντεο, η ηχογράφηση και ένα λογισμικό επεξεργασίας βίντεο, συνθέτουν ιστορίες εντός σχολικής αίθουσας αντλώντας δεδομένα τα οποία συλλέγουν μέσω παρατηρήσεων και συνεντεύξεων με μέλη της κοινότητάς τους. Για τους σκοπούς της παρουσίασης, αναλύονται τα πολυτροπικά/ψηφιακά κείμενα (artifacts) των παιδιών σε συνδυασμό με δεδομένα από τις συνεντεύξεις τους, τις σημειώσεις πεδίου τις οποίες ως εκπαιδευτικός-ερευνητήρια έχω αναπτύξει για να τεκμηριώσω τη διαδικασία, τις ηχογραφήσεις διδασκαλιών και τις συζητήσεις γραπτές και ηχογρα-

φημένες των παιδιών. Κατόπιν θεματικής ανάλυσης, συζητώ την πολλαπλότητα των πρακτικών σύνθεσης των παιδιών καθώς υφαίνουν ιστορίες για την κοινότητά τους και εξετάζω τον τρόπο με τον οποίο επεκτείνεται ο σχολικός γραμματισμός όταν η εστίαση μετατοπίζεται από τα φυσικά όρια της τάξης στον εκτός σχολείου χώρο και από τον έντυπο γραμματισμό στον πολυτροπικό και ψηφιακό.

ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΕΡΓΟΥΣ ΠΟΛΙΤΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Χριστίανα Πετράκη

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας
Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρούσα εισήγηση χρησιμοποιώντας δεδομένα από συμμετοχική έρευνα δράσης που πραγματοποιήθηκε σε Λύκειο της επαρχίας Πάφου, επιχειρεί να δείξει τον τρόπο και την πορεία εργασίας παιδιών και εκπαιδευτικού, με την αξιοποίηση της κριτικής, ψηφιακής και κοινωνικής διάστασης του γραμματισμού στη διδασκαλία και μάθηση. Στόχος της έρευνας ήταν η καλλιέργεια δημοκρατικής κουλτούρας και κοινωνικής δράσης στο σχολικό περιβάλλον, μέσα από την ανάπτυξη δεξιοτήτων ενεργούς πολιτότητας στα παιδιά. Κεντρικό στοιχείο της προσπάθειας αποτέλεσε η ελεύθερη έκφραση της φωνής των εφήβων. Θεωρητικά η έρευνα πλαισιώνεται από τις αρχές της κριτικής Παιδαγωγικής, των πολυγραμματισμών και της ενεργούς πολιτότητας. Η στροφή του γραμματισμού στην κριτική, κοινωνική και πλουραλιστική του διάσταση κρίνεται ως αναγκαία στις ιδιαίτερες συνθήκες που βιώνουμε σήμερα (κρίση οικονομική, πολιτική, κοινωνική, ηθική καθώς κι αλλαγές στους τρόπους επικοινωνίας τόσο στην κοινωνική όσο και στην πολιτική σφαίρα ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης των νέων κοινωνικών μέσων). Οι μαθητές και μαθήτριές μας αποτελούν τους πολίτες του τώρα και του αύριο και είναι σημαντικό να αφυπνιστούν κοινωνικά και πολιτικά, να ενδιαφέρονται για θέματα που απασχολούν τον κόσμο, να διαλέγονται και κυρίως να έχουν φωνή και να την εκφράζουν. Συνεπώς το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ξεφύγουν από αυστηρά θεσμοθετημένα πλαίσια που περιορίζουν τη διδασκαλία στην απλή γνωσιακή κατάρτιση των παιδιών. Αντίθετα, θα πρέπει να αναθεωρήσουν πρακτικές και να ανακαλύψουν νέους τρόπους κριτικού γραμματισμού με στόχο την καλλιέργεια κριτικά σκεπτόμενων ενεργών πολιτών, που θα είναι σε θέση να εκφράζουν

τη φωνή τους και να προωθούν την αλλαγή. Άλλωστε το θέμα της φωνής ήταν κάτι που απασχόλησε ιδιαίτερα τα παιδιά. Τα πορίσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθητές και μαθήτριες συνέδεαν τη μαθητική φωνή με την έννοια της αποσιώπησης. Ως εκ τούτου κατά τη φάση της παρέμβασης εφαρμόστηκαν πρακτικές που στόχο είχαν την ελεύθερη πολυτροπική έκφραση της μαθητικής φωνής.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΠΑΡΑΚΙΝΗΣΗΣ ΓΙΑ ΑΚΤΙΒΙΣΜΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ ΚΑΙ ΞΑΝΑ ΠΙΣΩ

Ευγενία Κουνναπή
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας
Στέφανη Γρηγορίου
Ακτιβίστρια/Εθελόντρια

Η ανάγκη ανάδυσης των μαθητικών φωνών μπορεί να θεωρηθεί το καλύτερο μέσο για την επίτευξη της ενδυνάμωσης, του μετασχηματισμού και της ισότητας επιτρέποντας στις αποσιωπημένες φωνές μαθητών/τριών να αποκαλυφθούν και να συμμετέχουν ενεργά στη λήψη αποφάσεων στη σχολική τάξη (Χατζησωτηρίου, Καρούσιου & Αγγελίδης, 2023). Ως εκ τούτου, οι φωνές των παιδιών συνδέονται με τις απόψεις, τις αντιλήψεις και τα πιστεύα τους, τα οποία αντικατοπτρίζουν τα νοήματα που δομούνται μέσω της αλληλεπίδρασής τους με το εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο (Γεροσίμου, 2023) κατά την καθημερινή διδασκαλία ενώ όταν αυτά λαμβάνονται υπόψη, το κίνητρο για μάθηση και η σχολική επιτυχία αυξάνονται (Catling, 2014·Rudduck, 2007).

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα ανακοίνωση στοχεύει στην παρουσίαση μιας θεματικής ενότητας κειμένων (Θ.Ε.: 'Ταξίδια') στο μάθημα των Ελληνικών, τα οποία συνδέθηκαν, αναλύθηκαν και συλλειπούργησαν, ενδυναμώνοντας τις μαθητικές φωνές παιδιών Β΄ τάξης δημοτικού κατά την περσινή σχολική χρονιά. Με βάση την κοινωνικοσημειωτική θεωρία του Kress (Kress, 2009) η γλώσσα ως μια μορφή επικοινωνιακής δράσης αναπτύχθηκε σε ορισμένο κοινωνικό συγκείμενο, το οποίο σε συνδυασμό με τους λόγους των παιδιών και τους τρόπους παραγωγής νοήματος επηρέαζαν το σύνολο της οργάνωσης των κειμένων. Την ίδια στιγμή τα ίδια τα κείμενα νοηματοδοτήθηκαν ως τρόποι τέλεσης επικοινωνιακών πράξεων, ως μέσα παραγωγής, ανταλλαγής και διαπραγμάτευσης νοήματος αλλά κυριότερα ως μορφές κοινωνικής δράσης και αλληλεπίδρασης (Knapp & Watkins 2009: 25). Τέλος, τα κείμενα κατανόησης και παρα-

γωγής γραπτού και προφορικού λόγου, έγιναν καθρέφτες σύνδεσης με στοιχεία των εμπειριών του/της κάθε μαθητή/τριας, άνοιξαν παράθυρα απόκτησης γνώσεων και γνωριμίας σπουδαίων ανθρώπων (όπως ήταν η εθελόντρια Στέφανη Γρηγορίου) και κατανόησης του κόσμου, αλλά και μια μεγάλη πόρτα, παρακινώντας τα ίδια τα παιδιά να δράσουν, φτιάχνοντας μια γεώτρηση σ' ένα χωριό στην Γκάνα της Αφρικής.

Τα ίδια τα παιδιά φτάνοντας στην υψηλότερη βαθμίδα συμμετοχής σύμφωνα με τον Hart (1992), συμμετείχαν ενεργά στη λήψη και την παρουσίαση δικών τους αποφάσεων, έγραψαν κείμενα, μετέτρεψαν τον ρόλο τους από παθητικό σε ενεργητικό, τη σχέση τους με την εκπαιδευτικό και την εθελόντρια, από ιεραρχική σε συνεργατική (Rudduck, 2007) και 'συνομιλώντας' με παιδιά από την Αφρική οδηγήθηκαν σε κοινωνική δράση, προσφέροντας σε συνομήλικα παιδιά, την αυτονόητη σε όλους μας πρόσβαση σε καθαρό νερό. Οι σκοποί, οι λειτουργίες και η δομή του συγκεκριμένου κάθε στιγμή της διδασκαλίας καθόριζε τη μορφή, την πορεία και το αποτέλεσμα της δράσης, δηλαδή το παραγόμενο κείμενο, ενώ πάντοτε κεντρική μονάδα ανάλυσης και διδασκαλίας της γλώσσας και του γραμματισμού, ήταν το κάθε κείμενο, το οποίο οδήγησε τα παιδιά στον ακτιβισμό.

Η ΚΙΒΩΤΟΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ «ΑΛΗΘΕΙΑ» ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ

Λούκας Περικλέους
UCL Institute of Education

Στη δημοφιλή σειρά επιστημονικής φαντασίας, Stargate, η Κιβωτός της Αλήθειας είναι μια συσκευή που πείθει οποιονδήποτε βρίσκεται εντός της εμβέλειάς της για την αλήθεια. Η συσκευή, που εφευρέθηκε για να προστατεύσει τους ανθρώπους από την επιρροή των Ori, ένα ανταγωνιστικό πολιτισμό ψευδών θεών, δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ από τους δημιουργούς της, Alterans, γιατί η χρήση της ήταν αντίθετη με τη βασική τους αρχή της κατανόησης του κόσμου μέσω της διερεύνησης, της επιχειρηματολογίας, του διαλόγου και της ελεύθερης βούλησης.

Σε αντίθεση με τους Alterans, οι κοινωνίες στον πραγματικό κόσμο συχνά χρησιμοποιούν τη διδασκαλία της Ιστορίας ως μια Κιβωτό της Αλήθειας. Ως ένα εργαλείο μετάδοσης της «αλήθειας» για το παρελθόν, η οποία θα ωφελήσει την κοινωνία στο παρόν και το μέλλον. Αυτό γίνεται μέσα από την επιλογή μιας συγκεκριμένης αφήγησης για το παρελθόν η οποία λέει την «αλήθεια» για το ποιες/ποιοι είμαστε και τη σχέση μας με τον υπόλοιπο κόσμο. Η «αλήθεια» αυτή μπορεί να αλλάξει όταν αλλάξει το πολιτικό συγκείμενο, η πολιτική εξουσία ή το ισοζύγιο δυνάμεων ανάμεσα στις αφηγήσεις που ανταγωνίζονται εντός μιας κοινωνίας.

Η παρουσίαση συζητά τα προβλήματα που προκύπτουν από την πιο πάνω προσέγγιση καθώς και τη διάσταση στην οποία βρίσκεται με την ίδια της επιστήμη της Ιστορίας. Επιδιώκει επίσης να τεκμηριώσει την ανάγκη για μετακίνηση προς μια προσέγγιση η οποία καλλιεργεί ιστορικό γραμματισμό. Την παράλληλη ανάπτυξη γνώσης περιεχομένου για το παρελθόν και επιστημολογικής κατανόησης (μέθοδοι και διαδικασίες της επιστήμης της Ιστορίας, κατανόηση της ερμηνευτικής φύσης, των μορφών και των ορίων της ιστορικής γνώσης).

ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΑΝΤΗΔΩΝ

Γιώργος Φιλίππου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει την κοινότητα των Μάντηδων και πιο συγκεκριμένα τον στιγματισμό της από τους υπόλοιπους κατοίκους του νησιού. Για να διερευνηθούν τα πιο πάνω χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική έρευνα, υιοθετώντας κοινωνιογλωσσολογικές και εθνογραφικές μεθόδους. Το κύριο εργαλείο συλλογής δεδομένων ήταν η εθνογραφική συνέντευξη. Συνολικά, διενεργήθηκαν 15 εθνογραφικές συνεντεύξεις ανοικτού τύπου οι οποίες ηχογραφήθηκαν. Παράλληλα με τη συνέντευξη διενεργήθηκαν επιτόπιες παρατηρήσεις και καταγράφονταν σημειώσεις πεδίου στο ημερολόγιο του ερευνητή. Οι συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα ήταν μέλη της κοινότητας τα οποία ήταν οργανωμένα σε κοινωνικά-οικογενειακά δίκτυα και τα οποία βρίσκονταν συγκεντρωμένα σε μια αστική περιοχή και σε ένα χωρίο της Κύπρου. Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά δέκα μέλη της κοινότητας που ασκούσαν το επάγγελμα του γανωματή. Η διαδικασία συλλογής δεδομένων διήρκεσε περίπου οκτώ μήνες. Καθ' όλη τη διάρκεια της συλλογής των δεδομένων ο ερευνητής τήρησε τους κανόνες της ηθικής ερευνητικής δεοντολογίας. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης δεδομένων (content analysis) καθώς και η καταγραφή λέξεων των Μάντικων. Η ανάλυση των δεδομένων κατέδειξε πως οι Μάντηδες στιγματίζονταν και θεωρούνταν υποδεέστεροι ως άνθρωποι λόγω του γανώματος και της ζωής που το συνόδευε. Οι Μάντηδες απέναντι σε αυτό τον στιγματισμό για να ανταπεξέλθουν αντιδρούσαν με διαφορετικούς τρόπους.

ΜΟΥΣΕΙΟ: ΧΩΡΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Άντρη Χαράλαμπος
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Η έρευνα εκλαμβάνει το χώρο του μουσείου ως χώρο γραμματισμού και μια επίσκεψη σε αυτό ως μια κοινωνική πρακτική γραμματισμού, όπου ο επισκέπτης προσπαθεί να νοηματοδοτήσει τον κόσμο του μέσω των διαθέσιμων κειμένων, αλλά και υλικών αντικειμένων. Η έρευνα αντιλήσεται στοιχεία από την έρευνα επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών και από τη μέθοδο των περιπατητικών συνεντεύξεων. Συμμετέχοντες στην έρευνα αποτελούν άτομα με ιδιαίτερη σχέση με τα μουσεία.

Η έρευνα πραγματοποιείται στην Προϊστορική Αίθουσα του Μουσείου Πιερίδη και στηρίζεται στην παρακολούθηση των συμμετεχόντων/ουσών της έρευνας κατά την αυθόρμητη περιήγησή τους και μέσα από την εστιασμένη ξενάγηση τους κατόπιν αιτήματος της ερευνήτριας/εκπαιδευτικού προς αυτά στην αίθουσα. Ακόμη δεδομένα, εκτός από τη συμμετοχική παρατήρηση, αντλούνται μέσα από τις μαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων, τις πλούσιες σημειώσεις πεδίου και μέσα από την καταγραφή των κινήσεων και του μονοπατιού που ακολούθησαν οι συμμετέχοντες/ουσες στην αίθουσα.

Η έρευνα καταλήγει σε ευρήματα που αφορούν τις πρακτικές γραμματισμού στις οποίες εμπλέκονται ενήλικες, αλλά και παιδιά, στον χώρο του μουσείου καθώς και τους τρόπους που αυτά/ αυτοί νοηματοδοτούν τα αντικείμενα, τα κείμενα, τον χώρο του μουσείου αλλά και τον κόσμο μέσω της εμπλοκής και κίνησής τους στο μουσείο. Ακόμη, χρησιμοποιώντας τη διαφορετική/ διαφοροποιημένη εμπειρία των ατόμων και των διαφορετικών ταυτοτήτων τους, αναπτύχθηκαν προτάσεις για το πώς αυτές μπορούν να οδηγήσουν σε σχεδιασμό προγραμμάτων για εκπαίδευση στον γραμματισμό εντός και πέρα από τον φυσικό χώρο του μουσείου. Μέσα από την

έρευνα , διαπιστώθηκαν οι πρακτικές γραμματισμού τις οποίες ενήλικες διαφορετικών ιδιοτήτων και παιδιά εμπλέκονται στο χώρο του μουσείου, τροφοδοτήθηκε η γνώση σχετικά με το πώς χρησιμοποιείται το μουσείο μέχρι στιγμής, αλλά και με το πώς θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, δίνοντας ιδέες δράσης και διδασκαλίας σε εκπαιδευτικούς. Τέλος, η μελέτη του τρόπου ανάγνωσης του κόσμου στο μουσείο ενίσχυσε την κατανόηση για τον τρόπο μάθησης εντός του μουσείου.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ CHATGPT: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΝΩΘΡΟΤΗΤΑ Η ΝΕΕΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Μαρία Μαγκλάρα

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Η κυκλοφορία του ChatGPT τον Νοέμβριο του 2022 αναμφισβήτητα άλλαξε τα δεδομένα στον χώρο της τεχνητής νοημοσύνης, καθώς για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας μια μηχανή μπορεί να παράγει ευρείας κλίμακας και έκτασης κείμενα, τα οποία χαρακτηρίζονται από συνοχή και συνεκτικότητα (Μικρός, 2023). Οι σημαντικές αυτές αλλαγές στον τρόπο που δημιουργούνται και μεταδίδονται τα κείμενα με τη συμμετοχή (ή μη) του ανθρώπου δημιουργούν μια σειρά ερωτημάτων και για τον χώρο της (γλωσσικής) εκπαίδευσης. Θα επιβεβαιωθεί η απαισιόδοξη εκτίμηση ότι η ευρεία χρήση των μεγάλων γλωσσικών μοντέλων, όπως το ChatGPT, θα οδηγήσει σε πνευματική νωθρότητα ή αντίθετα θα δημιουργηθούν «εξατομικευμένες δράσεις και μαθησιακές ευκαιρίες» (Ταούκη από Βελιδάκης, Εφημερίδα «Καθημερινή» 16/06/2023); Μπορεί το σχολείο να αξιοποιήσει - και με ποιους τρόπους - τα μεγάλα γλωσσικά μοντέλα; Πώς επηρεάζονται οι μαθητές/τριες που προέρχονται από κοινωνικά στρώματα που αντιμετωπίζουν προβλήματα όσον αφορά την ισότιμη πρόσβασή τους στις νέες τεχνολογίες; Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται σε ημιδομημένες συνεντεύξεις δύο μαθητών/τριών Λυκείου που έχουν χρησιμοποιήσει το ChatGPT για την ολοκλήρωση σχολικών εργασιών τους, όπως επίσης και δύο εκπαιδευτικών οι οποίοι/ες αξιολογούν αυτές τις εργασίες. Η εστίαση της έρευνας αφορά τις πρακτικές γραμματισμού στις οποίες εμπλέκονται οι μαθητές/τριες και στις (νέες) δεξιότητες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των εργασιών. Αντίθετα με την τρέχουσα κινδυνολογία ότι οι μαθητές/τριες θα σταματήσουν να σκέφτονται, η παρούσα έρευνα παρουσιάζει μέσω ανάλυσης περιεχομένου τους τρόπους που γίνεται αντιληπτή και ερμηνεύεται από τους μαθητές/τριες η αλληλεπίδρασή τους με το ChatCPT, όπως επίσης και πώς αξιολογείται αυτή η αλληλεπίδραση από τους/τις εκπαιδευτικούς: η έμφαση δίνεται στο πώς οι μαθητές/τριες επεξεργάζονται τα κείμενα που προκύπτουν, κατά πόσο χρησιμοποιούν αυτά τα κείμενα

ως σημειωτικούς πόρους για τη δημιουργία δικών τους κειμένων και πώς το διαφορετικό οικονομικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών επηρεάζει την εμπλοκή τους με το ChatCPT. Η ανακοίνωση θέτει στη συνέχεια ερωτήματα σχετικά με την ετοιμότητα των θεσμών αναφορικά με την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, όπως επίσης και όσον αφορά τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η χρήση τους στη στοχοθεσία, την παιδαγωγική προσέγγιση και την αξιολόγηση στο γλωσσικό μάθημα.

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΟΥ «ΑΛΛΟΥ» ΣΤΟΝ ΛΟΓΟ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Άντρη Αριστοδήμου

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Η παρούσα ερευνητική εργασία διερευνά την πιθανή ύπαρξη στερεοτύπων και προκαταλήψεων στον λόγο έντεκα παιδιών προσχολικής ηλικίας, που φοιτούν στην προδημοτική τάξη δημοσίου νηπιαγωγείου στη Λευκωσία. Συγκεκριμένα εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά συγκροτούν τον «άλλο» μέσα από τον λόγο τους, και διερευνώνται και περιγράφονται οι δείκτες με τους οποίους κατηγοριοποιούν τα άτομα εκτός της δικής τους ομάδας. Παράλληλα εξετάζεται η πιθανή ύπαρξη στερεοτύπων σε αυτή την κατηγοριοποίηση, και οι αξιολογικές και συναισθηματικές στάσεις των παιδιών σε σχέση με τα στερεότυπα αυτά. Η διατριβή εξετάζει αυτά τα ερευνητικά ερωτήματα τόσο μέσα από τον λόγο, όσο και μέσα από τις πρακτικές των συμμετεχόντων/ουσών. Για τη συλλογή δεδομένων ακολουθήθηκε ο σχεδιασμός ποιοτικής νατουραλιστικής έρευνας. Το κύριο εργαλείο συλλογής δεδομένων ήταν οι ημι-δομημένες πολυμεσικές συνεντεύξεις οι οποίες ήταν και ατομικές και σε ομάδες εστίασης. Συμπληρωματικά, χρησιμοποιήθηκαν επίσης, οι σημειώσεις πεδίου σε μορφή ημερολογίου τάξης. Οι συμμετέχοντες/ουσες επιλέγηκαν με τη μορφή βολικής δειγματοληψίας, αφού αποτελούσαν μέρος της τάξης, όπου η ερευνήτρια εργαζόταν ως υπεύθυνη εκπαιδευτικός. Η ερευνητική διαδικασία διήρκεσε ένα χρόνο, όλη τη σχολική χρονιά 2020-2021.

Η έρευνα κατέδειξε ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν ήδη κατασκευάσει κατά την ηλικία 5-6 χρόνων, στερεότυπα στη συγκρότηση του «άλλου» μέσα από τον λόγο τους. Οι δείκτες με τους οποίους τα παιδιά συγκροτούν τον «άλλο» μέσα από τον λόγο τους διακρίνονται σε χαρακτηριστικά εξωτερικής εμφάνισης και σε κοινωνικά χαρακτηριστικά. Στα χαρακτηριστικά

εξωτερικής εμφάνισης εντοπίστηκαν συγκεκριμένα το χρώμα στο δέρμα, το σχήμα ματιών και η ενδυμασία των ανθρώπων. Στα κοινωνικά χαρακτηριστικά συγκαταλέχθηκαν ο γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας, το μορφωτικό επίπεδο, η επαγγελματική δραστηριοποίηση και οι λόγοι που οδηγούν τους ανθρώπους σε μετανάστευση. Όσον αφορά το στάδιο συναισθηματικής φόρτισης ή αξιολόγησης, τα στερεότυπα στη συγκρότηση του «άλλου» από τα παιδιά λαμβάνουν ως επί τω πλείστο αρνητική αξιολόγηση. Ο «άλλος» αναπαρίσταται με διαφορετικό χρώμα δέρματος και σχήμα ματιών από τη συλλογική ομάδα, η ενδυμασία του χαρακτηρίζεται φτωχική, παρουσιάζει συχνά παραβατική συμπεριφορά, προέρχεται από χαμηλό μορφωτικό και κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο και κατάγεται από χώρες όπου επικρατεί φτώχεια, μιζέρια και κακουχία. Αυτοί είναι και οι λόγοι που οι «άλλοι» συχνά αναγκάζονται να μετακινηθούν στη χώρα της συλλογικής ομάδας που φέρει άκρως αντίθετη και θετικά κατασκευασμένη εικόνα. Ιδιαίτερη σημασία παρατηρείται στην αναπαράσταση της τουρκικής ταυτότητας, η οποία συνοδεύεται από εχθρικές αναπαραστάσεις και αισθήματα από τα παιδιά.

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Αθανάσιος Μιχάλης
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στις τρεις τελευταίες δεκαετίες το επικοινωνιακό τοπίο έχουν μεταβληθεί σημαντικά οι πρακτικές γραμματισμού σε όλα τα επίπεδα της επικοινωνίας, λόγω των ουσιαστών αλλαγών που συνδέονται με την τεχνολογική διάσταση του γραμματισμού (δημιουργίας νέων καναλιών ανταλλαγής μηνυμάτων, εμφάνισης νέων κειμενικών ειδών, αναδιαμόρφωσης των σημειωτικών πόρων δημιουργίας νοημάτων).

Με βάση τα ανωτέρω δεδομένα, αντικείμενο της παρούσας εισήγησης είναι η παρουσίαση των αποτελεσμάτων έρευνας, στόχος της οποίας ήταν η διερεύνηση, αφενός, των πρακτικών γραμματισμού των μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και, αφετέρου, των κανόνων ψηφιακής επικοινωνίας. Ειδικότερα, η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων, οι οποίες λήφθηκαν από μαθητές που φοιτούν στην τρίτη τάξη του γυμνασίου και σε τάξεις του λυκείου στον νομό Αττικής: η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων υλοποιήθηκε μέσω του εργαλείου της ανάλυσης περιεχομένου σε ποσοτικό και ποιοτικό επίπεδο.

Οι σημαντικότεροι θεματικοί άξονες των συνεντεύξεων ήταν οι εξής (Kern 2000, 2011 Κουτσουγιάννης, 2011 Μιχάλης, 2020):

- βαθμός αξιοποίησης διαδικτύου με στόχο την αναζήτηση γλωσσικών και θεματικών πληροφοριών,
- εφαρμογή μη γραμμικής ανάγνωσης υπερκειμένων και χρήση προ-αναγνωστικών στρατηγικών/τεχνικών στην πρόσληψη ψηφιακού κειμένου,

- έκταση χρησιμοποίησης προ-συγγραφικών στρατηγικών/τεχνικών στην παραγωγή ψηφιακού κειμένου,
- χρήση εικονιδίων/σημειωτικών τρόπων στη διαδραστική ψηφιακή επικοινωνία,
- συχνότητα χρησιμοποίησης του διορθωτή ορθογραφικών σφαλμάτων,
- κριτήρια προτίμησης στην παραγωγή διακοπόμενου ή μη διακοπόμενου κειμένου, στο πλαίσιο της σύγχρονης επικοινωνίας,
- αξιολόγηση της καθυστερημένης απάντησης του δέκτη στη σύγχρονη / ασύγχρονη επικοινωνία,
- τρόπος εκτίμησης των ορθογραφικών λαθών στα ψηφιακά μηνύματα,
- κριτήρια επιλογής νημάτων συζήτησης στην ασύγχρονη διαδραστική ψηφιακή επικοινωνία.

Μέσα από την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων αναδεικνύεται η εμφάνιση ενός τρίτου είδους λόγου (με κριτήριο το υλικό μέσο παραγωγής των μηνυμάτων), παράλληλο με τον γραπτό και τον προφορικό, του ψηφιακού, ο οποίος, μολονότι είναι υβριδικός, καθώς συνδυάζει στοιχεία των παλαιότερων λόγων, διέπεται από δικούς του επικοινωνιακούς κανόνες και συμβάσεις (π.χ. υφολογικά χαρακτηριστικά, συμβάσεις οικειότητας, κανόνες συνεισφοράς και εναλλαγής ρόλων πομπού/δέκτη, παραγωγιστικά στοιχεία, φατική λειτουργία της ψηφιακής επικοινωνίας).

ΧΩΡΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ ΣΤΗ ΔΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ. ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑ COVID ΕΠΟΧΗ

Ευαγγελία Τύμπα

Δ/ντρια 2ου Δημ. Σχ. Συκεών Θεσ/νίκης
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Η πανδημία της covid-19 οδήγησε στη μεγαλύτερη έως τώρα διαδικτυακή διδασκαλία στην ανθρώπινη ιστορία, παρέχοντας μια μεγάλη ευκαιρία να εξερευνήσουμε ζητήματα και να αντλήσουμε αξιοποιήσιμα συμπεράσματα με την επιστροφή στη σχολική τάξη. Θέματα όπως, οι ψηφιακές υποδομές, οι ιδιαιτερότητες της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών συζητήθηκαν εκτενώς και θα εξακολουθήσουν για καιρό να απασχολούν την εκπαιδευτική έρευνα.

Ελάχιστα συζητήθηκε όμως το ζήτημα της απουσίας «χωρικότητας» στην εικονική τάξη και πώς αυτή η απουσία του φυσικού χώρου της σχολικής αίθουσας επηρέασε τη διδασκαλία (Zimmerman, 2020, Williamson et al., 2020). Ποιες χωρικές, υλικές και ενσώματες αποτυπώσεις διαμορφώθηκαν με την εισβολή των συσκευών στον οικιακό χώρο και πώς αυτές συνέβαλαν στην αναπλαισίωση του διδακτικού χωρο-χρόνου; Με ποιον τρόπο επίσης η βιωμένη εμπειρία της χωρικότητας της φυσικής αίθουσας επέδρασε στις διδακτικές πρακτικές;

Στα θέματα αυτά εστιάζει η παρούσα ανακοίνωση, δηλαδή στη μελέτη των χωρικών αναπλαισιώσεων που έγιναν στην εικονική τάξη με στόχο να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα για το σήμερα και τη δια ζώσης διδασκαλία. Τα παραδείγματα αντλούνται από σχολικές τάξεις της Α/θμιας εκπαίδευσης, φυσικές και εικονικές, με τη σημειωτική ανάλυση να εστιάζει στη δυ-

ναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών πρωταγωνιστών και των αντικειμένων/υλικών και της τεχνολογίας ως μέρος των λόγων που διαμορφώνουν τη διδασκαλία (O'Halloran et al., 2013, Κουτσογιάννης κ.ά., 2020, Whittingham, 2019).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι η ρευστότητα του «σχολικού χώρου» στην εικονική τάξη εμπειριέχει αποκλίσεις, κανονικότητες αλλά και νέου τύπου πειθαρχίες, που αναδεικνύουν ένα διαφορετικό εκπαιδευτικό τοπίο. Από την άλλη, στη μετάβαση από τη δια ζώσης προς την εξ αποστάσεως διδασκαλία διακρίνεται μια ώσμωση πρακτικών, μια «χωρική και χρονική αντοχή» σε συγκεκριμένους λόγους και διδακτικές πρακτικές. Όλα τα παραπάνω αποτελούν στοιχεία ιδιαίτερα χρήσιμα για να κατανοήσουμε όχι μόνο πώς ο χώρος και οι υλικές τεχνολογίες μεσολαβούν μεταξύ των ανθρώπων, ως ενεργά συστατικά αυτών των σχέσεων (Beckman et al., 2018, Blommaert, 2015, Scollon & Scollon, 2003), αλλά και γενικότερα τη διδασκαλία στην μετά covid εποχή.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΑΕΙΦΟΡΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Πάουλο Βικτώρια
Frederick University
Στεφάνου Κωνσταντίνα
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Σε μια εποχή γρήγορων αλλαγών και ανακατατάξεων, οι προκλήσεις για την εκπαίδευση γίνονται ακόμη πιο έντονες. Παρά την ασαφή εικόνα για το μέλλον, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να προετοιμάσουν τα παιδιά εφοδιάζοντάς τα με τις απαραίτητες ικανότητες. Η έμφαση σε οριζόντιες δεξιότητες αποκτά σημασία για την ενεργή πολιτεϊότητα των μελλοντικών γενεών και τη δημιουργία αειφόρων κοινωνιών. Η δυνατότητα των παιδιών για επικοινωνία και πρόσληψη σύνθετων μηνυμάτων ενισχύεται διαμέσου των τεχνών, αφού, με ευφάνταστους βιωματικούς και δημιουργικούς τρόπους, προωθείται η συμμετοχή και η δράση. Η παρουσίαση αυτή επικεντρώνεται σε μία πιλοτική διερεύνηση των δυνατοτήτων που παρέχουν οι τέχνες για προσέγγιση δύσκολων θεμάτων της πραγματικής ζωής και ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων. Η διδακτική ενότητα εκπονήθηκε από εκπαιδευτικό που συμμετείχε σε επιμόρφωση που προσφέρθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού χρηματοδοτούμενου έργου «Critical Arts Education for Sustainable Societies» (CARE/SS). Το έργο εξετάζει τον ρόλο της κριτικής παιδαγωγικής των τεχνών στην προώθηση βιώσιμων κοινωνιών μέσω της ενδυνάμωσης των εκπαιδευτικών, έτσι ώστε να προσφέρουν καλλιτεχνικά μαθήματα ποιότητας, που να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες των παιδιών του σήμερα.

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει συνοπτικά το βασικό υπόβαθρο του έργου CARE/SS και τις βασικές αρχές της επιμόρφωσης που προσφέρθηκε σε εν υπηρεσία εκπαιδευτικούς. Στο στάδιο της ανάπτυξης και εφαρμογής σχετικού εκπαιδευτικού υλικού σχεδιάστηκε και η διαθεματική ενότητα «Ανακυκλωμένες νότες», η οποία δοκιμάστηκε σε μικρό αριθμό παιδιών Στ' τάξης.

Βασικός σκοπός ήταν τα παιδιά να προσεγγίσουν διαθεματικά και διακαλλιτεχνικά την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Η εμπόλιμη εισαγωγή των τεχνών στο μάθημα ανέδειξε τις δυνατότητες που αυτές δίνουν στον/στην εκπαιδευτικό για μεγιστοποίηση της συμμετοχικότητας, της ομαδικότητας και της επικοινωνίας. Ειδικότερα, μέσω του θεατρικού παιχνιδιού, της εικαστικής έκφρασης και κυρίως της δημιουργικής γραφής, τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να εμπλακούν ενεργά σε δραστηριότητες που προωθούν και ενισχύουν, πέρα από τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη και τις αξίες στις οποίες βασίζεται η αειφορία, με έμφαση στην ενσυναίσθηση, την κοινωνική και οικολογική δικαιοσύνη.

Η ΛΟΓΟΘΕΤΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΘΕΣΜΙΚΟ ΛΟΓΟ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΥΠΑΝ

Χριστόδουλος Χριστοδούλου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΣΚΟΠΟΣ

Στην παρούσα εργασία διερευνάται ο τρόπος που κατασκευάζεται λογοθετικά η έννοια της σεξουαλικότητας και, συγκεκριμένα, ομόφυλου σεξουαλικού προσανατολισμού στον επίσημο θεσμικό λόγο του ΥΠΑΝ, στα πλαίσια της επίσημης αντιρατσιστικής πολιτικής του θεσμού (ως πολιτική αποδοχής ή και συμπερίληψης της διαφορετικότητας, καταπολέμησης της ομοφοβίας, προώθησης της κοινωνικής δικαιοσύνης και ισότητας). Περαιτέρω, εξετάζεται ο τρόπος που η διαλεκτική σχέση του επίσημου λόγου με άλλα παρεμφερή κείμενα, λόγους και συμβάντα του εκπαιδευτικού αλλά και ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού συγκειμένου ενδέχεται να οδηγή στην σχετικοποίηση, ανασηματοδότηση και επαναοριοθετήση εννοιών 'δικαιοσύνης' και 'κοινωνικής ισότητας' που στον επίσημο λόγο προτάσσονται, φαινομενικά, ως κοινός οικουμενικός τόπος.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Μέσα από το θεωρητικό φουκωϊκό πλαίσιο λογοθετικής συγκρότησης υποκειμένων και πραγματικότητων, αναλύεται ο επίσημος θεσμικός λόγος όπως συναρθρώνεται σε μια σειρά κείμενων πολιτικής του ΥΠΑΝ και, στη συνέχεια, η διαλεκτική σχέση που αναπτύσσει με παρεμφερή κείμενα, λόγους και συμβάντα του εκπαιδευτικού αλλά και ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού συγκειμένου.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο επίσημος υπουργικός λόγος αναδεικνύεται ως ευέλικτη και παραγωγική μορφή εξουσίας που μπορεί να υπερπροβάλλεται, να σχετικοποιείται ή και να αυτοακυρώνεται εντέχνως σε διαφορετικά πεδία θεασιακότητάς του. Αφενός, οικειοποιείται μια σύγχρονη, θεσμικά επιβε-

βλημένη ορολογία 'πολιτικής ορθότητας, μιλά, δηλαδή, με όρους «δημοκρατικότητας», «ισότητας», «αποδοχής κάθε διαφορετικότητας». Κατ' αυτό τον τρόπο, το υπουργείο εξαργ παρουσιαζόμενος ως φορέας αλλαγής και δικαιοσύνης, υπό το εποπτικό βλέμμα υπερεθνικών και ενδοχώριων θεσμών. Την ίδια στιγμή, μέσα από τη διαλεκτική του σχέση με 'αποκαλυπτικά' συμβάντα του εκπαιδευτικού και ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου, αναδεικνύεται ως ένας εκσυγχρονισμένος και ευέλικτος τροπισμός συσκόπισης καθώς, συμπλέοντας με ή υπακούοντας σε ηγεμονικούς τοπικούς λόγους και δυνάμεις του κυπριακού κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου, επανεισάγει ιεραρχικές δομές εξουσίας μέσα από ασύμμετρες οριοθετήσεις και διαφορικές (από)νομιμοποιήσεις (ετερο – ομο) σεξουαλικότητας στο σχολικό πεδίο υλικής πραγμάτωσης των επίσημων διακηρύξεων και πολιτικών του. υρώνει τις επιταγές που επιβάλλει ο θεσμικός του ρόλος και αντλεί συμβολικό κεφάλαιο αυτό- παρουσιαζόμενος ως φορέας αλλαγής και δικαιοσύνης, υπό το εποπτικό βλέμμα υπερεθνικών και ενδοχώριων θεσμών. Την ίδια στιγμή, μέσα από τη διαλεκτική του σχέση με 'αποκαλυπτικά' συμβάντα του εκπαιδευτικού και ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου, αναδεικνύεται ως ένας εκσυγχρονισμένος και ευέλικτος τροπισμός συσκόπισης καθώς, συμπλέοντας με ή υπακούοντας σε ηγεμονικούς τοπικούς λόγους και δυνάμεις του κυπριακού κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου, επανεισάγει ιεραρχικές δομές εξουσίας μέσα από ασύμμετρες οριοθετήσεις και διαφορικές (από)νομιμοποιήσεις (ετερο – ομο) σεξουαλικότητας στο σχολικό πεδίο υλικής πραγμάτωσης των επίσημων διακηρύξεων και πολιτικών του.

ΠΟΛΛΑΠΛΟΙ ΚΟΣΜΟΙ: ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ

Έλενα Χατζηπιερή

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η σύγχρονη τέχνη χαρακτηρίζεται από πολυσημεία και πολυπρισματικότητα. Η παρουσίαση αυτή σκοπό έχει να προσφέρει πολλαπλές αναγνώσεις με ποικίλα νοήματα σε πολλαπλούς αποδέκτες: με αφειτηρία δισδιάστατα και τρισδιάστατα έργα τέχνης και μέσω την παραγωγή λόγου σκοπεύει να οδηγήσει τον συμμετέχοντα σε πολλαπλές αναγνώσεις και τη θεώρηση του σώματός του ως παλιμψήστου με πολλαπλές εγγραφές σε σχέση με τον κόσμο. Βασισμένο στο έργο της Mary Hall Surface και με τεχνικές slow looking (Harvard University/Project zero) ο συμμετέχων οδηγείται σταδιακά (μέσω παρατήρησης και παραγωγής λόγου) στην αναγνώριση νέων «κόσμων» και την τοποθέτηση του εαυτού του σε αυτούς. Στο τέλος παρουσιάζονται τρόποι αξιοποίησης της πιο πάνω διαδικασίας στην παιδαγωγική πράξη, σε σχέση με σύγχρονα κοινωνικά ή οικολογικά φαινόμενα.

PRESENTATIONS |

THE WRITING REVOLUTION: DEVELOPING THINKING & WRITING SKILLS IN THE ESL CLASSROOM

Andry Sophocleous
University of Nicosia

Expository writing, the type that explains and informs, is vital for students' success in mastering English as a second or a foreign language. Yet, we, educators, are not spending enough time teaching students explicitly *how* to write. Instead, most of the time, we focus on the teaching of grammar and syntax even at the elementary level expecting and hoping that as students develop their language skills they will also simply pick up writing skills along the way. As a result, we see students in tertiary education struggling with various issues regarding coherence, fluidity, clarity, critical thinking and structure in their writing.

The data for this study have been obtained from various English classes between Jan 2022 – Nov 2023 from middle and high schools after observing students' lack in producing outlines for paragraph and essay writing. The data we consider examine how we can employ 5 different writing strategies to assist students' writing development in ESL by sharing examples from actual classroom practice where these strategies are employed. We focus on 'Before and After' examples to illustrate how the teaching of these strategies can truly support students' development of their writing skills and stress the importance of *deliberate* practice that specifically targets the skills they need to master in step-by-step processes they are taught during class time. The results of this study suggest that the development of writing skills gradually enhances the development of other aspects of language learning such as grammar and punctuation skills, summarizing, knowledge development, drawing conclusions and producing effective outlines. The findings of this study might interest educators involved in curriculum development and teacher training in ESL or other foreign languages taught at school.

VISUAL REPRESENTATIONS OF MULTILINGUALISM BY EFL LEARNERS AND TEACHERS IN CYPRUS

Sviatlana Karpava
Elena Kaourani
University of Cyprus

There has been an increase in linguistically and culturally diverse classrooms worldwide. Thus, more attention should be paid to teacher training to ensure that teachers are prepared and ready to work with multilingual and multicultural students (Lorenz et al., 2021) due to 'the multilingual turn' in education (May, 2019), which could be quite challenging for teachers who are used to working in linguistically and culturally homogeneous classrooms (Otwinska, 2014). It is extremely important to investigate students and teachers' beliefs regarding multilingualism, their own linguistic repertoires and their current or future pedagogical practices in linguistically heterogeneous classrooms. Language portraits (LPs) are amongst the popular methods that have been used by language educators and (foreign) language researchers in recent years (Busch, 2006, 2012; Kasap, 2021). The aim of this study was to investigate the linguistic repertoires, language experiences, perceptions, attitudes and beliefs of 100 EFL learners (primary and secondary level) and 100 future EFL teachers in Cyprus via implementation of LP methodology. The results of the study showed that the participants had positive attitudes towards multilingualism and multiculturalism, and their linguistic repertoires were extensive. The participants expressed their feelings, emotions, attitudes and beliefs regarding various languages, as well as the functions and roles of these languages in their lives, teaching and learning process, via the choice of body parts, colours and shades, and in their written and oral comments. The implementation of a multimodal approach to data collection and data analysis appeared to be effective, which is in line with the previous research by Busch (2018), Obojska and Purkarthofer (2018). LPs provide a rich source of data due to the 'associative, metaphorical and symbolic elements' they depict (Salo & Dufva, 2018: 442). These findings can enhance students' and educators' multilingual awareness, and can improve teaching materials, curricula, and language teaching and learning.

LEARNING TO TEACH 21ST CENTURY SKILLS: TESOL TEACHERS' PARTICIPATION IN A VIRTUAL COMMUNITY OF PRACTICE AS A FRAMEWORK FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Anna Karapanou
University of Nicosia

If we are to be considered educators of the future, we need to move along with the demands and reforms of the 21st century and embrace in our teaching practice what is known as the 21st century skills (Partnership for 21st Century Skills, [P21], 2009). In fact, research in the field of foreign language teaching calls for TESOL teachers to adopt teaching methods that apart from language skills, they also cultivate knowledge, skills (i.e. communication, collaboration, critical thinking and creativity), attitudes and values that will enable students to connect with the rest of the world. However, the question is; how prepared are TESOL teachers to undertake this venture? As a first step, this participatory action research project explored the current Continuing Professional Development (CPD) landscape of TESOL Teachers in Cyprus in relation to their professional knowledge of the C21st skills and as a second step, a Virtual Community of Practice (VCoP) was developed to address TESOL teachers' shared current professional development needs in terms of their professional knowledge and repertoire of practice of the C21st skills. The preliminary results of both these steps will be presented drawing upon Wenger's (1998) concept of community of practice (CoP), which is defined as "a group of people who share a concern, a set of problems, or a passion about a topic, and who deepen their knowledge and expertise in this area by interacting on an ongoing basis" (p.4). Overall, the study hopes to enable CyTESOL teachers to accentuate their voice and become creators of legitimate forms of knowledge tailored to their needs, also providing an insight into how a VCoP can foster or inhibit CyTESOL teachers' professional development in the local sociocultural setting.

TEACHERS' VIEW OF WHAT LEISURE READING MEANS FOR READING EDUCATION IN SCHOOL

Håvard Skaar
Gro Stavem
Oslo Metropolitan University

Research has shown that literacy strengthens pupils' learning and knowledge acquisition, and that leisure reading can contribute positively to pupils' development of literacy, primarily through quantitative training. At the same time, leisure reading is declining in almost all parts of the Norwegian population, and especially among young people (Bakken, 2020). We have investigated what makes some students still choose to read in their leisure time. Our starting point is that despite the pressure that students' leisure reading is under today, there are still children and young people who read significantly more than their classmates (see for example Merga, 2017; Rogiers, Van Keer & Merchie, 2020). These students therefore choose to read despite the general decline in reading in the population. After conducting a survey on the reading habits and reading motivation of sixth graders at eight schools in the Oslo area (N=329), we interviewed some of the students in the sample who read the most in their leisure time. We also interviewed the pupils' class teachers about the pupils' reading in their leisure time and in school, and about their reading didactic practices. These individual teacher interviews are the empirical material for this presentation. In the presentation teachers' statements will be related to existing reading research and reading teaching theory, with particular emphasis on motivation theory (Deci, 1995; Ryan & Deci, 2017; Guthrie & Wigfield, 2000; Guthrie & Humenick, 2004). What the teachers tell can help lay a foundation for choosing the best possible measures to strengthen the pupils' reading development by connecting the pupils' leisure reading with classroom-based reading training. The findings will be relevant for both the development of reading education in schools, and for the training of teachers.

MULTIMODAL LITERACY IN AN ENGLISH-FOR-SPECIFIC- PURPOSES COURSE: MEANINGS FROM THE REDESIGNED

Maria Christoforou
Cyprus University of Technology

We live in a world of complexity and transformation brought upon the unprecedented technological advancements, like artificial intelligence, and social shifts like climate change, the pandemic, etc. These developments have implications on literacy education in tertiary education and on what constitutes to be literate in this digital age for foreign language university students. The latter experience new literacy practices in their public lives prompted by the multimodal affordances of technologies through which they engage in innovative textual practices on their own social networking sites, for example, editing videos and images, commenting, critiquing, sharing, and re-sharing textual varieties. Professionally, however, in the intersection of pedagogy for multimodality and foreign language teaching and learning, one can discern fewer multimodal opportunities for undergraduate students, with a focus on more teacher-orchestrated practices and tailored-made materials with laptop resources the students are expected to follow. This approach does not align with their need to respond to the demands of the contemporary digital age and the fast-changing social reality. Drawing from the theory of multiliteracies and multimodal analysis, the present case study aims to explore *design* and *transformation* in the multimodal compositions (artefacts) of Fine Arts students of English for Specific Purposes (ESP) in a tertiary education institution in Cyprus. More specifically, the purpose is to explore what kind of represented and communicated meanings emerge from the students' redesigned multimodal compositions in an attempt to deviate from conventional cognitivist orientations of ESP to including students' voices, and choices in language learning. Methodologically, the case study implements the students' multimod-

al compositions and reflections, and the instructor's field notes. The main implications of the study necessitate the shift of the role of 21st-century ESP students from passive recipients of information to active designers of course knowledge and for more equitable ways of using digital media as meaning-making resources.

LANGUAGE GAMES FOR THE 7 AXES OF LANGUAGE TEACHING IN THE PRESCHOOL AGE

Vicky Panayi Kayia

Cyprus Ministry of Education, Sport and Youth

Playing games is the best way of obtaining the knowledge especially in the preschool age. Games make you more alert and have the feeling of participation and enjoyment .In this case I will try to demonstrate some useful games that promote language learning in preschool age on the 7 axes of language through playing. First we involve kids in acquiring vocabulary and words, second practicing in reading comprehension, third in listening comprehension, fourth in speaking , fifth in usage of the language such as describing, explaining, try to convince, advertise, narrate, sixth practicing in writing words and seventh in reading small sentences.

The games I depict can be used by the teachers in the classroom.

The results of my research show that children have difficulty in speaking fluently so daily practicing in the 7 axes of language acquisition will bring better results and children will become more confident of themselves.

PROMOTING YOUNG LEARNERS' PRONUNCIATION SKILLS IN THE GREEK EFL CLASSROOM

Anastasia F. Georgountzou

National & Kapodistrian University of Athens

Natasha Tsantila

Deree College, The American College of Greece

Pronunciation teaching in the EFL classroom has long been regarded as a thorny issue and a particularly challenging area. Consequently, different methodological approaches have either consciously neglected (Communicative approach) or even disregarded altogether pronunciation (Cognitive, approach) recognizing that a native-like accent is a futile goal which may apply only to young learners (Lenneberg, 1967; Scovel, 2000). When pronunciation is taught, learners are usually engaged in a mechanical reproduction of de-contextualized drills (behaviorally oriented Audiolingual approach). However, the unprecedented spread of English during the last decades, as a global, contact language, reignited the interest in pronunciation towards realistic, intercultural teaching pathways (Jenkins, 2006, Seidlhofer, 2011) shifting the emphasis on mutual intelligibility and comprehensibility than native L2 accent. Nevertheless, the majority of teachers and educators in the `Greek EFL context are still clinged to native-like pronunciation standards and ideals (Georgountzou & Tsantila, 2022; Sifakis & Sougari, 2005).

In this presentation, drawing on the Greek, rapidly emerging multi-cultural context, (Ziomas et al, 2017), we attempt to enhance the phonological skills of 9-12-year-old EFL learners who attend multicultural classes. For this purpose, we designed fluency-oriented tasks which examined the pronunciation problems that EFL learners of the Greek primary school faced after having been exposed to specific patterns of the English phonological system. Subsequently, through follow-up, fully contextualized pronunciation tasks, reflection questions and classroom discussion, such phonological problems were addressed. Data col-

lection entailed learners' task sheets and teachers' interviews. Findings reveal that young learners (YLs) did not face comprehension issues stemming from phonological variations. However, the pronunciation tasks prove phonological problems leading to miscommunication. In a stress free, task-oriented environment, young learners' multi/intercultural awareness is raised on the context-related phonological features that cause intelligibility problems in English. Finally, implications of the study lead towards a reconsideration of hitherto norm-bound teaching practices concerning English pronunciation.

TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION: ENGAGING STUDENTS IN ENTREPRENEURIAL AND SUSTAINABILITY-ORIENTED PRACTICES

Elis Kakoulli Constantinou
Cyprus University of Technology

The United Nations Agenda for Sustainable Development emphasises the need for implementation of strategies for the promotion of sustainability in all aspects of life including education. This presentation focuses on a study conducted in the context of an English for Commerce, Finance and Shipping course at the Cyprus University of Technology. In Spring 2023 the 46 students of the course took part in an entrepreneurship training programme, which aimed at helping them to develop an entrepreneurial idea based on the concept of sustainability. In her effort to maintain the good quality of the course, the course designer/instructor and researcher wished to explore the views of her students and her own in relation to this experience. The study aimed at investigating whether the training programme that the students attended improved their English language proficiency and whether certain transversal competencies were developed. It involved the collection of both quantitative and qualitative data. Firstly, an electronic questionnaire was administered to all the students of the course after their participation in the programme. The questionnaire aimed at eliciting their views on their whole experience with the project, what they gained out of it and the challenges they faced. Moreover, the students and the instructor were requested to provide their written reflections on the experience after the completion of the programme. The results of the study showed that the whole experience was generally positively perceived by both the students and the instructor. Students thought that their language skills and other skills (e.g. critical thinking, inter-personal and intra-personal skills, media and information literacy, environmental sensitivity, etc.) were benefitted. Challenges pertaining to the calculation of the financials, preparation of the slides, the presentation itself, etc. were also reported. The findings yield useful insights for teachers, course designers and researchers in the field of education in general and language teaching in particular.

AUTOMATIC SPEECH RECOGNITION TECHNOLOGY FOR INCLUSIVE READING PRACTICE

Wieke Harmsen

Yu Bai

Ferdy Hubers

Catia Cucchiarini

Helmer Strik

Centre for Language Studies

Radboud University

Nijmegen

Research has shown that learning to read requires phonics instruction and intensive practice often involving guided reading aloud. Since this is difficult to organize in traditional settings, researchers have been studying the usability of Automatic Speech Recognition (ASR) technology in learning to read programs, primarily for reading in English. For languages other than English less research has been conducted and fewer resources are available to develop pedagogically sound ASR-based programs for learning to read.

In the project ‘Dutch ASR-based Reading Tutor’ we investigated how reading software with Automatic Speech Recognition (ASR) technology for learning to read in a language other than English can best be developed and implemented in the school practice and at home. We developed the first prototype of an online Reading Tutor for Dutch and used it to conduct research on reading development. In our research a total of 752 first graders from 44 Dutch schools practiced with the Reading Tutor and automatically received feedback on their reading in different forms. Since the Reading Tutor is equipped with logging capabilities, the logfiles containing the speech recordings and information about the children’s behaviour

during practice and their reactions to the different forms of feedback can be used for research on reading development.

The increasing diversity and multilingualism in Dutch primary schools mean that more children with different home languages have to learn to read in Dutch and this poses additional challenges to ASR technology. However, to promote equality and inclusion, technologies should be properly equipped to deal with the large variety of language backgrounds.

In this contribution we present results about the affordances of ASR technology for learning to read, paying special attention to the performance of traditional and more recent ASR systems for reading practice by non-native speakers.

TO WHAT EXTENT DO TYPED AND HANDWRITTEN DICTATIONS AFFECT SPELLING PERFORMANCE?

Wieke Harmsen
Sasja Westgeest
Catia Cucchiarini
Helmer Strik

Centre for Language Studies, Radboud University, Nijmegen

Literacy acquisition is essential for child development and future participation in society. While spoken language acquisition is possible through simple exposure, learning to read and write requires instruction and intensive practice. The increasing digitalization and the development of advanced language technologies offer new opportunities for making literacy education more sustainable, accessible and personalized, but little is known as to how they impact specific aspects of reading and writing. For instance, the increasing use of devices that require us to type instead of writing by hand, has raised questions as to whether typing should take a more prominent role in spelling and writing education. So far, little research has addressed the impact of digitized dictation on spelling and writing skills, mainly due to the limited availability and implementation of digital dictation software in mainstream education, especially for languages other than English. However, recent attempts at digitizing some aspects of this process have produced valuable corpora that can be employed for initial research.

One corpus is BasiScript, which contains written texts by Dutch primary school children (grades 2-6) who wrote down words while teachers read them in context. Another corpus was collected by Zwijsen Publishers through software in which sentences were read by a pre-recorded voice and primary school children (grades 2-6) typed single words. In our research we employed these corpora for an exploratory investigation of the effects of typ-

ing and handwriting on Dutch spelling performance by addressing the following research question: To what extent do typing and handwriting lead to differences in Dutch spelling performance?

Our analysis revealed more different spellings and lower relative error frequency in the typed corpus, indicating that typing and handwriting do lead to differences in Dutch spelling performance. However, additional research is required for a better understanding of how different writing modalities affect spelling performance.

DEVELOPING MULTIMODAL LITERACY THROUGH CRITICAL THINKING PRACTICES: AN EXAMPLE FROM AN ENGLISH FOR THE MEDIA UNIVERSITY PROGRAM

Stavroulla Hadjiconstantinou
Cyprus University of Technology

Among the challenges for language instructors nowadays is to prepare learners to be actively and equitably engaged in digitally mediated environments. Drawing on research in Critical Pedagogy that highlights the importance of raising learners' critical awareness through language (Luke, 2012), this presentation discusses how critical practices of identifying and negotiating the expression of personal opinion in multimodal texts, in an English for the Media context can enhance the development of multimodal literacy. The instructional design discussed in the presentation, is framed by the Critical Thinking (CT) construct of myside bias (Stanovich et al., 2013a) defined in Cognitive Psychology as the inclination to evaluate and generate evidence in a manner biased towards an individual's own opinions. The design includes the use of authentic multimodal texts such as advertisements and online articles to engage learners in collaborative critical analysis informed by Systemic functional Linguistics (Halliday, 1994).

The analysis is designed to foreground the social purpose of multimodal texts through explicit discussion of the ways authors use language and other multimodal components such as images to promote or suppress specific views. The design is iterated, assessed and refined as advocated by Design Based Research (DBR) methodology in support of the development of design principles that guide, inform and improve both practice and research in educational contexts. (Collective, 2003). Data analysis indicates that using CT to frame

learners' engagement with multimodal texts can enhance their understanding of the functional role of language and other multimodal components in construing meaning (e.g. avoiding bias). Furthermore, data shows that iteration of such critical questioning processes may develop habits of mind which seem to enhance learners' multimodal literacy skills. Finally, it is suggested in this presentation that such or similar practices can be effectively developed or adapted and applied in different language contexts.

“EVERY... VIRUS HAS AN... EDUCATIONAL LINING!”: A HYBRID TEACHER - PARENT PARTNERSHIP

Maria Chnaraki
Drexel University
Emily Allen Traves

School of European Education
Heraklion

The School of European Education at Heraklion-Crete is the only Greek public school with an English European curriculum and accreditation. During the academic year 2019-2020, a Philadelphia-born student happened to be “locked down” on Crete. Interestingly, his primary school teacher was a native of Pennsylvania. During the “staying at home” period of time, the teacher maintained a solid and caring relationship with her students while the student’s mother was homeschooling him in Greek and his father in STEM.

In November 2020, two publications came out, one in Greek and one in English, both including a text written by the 6-years old student. That same student also won an international science fair while, during “quarantine” nature walks, he observed, identified and diligently collected a rare species which is now part of the collection of “The Academy of Natural Sciences of Drexel University” in Philadelphia-USA. All published and showcased work was based on school assignments and inspired by the teacher’s lectures and engaged discussions. It was the result of a synergy between the teacher and the parents as homework was creatively approached, further discussed and then transformed to match with the student’s character and curiosity mindset.

The presentation draws upon the aforementioned case studies and analyzes them through the theories of Fthenakis’ co-constructive learning, Gardner’s multiple intelligences and Betts’ neuroplasticity approach. It complies with the metacognitive goals of the European

curriculum. It is, in other words, the result of contemporary educational theories regarding co-constructive learning and individualized education.

Today, in an era where information is abundant, and, oftentimes inflated, knowledge is important but not sufficient. Of course, for all of this to happen, one needs open-minded teachers and collaborative parents, as the European curriculum dictates; and, perhaps, more viruses to remind one that, amidst all darkness, education is the brightest lighthouse.

LEGITIMISING VOICES OF IMMIGRANTS OF IMMIGRANT LEARNERS: TRANSLANGUAGING, SPACE AND IDENTITY

Clarah Dhokotera

University of the Witwatersrand

OBJECTIVE

To establish the role of translanguaging in the classroom learning for immigrants and its implication in developing complex linguistic identities.

METHODOLOGY

This research focuses on the translanguaging theory and how the translanguaging space helps to maintain the individual beingness. In this research, a qualitative research design is adopted to address the immigrant issues of translanguaging and multiple linguistic identities. The researcher held two-hour long conversations that were held with two grade six Zimbabwean immigrants who live in South Africa in which the two immigrant learners have been part of my bigger research. These two learners narrate their translanguaging journeys as they reflect on their childhood language practices and how they grew to speak how they speak. This biographical narrative description explores their translanguaging experiences. A discourse analysis ensues to illuminate how these learners' social practices and linguistic developments contribute to their present complex linguistic identities. This narrative includes these learners' whole childhood experiences and traveling trajectories to explain how their identities moved across space and time. Through discourse analysis the paper draws out how the social practices of the learners are essential in the classroom for deeper understanding and identity affirmation.

CONCLUSION

Translanguaging creates an open space for the multilingual learners to exhibit their own

linguistic identities through the narration of their social practices. It is evident that the creation of a translanguaging space helps learners to become (Bhakthin, 1991), because they have ever-changing identities. Translanguaging helps them to get the best versions out of themselves. Finally, a longitudinal study to determine the influence of mobility on learners' linguistic identities and how the multiple identities can be tapped into the classroom for meaningful learning is needed.

THE CONTRIBUTION OF VISUAL LITERACY TO THE TEACHING OF ANCIENT GREEK: TOWARDS A CRITICAL LITERACY APPROACH

Eftychia Piponidou
Pedagogical Institute Cyprus

In this paper we discuss to what extent students engage in a critical analysis of curricular Ancient Greek texts, treating them as cultural products (Mullet, 2008); to what extent they can engage with the language and form of the texts (Lazaration, 2009) and assess the ways in which these index cultural values and ideologies. Since such engagement is admittedly minimal for reasons having to do with the way Ancient Greek and Greek at large are taught in our education system (Τσιπλάκου & Τσαγγαρή, 2021; Tsiplakou & Tsagari, 2023), we explored whether visual texts (images, sculptures, paintings, photographs etc.) could aid such understandings (Kress & van Leeuwen, 2001; Cope & Kalantzis 2020; Siegel, 1995). The findings indicate that critical engagement with visual texts was considerably higher than with language texts initially, since students could comment meaningfully (and enthusiastically) on the images' form, structure, historical content, reception and possible indexicalities. As the interventions progressed, these skills started to get transferred onto the linguistic texts. The approach honed the students' ability to understand how visual and textual stylistic devices are semiotic mechanisms indexing cultural values, thereby enhancing critical literacy skills.

ATTITUDES TOWARD EDUCATION IN IMMIGRANT FAMILIES: CASE STUDY OF MOROCCAN COMMUNITY IN RURAL NAVARRA (SPAIN)

Sarali Gintzburg
ICS, University of Navarra

The process of social inclusion of immigrants in the Western context implies their incorporation into the educational system and the labor market. In the case of North Africans (first and foremost Moroccans) in Spain, this process has been slower than would be expected (Gintzburg & Breeze 2022, Gintzburg & Breeze 2023). To some degree, this can be explained by the perceived cultural differences between the young people from North African community and local youth, and, on the other hand, because of a certain distrust toward the educational system expressed by immigrant families, especially with regard to the education of girls. In my paper, I will focus on this issue by presenting the results of my project *'Education in immigrant families. Attitudes and expectations of Moroccan families in rural areas of Navarra'* (Observatorio de la Realidad Social - Government of Navarra, May 2022 - September 2023). I will first discuss the data from the questionnaires collected from Moroccan parents (50), Spanish parents (20) and local schools teachers (20), highlighting a number of issues, including attitudes and expectations towards education and the professional future of children. I will conclude by suggesting some practical measures that can facilitate the integration of young Moroccan people into secondary education, high school and professional training, so that the members of this group are freed from dependence on state aid and better integrated into the business fabric of the area.

**“HOLY CRAP,
THEY GOT A VACCINE!”
DIALOGUE, TRUST, AND CARE IN YOUTH
SENSE-MAKING ABOUT
COVID-19 INFORMATION**

**Maren Aukerman
Catherine Burwell
David Scott**
University of Calgary

OBJECTIVE

As active media users during the pandemic, young people were regularly confronted with conflicting messages about COVID-19. This study investigated how American and Canadian youth aged 13-18 made sense of these messages, paying particular attention to how youth decided what and whom to trust.

METHODOLOGY

Survey responses were collected from 396 Canadian and American youth aged 13-18, approximately balanced for country, age, gender, ethnicity and region. Respondents answered questions about a) information sought about COVID-19; b) sources; c) nature of communication with others; d) actions taken; and e) demographics. Thirty-five interviewees, drawn from survey respondents, were each interviewed twice just as vaccines were first being released. Aggregated survey responses offer a wide-angled view, while the interviews (transcribed in full and thematically coded) foregrounded personal stories of how youth grappled with significant questions about how to make sense of COVID-19 information.

RESULTS

(1) Reading information, for youth, centered as much around collaborative sense-making practices as it did around written text or even multimodal online sources; youth informational ecosystems are complex assemblages made up not only of online platforms

- and social media networks, but also of friends, family members, and classmates.
- (2) Youth engaged with these ecosystems to make personal health decisions (both around vaccines and around other COVID safety measures) as well as to affect the health decision-making of others.
- (3) Spoken dialogue, electronic exchanges (e.g., text messaging), and direct engagement with media sources were all key practices through which youth built trust in ideas and in people, and through which they communicated care.

CONCLUSION

This research provides a better understanding of the relational ways in which young people interacted with COVID-19 information, and builds a foundation for developing media pedagogies that are informed by young people’s lived experiences and attentive to their practices of dialogue, connection and collective sense-making.

INTEGRATED PEDAGOGICAL FRAMEWORK FOR DIGITAL CITIZENS

Nicos Stylianou
Center for Social Innovation

This talk presents the integrated pedagogical framework established for the Digital Citizenship Education (DiCE) project, outlining the extracted requirements regarding digital citizenship across Europe. It emphasises the critical role that digital literacy plays in cultivating capable citizens of the 21st century, especially in light of the perpetually shifting digital environment. More precisely, this talk is grounded in an in-depth analysis of the current state of Digital Citizenship Education across Europe, based on comprehensive National Reports. It is further enriched by insights drawn from focus group discussions, highlighting the primary challenges that European countries confront in implementing effective digital citizenship programs. To address these issues, the talk presents a multi-faceted solution. This solution includes strategies for the development of a standardised national curriculum for Digital Citizenship Education, the enhancement of public awareness campaigns to highlight the importance of digital literacy, and the promotion of collaborations between educational institutions and workplaces.

THE ROLE OF ARGUMENTATION - BASED INTERVENTION IN MITIGATING NEGATIVE EMOTIONS AND ETHNIC PREJUDICE FOR ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN IN CYPRUS

Athina Manoli
Constantina Fotiou
Michalinos Zembylas
Open University of Cyprus
Kalyпсо Iordanou
University of Central Lancashire Cyprus

Studies have highlighted the potential of argumentative-based interventions in fostering critical thinking skills among individuals of various age groups. Evidence showed that engagement in dialogic and reflective activities can foster the development of argumentation skills while facilitating students' ability to construct counterarguments in controversial topics by considering opposing viewpoints and effectively using evidence to support their positions.

In this study, we developed a novel curriculum using a web-based learning environment (ARE-PRED) to support the development of argumentation skills in elementary school children in Cyprus and examined whether engagement in dialogic and reflective activities in social controversial topics can reduce ethnic prejudice and mitigate negative emotions towards individuals with other ethnic identities. Participants were assigned to the intervention (illegal immigration in the USA) or a control topic (soda consumption). Each topic (intervention vs control) was assigned to a separate class of students so that students from the same class participated in one topic only. A total of N=105 students from three different schools were included in the study (n= 59 completed the intervention topic and n =49 completed the control topic). Following the first intervention, all students completed a subsequent short intervention on the topic of Turkish Settlers in Cyprus. Emotions related to ethnic prejudice

including intergroup anxiety, indented behaviour towards Turkish Cypriots and ethnic prejudice were measured before and after the intervention. Intergroup anxiety towards Turkish Cypriots and negative emotions related to ethnic prejudice in general were reduced after the intervention regardless of the topic of the intervention preceded. The results support the role of developing argumentation skills in youth and how these can mitigate negative emotions and ethnic prejudice.

The results of this intervention study can inform educational practitioners, policymakers, and researchers about the importance of incorporating argumentation skills training into curricula to foster inclusive attitudes and reduce prejudice.

THE CHALLENGES OF LEARNING GREEK AS AN L2 IN CYPRUS - THE STUDENTS' PERSPECTIVE

Constantina Fotiou
Sophia Ioannou
Ioli Ayiomamitou
University of Cyprus

Almost one in five people living in the Republic of Cyprus are non-Cypriot citizens: 11% are EU citizens and 8% are third-country nationals (European Commission 2022). One of the outcomes of the increase in the linguistic, cultural, and ethnic diversity of the population of Cyprus is the growing popularity of learning Greek as an L2 (Fotiou 2023). The latter is a rather difficult endeavour because Greek-speaking Cyprus is a diglossic setting (Fotiou & Ayiomamitou 2021). Students learn one linguistic variety in the classroom (i.e., Standard Greek) but are exposed to and more likely to use another linguistic variety (i.e., Cypriot Greek) in their everyday lives.

This paper examines the challenges adult students face when learning Greek as an L2 in Cyprus. The last study to have addressed this issue from the perspective of adult students of Greek was Pavlou and Christodoulou (2001), with data collected in 1995. Other studies either focused on the teachers' perspective (Orphanide et al. 2020) or that of pupils attending mainstream public primary schools who are native speakers of languages other than Greek (Valanidou & Jones 2012; Kyriakou 2015).

To meet our aim, eight one-hour interviews with adult learners of Greek as an L2 in Cyprus, who have been learning Greek at the School of Modern Greek (UCY), have been conducted and are currently being analysed following a thematic analysis (Braun & Clarke, 2006). A preliminary analysis of the data reveals that these learners are not only fully aware of the

diglossic situation, but they also believe that some kind of teaching of Cypriot Greek should be incorporated into their learning experience. This raises more questions than answers, of course, which pertain to how this can be done, what kinds of materials are needed, and how teachers are to be trained.

PROMOTING LANGUAGE LITERACY THROUGH AI: THE CHATGPT-BASED LEARNING AND READING ASSISTANT (C-LARA) FOR MINORITY LANGUAGE GROUPS

Branislav Bédi

The Árni Magnússon Institute for Icelandic Studies, Iceland

ChatGPT-4

OpenAI, US

Belinda Chiera

University of South Australia, Australia;

Cathy Chua

Independent scholar, Australia

Catia Cucchiarini

Radboud University, the Netherlands

Neasa N Chiar in

Trinity College, Dublin, Ireland

Manny Rayner

University of South Australia, Australia

Annika Simonsen

University of Iceland, Iceland

Rina Zviel-Girshin

Ruppin Academic Center, Netanya, Israel

The digital age has unlocked significant opportunities for the promotion of language literacy. However, the resources available for non-dominant languages, such as Dutch, Icelandic, and Irish, remain scarce, particularly interactive and engaging materials for minority language groups such as Ukrainian learners. The ChatGPT-based Learning And Reading Assistant (C-LARA) responds to this challenge.

C-LARA, driven by OpenAI's ChatGPT, simplifies the creation of multimodal texts at various

difficulty levels. It annotates these texts with text-to-speech generated audio and glosses in different first languages, making language learning more engaging and accessible. C-LARA utilizes the multilingual expertise of ChatGPT to create copyright-free, engaging stories on its own, bypassing the scarcity of suitable learner content for less-resourced languages, and carries out the annotation process well enough that only minor post-editing by human experts is required. C-LARA also provides an interactive online platform where the generated stories can be rated and discussed, fostering a sense of community among learners. This social networking aspect allows learners to engage with their peers, enhancing their language learning journey.

This paper presents a case study involving creation of learning resources for Ukrainian learners of Dutch, Icelandic, and Irish. It evaluates both the quality of AI-generated materials and the human effort required for post-editing. To provide a comparison point, parallel versions of the texts annotated in English are also generated and evaluated.

This research contributes to the broader discourse on digital literacy and multilingual education. It highlights the transformative potential of AI technologies like C-LARA in promoting equitable, flexible and agile language learning tools for less-resourced languages and new target groups of learners. C-LARA exemplifies how AI can serve as a vital tool for creative and socially responsive language education.

EARLY INTRODUCTION of EFL IN CYPRUS' EDUCATION

Sophie Ioannou-Georgiou
Ministry of Education, Sport and Youth
Dimitra Karoulla-Vrikki
European University Cyprus

During the recent decades, language-in-education policies globally have been marked by the introduction of English as a second/foreign language at an early age.

Aligning with EU objectives (European Commission 2011, 2017), the Republic of Cyprus launched a policy to develop EFL competence in the early school years. In 2011 the starting age for EFL was lowered to age 6 and the number of the teaching periods for ages 6 to 8 was increased (MOEC 2010). The starting age was further lowered to 3 and the EFL contact time and input through CLIL classes were enhanced.

The aim of the presentation is to examine the Cyprus EFL language policy and its implementation in pre-primary and early primary education. Based on documentary data investigation, it will present the philosophy underlying the policy, discuss the teaching methodology promoted by the policy and look into the ways oracy skills are promoted and supported. The talk will also examine classroom and teaching materials as well as professional development and consultations aimed at providing support to EFL teachers. In addition, there will be a discussion of teachers' and parents' attitudes and perceptions towards the policy.

Finally the presentation will evaluate the language-in-education policy and propose guidelines that will hopefully be of interest to EFL /ESL teachers of English to young learners as well as to policy makers and researchers working in this field.

UKRAINIAN MOTHERS' CONCERNS FOR THE LANGUAGE SUPPORT OF THEIR CHILDREN IN GREECE

Emmanuela Tsagkaraki
Nektaria Palaologou
Hellenic Open University

This study is a primary effort to explore the uncharted field of a very recent flee, the Ukrainian one, following the Russian invasion of February 2022, the largest refugee flow in Europe since World War II. More specifically, the focus is on Ukrainian mothers' concerns of refugee children in Greece; how they could be helped in their school environment through the L1 support, the inclusion as a potential aim of the family and whether bilingual teachers of the community could contribute to that process. The collection of data was accomplished through six semi-structured interviews and then analyzed with the qualitative content inductive method. The findings highlight the particularity of the Ukrainian parents who have not stressed out the need for maintaining their L1 and attach more importance to L2 support of their children reflecting their recent arrival in Greece, spotlighting in the foreground the settling-down-difficulties, as well as the belief that their stay will be temporary, hoping that the war will end soon.

DIGITAL AND CAREER ORIENTATION: LEVERAGING FAMILY CARING AND MOTHERHOOD

Theo Eracleous
Center for Social Innovation

The presentation is anchored on the outcomes and insights gained from the Erasmus+ project, Care4Carers, undertaken by the Center for *Social Innovation*. Its overarching objective is to articulate the intersection of informal caregiving, digital literacy, and career integration, particularly for mothers acting as primary caregivers.

In alignment with the conference's theme and selected sub-topic, the presentation aims to expand the understanding of how caregiving roles, particularly among mothers, interact with career progression and digital competence. In doing so, it seeks to challenge traditional perceptions and stimulate discussions about balancing motherhood and professional aspirations.

The presentation features a robust analysis of national reports from Cyprus and five other countries, offering a comparative perspective on the legal framework and career integration opportunities for informal and family caregivers. Moreover, it will present the outcome of the pilot training modules developed for caregivers. These modules emphasize the recognition of skills acquired through caregiving, as well as the digital and interpersonal competencies required for successful job applications and integration into the workforce.

The implications of these findings are significant, with the potential to reshape the discourse around motherhood and career progression. The audience will gain insights into the practical application of digital and career guidance in supporting reintegration into the workforce after a period of absence due to caregiving. Moreover, the presentation will underscore the

role of such interventions in assisting women during and post-pregnancy, highlighting the potential for career enhancement during this time.

It is crucial to challenge and counteract the prevailing notion that motherhood hampers career growth. Instead, this presentation asserts that motherhood can enrich, contextualize, and steer one's professional trajectory. Therefore, participants will gain a refreshed perspective, valuable for career-focused women and businesses alike, regarding managing parenthood and work, which can inform policy-making and business strategies in the future.

INCLUSIVE ART- BASED ACTIVITIES TO IMPROVE COMMUNICATION SKILLS

Alexandra Pambouka
Center for Social Innovation

Reading and literacy skills are very important for communication and therefore have become a primary focus in schools, which may lead to the exclusion of students with migration background, disabilities, learning difficulties, etc. Communication skills and thus literacy skills may develop with alternative and multidiscipline ways as well. This paper suggests the inclusion of art-based practices to develop students' communication skills, by providing two examples of activities included in two Erasmus KA2 projects methodologies targeting youth. The first activity occurs from the project CLICA- Young CLimate CAmpaigners for the European Green Deal where zine creation (handmade mini booklets which can be illustrated or decorated to tell a story or describe a process) is used as an assessment tool to provide genuine content after a lesson or workshop. In this case writing skills are not a barrier for communication. Images can be used as a tool for expression and better understanding of each other. The second activity is retrieved from the project C.A.R.E.-Ceramic Artworks to Raise Esteem and Employability methodology. The project aims to increase the psychomotor skills and confidence of Visual Impaired young people through ceramic workshops. One of the activities is to pitch their ceramic artwork to the rest of the group, aiming to exercise public speaking. Both art-based activities help young people to raise esteem and communicate in an alternative, creative and inclusive way, improving literacy skills. These practices will be presented, and specific examples will be provided, focusing on how educators may adapt them in formal or informal educational settings, with or without the collaboration of educators of other disciplines.

SYSTEMIC FUNCTIONAL GRAMMAR AND CRITICAL LITERACY: READING THE WORD, CHANGING THE WORLD

Stavroula Tsiplakou
Open University of Cyprus
Evanthi A. Papanicola

Cyprus Ministry of Education, Sport and Youth

In this paper, through the presentation of two pedagogical interventions, we show how Systemic Functional Grammar (Halliday 1994) can become a useful tool for fostering metalinguistic awareness and critical literacy (Janks 2010). The interventions took place during two school years in an elementary school class with a population of 73 students. Data from classroom interaction were collected with ethnographic tools (participant observation and audio recordings). The children, in collaboration with the teacher, explored specific social concerns regarding environmental pollution, racism, refugees, the democratization of schools and social change. The interventions fostered dialogue between the children, while intertextual connections were attempted both in terms of the genre and in terms of the authors' perspective on the topics under discussion, and writing was a means of expressing the children's voices. Teaching materials were authentic texts selected collaboratively by students and teacher and the aim of text analysis was to focus on the underlying ideological dimensions of the texts examined. Aspects of Systemic Functional Grammar were deployed in order to foster metalinguistic awareness not only of grammatical structure and lexis but, crucially, of sociolinguistic / register / stylistic variation (cf. Tsiplakou & Papanicola, 2019) and of linguistic forms as indexicals of identities, attitudes and ideologies. The interventions were therefore instrumental in honing awareness of the social-semiotic dimension of language, which is central to fostering critical literacy skills in the face of autonomous literacy and a linguistically prescriptive educational context.

HOW CAN DIGITAL STORYTELLING OPEN UP SPACES FOR MULTILINGUAL LITERACY, CURRICULUM LEARNING AND ENVIRONMENTAL ACTIVISM WHERE CHILDREN CREATE STORIES OF HOPE AND RESILIENCE ACROSS THE GLOBE?

Vicky Macleroy

Goldsmiths, University of London

Sotia Stavrou

Ministry of Education, Sport and Youth, Cyprus

Open a book and find out about your destiny ...

The earth is like a rusty pot.

Only the power of knowledge will save us.

(SOSE² – Save Our Sad Environment, Cyprus, 2023)

We frame our presentation with the language of ten-year-old children in their digital story as they imagine how our world could be otherwise. Our research demonstrates how project-based literacy activities can enhance curriculum learning and language skills through creativity, critical thinking, and environmental activism. In examining the digital stories created by children, we show how activist citizenship is about children doing things, experimenting, and learning and thinking more deeply 'about their actions and reactions' (Baker, 2013: 1117). Our digital storytelling work draws on the notion of 'Living Literacies' (Pahl & Rowsell, 2020) and a research approach towards literacies that recognises a turn to activism, hopeful practice, creativity, and social change. The digital storytelling research pre-

sented here is part of a larger global literacy, Critical Connections Project (2012-ongoing), working with children (6-18 years old) across fifteen countries in over 44 languages. This presentation examines how ten-year-old children in two primary schools in England and Cyprus develop new understandings of resilience and hope through the process of digital storytelling. The Critical Connections project was designed with the overarching research methodology of critical ethnography and the viewpoint that at its heart there should be a desire to make a difference, to expose injustice, and to point to necessary action to combat it. Our main research question seeks to understand how digital storytelling can promote inclusive and socially just pedagogies. In mapping the digital stories, *SOSE² - Save Our Sad Environment* (Cyprus, 2023) and *From my Window- De ma Fenêtre* (UK, 2022) onto the Critical Connections pedagogical model, we reveal how collaborative filmmaking can open up spaces for environmental activism and multilingual literacy.

UNSTATED SOCIAL ACTION IN “PHILOTIMO”: THE TERMINOLOGICAL AND GLOBALIZED INTERPRETATION OF GREEK IDENTITY DURING HUMAN CRISES

Theodoros Katerinakis

Drexel University and Hellenic Open University

In the frontline of the EU refugee crisis Greece’s response was in the path of Nobels, offering hospitality for the “other”, taken into account the terminology around “philotimo”. Interpretations of the same term are underlined during the COVID-19 response of the Greek health system.

Since 2009, a turbulent era in the Mediterranean, Greece topped in the headlines for 1,000 times/day, with the use of acronyms like PIIGGS, BRICS etc. which build over stereotypes that redefine terminology on nation branding and identity. The current paper investigates the etymology and tradition of «philotimo», its metaphors and semantics as a social practice that mediates Greek identity in international media coverage. This paper argues that human crises have affected language use at an international level in media rhetoric and international relations, in ways that school literacy standards are challenged.

The terminology used towards «philotimo» covers a broad spectrum of topical categories from ethics theory and culture to anthropological identities and nation branding. Its association with the enculturation in their peer-group called *parea* and the social networking construction of *Homo dictyous*. In Greek culture “philotimo” is a core value, “a non-translatable conscious “arete” (of logos) of honor and pride, as expressed through acts of generosity and sacrifice (building pathos). Hospitality, availability and caring are in the same behavioral pattern manifested with acts of solidarity. Philotimo matches credibility, with the tendency to cooperate and the ritual of keeping your commitment without reserving it in a contract (the catalytic appeal of ethos). Philotimo has its anthropological roots in the poetics of man-

hood that are easily observable in micro-communities of the Greek periphery. It is a script of a collective programming of mind with ethics verbalizations during a decade of crises when language formulates identity for social change.

CRITICAL LITERACY IN LANGUAGE EDUCATION: THE EXAMPLE OF ANIMATIONS

Konstantina Mathioudaki
University of Ioannina, Aegean College
Konstantinos Gkaravelas
University of Ioannina

For the last few decades, there has been a great interest in integrating multimodal texts into the educational process so as to promote critical awareness in individuals, allowing them to analyse different texts in various situations of their daily life. Therefore, multimodal texts integrated into the classroom are an ideal tool because they can replace traditional texts with more interesting and engaging texts, which in turn leads to critical awareness (Tsami, 2018).

Short animated films are a very intriguing narrative form. These films comprise a distinct form of narrative that includes meaningful narration (storytelling) in a condensed time frame. The length of this kind of film ranges from a few minutes up to about twenty minutes (Kadabayi, 2012). Regardless of their length, they can generate strong emotions and convey inspirational ideas and messages, providing the opportunity to think creatively and critically (Kasier, 2011). Language and image represent both interpersonal interaction and materialistic and social reality (Kress & Van Leeuwen, 2006). Nowadays, when students become recipients of expanded codes of communication, the new digital forms of expression can be a creative trigger with a pedagogical dimension (Andriopoulou, 2010). As a result, an educational programme of critical literacy that incorporates new digital media and multimodal texts in the teaching procedure is going to respond to the increased needs of modern individuals to understand and comprehend explicit assumptions and irreducible ideological conventions.

This paper explores the possibility of using short animated films in the learning process, particularly in language education, and aims to identify how social identities are constructed through those. In the end, a lesson plan is proposed which includes the use of short films as a useful tool to promote interaction and critical literacy through the development of critical thinking.

ILLUMINATING STORIES BASED ON AN IMAGE FROM A PICTURE BOOK

Eliza Pitri
Agni Stylianou-Georgiou
Antonia Michaelidou
University of Nicosia

Is an image from a picture book static or does it change based on the viewers' perspective? What are the characteristics of picture book images that make them speak a thousand words? Bernardo Carvalho's wordless picture book, *Follow the Firefly/ Run rabbit, run!*, consists of a parallel narration of two stories, with one beginning where the other ends. The illustration is creative in such a way that when viewers focus on the firefly story, they do not realise that at the same time the story of the rabbit unfolds through the pages. The image from the first two pages of the picture book is the beginning of the story *Follow the Firefly* and the end of the story *Run rabbit, run!* Having that image as a starting point at the Department of Educational Studies of the University of Nicosia, we traveled with the fireflies throughout a semester, creating stories in four courses, with the purpose of forming space and providing time for creative expression for both student-teachers and preschool children. Stories were utilized to illuminate the UNic Library one Saturday morning and guided visiting children and their parents to listen, observe, imagine, take risks, play and tell stories. Whether the children watched a theatrical narration (Activities for Early Childhood course), participated in a game activating multiple intelligences (Educational Psychology course), created trees that make fireflies sing, looked for hidden fireflies (Art in Early Childhood course) or made decisions about the appropriate gift for the firefly (Emergent Literacy course), all activities provided opportunities for early literacy based on the big idea of Identity in Community and Social Inclusion.

INTERNAL - STATE LANGUAGE

AND ITS RELATIONSHIP WITH CHILDREN'S COGNITIVE AND METACOGNITIVE DEVELOPMENT

Eleonora Papaleontiou-Louca
European University Cyprus

The ability of young children to use “internal-state language” is considered to be of great importance, since the use of “internal -state words” is an indication of children’s understanding of mental states, a sign of their emerging “theory of mind” and their metacognitive development. Therefore, the purpose of this study was to investigate the language of 50 five-year-old (average) children, half of them consisting the experimental group which received an eight-months’ intervention and half of them consisting the control group. The internal-state words used by the children were counted and categorized as mental words, emotional words, moral words, etc. Finally, results showed that the emotional and the physiological words occurred more often in children’s language, while the cognitive and the moral words appeared less frequently and that the experimental group performed better than the control group. The educational implication of the study is that “internal-state language” and especially the cognitive and moral words should be further promoted by teachers and parents, since they result not only to the enhancement of children’s language itself, but also to their cognitive and metacognitive development.

OBJECTIVE

The purpose of this study was to investigate the language of preschool children and examine any possible relationship with their cognitive and metacognitive development. More specifically, the study aimed to estimate the amount of internal state words in young children’s talk and especially the percentage of words referring to mental activity and see how these correlates to their mental skills.

METHODOLOGY

A total sum of fifty 5-year-old preschool children were tested, half of them consisting the

control group and half of them the experimental group, which received a special Intervention for 8 months, with tasks and activities related to mental- states and metacognitive language. At the beginning and at the end of the Intervention children were invited individually to talk describing a series of 5 pictures. The children had exactly two minutes to talk about each picture and to facilitate their thought and language we gave them specific prompts. The children’s talk was both recorded and written down. Later, analysing their talk, we distinguished their internal-state words falling into 7 categories based on Bretherton and Beeghly’s (1982) categorization which included words about cognition (e.g. think, know, believe, remember, figure out), about desires, intentions, choices, decisions, emotions (e.g. afraid, angry, sad, happy), and about perceptions - both the five senses (e.g. see, hear, etc.) and more ‘internal’ senses (e.g. dizziness, thirst, ache).

RESULTS

Results showed that the emotional and the physiological words occurred more often in preschool children’s language, while the cognitive and the moral words appeared less frequently. Children in the Experimental group had statistically higher performance than children of the control group.

Also, findings showed that the more frequent children’s use of mental words was, the better their understanding of cognitive and metacognitive phenomena.

CONCLUSIONS

The educational implication of this study is that “internal-state language” and especially the cognitive and moral words should be further promoted by both teachers and parents, since they result not only to the enhancement of children’s language itself, but also to their development of their cognitive and metacognitive skills.

THE INTERPLAY BETWEEN PLATFORM AFFORDANCES AND MULTIMODAL MEANING - MAKING OF A 13-YEAR-OLD TEENAGE GIRL ON INSTAGRAM: TOWARDS POST-DIGITAL CRITICAL LITERACIES

Anastasia Topalidou Laskaridou
Nikolaos Papadopoulos
Aristotle University of Thessaloniki

This study explores the intricate interplay between the semio-technical, socio-interpersonal, and contextual affordances of Instagram and the multimodal meaning-making of a 13-year-old teenage girl on the social media platform under examination. The study adopts a qualitative research design, combining a technographic with a postdigital ethnographic case-study approach, including socio-technical analysis of the medium's affordances, recording of platform-mediated teenage action, informal discussions with the teenage girl and field notes. Drawing upon a transdisciplinary theoretical framework that includes new literacy studies, sociolinguistics, social semiotics and platform studies, it focuses on the affordances offered by Instagram, including its visual, textual, and interactive elements, and how these affordances co-act with the teenage subjectivity in the meaning-making process. Specifically, the research investigates how the semio-technical features of Instagram, such as filters, emojis, and hashtags, enable the girl to express herself, negotiate identities, and establish social connections. Moreover, it examines the socio-interpersonal features that the software affords, analyzing how they influence the teenager's interactions with peers, influencers, and the platform itself. Additionally, it emphasizes the significance of the platform's contextual affordances, encompassing the broader social, economic, cultural, and institutional contexts in which both Instagram design and use occur, exploring how factors like gender,

age, cultural background, offline and online social norms co-shape the teenager's semiotic and social work. All in all, the paper examines the dynamic interplay between these affordances and the teenage girl's agency in the post-digital era, where digital technologies have become deeply embedded in everyday life. The findings provide valuable insights for educators and policymakers in designing educational interventions and strategies that support young individuals in developing what we call "post-digital critical literacies", including, amongst others, critical media-discourse awareness, critical data literacies and algorithmic literacies.

TRACING “VOICES” IN MEDIA: A BAKHTINIAN ANALYSIS OF REMIX PRACTICES IN DIGITAL MULTIMODAL MESSAGES

Ilias Karasavvidis
University of Thessaly

Digital media tools open up many possibilities for expanding the semiotic potential, as they provide access to new semiotic modes. While the former scholarship has thoroughly examined how users combine the various modes to craft multimodal messages, the form and structure of such messages has received less emphasis.

One of the easy routes for the creation of digital multimodal texts is the re-use of semiotic resources that are available online. Drawing on such resources, users can re-work and re-purpose them, a practice commonly known as remix. Considering the paucity of research on remix practices, this study aims to explore (a) the rate of remix in the construction of digital multimodal messages created by pre-service teachers and (b) trace patterns of dialogue in such messages.

We examined how a cohort of 107 undergraduates remixed semiotic resources in crafting multimodal messages in the form of digital videos. The participants enrolled in a digital media course whose main deliverable was a short digital video (up to 5') on a topic of their own choice. To create these videos, the student teachers were free to remix any type of media resources, such as images, videos, or sounds. These digital artifacts were the main data source that was analyzed in this work.

The findings indicate that the student teachers adopted a wide range of remix practices. Two polar extremes were identified, (a) minimal remix and (b) extensive remix. The former was dominant, characterizing the majority of video messages, while the latter was not as widely adopted. Using Bakhtin's dialogical framework, remix was conceptualized in terms

of voice: minimal corresponded to speaking using an “alien voice”, extensive as speaking in their “own voice”. This work is concluded with a discussion of mapping Bakhtin's dialogical framework to remix practices.

RECONSIDERING LITERACY IN THE AGE OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Ilias Karasavvidis
University of Thessaly

Traditionally, the concept of literacy has been bound to the notion of letters, referring to someone who could read and write text. Yet, the concept of literacy has been evolving for many centuries, constantly expanding its meaning and scope. As a result, nowadays the term covers skills that go well beyond fluency in reading and writing. This position paper explores the concept of literacy in the current age of generative Artificial Intelligence (AI).

First, the paper briefly introduces developments on the AI front, covering the transition from Symbolic AI to Statistical AI and then to present day Generative AI. Various use cases of Foundational models are briefly illustrated (e.g. text generation, text classification, text summarization, question-answering, conversations).

Second, the pivotal role language plays in foundational models is explored. To communicate with various digital devices and systems humans rely heavily on their User Interfaces (UI). However, to communicate with the various generative AI systems, we use prompts, written (presently) and spoken (near future). The fact that prompts are prevalent entails that language will likely become the new universal interface to all digital devices.

Third, the new generative AI tools have different affordances compared to the former generation of digital media ones. Since the early 1980s, the procedural (i.e. programming-based) or manual creation of various data types from scratch required sophisticated software tools and expertise. However, the recent class of generative AI tools is capable of directly creating

various data types: text generation, image, video and audio creation. As opposed to deep conceptual understanding and technical expertise, users only need textual prompts.

The paper concludes that owing to these developments generative AI will essentially redefine contemporary conceptions of literacy. Interestingly, these new forms of literacy that will emerge will center around language.

GREEN LITERACIES: ACTIVISM WITH PREK-5 STUDENTS USING PRINT AND DIGITAL LITERATURE AND ENGAGING LITERACY STRATEGIES

Isaac Willis Larison

Marshall University – College of Education and Professional Development

OBJECTIVE

The purpose of this study was to follow two groups of PreK-5 age students using print and digital literature, new literacies, and literacy strategies as they explored environmentally focused sustainability projects in school.

METHODOLOGY

A mini action research project was conducted with two groups of students as they engaged with digital and print literacy materials. Ethnographic methods (observation, interviewing, and field notes) were used to document student participants and their teachers throughout the course of the projects. Two specific interventions were used in the study. First, the researcher introduced digital and print copies of selected Green Earth Book Award books, examples of Outstanding International Books, and related new literacy materials to inspire and activate children and their teachers to respond to the environmental crisis. Second, examples of Green Literacy Projects from other schools were shared with student groups to illustrate how other students have conducted environmentally focused sustainability projects in their schools.

RESULTS

Both groups of students demonstrated high levels of interest in reading and discussing digital and print materials that address environmental issues and environmentally focused sustainability projects in schools. Students engaged with a variety of literacy strategies to

explore digital and print texts and were motivated to take active roles in addressing issues of environmental sustainability in their schools. Three themes emerged through the course of this study. First, children expressed interest, seemed to enjoy, and engaged with reading digital and print literacy “green” materials. Second, teachers and students demonstrated interest in working with literacy strategies unfamiliar to them. Third, teachers expressed appreciation for learning about new resources (Green Earth Books Award books and Outstanding International Books) to share with students.

CONCLUSION

More teachers need to be introduced to green literacy materials in digital and print formats that are available to PreK-5 students. Environmentally focused sustainability projects should be encouraged in schools.

OVERCOMING BARRIERS TO DIGITAL INTEGRATION IN GREEK PRIMARY SCHOOL'S INCLUSIVE CLASSROOMS

Emmanouil Skordialos

National and Kapodistrian
University of Athens

In recent years, there has been an increasing emphasis on incorporating digital technologies in educational settings to enhance learning outcomes and promote inclusivity. However, the implementation of digital integration in Greek primary schools has been hindered by various barriers, including limited access to technology, inadequate teacher training, and a lack of appropriate digital resources for diverse learners.

One significant barrier to digital integration in Greek primary schools is the limited access to technology. Although a significant effort has been made to upgrade the digital infrastructure of schools, there are still shortcomings and there is still a long way to go. This creates a digital divide, preventing some students from accessing the benefits of technology-enhanced learning. To overcome this barrier, policymakers and educational authorities need to prioritize investments in technology infrastructure and ensure equitable access to devices and internet connectivity for all schools.

In addition to limited access to technology, inadequate teacher training poses another barrier to digital integration. Many teachers in Greek primary schools may lack the necessary knowledge and skills to effectively integrate digital tools into their instructional practices. Collaborative approaches, such as peer mentoring and teacher communities of practice, can also support teachers in developing their digital competencies.

Furthermore, the lack of appropriate digital resources for diverse learners presents a signifi-

cant challenge. Inclusive classrooms require digital tools that cater to the diverse needs and abilities of all students, including those with disabilities or special educational needs. Greek primary schools need to prioritize the development and adaptation of digital resources that are accessible, customizable, and inclusive.

In conclusion, overcoming barriers to digital integration in Greek primary school's inclusive classrooms requires a multi-faceted approach. It necessitates addressing issues of limited access to technology, providing comprehensive teacher training, and developing appropriate digital resources for diverse learners. By addressing these barriers, Greek primary schools can create inclusive learning environments that leverage the power of technology to enhance educational opportunities for all students.

POETRY: A “DISCOURSIIVE MANOEUVRE” IN ACTS OF LINGUISTIC CITIZENSHIP

Simangele Mashazi
Lulu Duke
Marcelyn Oostendorp
Stellenbosch University
Charné Pretorius
University of the Western Cape

The American writer, Audre Lorde, was well known for creative works that confronted injustices and gave voice to the experiences of the marginalized. This paper joins the discussion found in Lorde’s (2007) essay, “Poetry is not a luxury”. In that essay, she argues that there are no new ideas “only new ways of making them felt - of examining what those ideas feel like being lived” (Lorde 2007:27). Her statement leaves us to consider how new ways can be created to make people feel differently? In this paper we explore Lorde’s ideas on the potentiality of poetry who’s value lies in the fact that it provides a form for ideas which **are not yet formed** but felt (Lorde 2007). We draw on poetry created in a linguistics course, offered to South African students of various linguistic and cultural backgrounds, aimed at “re-imagining multilingualisms”. Specifically with regards to refiguring language (Stroud 2015), we draw on the theoretical concept of Linguistic Citizenship (LC), originally introduced in research on educational settings in Africa (Stroud 2001). The poetry created in this course through processes of resemiotization (ledema 2003) and regenring (English 2012), point to spaces where students and lecturers break through the coloniality of language (Veronelli 2015). The poetry gives a voice and insight into how students, as individuals but also as part of socially designated communities, see themselves and validate their own identities within environments that both historically and still subsequently other them. The LC approach acknowledges the structural forces which might constrain

voice and agency but emphasizes the voice and agency of speakers through semiotic acts of citizenship (Stroud 2015).

It further engages with how speakers can move beyond positionings and relationalities defined by race, class, minority status etc. through the discursive manoeuvres they make (Stroud & Williams, 2017) Instead of poetry being a luxury, Lorde (2017:27) describes it as “a vital necessity of our existence”. In this paper we suggest that poetry is a necessary “discursive manoeuvre” in acts of linguistic citizenship and empowerment.

**MULTILITERACY PERSPECTIVES
ON CONFLICTS AND CRISIS.
INSIGHTS INTO CHILDREN'S
MULTIMODAL
NARRATIVES IN THE LITTLE BOOKS**

Nadja Kerschhofer-Puhalo
Universität Hamburg
Christian Schreger & Werner Mayer
University of Vienna

This presentation gives some insights into children's views on issues of conflict and crisis based on data from a project called the Little Books, a long-term project that is part of the pedagogical program of a multigrade, multilingual and multicultural classroom in a primary school in Vienna, Austria. In this classroom children from grades 1-4 (age 6-11) are taught by two teachers (one of whom is co-author of this presentation) in an open learning environment following principles of reform pedagogical practices. In addition to their regular curricular activities, children are encouraged to compose their own Little Books. The format is very simple and rigid – 5 images and 5 pages of text and one title page in A6 format –, but it is open to all kinds of variation concerning the choice of languages (books are mono- or multilingual), images (drawings, photos), or other modes (colours, lettering, ...). In writing and designing their own books, children find opportunities to express themselves and to activate a broad range of semiotic resources. Over the years more than 1500 books were created by children in a dialogue with the teacher and their classmates, creating form and content and negotiating about plots, genres and styles.

Contributing to the overall theme of the conference, we want to put a specific focus on the way children express their views about issues of conflict and crisis in their oeuvre. They describe various situations of conflict, crisis, struggle and dilemmas (reaching from war

to peer or family conflicts to inner conflicts). These are located in spaces of reality of fiction and expressed either overtly or on a rather symbolic level by using various semiotic resources. We will also look at children's attempts to solve situations of conflict and we will ask for pedagogical ways to strengthen children's ability to cope with conflicts. Successful pedagogical action requires processes of continuous dialogue in order to give children the chance to develop their potential and agency. This does not only require listening to what they have to say, but might also include a closer look at the multimodal ways they express themselves.

EFL STUDENTS' PERCEPTIONS ON THE BLENDED LEARNING IN TERTIARY EDUCATION

Danxia Chen
Minjiang University, European University Cyprus
Dimitra Karoulla-Vrikki
European University Cyprus

As a mode of course delivery which enjoys increasing popularity in tertiary education, blended learning (BL) has provided and will continue to provide university students with a mixture of learning experiences by combining conventional face-to-face instruction and the modern digital technology. However, there is still a lack of knowledge about how students who take EFL (English as a foreign language) classes perceive the blended mode of instruction. Consequently, teachers find it difficult to identify students' beliefs and update their course design and delivery. The paper aims to investigate university students' perceptions on the use of BL by placing emphasis on particular Apps and platforms and a range of online as well as offline activities and tasks. By means of thematic analysis based on coding the textual data of course evaluation reports submitted by EFL students at a public university, China, the paper carries out an interpretivist inquiry of the students' views on BL, their attitudes towards the use of modern technology in class and the impact this mode of instruction has on their EFL learning. Following this exploration of the students' reported problems and preferences about the blended modality of instruction, the paper hopes to shed some light on how to enhance university students' learning in a blended EFL course.

EFL TEACHERS' ASSESSMENT LITERACY IN NORWAY AND CYPRUS: A COMPARATIVE STUDY

Spyros Armostis
University of Cyprus
Dina Tsagari
Oslo Metropolitan University

OBJECTIVE

The term Language Assessment Literacy - LAL (Stiggins, 1991; Fulcher 2012; Taylor 2013) refers to the ability to design and implement good assessment practices that reflect the needs of particular social contexts. However, studies have begun looking at LAL in particular contexts, drawing attention to the intricacies in examining teachers as assessors and the perceptions and knowledge about learning and assessment they bring to the dynamic LAL acquisition process (Scarino, 2013; Vogt et al., 2020).

The aim of this paper is to present the findings from a large-scale survey of teacher assessment literacy undertaken in two European countries, namely Cyprus and Norway. It focuses on English language school teachers' perceptions of their LAL levels and training needs in the educational contexts of the two countries aiming to investigate differences and similarities of LAL practices (e.g. content, feedback, marking), confidence in LAL, and training needs.

METHODOLOGY

We used an adaptation of the TALE project questionnaire, with 17 questions examining background information, Assessment Practices, Assessment confidence and training needs, and Use of Technology in LAL. Our sample consisted of 134 teachers from Norway and 396 teachers from Cyprus.

The statistical analysis performed involved: (i) chi-square tests for independence in the case of comparing dichotomous variables and (ii) Mann-Whitney tests for comparing ordinal variables. The variables entered were the percentages of the answers the teachers in Norway and Cyprus gave.

RESULTS

Analysis of the results showed differences between the LAL levels and orientations of EFL teachers in the two contexts under study with regard to assessment practices, confidence and training needs. The results point to the fact that teachers' LAL seems to be a situated activity, characterized by assessment practices compatible with and mandated with the social and pedagogical values and beliefs that the school and local educational system uphold.

COMMUNICATIVE REPERTOIRE, WRITING AND COMMUNICATING BEYOND LANGUAGE

Vera Hutchinson

Institute of Education, UCL's Faculty
of Education and Society, London

This presentation draws on a doctoral study which sought to gain an understanding of adults' contemporary writing practices and their development as writers. Broadly framed with the field of New Literacy Studies, it used a critical qualitative design to investigate how adults on Higher Education programmes positioned themselves as writers and how they constructed their writing identities across the different overlapping domains of their lives. 'Writing' was explored as one communicative element in multimodal ensembles. The research investigated writing within a social constructivist and poststructuralist perspective that sees writing, not as a property of individuals but as a form of language that arises in interaction. The study took an interdisciplinary approach, examining the value participants gave to their diverse dominant and vernacular writing practices, including their uses of different languages and technologies for writing.

The findings highlighted the value of 'communicative repertoire' (Rymes, 2014) as an explanatory construct in disentangling the complexities of writing, both online and offline, and in positioning the individual as a knowledgeable and active subject in communicative encounters. The research also explored how linguistic ethnography can contribute to an analysis of the 'finergrain' in communicative interactions and how it can be used as a helpful tool for researcher reflexivity.

The presentation aims to make an argument for foregrounding writer subjectivities, as well as the notion of 'communicative repertoire', which disrupt the centrality of language and notions of correctness in writing. This opens up a space for citizen sociolinguistics and hopeful literacies, enabling wider discussions about what matters in research and education.

NEW PROFESSIONS IN COMMUNICATION - EDUCATION AND MULTIPLE LITERACIES FORMING NEW SKILLS AND COMPETENCES

Theodora Petrova
Manuela Toteva
Sofia University

The professional environment in communication field is changing very rapidly. Some of the professions in the field of media and communications are changing due to the technical digital development and use of new generation technical equipment of the editorial rooms. Digital transformation has led to social transformation. New technical and soft skills are needed by everyone as well as from those working in communications. At the same time new professions are developed and are needed as part of communication business. Professional associations do analyses and publish data, educational institutions question what has to be part of the curriculum in media and communications. The article will overview some of the existing data on labor market in communications. It will envisage some of the curriculums in education. In the changing environment new jobs are needed new soft skills, professional skills and competences. One of the objectives is to overview data and policies on professional recruitment. The data will be gathered and analyzed. As results we hope to outline new professions, new skills and literacy needed in the future in the field of communications.

MEDIA LITERACY IN/FOR MARGINALISED GROUPS: THE CASE OF PRISON EDUCATION

Charis Xinaris
Marios Vryonides
European University Cyprus

In an increasingly mediatized society where the structure and processes of political communication, political decision-making and the democratic process are shaped by a ubiquitous media landscape, digital and media literacy skills are critical components to active citizenship. This is emphatically true in the ways that social media technologies shape our understanding of social reality and enable our presumed active participation in the public sphere. Processes of mediatization in their new digital forms constitute the development of media literacy skills contemporary necessity for active and engaged citizenship for democratic participation in the online/offline world.

Although the issue of digital divides, may concern different groups of the population, restrictions to access and accessibility directly affect marginalized groups. This is particularly true of detainees who are socially and geographically marginalized, and thus excluded from the development of media literacy skills. As those who lack these skills lag behind and do not take the advantages that these technologies offer at all levels of everyday life, detainees in particular find themselves at risk of reoffending as they are unable to adjust to the demands of contemporary world, find a job, handle everyday tasks for which digital skills are necessary, critically engage with traditional or digital media content and become integrated into society.

Prison education plays an important part of the rehabilitation process and can help prisoners gain valuable skills which can be useful for future employment and further education and training opportunities. In this respect and considering the above, it is essential that it incor-

porates digital and media literacy skills in order to empower detainees and prepare them for re-entering a society which in all likelihood will have changed rapidly during their detention and equip them with the skills necessary for active and engaged citizenship as to minimize chances of recidivism.

This paper will present the outcomes of an Erasmus+ funded Project on Media Literacy titled SEMELI (2020-23) which aimed to develop and implement innovative methods and practices to foster social inclusion of young detainees and promote social values with the rest of society through media literacy. This purpose was achieved through the development and the delivery of a training program addressed to them, covering ICT skills and media literacy skills.

MULTILINGUAL LITERACIES AND MULTILINGUAL IDENTITIES IN LADIN MINORITY SPEAKERS IN SOUTH TYROL

Barbara Hofer

Innsbruck University (A) Dyme Research;
Free University of Bolzano (I)

This talk discusses multilingual literacy and identity development in adolescent students aged 15 to 19 in a Ladin community setting in South Tyrol, northern Italy. The talk focuses on Ladin students' multilingual and multiliteracy competences, their multilingual repertoires and dominant language constellations (DLCs) (Aronin 2019). A critical analysis of the monoglossic native-speaker model is undertaken, and a new dynamic and creative multilingual speaker model is proposed. Dynamic systems and complexity-informed perspectives (Herdina & Jessner, 2002; Hofer 2023) provide the theoretical underpinning for the current discussion of new literacy targets in educational contexts. The Ladin school system is presented as a model case for the successful implementation of multilingual literacy development in multilingual minority settings.

UNDERSTANDING THE PERCEPTIONS OF PHYSICAL LITERACY AMONG PHYSICAL EDUCATION TEACHERS AND UNIVERSITY STUDENTS: A MIXED-METHOD ANALYSIS ACROSS FOUR EUROPEAN COUNTRIES

Olia Tsivitanidou

INQUIRIUM Ltd & University of Central Lancashire Cyprus

Efstathios Christodoulides

University of Central Lancashire Cyprus

Jana Vasickova Palacky

University, Faculty of Physical Culture, Olomouc, Czech Republic

Nigel Green

International Physical Literacy Association (IPLA) UK

Manolis Adamakis

School of Physical Education and Sport Science,
National and Kapodistrian University of Athens

Miroslav Markovic,

University 'UNION-Nikola Tesla' Belgrade

Andrea Albergoni

Attilio Carraro

Free University of Bozen-Bolzano

OBJECTIVE

Physical literacy, defined as an individual's relationship with physical activity, has significantly permeated policy and practice discussions across diverse global contexts (Bailey, 2022; IPLA, 2017; Spengler & Cohen, 2015). In line with the increasing global emphasis on physical literacy, our study aimed to examine the perceptions and understanding of pre-ser-

vice and in-service Physical Education teachers regarding this concept. Furthermore, we sought to identify potential disparities in this understanding among participants from different countries and between the two cohorts of educators.

Methodology: A mixed-method approach was followed, including the collection and analysis of online survey data (using Essiet et al., 2022 scale) and qualitative interviews conducted via focus groups across Cyprus, the Czech Republic, Italy, and Serbia, involving 92 participants primarily aged 17-25, with an average teaching experience of 4.72 ± 8.34 years in physical education contexts.

RESULTS

Quantitative analysis results suggest a considerable comprehension of physical literacy and its role in school settings among the participants. A chi-square analysis revealed no significant differences in physical literacy perspectives between pre-service (i.e., university students) and in-service teachers ($p > 0.05$). Spearman ρ correlations suggested a relationship between teaching experience and agreement with physical literacy statements regarding lifelong physical activity engagement. Qualitative findings from focus groups offer detailed insights into the diverse understandings of physical literacy among the two cohorts of educators. Despite variable exposure to the term, both groups acknowledge the critical role of physical literacy in promoting a healthy lifestyle, developing personality, improving physical and mental well-being, and enhancing the quality of life. However, they recognize challenges in conceptual understanding, the integration of physical literacy into existing curricula, and need for more explicit policy guidance and professional development opportunities.

CONCLUSIONS

The study concludes that while pre-service and in-service Physical Education teachers demonstrate a satisfactory understanding of physical literacy, there are discrepancies in its practical application and operationalisation across different educational settings. This gap suggests potential avenues for enhancing future education via targeted understanding and specific application of physical literacy principles. Furthermore, our research highlights the influence of teaching experience on certain physical literacy perspectives, indicating a need for continued research and professional development interventions. The findings of this study can guide the further development and effective incorporation of physical literacy into educational curricula and policy across Europe and beyond.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ |

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ: ΕΜΦΥΛΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΣΤΑ ΚΛΑΣΣΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Γεωργία Κωνσταντίνου
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Τα παραμύθια είναι ένα εκπαιδευτικό εργαλείο για να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά μεγαλώνουν χωρίς να εμμένουν στα στερεότυπα των φύλων. Τα μικρά κορίτσια και αγόρια του 21ου αιώνα πρέπει να εκπαιδευτούν στη βάση της ισότητας. Για να πετύχει αυτό, είναι σημαντικό να καταρριφθούν τα στερεότυπα των φύλων, για παράδειγμα, μέσω της παιδικής λογοτεχνίας. Οι ιστορίες αποτελούν ένα καλό παιδαγωγικό μέσο για τη μετάδοση ορισμένων κοινωνικών αξιών, διότι, για τα μικρότερα παιδιά, οι χαρακτήρες των φανταστικών ιστοριών είναι πρότυπα προς μίμηση και παρακολούθηση. Προκειμένου να κατανοήσουμε τον τρόπο κατάργησης των έμφυλων στερεοτύπων, πρέπει να εξετάσουμε το νόημα αυτής της έννοιας. Τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να οριστούν ως ένα σύστημα πεποιθήσεων, το οποίο μοιράζεται ένας πολιτισμός και μια κοινωνία και το οποίο αποδίδει μια σειρά από τυπικούς ρόλους και συμπεριφορές στις γυναίκες και διαφορετικούς στους άνδρες. Εν ολίγοις, σηματοδοτούν μια διαφορά μεταξύ του θηλυκού και του αρσενικού. (Οικονομίδου, 2017:563-576). Για χρόνια, τα κλασικά παραμύθια συνέβαλλαν στη διαιώνιση των έμφυλων στερεοτύπων μεταφέροντας εντελώς σεξιστικά μηνύματα.

Σύμφωνα με τον Μουντάκη (2017 :293-308) οι πρωταγωνιστές των ιστοριών είναι τουλάχιστον στερεοτυπικοί. Παρόλο που οι πρωταγωνιστές είναι συχνά γυναίκες, ποτέ δεν συμπεριφέρονται ηρωικά. Οι τρεις κύριες γυναικείες φιγούρες είναι οι πριγκίπισσες, οι μητριές και οι μάγισσες. Οι ιδιότητες που κάνουν τους γυναικείους χαρακτήρες να ξεχωρίζουν είναι πάνω απ' όλα η ομορφιά, οι κανόνες της οποίας είναι η ξανθότητα και η λεπτότητα, η καλοσύνη, η υπομονή και η ικανότητα συγχώρεσης. Τα νεαρά κορίτσια απεικονίζονται σε παθητικό, αφελή ρόλο, θύματα ενός ξορκιού ή δηλητηρίου, που περιμένουν να τα επιλέξει, να τα παραδώσει ή ακόμη και να τα αφυπνίσει ο πρίγκιπας. Όταν περιγράφονται σε μια δραστηριότητα, είναι κυρίως αυτή των

οικιακών εργασιών. Το αποκορύφωμα της αυτοπραγμάτωσης φαίνεται να έρχεται με το γάμο, ο οποίος κλείνει πολλές ιστορίες σε ένα είδος κορύφωσης, προαναγγέλλοντας την άφιξη της ευτυχίας και των παιδιών. Οι μεγαλύτερες γυναίκες είναι σκληρές και ζηλιάρες πεθερές ή μάγισσες, σπανιότερα νεράιδες. Είναι δύσκολο να βρει κανείς θετικούς χαρακτήρες ανεξάρτητων γυναικών. Οι “καλοί” άνδρες είναι βασιλιάδες που έχουν τη δύναμη να αποφασίζουν για τη μοίρα των θυγατέρων τους ή γενναίοι πρίγκιπες.

Σύμφωνα με τον Ράπη (2017 :702-714) δεδομένου ότι τα στερεότυπα των φύλων είναι κατασκευασμένα και όχι έμφυτα- μπορούν να τροποποιηθούν μέσω της εκπαίδευσης που προσφέρουμε στις νέες γενιές. Σήμερα κυκλοφορούν νέα παραμύθια που καταρρίπτουν και διαλύουν τα στερεότυπα των φύλων. Τα μικρά κορίτσια και αγόρια μπορούν να μεγαλώσουν πιστεύοντας στην ισότητα των φύλων.

Στο πλαίσιο αυτού του εργαστηρίου, παρέχουμε στους εκπαιδευτικούς προτάσεις διδασκαλίας για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ισότητα των φύλων και την παροχή μιας ευρύτερης άποψης για τις μελλοντικές προοπτικές των κοριτσιών και των αγοριών. Αυτά μπορούν φυσικά να πραγματοποιηθούν στην τάξη. Οι προτάσεις διδασκαλίας παρουσιάζουν έναν αριθμό δραστηριοτήτων, από τις οποίες μπορούν να γίνουν επιλογές ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ηλικία των μαθητών.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες, τόσο για τις μικρές τάξεις όσο και για τις πιο μεγάλες τάξεις του δημοτικού, έχουν ως στόχο την αναδιμόρφωση μιας ιστορίας παίζοντας με τα στερεότυπα των φύλων. Τα παραμύθια που υφαρπάζονται αναπτύσσουν την έμμεση ανάγνωση και εκπαιδεύουν τον μαθητή να βγάζει συμπεράσματα, να συσχετίζει την αναδιτύπωση με το κείμενο-πηγή. Για να γίνει αυτό, “το παραποιημένο παραμύθι δεν διαβάζεται παράλληλα με το πρωτότυπο παραμύθι: σε αυτό το ενδιάμεσο κατασκευάζεται το νόημα”. Επιλέχθηκαν δύο παραμύθια: **1. Χάνσελ και Γκρέτελ** και **2. Σταχτοπούτα**.

Σε αυτά τα δύο παραμύθια, όπως και σε πολλά άλλα, οι γυναικείοι χαρακτήρες ανήκουν σε δύο βασικές κατηγορίες: τις καλές και τις κακόβουλες. Επιλέξαμε το παραμύθι Χάνσελ και

Γκρέτελ για την παρουσία της μάγισσας, εμβληματικού χαρακτήρα στα παραμύθια, και για τους αντίστοιχους ρόλους του αγοριού και του κοριτσιού. Όσον αφορά τη Σταχτοπούτα, είναι το πρότυπο των οικιακών αρετών, της ταπεινότητας και της υπομονής. Οι δραστηριότητες που προτείνονται μπορούν να προσαρμοστούν στα περισσότερα από τα παραμύθια. Δίνουν τη δυνατότητα να αντιμετωπιστούν οι έννοιες της ισότητας και των στερεοτύπων, ενώ παράλληλα εργάζονται σε ορισμένες μαθησιακές γνώσεις από τα γνωστικά αντικείμενα, καθώς και σε διαστάσεις της γενικής παιδείας και των διαθεματικών δεξιοτήτων.

Η ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΟΥ

Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου,
Παρατηρητήριο
για τη Βία στο Σχολείο

Η γλώσσα δεν καταγράφει παθητικά τα γεγονότα αλλά έχει τη δύναμη να μετασχηματίζει την πραγματικότητα. Η κάθε αφήγηση που κάνουμε για τη ζωή μας επιδρά διαφορετικά στον ψυχισμό μας.

Οι αφηγηματικοί ψυχοθεραπευτές (π.χ. ο Michael White) αναφέρουν ότι η ψυχοθεραπεία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η προσπάθεια κάποιο άτομο να επαναφηγηθεί ή να ανασυγγράψει τη ζωή του, να αντικρίσει δηλαδή τα γεγονότα που έχει βιώσει από άλλη οπτική γωνία.

Κάθε αφήγηση είναι ένα κείμενο το οποίο μπορούμε να αποδομήσουμε με τρόπο που να προκύπτουν αποσιωπημένα νοήματα. Κάτω από την ιστορία ενός προβλήματος, βρίσκεται η ισχνή περιγραφή μιας ιστορίας δύναμης και ανθεκτικότητας. Στην αφηγηματική ψυχοθεραπεία, ο/η ψυχοθεραπευτής/ψυχοθεραπεύτρια κατέχει αυτό το είδος γραμματισμού που απαιτείται ώστε να εντοπίζει εναλλακτικές αφηγήσεις, ιστορίες, πλοκές μέσα στην κυρίαρχη αφήγηση που παρουσιάζεται. Αυτές οι εναλλακτικές αφηγήσεις αναδεικνύουν τις επιδεξιότητες, ικανότητες και αποθέματα του υποκειμένου ο οποίος/η οποία δυσκολεύεται για την ώρα να αντικρίσει. Στην αφηγηματική ψυχοθεραπεία, το άτομο προσκαλείται επίσης να αναπλαισιώσει με τέτοιο τρόπο την ιστορία του, ώστε να αναδεικνύεται η ευθύνη που του αναλογεί.

Με οδηγό το ποίημα «Η καινούρια ιστορία για τη ζωή σου» του Michael C. Blumenthal (σε μετάφραση στα ελληνικά από τον συντονιστή), οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες σε αυτό το βιωματικό εργαστήρι θα αναζητήσουν τις δύο παράλληλες υπόρρητες αφηγήσεις μέσα στο ποίημα: η πρώτη παρουσιάζει το ποιητικό υποκείμενο ως έρμαιο και θύμα των προβλημάτων της ζωής του και η δεύτερη το παρουσιάζει ως μαχητή και δράστη της λύσης των προβλημάτων του. Ενώ

η πρώτη αφηγηματική φωνή αποδυναμώνει το άτομο, η δεύτερη το ενδυναμώνει. Οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες θα έχουν, τέλος, την ευκαιρία να μετα-ποιήσουν το ποίημα αυτό ως μια προσπάθεια να ποιήσουν μια εναλλακτική αφήγηση για τη δική τους ζωή.

Ο τρόπος που αφηγούμαστε τη ζωή μας, επηρεάζει τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και κατ' επέκταση βιώνουμε τη ζωή μας. Ή όπως αναρωπιέται ο Jerome Bruner, είναι ο εαυτός που γεννά την αφήγηση ή η αφήγηση για τον εαυτό τον μορφοποιεί;

ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΨΗΦΙΑΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΠΟΛΥΓΡΑΦΙΚΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΤΗΤΩΝ ΜΕ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ STEAM

Άντρη Βρυώνη

Διευθύντρια Μονάδας Παιδαγωγικής
Υποστήριξης, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Βασιλική Παναγή

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Στο σημερινό ψηφιακό κόσμο, είναι κρίσιμο για τα άτομα να διαθέτουν δεξιότητες ψηφιακής γραμματικότητας. Η ψηφιακή γραμματικότητα περιλαμβάνει την ικανότητα να κατανοεί, χρησιμοποιεί και δημιουργεί ψηφιακό περιεχόμενο, το οποίο έχει γίνει απαραίτητο για την προσωπική, ακαδημαϊκή και επαγγελματική επιτυχία. Η μεθοδολογία STEAM (Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανική, Τέχνες και Μαθηματικά) είναι μια διεπιστημονική προσέγγιση που ενσωματώνει διάφορες επιστήμες για να προωθήσει την ψηφιακή γραμματικότητα, την πολυγραφικότητα και τις νέες γραμματικότητες. Αυτό το εργαστήριο στοχεύει στην εξερεύνηση των εννοιών της ψηφιακής γραμματικότητας, της πολυγραφικότητας και των νέων γραμματικοτήτων με την μεθοδολογία STEAM και στην παροχή πρακτικών τρόπων προώθησής τους.

Το εργαστήριο θα ξεκινήσει με μια επισκόπηση των εννοιών της ψηφιακής γραμματικότητας, της πολυγραφικότητας και των νέων γραμματικοτήτων. Οι συμμετέχοντες θα μάθουν για τη σημασία της ψηφιακής γραμματικότητας και την επίδρασή της σε διάφορες πτυχές της ζωής. Θα μάθουν επίσης για τους διάφορους τύπους πολυγραφικότητας και νέων γραμματικοτήτων και πώς μπορούν να ενσωματωθούν στην μεθοδολογία STEAM.

Στη συνέχεια, το εργαστήριο θα εξετάσει τη μεθοδολογία STEAM και τα διάφορα στοιχεία της. Οι συμμετέχοντες θα μάθουν για το διεπιστημονικό χαρακτήρα της μεθοδολογίας STEAM και πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προώθηση της ψηφιακής γραμματικότητας, της πολυγραφικότητας και των νέων γραμματικοτήτων. Θα μάθουν επίσης για τα οφέλη της μεθοδολογίας

STEAM στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της ενισχυμένης δημιουργικότητας, κριτικού σκέλησης και δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων.

Το επόμενο μέρος του εργαστηρίου θα επικεντρωθεί στους πρακτικούς τρόπους προώθησης της ψηφικής γραμματικότητας, της πολυγραφικότητας και των νέων γραμματικοτήτων με την μέθοδο STEAM. Οι συμμετέχοντες θα μάθουν για διάφορες στρατηγικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ενσωμάτωση της ψηφικής γραμματικότητας και της πολυγραφικότητας. Θα μάθουν επίσης για το πώς μπορούν να ενσωματώσουν νέες γραμματικότητες, όπως η ψηφιακή και πληροφοριακή γραμματικότητα, στη μέθοδο STEAM για την ενίσχυση των αποτελεσμάτων μάθησης.

Το τελευταίο μέρος του εργαστηρίου θα είναι μια πρακτική συνεδρία όπου οι συμμετέχοντες θα εργαστούν σε ομάδες για την ανάπτυξη ενός προγράμματος μαθημάτων χρησιμοποιώντας την μέθοδο STEAM για την προώθηση της ψηφικής γραμματικότητας, της πολυγραφικότητας και των νέων γραμματικοτήτων. Θα έχουν την ευκαιρία να εφαρμόσουν τις γνώσεις που αποκτήσαν στο εργαστήριο σε μια πρακτική κατάσταση.

Συνοψίζοντας, αυτό το εργαστήριο θα παράσχει στους συμμετέχοντες μια σφαιρική κατανόηση του πώς να προωθούν την ψηφική γραμματικότητα, την πολυγραφικότητα και τις νέες γραμματικότητες με τη μέθοδο STEAM. Οι συμμετέχοντες θα μάθουν για τη σημασία της ψηφικής γραμματικότητας και την επίδρασή της σε διάφορες πτυχές της ζωής. Θα μάθουν επίσης για το διεπιστημονικό χαρακτήρα της μεθοδολογίας STEAM και πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προώθησή τους. Μέχρι το τέλος του εργαστηρίου, οι συμμετέχοντες θα έχουν μια μεγαλύτερη κατανόηση της σημασίας της ψηφικής γραμματικότητας, της πολυγραφικότητας και των νέων γραμματικοτήτων και πώς μπορούν να ενσωματωθούν στην μέθοδο STEAM στην εκπαίδευση. Θα έχουν επίσης την ευκαιρία να αναπτύξουν το δικό τους πρόγραμμα μαθημάτων για την προώθηση αυτών των δεξιοτήτων.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ ΕΙΡΗΝΗΣ: ΠΡΟΩΘΩΝΤΑΣ ΤΗ ΜΗ ΒΙΑΙΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Πετρούλα Αντωνίου
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.

Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.

Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα, είναι η ειρήνη*.

Το εργαστήριο εστιάζει στη διερεύνηση των εννοιών της ειρήνης και της μη βίαιης επικοινωνίας, για ενδυνάμωση των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών σε σχέση με τα γλωσσικά και όχι μόνο διλήμματα που αντιμετωπίζουν στην προσπάθειά τους να αναδείξουν ζητήματα που αφορούν την καλλιέργεια ειρηνικής κουλτούρας και μη βίαιου πολιτισμού στο πλαίσιο του σχολείου.

Πώς αποδίδει κανείς την έννοια της ειρήνης και πώς η γλώσσα μπορεί να συμβάλει στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες θα έχουν την ευκαιρία να αναστοχαστούν πάνω στο ρόλο τους σε σχέση με ζητήματα ειρήνης, βίας και να συζητήσουν θετικές παρεμβάσεις για τη δική τους ψυχική ανθεκτικότητα αλλά και των άλλων μελών της σχολικής μονάδας. Θα λάβουν μέρος σε βιωματικές δραστηριότητες για τη λειτουργία των στερεοτύπων, προκαταλήψεων και ρατσισμών με στόχο να αναπτύξουν δεξιότητες διαπραγμάτευσης των ιδεών της ειρήνης και της μη βίαιης επικοινωνίας στα πλαίσια της παιδαγωγικής της ειρήνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

*Γιάννης Ρίτσος, Ποιήματα 1930-1960, Β' τόμος, Εκδόσεις «Κέδρος», Αθήνα 1961, σ. 173-175

ΠΟΛΥΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ

Πόλα Χ 'Νεοφύτου
Μάριος Παρτσάς
Ανθή Περικλέους
Άντρια Κούμα
Αθανασίου
Άννα-Μαρία Ανδρέου

Υπουργείο Παιδείας Αθλητισμού και Νεολαίας

Το προτεινόμενο εργαστήριο επικεντρώνεται στην ανάδειξη της σημασίας του Πολυγραμματισμού και του Κριτικού Γραμματισμού, ως απαραίτητα στοιχεία της διαδικασίας του Γλωσσικού Γραμματισμού στο σύγχρονο Κυπριακό εκπαιδευτικό συγκείμενο και συγκεκριμένα στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος. Επιπρόσθετα, το εργαστήριο στοχεύει στην παρουσίαση πρακτικών και μεθόδων προώθησης και καλλιέργειας του Πολυγραμματισμού και του Κριτικού Γραμματισμού στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος στο σύγχρονο, σύνθετο εκπαιδευτικό συγκείμενο της Κύπρου.

Για την επίτευξη των στόχων του, το εργαστήριο δομείται σε δύο μέρη: α) το θεωρητικό μέρος, το οποίο περιλαμβάνει τη συνοπτική παρουσίαση του θεωρητικού υπόβαθρου αναφορικά με τις έννοιες του Πολυγραμματισμού και του Κριτικού Γραμματισμού, των βασικών παραμέτρων των πιο πάνω εννοιών που πρέπει να διέπουν το γλωσσικό μάθημα και τις σχετικές πρόνοιες του επίσημου Κυπριακού εκπαιδευτικού συστήματος και β) το πρακτικό μέρος, το οποίο περιλαμβάνει την παρακολούθηση δειγματικής διδασκαλίας καθώς και την πρακτική εξάσκηση με επίλυση αναδυόμενων προβλημάτων. Απευθύνεται σε δύο διαφορετικά ακροατήρια: 1. σε μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης 2. σε ενήλικες μαθητές στο πλαίσιο προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΜΦΙΛΕΓΟΜΕΝΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Έλενα Παπαμιχαήλ

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου

Επίμαχα, αμφιλεγόμενα ή συγκρουσιακά (controversial issues) είναι θέματα που διχάζουν την κοινή γνώμη σε μια κοινωνία, προκαλούν έντονα συναισθήματα και κρίνονται στη βάση αξιών. Τέτοια θέματα εισέρχονται καθημερινά σχεδόν στη σχολική καθημερινότητα, προγραμματισμένα ή απρογραμματίστα. Το εργαστήριο έχει σχεδιαστεί στο πλαίσιο της συμμετοχής της Κύπρου ως χώρας-εταίρου στο Pilot Project Scheme της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης «Ανθρώπινα Δικαιώματα και Δημοκρατία σε Δράση» και στηρίζεται στο Πρόγραμμα Επιδόρφωσης που έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο του Έργου. Περιλαμβάνει βιωματικές δραστηριότητες με σκοπό την ενδυνάμωση των δεξιοτήτων και της αυτοπεποίθησης των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών στη διδασκαλία και διαχείριση αμφιλεγόμενων θεμάτων στην τάξη. Συγκεκριμένα, το εργαστήριο εστιάζει στις πιο κάτω παραμέτρους:

- Παιδαγωγική ωφέλεια διδασκαλίας αμφιλεγόμενων θεμάτων
- Ένταξη διδασκαλίας αμφιλεγόμενων θεμάτων στο πλαίσιο εκπαίδευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατική πολιτικότητα
- Τεχνικές διδασκαλίας αμφιλεγόμενων θεμάτων
- Στρατηγικές στάσης εκπαιδευτικού και διαχείριση του κλίματος τάξης

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ: ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΡΟΛΩΝ

Ευσταθία Δαρείου

Μονάδα Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον
και την Αειφόρο Ανάπτυξη,
Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Στις ταχέως μεταβαλλόμενες οικολογικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές συνθήκες του σημερινού κόσμου, η ικανότητα αποτελεσματικής συμμετοχής σε δημόσιες διαβουλεύσεις, ανάλυσης πολύπλοκων ζητημάτων και διατύπωσης αποτελεσματικών και τεκμηριωμένων λύσεων είναι ζωικής σημασίας για την επίτευξη της αειφορίας στον κόσμο μας. Στο παρόν εργαστήριο ξεδιπλώνεται η στρατηγική για την αξιοποίηση της παιδαγωγικής τεχνικής του παιχνιδιού ρόλων στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, ως ενός ισχυρού εργαλείου για την ανάπτυξη επιχειρηματολογίας και γλωσσικού γραμματισμού. Ανώτερος στόχος είναι η ενδυνάμωση των εκπαιδευόμενων ατόμων, στην αντιμετώπιση και επίλυση προβλημάτων του πραγματικού κόσμου, μέσω τεκμηριωμένου και εποικοδομητικού διαλόγου, προωθώντας παράλληλα την επίτευξη των Στόχων της Αειφόρου Ανάπτυξης.

Ο πρωταρχικός σκοπός του εργαστηρίου είναι η αξιοποίηση της παιδαγωγικής τεχνικής του παιχνιδιού ρόλων για την προσομοίωση της δημόσιας διαβούλευσης για την επίτευξη της Κλιματικής Ουδετερότητας στην Ευρώπη, μέχρι το 2050. Η δημόσια διαβούλευση και η συμμετοχή των εκπαιδευόμενων σε «ρεαλιστικές» διαπραγματεύσεις για το κλίμα, αποσκοπούν, όχι μόνο στην ανάπτυξη επιχειρηματολογίας και γλωσσικού γραμματισμού, αλλά και στην ενεργή συμβολή τους στην επίλυση πραγματικών προβλημάτων, μέσω τεκμηριωμένων συζητήσεων και διαβουλεύσεων, αφού μέσω της διαδικασίας ενδυναμώνεται η πεποίθησή τους ότι μπορούν να συμβάλουν εποικοδομητικά στη γενικότερη προσπάθεια που καταβάλλεται για αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Οι ειδικότεροι στόχοι του εργαστηρίου είναι η αποδόμηση των πολύπλο-

κων σχέσεων ανάμεσα σε αντικρουόμενα συμφέροντα, η γνωριμία των διαφορετικών θέσεων και της πολυπλοκότητας του ζητήματος της κλιματικής κρίσης στις πραγματικές πολιτικές διαπραγματεύσεις, η ανάπτυξη ικανοτήτων επίλυσης προβλήματος και συνεργασίας για την εύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης παρά τις διαφορές στις απόψεις και τα συμφέροντα, η κριτική ανάλυση ζητημάτων, η διατύπωση πειστικών επιχειρημάτων, η αποτελεσματική επικοινωνία των σκέψεων και του συλλογισμού.

Η προσομοίωση της δημόσιας διαβούλευσης για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας, μέσα από το παιχνίδι ρόλων αναπτύσσει ταυτόχρονα πολλαπλές ικανότητες στους αυριανούς πολίτες, με πολλαπλά οφέλη για το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία ενός τόπου. Συγκεκριμένα, αναπτύσσεται η ικανότητα κριτικής σκέψης και η ικανότητα επίλυσης προβλήματος, επιτρέποντας στους/στις μαθητές/μαθήτριες να αναλύουν σύνθετα ζητήματα, να λαμβάνουν αποφάσεις και να προτείνουν πρακτικές λύσεις. Ενθαρρύνεται, επίσης, η ικανότητα ενσυναίσθησης, τοποθετώντας τους/τις μαθητές/μαθήτριες σε διαφορετικούς ρόλους και προοπτικές, καλλιεργώντας την κατανόηση και την ανεκτικότητα τους, όπως επίσης και την ικανότητα συνεργασίας, προάγοντας την κατανόηση και τη συνεργατική επίλυση προβλήματος. Η συμμετοχή στη δημόσια διαβούλευση για το κλίμα ενισχύει τις ικανότητες επικοινωνίας των μαθητών/μαθητριών, τόσο γραπτά όσο και προφορικά, επιτρέποντάς τους να εκφράζουν τις ιδέες τους με μεγαλύτερη σαφήνεια. Ενισχύει επίσης την ικανότητα της επιχειρηματολογίας, που αποτελεί μια σημαντική ικανότητα για την επίλυση προβλημάτων στον πραγματικό κόσμο, η οποία ενισχύεται μέσα από την αποτελεσματική χρήση της γλώσσας για την υποστήριξη των προτεινόμενων λύσεων στο υπό διαπραγμάτευση ζήτημα. Τέλος, η ικανότητα ενεργούς συμμετοχής αναπτύσσεται μέσα από την εμπλοκή των εκπαιδευόμενων στη συζήτηση και στη δημόσια διαβούλευση.

Η ενσωμάτωση της τεχνικής του παιχνιδιού ρόλων στην εκπαίδευση αποτελεί μια προοδευτική προσέγγιση για την προώθηση της επιχειρηματολογίας και των γλωσσικών ικανοτήτων των εκπαιδευόμενων ατόμων, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στην επίλυση προβλημάτων του πραγματικού κόσμου, μέσω ενός τεκμηριωμένου και εποικοδομητικού διαλόγου. Επενδύοντας σε αυτή την προσέγγιση, όχι μόνο βελτιώνουμε την ποιότητα της εκπαίδευσης, αλλά και καλλιεργούμε μια γενιά μαθητών/μαθητριών που είναι εξοπλισμένοι για να αντιμετωπίσουν τις πιο πιεστικές προκλήσεις της εποχής μας.

ΟΙ ΓΕΦΥΡΕΣ ΤΟΥ ΒΑΝ ΓΚΟΓΚ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΚΕΣ ΜΑΣ ΓΕΦΥΡΕΣ: ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ, ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΕΝΑΤΕΝΙΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ

Έλενα Χατζηπιερή

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Το εργαστήριο αυτό έχει σκοπό να μας οδηγήσει από την αισθητική ενατένιση έργων τέχνης στη παραγωγή λόγου, στην ανάπτυξη σχέσης με τις τέχνες και κυρίως στην επισκόπηση του εαυτού. Χωρίζεται σε δύο μέρη: το πρώτο αφορά στην παρουσίαση κι επεξεργασία έργων τέχνης που αναπαριστούν γέφυρες. Μεταξύ άλλων έργα των Βαν Γκογκ, Ντελακρουά, Μονέ αλλά και γιαπωνέζικες ζωγραφιές όπως και ποίηση (Ρίτσος και Μαγιακόφσκι) αποτελούν το έναυσμα της συζήτησης αναφορικά με το γέφυρες/ταξίδι της δικής μας ζωής. Στο δεύτερο μέρος αυτή η συζήτηση/παρατήρηση/ενδοσκόπηση αναπτύσσεται δομημένα μέσα από διαδικασία σταδίων, σύμφωνα με την Mary Hall, στα πλαίσια της οποίας αναπτύσσεται η παραγωγή λόγου, αναλύεται η σχέση θεατή και έργου τέχνης και κυρίως ενθαρρύνεται η παρατήρηση του ρου της ζωής μας ως ταξιδιού με γέφυρες/σημεία συναντήσεων κι επανεκκινήσεων.

ΔΙΑΛΟΓΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΙΚΟΝΟΒΙΒΛΙΑ ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

Μαρίνα Ροδοσθένους-Μπαλάφα

Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Αναστασία Σωτηριάδου

Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας

Στόχος του παρόντος εργαστηρίου είναι να παρουσιάσει με βιωματικό και εναργή τρόπο εφαρμοσμένες στρατηγικές για την καλλιέργεια της αναθεωρημένης έννοιας του πολιτισμικού γραμματισμού από τις Maine, Cook και Lähdesmäki (2019) ως μια κοινωνική, δυναμική και δημιουργική πρακτική, που προϋποθέτει το διαλογικό μοντέλο και εμπεριέχει δημοκρατικές αξίες. Όντας πολιτισμικά εγγράμματος σημαίνει να θέλεις, να διαθέτεις τις γνώσεις και την ευαισθησία να γνωρίζεις όχι μόνο τη δική σου ταυτότητα, την κληρονομιά και τον πολιτισμό αλλά και του άλλου. Η καλλιέργεια αυτού του νέου γραμματισμού προσφέρεται κυρίως μέσα από διαλογική παιδαγωγική και ενισχύεται ιδιαίτερα με πολυτροπικά εργαλεία, όπως είναι τα εικονοβιβλία και οι ταινίες χωρίς λόγια. Το παρόν εργαστήριο θα αξιοποιήσει το εικονοβιβλίο χωρίς λόγια *I Walk with Vanessa* από την ομάδα εικονογράφων Kerascoët, το οποίο μεταφράστηκε από τις εκδόσεις Ψυχογίος, τον Ιανουάριο του 2023, ως Περπατάμε μαζί, Βανέσα!. Το εργαστήριο θα δείξει εφαρμοσμένους τρόπους υλοποίησης των κανόνων του διαλόγου και της επιχειρηματολογίας που στόχο έχουν την ανταλλαγή απόψεων και τη συγκρότηση επιχειρημάτων πάνω σε θέματα αποδοχής, ισότητας, κοινωνικής δράσης και ευθύνης. Με τεκμήρια τις εικόνες και την ανάλυσή τους, όπως απορρέει από τον οπτικό γραμματισμό, οι αποδέκτες συζητούν και μαθαίνουν μεταξύ τους, ενώ ο ρόλος του συντονιστή είναι εμπυχωτικός. Οι τρόποι που θα αξιοποιηθούν στο εργαστήριο έχουν ήδη αξιολογηθεί από μαθητές που παρακολούθησαν αυτές τις προσεγγίσεις. Οι μαθητές αποτέλεσαν δείγμα ενός ποικίλου συνόλου με τυπικά χαρακτηριστικά, μεταναστευτική βιογραφία, πολυγλωσσικές ταυτότητες και μαθησιακές δυσκολίες. Οι απόψεις των μαθητών δείχνουν ότι η διαλογική αυτή μέθοδος που προάγει τον πολιτισμικό γραμματισμό μέσα από εξειδικευμένα εικονοβιβλία χωρίς λόγια αποτελεί μια δημιουργική μέθοδο που καλλιεργεί δημοκρατικές αξίες στο σύγχρονο σχολείο του 21ου αιώνα.

LITERACY FOR LEARNING IN SECONDARY EDUCATION: A PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAMME FOR DISCIPLINARY LITERACY

Catharine Driver

Secondary Literacy Advisor
National Literacy Trust

Nisha Tank

Programme Manager
Literacy for Learning

PURPOSE

This workshop, led by a secondary school language and literacy consultant / teacher educator, will introduce Literacy for Learning (LfL), the (UK) National Literacy Trust's secondary-school improvement programme. LfL campaigns to raise the profile of disciplinary literacy and provides professional development and training for teachers about how to teach literacy in their subject.

(see also <https://literacytrust.org.uk/training-and-workshops/secondary-training/>)

WORKSHOP STRUCTURE

In the workshop participants will hear about the aims, outcomes and evaluation of the teacher professional development programme and will view examples of teacher training activities developed for science, physical education and mathematics teachers. When embedded effectively in schools, our approach supports students' access to the curriculum and also improves their motivation and engagement. There will be a chance to discuss and ask questions after the presentation.

RATIONALE

Recognising that literacy is one of the greatest barriers to social mobility and equality, the LfL programme provides professional development and training to secondary teachers to fa-

ilitate the effective teaching of literacy within their subjects, in order to improve educational outcomes for all students. This is particularly important for schools and communities with high levels of deprivation: In England in 2020, students from disadvantaged backgrounds scored an average of 1.24 GCSE grades lower than their non-disadvantaged peers.

The LfL programme aims to improve disadvantaged students' academic outcomes by equipping them with the literacy knowledge and skills they need to access all their subjects. It does this through increasing teacher expertise in the teaching of disciplinary (academic) literacy. The goal is for teachers to understand and explicitly teach the communication, reading and writing skills of their own subject.

RESEARCH

Drawing on research from the Education Endowment Foundation's 'Improving Literacy in Secondary schools' (2019) and Shanahan, Shanahan and Misischia's (2011) analysis of expert reading in subjects such as History, Maths and Science, disciplinary literacy is presented as a powerful tool to unlock subject content.

In addition, the LfL programme supports secondary schools to build communities of practice, bringing together educators with subject-specific expertise alongside senior leaders and language and literacy experts. These groups work collaboratively to explore how disciplinary literacy-led approaches can be a driving force to improve academic attainment across a whole school.

"Initiatives that utilize the expertise of content teachers within learning communities where they are afforded autonomy and time to collaborate have the best chance of gaining the benefits intrinsic in disciplinary literacy instruction." (Lent and Voigt, 2019)

From 2019 to 2021, funding from the JJ Sainsbury's Foundation enabled the National Literacy Trust to deliver Literacy for Learning at scale and to target support at schools in areas of high student disadvantage across England. During

STRUGGLING WHILE JUGGLING: THE UNIQUE CHALLENGES FACED BY YOUNG CARERS

Naomi Arram

Michlala Jerusalem Teacher's College;
Hebrew University, Jerusalem

Background: Children and young adults who are caring for a seriously ill relative often find it difficult to maintain required academic standards, given the tremendous burden they're under. While their peers are doing the "regular" things that young people their age do, young carers are trying to maintain a sense of "normalcy", and keep up their schoolwork or studies, all while shopping, cooking, cleaning, running errands, taking care of physical needs (such as bathing the relative, or administering medications), and accompanying their parents to clinics and medical tests and appointments.

Being in a household with a seriously ill parent is emotionally draining, time-consuming and often places financial pressures on the family, such that many young carers feel the need, or are required, to take on extra jobs in addition to all their other responsibilities. These demands directly affect the young carer's ability to invest the time and effort needed to succeed academically. Many young carers do poorly in school, drop out, or give up on pursuing long-held dreams because they don't have the time and resources to invest in long-term, costly, time-consuming fields of study.

Other aspects of their lives which are negatively impacted include:

- Social connections: Friendships can be put under strain, when the young carers repeatedly aren't able to go out, or attend events, because family care comes first. Often the young carers feel embarrassed or awkward about having friends come over. This is especially true if the ill relative looks, acts our sounds "different" in any

way, causing the carer to wonder if friends will view the family situation in a negative light. The same is also true if the home is in a state of disarray because of lack of time and resources.

- The emotional toll: The young person feels strained, worried and alone, with no one to talk to. Many young carers express the feeling that somehow there is a stigma around having a seriously ill relative and having to care for them, even though they know that rationally, this may not be the case.
- Young carers suffer from exhaustion, burnout and often put their own health needs second to those of the relative's.

The Educational Focus: Although the areas of assistance that are needed are manifold, this workshop will focus on the carers' academic needs, and what solutions are most likely to help them maintain their grades at school/university, and achieve successes that they would be capable of otherwise, if they had not been put in this position.

Completing high school and obtaining a certificate, degree, and/or profession are the keys to financial stability, and will help them break the cycle of poverty that they may all too easily fall into. As such, for the purposes of this workshop, academic success will be seen as the single most important factor for providing assistance, although it is recognized that it's by no means the only one and that many of the factors are intertwined and interdependent.

Workshop Goals: The goals of the workshop will be twofold:

- Raising awareness about the unique challenges that this population faces, around the globe.
- Brainstorming solutions, including realistic ideas geared towards the specific needs of the participants' home countries.

NOTE: According to the International Alliance of Carer Organizations (Global State of Caring, July, 2021), an increasing number of countries are recognizing the needs of young carers who are minors/school-aged children. There are also employment laws and conventions to

assist carers who need flexibility and special accommodations while working and caring simultaneously. The group of carers that currently fall through the cracks are students in higher education who are caring for a seriously ill relative. These young carers are no longer minors who are seen to need protection by society. Nor are they employed, with rights and laws to safeguard their positions. Instead, they are isolated, with no protective legislation, and often rely on the mercy of individual professors or department heads, who may or may not support them, and whom they must approach, one by one, hat in hand, telling their story, and exposing their vulnerability, each time afresh. The focus of the workshop will be on young carers in higher education.

PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR THE PROMOTION OF MULTILINGUALISM IN CYPRUS

Özge Özoğul
Ioanna Charalambous

Association for Historical Dialogue
and Research (AHDR)

The workshop's aims are two-fold: 1) to support participants with pedagogical strategies to create inclusive learning environments taking into account the needs of all learners, and 2) to acquaint participants with tools that look into the past and current diversity of languages and cultures in Cyprus. In doing so, it aims to allow for the exploration of the multiplicity of linguistic backgrounds amongst participants and wider society, and to reflect on linguistic repertoires, create an awareness of languages and students' role in the process of learning. The workshop is founded on our research conducted to develop a teacher's handbook on linguistic diversity and multilingualism in Cyprus.

Our research identifies a number of shortcomings of education across Cyprus with regards to students with a home language different from that of the language of instruction, the prevailing approach to the use of Cypriot varieties of Greek and Turkish in education, and the position of foreign languages in the curricula. Organisations such as the Council of Europe recognise the importance of these challenges on a global scale and emphasise the significance of plurilingual and intercultural education in promoting a culture of democracy. Teachers are crucial stakeholders for the successful implementation of any recommendation, and therefore, teacher education should be prioritised, where teachers are introduced to linguistic and cultural diversity, the complexities of identity and self-identification. It is therefore essential for teachers to challenge their own beliefs and misconceptions before they can promote multilingualism amongst learners.

In order to facilitate the integration and inclusion of students from diverse backgrounds and demographics, the workshop will emphasise the importance of recognising the linguistic repertoires of learners, making space for all languages, and how languages contribute to fostering a democratic culture. Secondly, the workshop will discuss strategies that encourage participants to learn about themselves and their peers, and develop curiosity about the languages and cultures present in the broader school community or society. It will explore how subjects such as history, social sciences, and languages can be taught in a way that embraces diversity and opens space for multiple narratives. The workshop will touch upon language use and biographies, and employ collaborative writing, oral history, and text analysis. It will provide examples of activities that serve to humanise ‘the other’, as participants get introduced with examples of multilinguals in Cyprus and reflect on their own multilingualism.

By fostering curiosity about the languages and cultures present in the school community and society, the workshop aims to provide participants with pedagogical strategies to create a more inclusive learning environment. By challenging their own beliefs and utilising the strategies presented, it is the overarching goal of our handbook that teachers will play a pivotal role in transforming classrooms and fostering a society that values linguistic diversity and intercultural understanding. Through practical strategies and guidance, the workshop will empower participants to facilitate discussions, embrace multilingualism, cultivate curiosity and understanding of the multiplicity of experiences with languages among their students, and foster a culture of democracy and respect for diversity.

**γραμματισμός
και σύγχρονη
κοινωνία**

δημιουργικότητα
ισότητα
κοινωνική δράση

**literacy
and contemporary
society**

creativity, equity
social action